robert graves

b

/ol. I—II. UI 10

«iată un genera! roman, ale cărui victorii şi principii strategice sunt nu mai puţin romane şi nu mai puţin clasice decât cele ale lui Iuliu Caesar... Beiizarie (unul dintre ultimii romani cărora! i s-a conferit demnitatea de consul şi ultimul căruia i s-a acordat un triumf) este comandantul creştin al unor călăreţi de gardă îmbrăcaţi în zale, mai toţi de obârşie barbară, ale căror isprăvi individuale rivalizează cu cele ale eroilor regelui Arthur.»

Robert Graves

(

n

PREFAŢA

ROBERT GRAVES *COL1 NT BELISARWS*

Pyramid liooks – New York 1938 by International Authors, N. V. Renewed 1963

Dacă admitem că enciclopedismul şi multilateralitatea preocupărilor sunt caracteristici ale omului de cultură produs de secolul nostru, Robert Graves este cu adevărat un exponent al acestui veac, deşi s-a născut către sfârşitul secolului trecut, în 1895, la un an după Priestley şi Iluxley şi la şapte după T. S. Eliot. Dar dacă proza lui este hotărât mai „modernă” decât a lui Priestley care se reclamă continuator al tradiţiei dickensiene şi dacă umorul său are uneori nuanţa amar-satirică proprie lui Iluxley, poezia sa nu datorează nimic marelui Eliot şi nici altor inovatori descinzând din Whitman, Baudelaire sau Ilopkins.

Poate mai mult decât alţi scriitori contemporani, Graves posedă un geniu versatil care s-a manifestat în varii domenii literare: poezie eseistică, teoria literaturii, mi-tografie, studii şi traduceri de opere clasice, biografii, publicistică, romane istorice sau de moravuri contemporane

şi, în fine, chiar dramaturgie (deşi piesele sale nu s-au jucat niciodată). O operă care cuprinde atâtea registre este inevitabil de valoare inegală, dar nicăieri nu4 putem surprinde pe Graves banal, lipsit de vervă sau de conştiinciozitate faţă de subiectul tratat, un meşteşugar neglijent. Un exemplu grăitor este felul cum şi-a scris romanele istorice, concepute iniţial ca mijloc de a-şi dobândi popularitate şi o existenţă confortabilă, care să-i permită a scrie versuri după placul inimii; căci Graves doreşte să rămână în memoria generaţiilor viitoare mai ales ca poet: „Scriu poezii pentru poeţi şi satire sau parodii pentru oamenii de spirit. Pentru publicul mare scriu proză şi sunt bucuros să nu-şi dea seama că mai fac şi altceva”, mărturiseşte poetul în prefaţa la volumul *Poems 1938—45.* Deci, romane scrise mai ales pentru a asigura un succes de casă, adresate unui public mai puţin avizat, şi totuşi câtă serioasă documentare, cită temeinică pătrundere în spiritul unei epoci, câtă măiestrie în depănarea firului epic, sau originalitate în,. Reconsiderarea” faptelor istorice!

Neaderenţa la nicio şcoală sau curent literar, cu care poetul se mândreşte, refuzul de a imita pe alţii, presupune implicit şi refuzul de a se imita pe sine şi, intr-adevăr, nota cea mai caracteristică a poeziei lui Graves pare a fi căutarea, experimentul mereu reînnoit „oscilarea între polul clasic şi cel romantic, conflictul între percepţia intelectuală şi cea emoţională a universului. „Aş spune ca vigoarea mea ca poet rezidă în neîncrederea faţă de confortabilul punct stabil11, declară într-o altă prefaţă la o ediţie anterioară a poemelor (P*oems, 1*938). Conştiinţa foarte acută a semnificaţiei operei sale, a factorilor care au determinat-o, l-a condus la o recapitulare analitică a primei etape de viaţă, materializată într-o timpurie autobiografie, Go*od-bye to All Thal (Adio tuturor acestor lucruri). S*ă urmărim, prin paginile acestei cărţi întâm* plările de seamă care au marcat evoluţia scriitorului până la vârsta de 36 de ani.

mi

Robert Graves, ca şi alţi membri ai generaţiei sale, şi-a

început viaţa într-o lume care părea destul de sta» bilă, cu vechi case în stil Tudor ce stăteau de sute de ani în aceleaşi parcuri şi grădini, cu solide mobile victoriene, cu tradiţiile marilor şcoli denumite „publice'" „dar de fapt particulare şi aristocratice, cu terenuri de sport unde calităţile fizice trebuiau îmbinate cu eleganţa morală* pentru a da acel foarte britanic produs „fairplay". Robert a fost deci educat ca orice tânăr englez înstărit, beneficiind în plus şi de faptul că nu era tocmai englez şi că a moştenit încă ceva pe lângă tradiţionalele virtuţi britanice.

Tatăl său, Alfred Porcival Graves era un binecunoscut poet irlandez, unul din grupul de intelectuali care aw militat pentru renaşterea culturală a Irlandei, culegător de folclor celtic şi autor de cintece în spirit popular. Influenţa paternă se va resimţi în siguranţa urechii muzicale a tânărului viitor poet, în înţelegerea lui pentru trăirea mistică şi imaginativă, în înclinaţia pentru acea formă de umor absurd pe care englezii o numesc *„noitsense*| Pe linie maternă, strămoşii lui prusaci i-au transmis o oarecare duritate, un. Raţionalism metodic şi rece care lipsea total în caracterul irlandez. Tot de aici se trage poate şi dragostea pentru istorie, de la străbunicul. Leopold von Ranke, o autoritate în materie de veacuri trecute.

Tânârul era voinic, dar greoi şi stângaci, nesociabil şi nu prea iubit de colegi, deşi faptul de a fi învăţat să boxeze îl făcea demn de respect. În afară de obişnuitele studii clasice, Robert a folosit desigur şi biblioteca părintească, după cum o dovedesc primele versuri publicate sporadic în reviste, în care teme cavalereşti sau legendare sunt tratate în foarte complicate forme metrice, după modelul poeziei populare velşe, *englyn* şi al alte* scheme ritmice de aceeaşi origine. Apoi lumea solid aşezată a parcurilor, terenurilor de sport şi exerciţii! ©» poetice s-a păbuşit brusc. Războiul a surprins cu brutalitate şi a zdruncinat conştiinţa unei întregi generaţii.

În istoria literaturii engleze, poeţii soldaţi ai primului război mondial formează o categorie aparte, bogat

reprezentată de talente care au fost secerate înainte de a da întreaga măsură a valorii lor – Rupert Brooke, Wilfred Owen, Isaae Rosenberg. Ei au lăsat totuşi admirabile mărturii de solidaritate umană, fie inspirate de o stoică acceptare a destinului, fie, mai ales, de un patetic sentiment de frustrare. Alţii au încercat să arate absurditatea măcelului, să trezească oamenii din demenţa ucigaşă spre care erau împinşi în ciuda voinţei lor. Aşa a fost prietenul lui Graves, poetul Siegfried Sassoon. Amândoi au luptat cu eroism, au fost răniţi şi puternic traumatizaţi psihic. Pe Graves stafia războiului îl va urmări, obsedantă, pe străzile Oxfordului unde se duce. După armistiţiu, pentru a-şi încheia studiile. Ea îi va aminti mereu moartea multor prieteni şi, ca un reproş, propria lui supravieţuire. Versurile scrise în această epocă sunt dominate de imagini de război, sentimente de durere şi groază aliate cu o neîncredere în valorile civilizaţiei europene care se prăbuşiseră pentru generaţia lui. Acesta e sensul titlului autobiografiei mai sus citate. *Good-bye lo AU That.* „Erau momente, ne mărturiseşte în paginile acestei cărţi, când eâmpul de luptă, tranşeele, erau mai reale pentru mine decât sala de cursuri*, Ele nu vor dispare niciodată cu totul din conştiinţa scriitorului, chiar după ce va fi tratat cu metode psihanalitice şocul războiului şi după ce se va fi eliberat treptat de acele obsesii, aflându-şi un catharsis în proză şi vers. Aceasta e de altfel funcţionalitatea psihoterapică pe care o atribuie poeziei într-o primă lucrare cu caracter teoretic, *On English Poetry:* „Fiind transformarea în simbolism oniric a unor tulburătoare crize emoţionale în mintea poetului (dominate fie de bucurie, fie de durere), poezia are puterea de a vindeca în chip homeopatic minţile altor oameni la fel de zdruncinate, oferindu-le, sub vraja Unei hipnoze o soluţie alegorică pentru tulburările lor” *. Anii războiului îşi vor lăsa însă amprenta într-o anumită gravitate şi austeritate a scriitorului, intr-un sentiment de izolare şi neîncredere în semenii săi, mai ales în politicieni şi palavragii, paralel cu admiraţia pentru curajul disciplinat,

bărbătesc, pentru acţiunca Întărită.

La Oxford, Graves capătă o dispensă specială pentru a nu locui într-un *college,* ci în afara zidurilor cetăţii universitare, într-o căsuţă pusă la dispoziţie de poetul John Masefield. Se căsătoreşte, are patru copii şi, iot printr-o dispensă, i se acordă dreptul de a prezenta pentru obţinerea titlului de *Bachelor of Lilerature,* o lucrare liberă pe o temă literară.

Aceasta a fost *Poetic Unreason (Nonraţiune poetică),* mareând un nou pas pe calea dezvoltării sale critice, deşi analiza procesului de creaţie poetică a fost respinsă Ulterior de Graves ca greşită şi periculoasă, bazată tot pe o investigaţie mai mult sau mai puţin freudiană a universului subconştient.

Sub influenţa lui W. H. Rivers, care l-a iniţiat în tainele psihologiei abisale, ca şi mai târziu a poetei americane Laura Riding, cu care a fost strins legat mai mulţi ani (prima căsătorie a lui Graves s-a destrămat curând), registrul poeziei sale devine în acelaşi timp mai larg şi mai profund. Tânărul care debutase ca un experimentator de rime şi apoi ca un poet Georgian minor

— Colaborase la al treilea volum *Georgian Poetry,* editat de Marsh – se eliberează treptat de temele „liniştitoare” iile acelei poc/îi t frumuseţea peisajului rustic, blinda nostalgie o te., precum şi de metrica convenţional

1 R. Graves i *On Htwitek Poelry,* W. Lleinemann, Lon-* don. 1(14, p. IU.

melodioasă, şi caută forme noi pentru exprimarea unor mai complicate procese de percepţie artistică. Obiectivarea poetului faţă de opera sa, luciditatea clasică spre care aspiră, contribuie la limpezirea unor ape tulburate de război şi de dezorientarea postbelică a generaţiei ce se numea pe sine *„lost”* – pierdută. Mărturii despre această fază le aflăm în culegerea de versuri *The Pier Glass (Oglinda între ferestre)* şi în noi eseuri, căci Graves şi-ă analizat mereu creaţia sa şi a altora, teoretizând despre esenţa, tehnica şi funcţionalitatea poeziei *. Dintre acestea mai interesante sunt cele scrise în colaborare cu Laura Riding *A Survey of*

Modernist Poetry fO privire asupra poeziei moderniste) şi culegerea de articole critice publicate în trei volume sub titlul *Epilogue (Epilog).* Justificând reacţia poeziei moderne faţă de cea tradiţională, Graves se arată foarte exigent eu colegii săi de breaslă. El cere autenticitate, motivare artistică şi renunţarea la poză sau la inovaţii de dragul noutăţii numai. Singurii poeţi faţă de care nu avea rezerve erau G. M. Hopkins (de curând descoperit) şi Eliot, iar dintre americanii pe atunci cu totul necunoscuţi în Anglia, John Crowe Ransom, Hart Crane, E. E. Curamings. De atunci lista preferinţelor sale s-a redus considerabil. În următorii treizeci de ani, Graves va dovedi tot mai puţină înţelegere pentru inovaţiile altora, condamnând versul liber, eliptic, găsind defecte chiar celor mai mari, lui Eliot sau Hopkins.

Cea mai elaborată şi cea mai ambiţioasă lucrare de teorie poetică a lui Graves este *The White Goădess (Zeiţa albă),* definită de el însuşi drept „o gramatică istorică a limbajului mitului poetic". Folosind o vastă documentare antropologică, mitologică, ritualistă şi fol» dorică, autorul îmbină punctul de Vedere ştiinţific eu *o* atitudine cvasi-religioasă. El atrage atenţia în prefaţă că este vorba de o carte atât dificilă cât şi stranie, a cărei lectură trebuie evitată de cei cu un spirit împrăştiat, obosit sau rigid ştiinţific „Teza mea este că limbajul mitului poetic curent în vechime în Europa mediteraneană şi nordică era o limbă magică, legată de ceremonii religioase populare în onoarea zeiţei lunii sau Muzes

— Unele dintre acestea datând din epoca de piatră – .'.; i că acesta rămâne limbajul adevăratei poezii. Acest limbaj a fost alterat în epoci mai târzii, când invadatori «lin Asia centrală au început să înlocuiască instituţiile matriarhale cu cele patriarhale şi au remodelat sau falsi~ ficat miturile pentru a justifica schimbările sociale.

Apoi au venit primii filosofi greci, care s-au opus hotărât poeziei magice ce ameninţa noua religie a logicii şi, sul) influenţa lor, un nou limbaj poetic (astăzi numit clasic) a fost elaborat în onoarea patronului lor Apollo, şi impus lumii

ca ultimul cuvânt în materie de iluminare spirituală; o concepţie care practic predomină de atunci ni şcolile şi universităţile europene unde miturile sint. N um studiate doar ca relicve bizare ale copilăriei omeni iii". 1 Muza, principiul feminin al fertilităţii, apare întruchipată în mituri primitive în întreită ipostază de mamă, iubită, bocitoare, simbolizând creaţia, împlinirea, destrămarea. K o zeiţă a vieţii şi a bucuriei, dar şi a durerii şi morţii, şi a te opune ei înseamnă mai mult decât o impietate, o îndepărtare de la natură. Graves se proclamă slujitorul acelei zeiţe uneori crude şi exigente şi afirmă că şi iu timpuri moderne funcţia poeziei trebuie să fie „religioasa invocare a muzei, deşi civilizaţia noastră a necinstit emblemele primare ale poeziei, stricând echilibrul între om şi lumea înconjurătoare... Şarpele, leul şi vulturul aparţin acum recuzitei de circ, peştele şi mistreţul fabricii de conserve, cringul sacru

1 Robert Graves: *The White Goddess,* Faber and Fa* ber Ltd., London, 1961, p.p. 9—10.

celei de cherestea. Astăzi luna e dispreţuită ca un satelit stins al pământului, iar femeia socotită personal auxiliar în stat. E o lume în care banul poate cumpăra aproape orice afară de adevăr, şi aproape pe oricine în afară de poetul deţinător al adevărului" ’.

Pasionata şi aproape fetişista epologie a lui Graves poate fi mai departe întărită de documentarea ştiinţifică expusă în cele două volume de mituri elene, *The Greelc Myths.* Interesul său pentru detectarea sensului unor primitive ficţiuni îl îndeamnă la o reinterpretare a Vechiului şi Noului Testament şi la un alt studiu asupra miturilor ebraice, *Hebrew Myths,* scris în colaborare cu Rafael Patai. În timp ce temeinica sa cultură clasică l-a ajutat să dea excelente traduceri din Homer *(Iliada)* sau Lucan *(Pharsalia)* şi din opera lui Suetoniu.

Cu toate amendamentele aduse de poet ulterior, şi cu toate obiecţiile oamenilor de ştiinţă exactă, *The White Goddess* rămâne cea mai izbutită şi definitorie carte a lui

Graves, stând la graniţa dintre poezie, erudiţie şi ficţiune… o carte care-ţi taie răsuflarea, spune SeymourSmith, plină de observaţii utile, fascinantă ştiinţă şi înţelepciune poetică. Îşi va lua locul, alături de *The Anaiomy o Melancholy*3 ca o operă clasică excentrică a literaturii engleze" 3.

Atitudinea lui Graves faţă de clasicii antichităţii este, după cum ne mărturiseşte singur în *Good-bye to Aii That,* atitudinea omului plictisit de paisprezece ani de exerciţii lingvistice convenţionale, şi care voia să afle o nouă cale de apropiere de aceste opere şi aceşti oameni, fără să se teamă de iconoclasm. Iconoclasmul său este Insă temperat de admiraţia pentru câteva mari personalitaţi ale trecutului, figuri eroice care au avut forţa să schimbe cursul istoriei, să înscăuneze noi principii de comportament social şi moral, eroul mitic Jason *(The Golden Fleece),* sau Isus din Nazareth *(King Jesus),* sau, în fine, personaje istorice, conducători de state şi de oşti a căror dimensiune umană depăşeşte hotarele unei epoci şi îi a. Şază în rândul supraoamenilor: Belizarle.

Deşi umanizate, desprinse din rigiditatea de frescă a tratatelor de istorie şi apropiate de noi printr-o conştiinţă poate mai modernă decât au avut-o în realitate, precum şi printr-un limbaj modernizat, Graves evită totuşi anacronismul flagrant şi ostentativ al unui Shaw, care face din Ioana d’Arc o protagonistă a gândirii protestante şi o revoluţionară a costumului feminin, din Krilannus un respectabil gentleman englez al secolului al I! Mea, iar din Cezar un sceptic filosof contemporan. De asemenea, spre deosebire de marele său înaintaş, iniţiator al unui gen nou de „extravaganţe istorice” şi specialist în demitizări şi dărâmări de piedestaluri, Graves nu urmăreşte sistematica surpare a miturilor croate în jurul marilor personalităţi şi nici tălmăcirea lor intr-o simbolistică a filosofiei moderne, mm o tac (.’ido, Ca mus sau Muir.

I’. L urmăreşte acţiunile personajelor sale, aşa cum au fost consemnate în linii mari de documentele istorice, tolorându-le cu raţionamente, motivări, convingeri şi limbaj

modern. Anacronismul principal, şi cel care face lectura romanelor istorice ale lui Graves atât de. Accesibila şi plăcută este în esenţă de natură lingvistică. Conversaţia dintre comesenii împărătesei Livia, bunica lui Claudius, aminteşte de mondenii spirituali, cinici, şi tio/abuzaţi ai romanelor lui, Iluxley, iar expresia scepticismului lui Teodosic, al Teodorei sau Antoninci, în materie religioasă, ţine mai mult de secolul al XX-lea decât «le secolul al VI-lea. Tălmăcirea. Trecutului în termenii cunoştinţelor. Şi mentalităţii vremii noastre (în romanul

I Claudius se vorbeşte de oftalmii, de un oculist, de regimente şi grade militare modeme, iar în *Count Belisantus* de fotbal, de ciment, şi se explică mareele prin influenţa fazelor lunii) are un numai efectul de a amuza prin voita neglijenţă sau ireverenţă faţă de pedanta documentare clasică (care îl plictisise destul timp în 14 ani de şcoală), ci şi efectul mai pozitiv, am putea spune, de a actualiza şi proiecta trecutul în prezent. El devine astfel nu numai mai viu, dar şi mai accesibil cititorului modern care este indirect îndemnat să stabilească paralelisme şi punţi de legătură cu prezentul.

Decadenţa imperiului roman îi fascina pe Graves, afirmă J. M. C-ohen din cauza paralelismului de situaţii cu lumea în care i se părea că trăieşte el însuşi. Tema fusese tratată în mai multe din poemele sale şi avea să fie reluată eu şi mai multă hotărâre în *The Fallen Tower of Siloam (Turnul prăbuşit din Siloam)* şi în *The Cuirassiers of the Frontier (Cuirasierii de pe graniţă).* Graves se vedea ca un grănicer la fruntariile unui imperiu pierdut, uitând aproape sensul valorilor pe care le apărase cândva, şi convins că va fi doborât de viitoarea năvală d barbarilor. Asemenea lui, Claudius în viziunea lui Graves este ultimul om civilizat într-o lume de intriganţi criminali. Deşi reuşise printr-o superioară astuţie să se menţină în viaţă, era nu mai puţin sigur că va fi în cele din urmă doborât şi el. Tot astfel, conducătorul de oşti Belizarie, figură aproape anacronică prin virtuţile-i „romane”, aliate cu o bunătate ideal creştină,

îneercând să îndrepte cursul istoriei în lumea rafinat coruptă sau grosolan materialistă a Bizanţului secolului al VT-iea. Şi el are undeva în străfunduri de conştiinţă convingerea nemărturisită a inutilităţii efortului. Uriaş şi istovitor, a absurdităţii sacrificiului pentru un împărat nedemn şi o cauză pierdută; dar prin aceasta, autorul nu-i diminuează întru nimic calităţile eroice, adăugându-i numai o notă de patetic, implicită în conştiinţa sfârşituluî.

. Romanul *1 Claudius*, primul din seria evocărilor istorice zugrăvite de Graves, a apărut în 1934 şi a. Fost de la început un *„best-seller”.* S-a reeditat de şase ori r» cursul aceluiaşi an, a fost apoi tradus în şaptesprezece limbi, şi a primit două premii literare. Imensul succes de public se datora tocmai virtuţii pe care urnii di® personajele cărţii i-o atribuie lui Tit-I.iviu: „El îi pune pe oamenii din Roma antică să se comporte şi să vorbească aşa ca şi cum ar trăi acum*. La care. Bătrânul şi mereu nemulţumitul Pollio făcea observaţia care se poate aplica şi lui Graves însuşi: „Atribuie romanilor de acum şapte secole idei şi cuvântări moderne, imposibilet: intr-adevăr foarte agreabil de citit, dar nu e istorie." Comentatori purişti ai operei lui Graves au obiectat îutr-adev’ăr că o asemenea interpretare romanţată a iniimplărilor istorice nu este nici istorie adevărată şi sici roman după cerinţele stricte ale genului. Aprecierea cititorilor însă – un criteriu care nu e nicicum de 111i n eţ iii i au consacrat *Eu Claudius împărat,* ca o (în Ic mai mult iloc.it „agreabilă de citit", în care erudiţia, pasiunea autorului pentru istoric, arheologie şi artă militarii (fostul ofiţer de infanterie Robert Graves participă Intona şi activ la campania lui Claudius din Britania) no îmbină cu reflecţii asupra mentalităţii unei epoci decadente, cu încercări de analiză a psihologiei unor monştri morali şi uneori cu elemente lirice. Combinaţie extrem de izbutită, chiar dacă romancierul Graves ignoră encoririlo artistice ale lui I-Ienry James, Proust, Joyce miu Virginia VVoolf, sau dacă parc mai uşuratic decât num I.său predecesor Walter Scott, creatorul genului, În evocarea lumii romane a secolului I, a Romei lui

1 K. Graves: *Eu Claudius împărat,* traducere de Silviun losifescu, Ed. Tineretului, p. 124.

August, Tiberâu, Caligula şi Claudius însuşi, în prezentarea unor exemplare umane tipice acelei epoci în care temeliile cândva de granit ale imperiului începeau să se clatine, autorul se foloseşte nu numai de o vastă documentare istorică, dar şi de arta de a o disimula, eolorând mărturia seacă a documentelor cu anecdote şi presărând-o cu un umor mai mult decât „roman”, poate importat ae Claudius din campania sa în Britania.

Viziunea lui asupra oamenilor şi întâmplărilor – romanul e scris la persoana întâi – şi judecăţile de valoare sunt nuanţate de acest umor care e de multe ori amar sau auto-ironic. Există. Temeiuri istorice care să justifice reabilitarea celui de al patrulea împărat roman, căci Graves nu inventează niciodată pe de-a întregul. Dar dacă ţesătura exterioară faptică este reală, psihologia personajelor, mobilele lor sunt adesea moderne. Reţeta, iniţiată probabil de Shaw, a fost folosită cu succes şi în cel de al doilea roman dedicat lui Claudius, *Claudius the God and His Wife Messalina (Claudius Zeul şi soţia sa Messalina)* în care, cu aceleaşi procedee artistice, dar cu o mai puţin fericită îmbinare a lor, se urmăreşte evoluţia ulterioară a personajului central în noua sa ipostază. Cuvin tul „evoluţie” e poate exagerat, căci eroii lui Graves se schimbă puţin şi nu pun. Subtile probleme de analiză psihologică. Încă un punct de asemănare cu Shaw: motivările sunt de cele mai multe ori de natură logică, în conformitate cu o idee sau teorie diriguitoare, şi mai niciodată justificate prin impulsuri iraţionale. Imaginaţia lui Graves nu e de tipul inventiv, creator, ci se manifestă mai curând în stabilirea de legături cauzale între fapte, înlănţuind şi derivând întâmplări dintr-o anumită situaţie dată sau din caracterele personajelor. Pentru preocuparea sa de a descifra unele enigme ale veacurilor trecute, Graves a fost socotit mai mult teoretician al istoriei decât istoric propriu zis, procedeul său favorit fiind acela de a

alege caractere şi întâmplări care să ilustreze un postulat sau un tipar de comportament.

Atitudinea lui seamănă cu a autorului de romane detective, spune Cohen: „o idee dominantă – fie otrăvirea cu ciuperci, sau frecvenţa incestului în familia imperială, sau, în romanele ulterioare, virtutea lui Belizarie sau descendenţă lui Isus din casa regală ebraică îi furnizează toate explicaţiile”).

Poate de aceea încercările lui Robert Graves de a prezenta imagini ale lumii moderne într-Un roman de actualitate ca *Antigua Penny Puce (Timbrul roşu Aniigua de un penny),* o investigaţie făcută cu destulă vervă dar nu cu destulă profunzime asupra unui aspect al civilizaţiei materialiste moderne, nu ne spun lucruri noi sau deosebit de interesante despre contemporanii noştri! care-i aflăm mai complex şi subtil zugrăviţi în alte opere ale secolului XX. *The Sliout (Strigătul)* sau *Seven Day.'i iii New Crete (Şapte zile în Creta Nouă)* îmbină realul eu f. Intnsl. Ii'uT într-o fericită proporţie şi ni-l relevă i"' Gi. I\e-; e, i pe un logician care nu dispreţuieşte supraimliitalul, deşi recurge rareori la el.

Cm *ivi lirllsarim* (*Cornițele, lielkarie)* | al treilea roman istoric a) lui Graves, apărut în 1938, marchează o revenire la forma aproape clasică a acestui gen literar. Dacă în primele două cărţi despre Claudius şi epoca sa autorul se înscrie în chip original pe o linie ilustrată, mire alţii, de Lion Feuehtwanger3, în *Belizarie* oamenii mi au nici psihologii moderne şi nici nu folosesc limbajul

1 J. M. Cohen, *op. Cât,* p. 74.

' Traducerea se justifică prin rangul militar pe care-3 avea Belizarie în latină *comes-itis),* iar românizarea numelui are precedente în înseşi, adaptările onomastice fo~ Joşi le de Graves în. Romanele anterioare; Liyy pentru TJt-Mviu etc.

; I *I) ie hässliche Herzogin (Ducesa urâtă),* 1923 şi *Jiul Sllss (Evreul Siiss),* 1925..

spiritual huxleyan pe care îl întâlneam la oaspeţii

împărătesei ’Livia. Intr-un cuvxnt, anacronismul apare mai puţin flagrant, iar vechea reţetă a romanului istoric folosită de Scott şi Dumas, anume de a înfăţişa personaje ale trecutului intr-un grad de excelenţă sau de ticăloşie superior prezentului, este urmată aproape cu fidelitate. (Je) izarie este, aşa cum am mai amintit, un supraom, iar împăratul Justinian, ca şi subalternul său loan de Capadocia, cumulează defecte care fac din ei personaje monstruoase, adevăraţi „*villains*”.

Zugrăvirea în alb şi negru este plauzibilă în condiţiile ficţiunii create de Graves – naratorul fiind aici eunucul Kugeniu, slujitor devotat al Antoninei, soţie a comitelui, şi admirator fără rezerve a eroismului „ştiinţei militare şi virtuţilor acestuia.

Figura lui Belizarie, acest ultim mare general roman, numit de Gihbon. „Scipio Africanul al Noii Rome”, omul care a reorganizat şi dus la victorie armata imperială formată din mercenari barbari, cu obiceiuri., limbi şi interese diferite, şi care a încercat să consolideze posesiunile întinsului Imperiu Roman de Răsărit, a intrat desigur în legendă.

Graves foloseşte cu exactitate informaţia istorică, furnizată mai ales de Procopius în a sa *Historia Arcana,* al cărui punct de vedere, evident subiectiv, îl adoptă în atitudinea faţă de Justinian şi chiar în relatarea, voit ambiguă, a conflictului pasional dintre Belizarie – Antonim» – Teodosie. Drama personală nu este însă elementul predominant, cum socot unii critici, sau hotărâtor în mersul acţiunii, ci mai curind destinele individuale apar supuse fluxului evenimentelor istorice, Graves dovedind încă o dată capacitatea sa de a pătrunde şi a sesiza cu o intuiţie exactă raportul de forţe care au creat istoria veacurilor trecute. Generalul Belizarie a avut de luptat cu puternice imperii, ca cel al perşilor împotriva cărora a purtat două campanii victorioase ia 530 şi în 540; de stăvilit răscoalele interne izbucnite în Bizanţ în jurul anului 532, aşa numitele răscoale Nike, şi mai ales de luptat cu facţiunile, intrigile,

invidiile şi nedreptăţile care înfloreau la curtea lui Justinian, patronate de însuşi împăratul, nehotărât, meschin, gelos pe gloria generalului său.

Printre cele mai prestigioase isprăvi militare ale lui Belizarie istoria aminteşte acea lungă expediţie în Africa din 533, o fabuloasă întreprindere, socotind mijloacele de comunicaţie ale timpului, precum şi campania din Italia unde, cu forţe relativ reduse dar cu o mare ştiinţă a tacticii militare şi cu un curaj legendar, îşi poartă ostile din cetate în cetate,. Neapole, Roma şi în sfârşit Ha vena, anihilând astfel regatul gotic întemeiat cândva de Teodoric pe ruinele imperiului roman. Se pare că atunci ostrogoţii s-au oferit să-l recunoască imperaior al apusului, stâpân suprem pe acel pământ istoric al Italiei, recucerit de el. Dar printr-o inexplicabilă loialitate faţă de un monarh nerecunoscător, Belizarie refuză, pentru a fi apoi rechemat şi trimis în alte campanii –, iliu nou la «raniţa l'ersiei împotriva puternicului rege KIm. I i11. Apoi lar. Işi în Italia unde goţii se răsculaseră \a, în fine, împotriva bulgarilor năvălitori. Deşi a doua expediţie din Italia a fost pornită cu forţe total insuficient»; ca număr şi pregătire, din grija mereu trează a împăratului Justinian ca popularitatea comitelui să nu *n* întreacă pe a sa, prestigiul lui Belizarie era atât de mare, îneât îi preceda sosirea pe un câmp de luptă, Uil'ricoşând duşmanii ca buzduganul zmeului care lovea iu poartă. A reuşit astfel şi în această a doua campanie sa obţină unele victorii (înfrângerile sunt puse de biograful ICugeniu numai pe seama trădării sau a greşelilor altora). Dar înainte de a încheia războiul din Italia cu un rezultat hotărât, comanda supremă e încredinţată eunucului Narses, om de curte al împăratului, iar Beli/arie este rechemat şi acuzat, câţiva ani mai târziu, de participare la un complot împotriva împăratului, de lipsă de loialitate, incapacitate militară, necinste etc., toate virtuţile marelui general fiind acum răstălmăcite în crime.

Astfel, printr-una din accle absurde întorsături ale soartei, care au furnizat subiecte poeţilor tragici, omui care a sporit

atât de substanţial prestigiul şi a umplut vistieria Imperiului de Răsărit, cade victimă uneltirilor şi invidiei josnice a însuşi monarhului pe care-l slujise cu cinste. Averea îi e confiscată şi e redus la starea de prizonier în propria sa casă. O reabilitare târzie, cu doi ani înaintea morţii, nu mai poate înlătura gustul amar al nedreptăţii şi ingratitudinii imperiale.

Acestea sunt, în linii generale, faptele de seamă din viaţa Comitelui Belizarie, consemnate de toţi istoricii care s-au ocupat de această perioadă – de la Procopius până la I-Iodgkin, Bury, Diehl îau Gibbon. În prefaţa lucrării, Graves ţine să sublinieze fidelitatea faţă de sursele istorice, declarând că singurul personaj fictiv e —unchiul lui Belizarie, Modestus, demodat şi patetic apărător al culturii şi modului de viaţă roman. Dar pe lângă documentaţia istorică, impresionantă prin bogăţia detaliilor tehnice despre armament, tactică militară şi fortificaţii, sau pe lângă informaţia, la fel de bogată, despre sectele şi controversele religioase care abundau în secolul al VI-lea, Graves mai preia, desigur pentru culoarea sau funcţia lor fie patetică sau comică, legende reale sau posibile, create în jurul eroului său.

Astfel este legenda, apărută se pare în secolul al X-lea, potrivit căreia lui Belizarie i s-au luat prin hotărâre împărătească nu numai demnităţi şi averi, ci şi lumina ochilor şi că a ajuns să cerşească pe străzile oraşului unde trecuse altădată în: triumf. Legenda, adoptată de altfel înainte de Graves de Unii poeţi sau pictori, împlineşte, cu trăsături cam îngroşate după părerea noastră, o figură tragică, al cărei destin provoacă milă şi groază.

Naratorul are bunul gust să nu insiste prea mult asupra acestor ultime episoade din viaţa eroului său, pretextând că a scrie despre lucruri nedrepte şi crude e la fel de dureros ca şi a le trăi.

Belizarie se înscrie astfel în rândul marilor orbi creaţi de închipuirea oamenilor, care au socotit întotdeauna pierderea vederii ca cea mai cruntă suferinţă – Homer,

Oedip, Lear. Comparaţia cu Lear poate fi sugerată şi de faptul că amândoi sunt victime ale ingratitudinii; dar pe când orbirea fizică a regelui Lear e precedată de una morală, Belizarie nu justifică prin niciun păcat năpasta. Aşa cum am mai amintit, eroul lui Graves nu are decât calităţi, de la statura fizică depăşind cu un cap pe semenii săi, până la cea morală, şi prin acest cumul de virtuţi e oarecum dezumanizat. Biograful său fictiv evocă, asemeni povestitorilor populari, fapte uimitoare care prevestesc de la vârsta de şapte ani pe viitorul Nimici:, Episodul denumit „bătălia piperului” sau luptele între băieţii de la şcoala din Adrianopol, ca şi întâlnirea i. Ilidn a mire Iteli/arie adolescent şi dansatoarea AntoiiitM, urei. I n \,i purta o statornică deşi ne justificată 11rn/: (.! de În M până la ir de ani, aparţin domeniului fabulaţiei care se mişte în mod spontan în jurul oamenilor celebri. Astfel, dacă isprăvile vitejeşti, precocitatea. Şi invulnerabilitatea („singurele răni pe care le-a primit vreodată au fost făcute de mâna propriului său împărat” spune Antonina în faţa catafalcului), inteligenţa clarvăzătoare aliată cu bunătatea şi omenia („gindul lui dinţii era întotdeauna pentru soldaţi şi era bucuros dacă putea evita o vărsare de sânge”) ne apar hiperbolizate, ele nu distonează în vecinătatea datelor pur istorice, deoarece se justifică faptic prin admiraţia fără rezerve a eunucului biograf, şi artistic prin tonul cronicăresc sau rapsodic pe care îl capătă uneori naraţiunea.

Personalitatea povestitorului Eugeniu se resimte şi Sn relatarea indulgentă a vieţii aventuroase a stăpânei sale

Aotonina, fostă prostituată, tovarăşă de bordel şi prietenă a împărătesei Teodora. Ea îi păstrează lui Belizarie, „iubitul ei soţ”, o mare dragoste dar o fidelitate relativă, Asupra prieteniei ei cu tânărul şi chipeşul Teodosie, naratorul lasă să plutească urs văl de incertitudine şi de ambiguitate, prin care cititorul desluşeşte totuşi, cu uş «r’inţă jşi zâmbet, realitatea.

Bar pe lângă admiraţie pentru virtuţile şi înţelegere pentru păcatele stăpânilor săi, eunucul Eugenio mai posedă

şi o pasiune pentru arta militară. Descrierea noului mod d® organizare a cavaleriei, a nenumăratelor asedii, campanii şi bătălii ocupă mai mult de jumătate din pagiaile căfjii, Ea îngreunează poate lectura pentru cititorul grăbit, acţiunea mişcându-se lent de la fruntariile de răsărit ale imperiului la cele de apus şi apoi înapoi spre răsărit, îneheindu-şi ciclul tragic în locul de unde a purces, Spre deosebire însă de unele digresiuni care apăreau îa romanele anterioare ca având o legătură mai laxă cu acţiunea propriu zisă (vezi pasajul asupra Druizilor în *Claudius the God),* relatarea acţiunilor militare formează aici o parte intrinsecă a povestirii. Astfel, te comparaţie cu romanele anterioare, povestea lui Belizarie apare mai omogenă şi mai bine construită.

xxm

XXH

Tonul e de asemenea mai sobru, mai puţin uşuratic şi dialogul mai puţin scânteietor; anacronismele sunt şi ele mai reduse ca număr iar situaţiile comice rare şi neesenţiale mersului acţiunii. Afară de câteva episoade secundare, cum ar fi conversaţia frivolă a doamnelor în biserică şi indignarea predicatorului, sau scena în care împărăteasa Teodora îşi bate joc de senatorul Hippoteates care o insultase cândva, pe vremea când era o umilă hetairă, şi în afară de unele replici spirituale ale Aritoninei, cartea este în general lipsită de umorul care caracterizează majoritatea scrierilor lui Graves. Zârabetul sceptic, uneori indulgent, alteori mai sarcastic, se sinste în relatarea disputelor religioase dintre ortodocşi» arieni, nesterieni etc. Care frământau, ca şi luptele politice dintre Verzi şi Albaştri, epoca lui Justinian.

Nişte soldaţi capadocieni beţi discută despre natura divină sau umană, unică sau dublă a lui Dumnezeu Fiul, „Aceasta era boala epocii. Te-ai aştepta, bunăoară, ie la nişte plugari, când se adună la un loc, să vorbească despre dobitoace şi recolte, soldaţii despre bătălii şi îndatoriri ostăşeşti, iar prostituatele, poate, despre veşminte şi

frumuseţe şi succesele lor la bărbaţi. Dar nu; oriunde se adună doi sau trei, în hanuri, cazărmi, bordeluri sau orice alt loc, încep neîntârziat să discute vreo problemă dificilă, oarecare, din doctrina creştină, asumându-. I postură, de cărturari.” (în speţă, discuţia se dovedeşte utilă pentru că, sub forma unor citate latineşti atribuite papei, târgoveţul Simion transmite un mesaj lui Belizariecopil cum să pornească lupta cu huliganii capadocieni şi su-i elibereze din lanţuri.).

În numele dreptei credinţe oamenii se ceartă, se dezi.în. I, se ucid chiar; la cei mai mulţi dintre „barbarii”

Ti’vuimţi, ca şi la unii greci sau romani, noua religie de, ’ii o pojghiţă subţiri; care s-a suprapus, fără sfl umilirile M’iiţiul vechile lor credinţe. Francii chemaţi n ajutor de Uriuli, nepotul regelui ostrogot din Italia,
10 reped asupra femeilor şi copiilor şi-i aruncă în râu, Îndeplini nd astfel un ritual păgân, sub pretextul unei deosebiri de dogmă creştină: goţii erau arieni. De altlei, povestitorul explică cum fiecare zeu din mitologia păgână M n. IMse acum un echivalent creştin i sfântul Nicola «
11 moşteni e pe zeul mării I’oseidon, câinele Cerber se transform;; e în Apostolul Petru, zeiţa Venus în fecioara Marin, iar Isus însuşi preluase ceva din calităţile lui

Orfeu.

Oamenii simpli se lasă speculaţi de vânzătorii de reJii ve sacre şi cred ea ’, 11111111 Nicolae, abia născut, refuza să sugă iu pieptul matern în zilele de post. Cei mai laminaţi rămân sceptici şi atei, sau îşi păstrează credinţa în vechii zei greci, adoptând-o pe cea nouă din motive politice sau alte interese personale. Creştinismul nu-l împiedică pe Justinian să fie rău şi meschin şi nici pe papa Silveriu să uneltească cu goţii împotriva apărătorilor imperiului roman. El este judecat şi demis din înalta sa funcţie de Antonina, fostă prostituată, păgână în credinţa ei, dar loială.

Există şi un alt aspect, cel moral, al noii religii, caro e ignorat aproape de toţi, afară de spiritele alese a căror virtute intrinsecă s-ar fi manifestat poate şi sub egiua unui

alt cult. Astfel e Belizarie, definit într-un horoscop „singurul om bun intr-o lume stricată”, în timp ce împăratul e indicat în horoscopul Teodorei prin epitetul de „împărat al diavolilor”.

„Cred că lui Belizarie îi era milă. De Justinian, ne mai spune povestitorul, pentru că împăratul dorea să fie un bun creştin, dar nu ştia cum să ajungă la asta”. Daca imensa capacitate de înţelegere şi iertare a lui Belizarie ne irită în cele din urmă, nu putem să nu observăm că autorul a fost consecvent cu premisele povestirii sale; eroul nu e numai un mare general roman, dar şi un cavaler medieval perfect (e de altfel contemporan cu regele Arthur) care aplică principiile creştine pe un înalt plan moral. Opoziţia între bine şi rău se accentuează în ultima parte a romanului, simplificându-l oarecum şi făcând din cei doi protagonişti, împăratul şi generalul său, reprezentanţii lui Ahriman şi Grmuzd în Bizanţul secolului al VI-lea. T

Pe lângă lumea antică pe care a cercetat-o cu minuţie de specialist, pe Graves l-a atras şi istoria unor secole mai apropiate de noi. Astfel, pentru următoarele două romane istorice el alege fundalul revoluţiei americane sau ar războiului de independenţă purtat de fostele colonii engleze între 177G—1783. *Sergeant Lamb of the*

Ninth (*Sergentul Lamb din regimentul nr. 9*) şi *Proceed, Sergeant Lamb* (*înainte, sergent Lamb*) redau, sub forma linei fictive naraţiuni a sergentului, povestea unui om simplu şi viteaz, angajat într-o luptă de interese care se hotărau peste capul lui. Şi aici autorul respectă cu Iji’ijă adevărul istoric, nu inventează personaje decât minore, însuşi eroul său fiind un fost luptător al regimentului de linie 23, „Royal Welch Fusilliers”, în care a servit însuşi Graves în anii războiului.

Pentru o mai amănunţită documentare şi „atmosfera locală”, autorul a folosit o călătorii? în America, în cursul căreia a putut schiţa fundalul şi culege informaţii asupra obiceiurilor indienilor, francezilor, coloniştilor puritfini din Noua Anglie, a rebelilor şi regaliştilor ca,e se înfruntau iutr o

lume cu totul diferită de a bătrînului continent. L\l adoptă de asemenea un limbaj uşor iiiâiai/nnl, cil cileva elemente lingvistice care să se acorde cu personalitatea naratorului.

Ultimul 1 din seria romanelor istorice ale lui Graves, U // *lo Mr. Milion (Soţia domnului Milton)* proiectează din nou, într-o relatare la persoana întâi. Şi cu aceeaşi i: rij1 pentru detaliul istoric, destine şi conflicte individuale pe ecranul tulburat de luptele politice şi religioase ale anilor 1642—1649, anii revoluţiei burghezo-democraţo lin Anglia în care poetul *Paradisului pierdut* s-a angajat i îi toată forţa convingerilor sale puritane şi antimonarhice. Tratarea însă nu mai impresionează cititorul prin noutate sau strălucire aşa cum se întâmplase cu romanele din seria *Claudius* şi nici prin masivitatea construcţiei ca în *Belizarie.* Graves, cu toate eforturile de a sugera lingvistic şi structural atmosfera epocii, nu reuşeşte să

1 Considerăm pe cele următoare: *The Golden Fleece, King Jesus şi Homer's Daughler* ca evocări ale unui Irecut; legendar şi mitic.

creeze o impresie de autenticitate, ci mai eurîd de pastişă, în care atitudinea scriitorului însuşi apare nedefinită, oscilând între admiraţie şi ironie.

Este greu de sintetizat într-o formulă finală perso-' na'litatea şi opera lui Robert Graves, tocmai datorită bogăţiei, caracterului ei complex şi adesea paradoxal. S-a izolat de lume, locuind în case de ţară sau pe o insulă în Mediterana şi respingând valorile civilizaţiei moderne, dar a participat afectiv la toate marile întâmplări ale istoriei vechi sau contemporane. A proclamat superioritatea lumii spirituale, dai' nu în maniera unui ascet sau mistic. Lumea materiei ît) conjurătoare, inclusiv propria sa existenţă fizică, are o realitate foarte pregnantă pentru el şi, cu tot raţionalismul şi clasicismul spre care aspiră, percepţia sa rămâne tributară emotivităţii, la un mod cvasi-romantic, tradus în limbajul voit uscat şi dur al literaturii secolului nostru. Temperându-şi lirismul cu ironie acerbă şi credinţele cu scepticism, mărturiseşte totuşi cu emfază credinţa sa în

poezie ca o revelaţie superioară existenţei reale.

Adevărul poeziei este după el atemporal, iar istoria umană doar „locală”, având numai valoarea unui adevăr relativ – dar, crede Graves, numai prin observarea faptului local sau relativ se poate atinge universalul, contactul cu realitatea temporală fiind o primă necesitate a artei revelatoare de adevăruri eterne. Apărut pe arena literară prea târziu pentru a fi suferit influenţa simbolismului european care s-a resimţit în opera lui Yeats sau Eliot, şi prea devreme pentru a fi participat la entuziasmul social şi politic al poeţilor deceniului al patrulea, Graves rămâne pe o poziţie singulară, influenţând totuşi indirect po cei mai tineri decât eî, *Normau Cu~ meron, William Empson,* sau chiar pe *Philip Larkin* sau *Thom Gunn.*

Aprecierile sale critice, deşi uneori arbitrare şi capricioase, sunt stimulatorii prin neacceptarea locurilor comune şi adesea prin verva polemică a pamfletarului în - fine, ilustrând cu strălucire genul romanului istoric:,.’ititorul se relevă deopotrivă ca erudit cunoscător ai antichităţii, povestitor de talent, om de spirit, cenzor «îi moravurilor şi, cu toată detaşarea şi scepticismul aparent, un preţuitor al adevăratelor valori umane.

tlU AN A PAMFi (’.

— TEODORE ANU

TAHi’. L CRONOLOGIC

I8! K 2f iulie: Se naşte la Londra Robert Ranke, fiul poetului irlandez Alfred Pereival Graves şi al Amaliei von Ranke, nepoata cunoscutului istoric german Leopold von Ranke.

*190*7 /!// Kste înscris pe rând la şase şcoli preparatorii şi apoi la colegiul Charterhouse.

nur, s « înrolează în regimentul „Roval Welch Fusiliers” şi luptă timp de aproape patru ani în primul război mondial. Este rănit şi decorat. Din aceşti ani datează prietenia cu Siegfried Mnvioon.

/!» /(i Publica primul volum de versuri: *Over the*

Hniricr (Pesta vatra de. Jărutec).

Iţii i Colaborează la volumul al treilea din *Georgian l'octnj lil (—17,* editat de Ed. Marsh.

KXIX

Publică placheta de versuri *Fairies and Fusiliers (Zâne şi puşcaşi).*

1918 Se căsătoreşte cu Nancy Nicholson, cu 'care locuieşte un timp la Harlech, în Ţara Galilor, şi cu care va avea patru copii.

9919 Se înscrie la Universitatea din Oxford, unda urmează cursuri de literatură şi filosofie. Pentru a-şi câştiga existenţa, deschide o mică prăvălie la Boars Hill.

1920 Publică *Country Sentiment (Sentiment de ţară),* versuri.

1921 Publică *The Pier Glass (Oglinda dintre ferestre).*

3922 Publică volumul de eseuri literare *On English Poetry (Despre poezia engleză),* eu subtitlul „O abordare neortodoxă a psihologiei artei poetice, pe baza unor mărturii mai ales subiective1'.

1.923 Publică volumele de versuri: *The Feather Bed (Patul de fulgi)* şi *Whipperginny.*

î924 Publică un volum de schiţe *Moek Beggar Hali (Sala pseudo-cerşetorilor)* şi *Measure of Dreams (Măsura visurilor).*

1925 Un an foarte fertil. Graves publică încă două plachete de versuri, primul lui roman *My Head 1 My Head! (O, capul meu!)* pe o tema din Vechiul Testament, şi lucrările de teorie şi critică literară *Poetic Unreason (Nonraţiune poetică şi Contemporan Techniques of Pmlrij (Tehnici contemporane ale poeziei),* precurn şi piesa *John Kemp's Wager (Rămăşagul lui John Kentpj.*

1926 După terminarea studiilor la Oxford, este numii. Profesor de literatură engleză la Cairo» unde rămâne un an. În acelaşi an publică eseul *Another Future of Poetry (Un alt viitor al poeziei)*

: t 9'2T Editează poemele lui Skeltonpublică două volume originale reunind versuri din plachetele. Anterjoave, *Poems*

1914—1926 şi *Poems*

1914 -1927. Publică de asemenea o antologie de poezii pentru copii, *The Less Familiar Nursery Rhymes (Poezioare pentru copii mM puţin cunoscute* o biografie a lui T. E. Lawren ce, *hawrence and the Arabs (Lawrence şi arabii)* şi cifeva eseuri, printre care eseul umoristic*Lars Por sena*, *or the Future of Swearing (Lars Por sena, sau viitorul înjurăturilorf, The Rediscovery of „Loving Mad Torn' (Redescoperirea lui „Tom-nebun-dmdragoste"),* un comentariu asupra baladei Tottio' *Bediam* al cărui autor ar putea fi Sbakespeare. Şi *A, Survey of Modernist Poetry (O privire asupra poeziei moderniste),* prima lucrare scrisă în colaborare cu Laura Ridmg,

W:'R Încă două eseuri, *Mrs. Fisker of the Future of Ilumor (D-na Fisher sau viitorul umorului* şi *A Pamphlet Against Anthologies (Un pamflet îmoptriva antologiilor),* în colaborare cu Laura Riding.

xxset

1929 Se desparte de prima soţie. Publică povestea fantastică *The Shout (Strigătul),* autobiografia *Good-bye to All That (Adio tuturor acestor lucruri)* şi un volum de versuri, *Poems.*

!

1930 Se stabileşte în insula Majorea, unde va conduce timp de ciţiva ani editura „The Seizin Press", împreună cu Laura Riding; publică încă zece poeme *Ten Poems More* şi un volum cu noi date autobiografice şi cu câteva fragmente reluate din *The Shout, But it Still Goes On: An Accumulation (Dar totuşi continuă: O acumulare).*

1931 Publică culegerea de poeme *Poems 1926-30* şi plachete *To Whom Else (Cui, altcuiva).*

1932—1936 Editează împreună cu Laura Riding culegerea de eseuri critice *Epilogue (Epilog),* 3 voi.

1933 Romanul *The Real David Copperfield, o* versiune a romanului lui Dickens, aşa cum autorul ar fi trebuit să-l scrie dacă nu falsifica adevărul. Culegerea *Poems 1930—33.*

1934 Romanul istoric *I Claudius (Eu Claudius împărat)*, urmat de *Claudius the God and His Wife Messalina (Claudius zeul şi soţia sa Messalina).*

— Cornițele Belizarie, voi. X

1936 Romanul *Aritigua Penny Puce (Timbrul roşu Antâgua, de un penny).*

1937 Studiul critic *The English Băllaă (Balada engleză)*, dezvoltat şi publicat mai txrziu (1957) sub titlul *English and Scottish Ballads (Balade engleze şi scoţiene).*

Părăseşte Majorea pentru toată perioada războiului.

1938 Romanul *Count Belisarius (Cornițele Belizarie)* şi *T. E. Lawrence to His Biographers (T. E. Lawrence către biografii săi)*, în colaborare cu Liddell-Hart.

1940 Romanul *Sergeant Lamb of the Ninth (Sergentul Lamb din regimentul nr. 9). The Long Week-End; A Social History of Great Britain 1918—1939 (Lungul sfârşit de săptămină; o istorie socială a Marii Britanii).*

1941 Romanul *Proceed, Sergeant Lamb (înainte, sergent Lamb).*

1943 Romanul *The Story of Mărie Powell, Wife to Mr. Milion (Povestea Măriei Powell, soţia domnului Milton)* şi *The Reader over Yoar Shoulder. A Handbook for Writers of English Prose (Cititorul din spate. Un manual pentru scriitorii de proză engleză).*

1944 Romanul *The Golden Fleece (Lina de aur).*

1946 Romanul *King Jesus (Regele Isus) şi* culegerea de versuri, *Poems 1938—45.*

1947 Se reîntoarce în Majorea.

948 Ediţia *Collected Poems 1914—47, The While Goddess (Zeiţa albă)* eu subtitlul „o gramatică istorică a mitului poetic8.

949 Th Common Asphodel (Sămânţa nemuritoare'j, culegere de eseuri critice, majoritatea publicate anterior, şi două romane, *Sewn Ddys în New Crete (Şapte zile în Creta noua)* roman futuristie, şi *The Is'le of Unwisdom (Insula neînţelepciunii).*

1951 Culegerea de eseuri, poezii şi nuvele Occu*pation:*

Writer (Ocupaţia: scriitor), precum şi culegerea de versuri *Poems and Satires.*

Î53 Poems, 1953, şi, în colaborare cu Joshua Podro, *The Nazareene Gospel Restored (Evanghelia nazareteană reconstituită),* istoria lui Isus, privită din punctul de vedere ebraic, scrisă „pentru a converti biserica engleză la creştinism*.

1954—55 Ţine o serie de prelegeri la Cambridge, *The Clark Lectures.* Se căsătoreşte cu Beryll

Pritchard,

1955 The Greek Myths (Miturile elene), studiu şi comentariu elaborat cu ajutorul unor erudiţi colaboratori. Romanul *llomers Daughter (Fiica lui Homer),* culegerea de eseuri critice *The Croivning Privilege (Privilegiul supremi* şi studiul *Adam's Rib and Other Anomalous Elements în the Hebreic Creation Myth: A New View (Coasta lui Adam şi alte anomalii în mitiil ebraic al Creaţiei: o nouă interpretare).*

956 Catacroek, schiţe de eseuri umoristice publicate anterior în periodicele *Puneţi, The New Yorker* etc.

1957 Jesus în Rome (Isus la Roma), în colaborare cu Joshua Pod i/o şi romanul *They Hanged My Saintly Billy (L-au spânzurat pe cucernicul meu Billy), Winter în Majorea (Iarna la Majorea),* traducere cu comentariu a lucrării lui George Sand, *Un hiver en Majorque.*

tfS Steps; Stories, Talks, Esmys, Poems, Studies în History (Paşi: Povestiriconferinţe, eseuri, poeme, studii de istorie),

'8.959 Collected Poems.

3960 The Penny Fiddle (Seripca de un ban), versuri pentru copii, în cea mai maro' parte publicate anterior.

*1961 Myths of Ancient Greece (Miturile Greciei antice)*tălmăcite pent.ru copii. *The Augur of Achilles (Mânia lui Achile)* traducere din *îliada.*

3962 The More Deserviri g Cases (Cazuri mai meritorii), o ediţie restrânsă, semnată de autor, a poemelor care nu an fost cuprinse în precedentele culegeri.

Oxford Addresses on Poetry (Prelegerile despre poezie,

de la Oxford). Neto Poems 1961 (Noi poeme 1961). The Siege and. Făli of Trop (Asediul şi căderea Troiei), islori® pentru copii.

1964 *Hebrew Myths (Mituri ebraice)* în colaborare cu Rafael Patai. *Arm at Highwood Hali (Ana la Highwood Hali),* noi poeme pentru copii. *Man Does, Woman is (Bărbatul face, femeia este),* versuri.

CV VINT ÎNAINTE

1965 *Love Respelt (Dragoste re-silabisită),* versuri. *Mammon and the Black Goddess (Mammon şi Zeiţa neagră); Collected Poems; Collected Short Stories (Culegere de nuvele).*

Cei mai mulţi oameni găsesc că este greu să facă o legătură logică între personajele epocii – clasice propriu-zise şi cele ale epocii romantice, epoca legendei medievale. Regele Arthur, bunăoară, pare să aparţină unei epoci mult mai străvechi decât luliu Caesar; totuşi, credinţa sa creştină îl localizează cu câteva veacuri mai târziu.

În această poveste a Comitelui Belizarie se va vedea în ce fel s-au suprapus aceste două epoci, lată un general roman, ale cărui victorii şi prinipii strategice sunt nu mai puţin romane şi nu mai puţin clasice decât cele ale lui luliu Caesar. Totuşi, în vremea lui armata se schimbase pânîntr-atât, îneât aproape nu mai putea fi recunoscută, vechea legiune de infanterie dispărând iar Belizarie (unul dintre ultimii romani cărora li s-a conferit demnitatea de Consid şi ultimul căruia i s-a acordat un triumf) este comandantul creştin al unor călăreţi de gardă îmbrăcaţi în zale, mai toţi de obârşie barbară, ale căror isprăvi individuale rivalizează cu cele ale eroilor regelui Arthur, În vremea lui se ivesc situaţii caracteristic romantice. De pildă nişte derbedei netrebnici răpesc fete, le fac prizoniere şi le duc în castele sinistre, din munţi (în timpul raidurilor maure asupra Africii romane), iar luptătorii lui Belizarie pornesp în goană, cavalereşte, cu stindarde şi lănci pentru a le salva.

I, ®

Z f

— Rv

Elementul miraculos din povestea regelui Arthur este pe de o parte, saga *dintr-o vreme primitivă şi legendă populară, iar pe de alta, misticism călugăresc, de o dată mult mai târzie. Dar în cazul lui Belizarie, autoritatea supremă în cs priveşte viaţa şi campaniile sale nu a fost vreun membru hun sau got din suita sa – care ar \i făcut din această viaţă neîndoielnic o divagaţie epică, bună pentru a fi înflorită de călugări, în secolele următoare – ci cultivatul său secretar greco-sirian, Procopius din Caesarea. În general, Procopius* a *fost tui scriitor judicios, bine informat în privinţa valorilor clasice, după cum a fost şi Agathias, care ne furnizează ultimul capitol de istorie militară; aşa că aici n-a intervenit nicio denaturare romantică, precum în cazul regelui Arhur. Din punct de vedere istoric, Arthur pare să fi fost un rege britanic neînsemnat, comandant al cavaleriei aliate, pe care romanii l-au lăsat în voia destinului, când infanteria lo/r a fost retrasă din oraşele-garnizoană ale Britaniei, la începutul secolului al cincilea. Dacă cronicarul său ar fi fost un Procopius, atunci căpcăunii şi r-asele fantomă* şi *vrăjitorii şi jivinele lacome nu ar mai fi apărut în poveste, decât poate ca nişte relatări colaterale despre legenda britanică din vremea lui. În schimb, am fi avut unul sau două capitole lucide despre istoria militară romană târzie – încercarea curajoasă a lui Arthur de a prezerva o rămăşiţă de civilizaţie creştină în Ţara le Apus, în faţa presiunilor invaziei păgâne. Şi calul lui Arthur ar fi fost un armăsar voinic, de cavalerie, şi jiu o iapă vrăjită, zburând cu el impetuos spre mileniul creştin.*

Belizarie s-a născut în ultimul an al dezastruosului secol al cincilea (secolul regelui Arthur), în care anglo-saxonii au invadat Britania de Sud: vizigoţii, Spania; vandalii, Africa; francii, Galia; *ostrogoţii, Italia. A murit în 565, cinci ani înainte de naşterea profetului Mohamed.*

Ori de câte ori documentele ce s-au păstrat s-au dovedit sărace, am fost nevoit să umplu golurile povestirii cu ficţiune, dar de obicei am avut în minte un echivalent

istoric; aşa încât dacă un lucru sau altul nu s-a petrecut aidoma, este probabil că s-a petrecut, totuşi ceva asemănător. Triunghiul, de dragoste Belizarie-Antonina-Teodosie, oricât pare a fi de născocit, a fost preluat ca atare, cu foarte uşoare retuşări, din Istoria secretă. *Nu este . Vagerată nici relatarea politicii ecleziastice şi* o *velei de Hipodrom, în veacul al şaselea, aşa cum e oferită aici. Singurul personaj inventat este unchiul lui Belizarie, Modestus, tipul familiar al omului de litere roman, din epoca de strălucire exterioară. Cele două documente italo-gotice, citate în text, sunt autentice.*

M-am temut că relatarea Antonimi despredestituirea papei Silveriu ar putea fi contestată.

Apologeţii catolici luându-se după versiunea istoricului african Liberatus, insistă că acuzaţia formulată împotriva lui Silveriu de a ji trădat Roma în favoarea goţilor, a fost ticluită de Antonina, la ordinele împărătesei, şi că Belizarie a fost părtaş la crimă. Această părere este neconcordantă cu caracterul lui Belizarie, iar Liberatus, a cărui relatare conţine cel puţin un anacronism, a fost foarte probabil înclinat să-l favorizeze pe Silveriu, din cauza urii pe care o purta lui Vigiliu, noul papă. Eu prefer părerile lui Procopius, care se aflase' în vremea aceea la Roma şi care, deşi recunoaşte că *Teodora a avut o ceartă îndelungată cu Silveriu* fi *lasă chiar să se întrei'adă că, după destituirea lui, ea a pus să fie ucis, îl considera totuşi categoric vinovat. În orice caz, de la bun început SUveriu şi-a asigurat alegerea prin simonie – după istoricul Anastasie – şi este admis că anterior şi-a mai călcat o dată cuvântul, faţă de regele Wittig. Aşa că în primul rând indignarea bisericii faţă de Teodora şi faţă de Antonina – femei care s-au amestecat în politica ecleziastică – a determinat mai târziu admiterea în calendar (20 iunie) a acestui foarte îndoielnic sfânt şi martir.*

Monezile de aur din vremea lui Justinian pot ji considerate ca având aproximativ valoarea unei bancnote englezeşti de 1 liră sterlină, sau o hârtie americană de 5

dolari de astăzi.

Distanţele sunt date în mile romane, care, practic, sunt echivalente cu milele englezeşti. Numele de localităţi sunt modernizate pretutindeni unde această schimbare tinde să le facă mai uşor de recunoscui.

Trebuie să-i mulţumesc Laurei Riding pentru marele ajutor pe care mi l-a dat în problemele de limbă şi naraţiune.

ROBERV GRAVES

1938

CAPITOLUL I *COPILĂRIA LUI BELIZARIE*

Când Belizarie a împlinii; vârsta de şapte ani, mama lui, care rămăsese văduvă, i-a spus să *o* părăsească pentru un răstimp» pe ea şi pe cei din gospodăria de pe moşia ei, de la Germen în Tra«ia, şi să meargă la şcoală, la Adrianopol, un oraş la câteva mile distanţă, unde va fi pus sub tutela I ratei ui ei, distinsul Modestus. Îl legă printr-im jurământ pe Sfintele Scripturi – era creştină de credinţă ortodoxă – că va împlini legământul de bote/ depus pentru ei de naşii săi, care, amândoi uim iseră de curând. Belizarie rosti jurământul, Iepadiiulu-se de lume, de carne şi de diavol,

Kti, autorul acestei lucrări greceşti, sunt o persoana de mică importanţă, un simplu servitor; dar mi-am petrecut aproape toată viaţa în slujba Antoninei, soţie a aceluiaşi Belizarie, şi trebuie să daţi crezare celor ce scriu. Să-mi fie deci îngăduit să citez o părere a stăpânei mele Antonina în privinţa acestui jurământ, depus la Germen: ea socotea că este foarte nedrept să legi copiii mic! prin jurăminte spirituale de acest soi, îndeosebi

’ înainte ca ei să se fi dus cel puţin îa şcoală sau să fi avut cea mai vagă experienţă a lumii bărbaţilor şi femeilor şi clericilor. Este tot atât de potrivnic firii, zicea ea, ca şi cum, bunăoară, ai supune un copil unei împovărări trupeşti oarecare: de exemplu, să care mereu, oriunde s-ar duce, o. Mică buturugă; sau l-ai sili să nu-şi răsucească niciodată capul, ci ori să-şi întoarcă întreg trunchiul, ori să-şi mişte

poate ochii, independent de mişcările capului. Acestea ar fi, indiscutabil, mari inconveniente, dar nici pe departe atât de mari ca acele ce decurgeau din jurământul solemn de a se lepăda de lume, de carne şi de diavol, depus de un tânăr nobil, destinat să intre în serviciul Maiestăţii-sale Sacre, împăratul romanilor de Răsărit, care domneşte la Constantinopol. Căci, când băiatul atinge vârsta adolescenţei, fie îl ajung ispitele din urmă şi jurământul este încălcat, iar inima lui se încarcă de remuşcări – în c-are caz el pierde încrederea în propria sa tărie morală; fie încalcă jurământul în acelaşi fel, dar nu simte niciun fel de remuşcări, deoarece lumea, carnea şi diavolul îi apar ca nişte delicii – în care caz pierde orice respect faţă de natura solemnă a jurământului.

Dar Belizarie a fost un copil atât de excepţional şi, crescând, a devenit un bărbat atât de excepţional, încât nicio greutate ce i s-ar fi iscat în cale, oricare ar fi. Fost ea, nu l-ar fi putut stingheri prea mult. Să luăm exemplul absurd, folosit de stăpâna mea: şi-ar fi obişnuit cu uşurinţă trupul cu regula de a nu-şi întoarce capul pe umeri şi ar fi transformat acest obicei într-un semn de nobleţe, nu de înţepeneală. Sau ar fi cărat cu el veşnica sa buturugă şi ar fi făcut-o să apară drept obiectul cel mai comod şi mai necesar din lume – o armă.

un scaun, o pernă – aşa încât ar fi putut stârni în oraş o modă, cu buturugi de lemn frumos cioplite şi încrustate. Şi, neîndoielnic, această modă nu ar fi fost mai stupidă sau mai superstiţioasă decât multe, obişnuite astăzi printre tinerii filfizoni din facţiunile rivale de pe Hipodrom, sau încă altele, care au venit şi s-au dus iarăşi, în acest veac obositor: mode în materie de bărbi, mantale, înjurături, jucării, parfumuri, jocuri de noroc, ţinută trupească, termeni drăgăstoşi, afrodisiace, argumente şi păreri religioase, racle, pumnale, bomboane.

în oi’ice caz, Belizarie a depus acest jurământ primejdios cu aceeaşi neprihănire ca odinioară tânăr ul Theseu din Atena, cel ce a jurat în faţa maică-si, rămasă văduvă, că va

răzbuna moartea tatălui său, ucigând pe monstruosul Minotaur din labirintul cretan, care se înfrupta cu carne de om.

Dacă Belizarie a rămas sau nu credincios jurământ ului, veţi judeca după ce veţi citi această poveste, Dar îngăduiţi-mi să vă asigur, în cazul că voi, cei ce citiţi acestea, ’ sunteţi cumva creştini de felul cucernicilor călugări, că Belizarie nu împărtăşea nicidecum mentalitatea voastră, şi-i păsa prea puţin de dogme; şi când deveni stăpân peste o gospodărie mare, interzise orice fel de discuţii ecleziastice între zidurile casei sale, socotindu-le f. Ira de Colos pentru suflet şi distrugătoare pentru pacea familiei. Iniţial, această hotărâre aparţinuse stăpânei mele Antonina, dar după o vreme el şi-o însuşi, şi supuse chiar şi pe episcopii şi stareţii care se întâmpla să-i fie oaspeţi, aceleiaşi discipline.

Acesta a fost deci primul dintre cele trei jurăminte pe care le-a depus; cel de al doilea l-a rostit faţă de împăratul său – faţă de -bătrânul împăr ai Anastasie, sub domnia căruia se născuse şi, mai apoi, faţă de cei doi urmaşi ai lui Anastasie; iar cel de al treilea jurământ l-a făcut stăpinei mele Antonina, ca soţ. Aceste observaţii vor sluji drept prefaţă pentru lucrarea ce urmează, şi pe «are o scriu la o vârstă foarte înaintată, la Constantinopol, în anul Domnului 571; care este al unamietreisuteşaselea an de la întemeierea Urbei Roma.

Belizarie s-a născut în anul Domnului 500 şi mama lui socotea această dată ca un semn. Căci diavolului, credea ea, îi fusese dată o stăpânire de o mie de ani pe acest pământ, la capătul cărui răstimp omenirea va fi de-a pururi mântuită: astfel că anul de naştere al singurului ei fiu cădea, precum zicea dânsa, chiar la mijlocul îndelungatei nopţi întunecate, care desparte prima zi de glorie de cea de a doua. Dar eu, Eugeniu Eunucul, mărturisesc că socotesc asemenea păreri drept superstiţioase şi pe de-a-ntregul nedemne de persoane cu scaun la cap; nici scumpa mea stăpână Antonina nu gândea altminteri în aceste chestiuni.

il

Astfel, tânărul Belizarie, ascultător, îşi luă rămas bun de la mama lui şi de la cei ai casei, care (ţinând seama deopotrivă de sclavi şi de cei liberi şi punând la socoteală şi copiii şi bătrânii) se numărau cam la două sute de suflete; şi încălecând pe frumosul său căluţ alb, porni călare spre Adrianopol.! l însoţeau Ioan, fiul vechilului, un băiat armean, de vârsta lui, care jucase rolul de locotenent în mica armată particulară pe care Belizarie o recrutase dintre copiii de pe moşie; şi Paleologul, un dascăl grec care-l învăţase şi primele elemente ale cititului, scrisului şi socotitului; precum şi doi sclavi traci. Paleologul era neînarmat, dar sclavii purtau săbii, iar Belizarie şi Ioan Armeanul aveau arcuri uşoare, potrivite cu puterea lor, şi câteva săgeţi bune. Băieţii aceştia erau de pe atunci foarte îndemânatici cu arcurile lor, atât pe jos, cât şi călare; precum era de aşteptat. Căci armenii sunt un popor vajnic, iar Belizarie era de seminţie slavă – după cum indică numele său de „Belîi Ţar", adică Prinţ Alb; slavii păgâni, care trăiesc dincolo de râul Dunărea, sunt arcaşi şi călăreţi de frunte. Familia tatălui său se statornicise la Cermen eu o sută de ani în urmă, şi fusese romanizată pe de-a-ntregul şi ridicată la cel de al doilea rang, dintre cele trei ranguri nobiliare existente.

Această călătorie de la Cermen îi purtă peste câmpuri, şi nu pe drumul principal de la Constantinopol la Adrianopol, care trece alături de oraşul acesta. Cu îngăduinţa dascălului lor, Belizarie şi Ioan părăsiră de câteva ori cărarea, gonind după vânat; şi Belizarie fu destul de norocos să nimerească un iepure, care le asigura o masă pentru seara aceea la hanul unde îşi propuseseră să tragă. Era numai un han mic, nu prea populat, iar bătrâna hangiţă era deznădăjduită: soţul ei fusese de curând zdrobit sub o creangă mare de ulm, care se prăbuşise, pe când îşi îngrijea via; drept urmare, sclavul lor fugise, furând singurul cal din grajduri, şi până la ceasul acesta, putea să fi ajujss oriunde în lume. Nu-i rămăsese decât 6 tânără sclavă, care 'ângrijea fără pricepere animalele şi via, în vreme ce hangiţa vedea de

casă. Călătorii îşi dădură seama că la hanul acela va trebui să-şi asigure singuri hrana şi chiar să şi-o gătească. Dintre cei doi sclavi ai lor, unul era cărăuş, un bărbat voinic, curajos, fără niciun fel de alte cunoştinţe şi nedeseurcăreţ, iar celălalt era un tânăr, Andreas, care fusese instruit ca băieş; niciunul dintre ei nu ştia să gătească un iepure. Paleologul îl trimise pe cărăuş să adune lemne de foc şi să scoată apă, şi-l puse pe Andreas să frece cu nisip masa unsuroasă a hanului. El însuşi jupui şi îmbucătăţi iepurele, care acum fierbea înăbuşit într-o oală, eu foi de dafin şi varză, orz şi puţină sare. Ioan Armeanul amesteca mânearea cu o lingură de os.

Belizarie zise:

— Am un pachet cu boabe negre de piper din Ceylon, pe care mama îl trimite în dar. Prin mine, unchiului meu Modestus. Îmi place acest piper indian. Usturá gura. Nu va scădea mult din valoarea darului clacă voi măcina câteva boabe de piper în râşniţa de mână, care se află şi ea în pachet, ca să dau aromă mâncării noastre de iepure.

Îşi deschise desaga şi scoase pachetul cu boabe de piper, şi râşniţa de mină, şi începu să râşnească. Fiind însă copil, râşni prea mult pentru o masă de cinci persoane; până ce Paleologul, luând aminte, exclamă:

— Copile, ăsta-i piper cât pentru un Ciclop!

Apoi, în vreme ce iepurele fierbea înăbuşit, Paleologul le spuse povestea – pe care n-o mai auziseră – despre Ulise în peştera Ciclopului şi cum încinsese el un ţăruş în foc şi cum, îmbătându-l pe Ciclop, îi scosese, cu vârful aprins, singurul ochi. Băieţii şi sclavii ascultară râzând; căci Paleologul, citind tragedia lui Euripide, era foarte caraghios pe când imita Ciclopul orbit. Apoi aşezară masa pentru trei – sclavii urmau să-mănânce deoparte, mai târziu – şi turnară vin în cupe dintr-un ulcior afumat, de lut, pe care-l găsiseră într-un sipet. Sclavul Andreas le tăie felii de pâine, cu cuţitul său de vânătoare.

în sfârşit masa fu ca şi gata, iepurele nemaiavând nevoie decât de alte câteva minute pentru a fi servit. Paleologul

adăugase în oală două-trei linguri de vin şi-un fir-două de piper şi o rămurică de rozmarin şi puţin măcriş acru, pe care bătrâna i-l adusese din grădina din spatele casei. Din când în când, gusta ciorba cu lingura. Patru luminări de seu fuseseră tocmai aprinse; era de datoria lui Andreas să le cureţe, de fiecare dată ce fitilul se desfoia. Dar în această clipă fericită se auzi la uşă mare hărmălaie şi în încăpere năvăliră, tulburând totul, şase bărbaţi înarmaţi, fioroşi, greci din Asia după grai.

Duceau cu ei un bărbat tânăr, îmbrăcat cumsecade, e, u trăsături blânde, legat de mâini şi de picioare, încât nu putea umbla. Părea a fi un meşteşugar sau un negustor mai avut. Căpetenia, un ins foarte voinic, purta prizonierul pe umăr, asemenea unui sac de grâu, şi-l trânti intr-un c-olţ, lângă foc – deoarece, cred, era locul cel mai depărtat de uşă, în cazul în care ar fi vrut să fugă. Omul arăta deznădăjduit de-a binelea şi era evident că se aştepta să fie ucis. Precum'se dovedi mai târziu, îl chema Simion şi era cetăţean al districtului. Îi revenise prin tragere la sorţi misiunea de a se duce, în numele concetăţenilor săi, la un mare moşier, pe nume Ioan de Capadocia, şi de a-l ruga să plătească impozitul pe pământ datorat de acesta, sau cel puţin o parte a impozitului – o obligaţie de la care acest tânăr bogat se eschivase de mult. Districtul era obligat să verse vistieriei imperiale un număr de livre de aur pe an, iar pământurile lui Ioan de Capadocia fuseseră impuse la un impozit. Mai mic decât valoarea lor reală, dar care se ridica, totuşi, la o treime a impozitului total, ce revenea întregului district. Cetăţenii, din pricina unor recolte proaste şi a unei recente năvăliri de jaf a hunilor bulgari, fiind impuşi mult peste valoarea bunurilor lor – fuseseră împroprietăriţi de gaveraământ cu loturi de pământ sterp, numai mocirlă şi piatră, dar evaluat totuşi ca teren bun de agricultură – se îndatoraseră într-atit, încât erau în pragul ruinei, dacă Ioan de Capadocia nu consimţea să-şi plătească partea. Dar el refuzase întotdeauna. Avea o suită de oameni înarmaţi, alcătuită în cea mai mare parte din capadocieni de-ai săi –

cum erau şi aceştia şase – care-i înjuraseră şî-i bătuseră pe reprezentanţii cetăţenilor, când veniseră la castel ca să pretindă vărsarea banilor.

Este probabil că în povestea mea vor apărea mulţi Ioani, afară de aceştia doi, Ioan Armeanul şi Ioan de Capadocia, Ioan fiind numele pe care străinii îl iau în mod obişnuit când se botează în credinţa creştină (nurnindu-se astfel fie după Ioan Botezătorul, fie după Ioan Evanghelistul), sau pe care stăpânii creştini îl dau sclavilor lor. De asemenea, este un nume frecvent printre evrei, de la care a venit. Aşa că îi voi deosebi pe aceşti loani fie după ţara lor de obârşie sau, dacă aceasta se întâmplă să nu fie de-ajuns pentru a-i recunoaşte, după porecla lor obişnuită: Ioan Bastardul, Ioan Epicureanul sau Ioan Singerosul, printre ceilalţi, Dar în povestea mea există un singur Belizarie, el însuşi tot atât de neobişnuit, ca şi numele său.

«*j

Din câte se lăudară capadocienii şi din jelaniile acestui biet Simion, reieşi, deci, că, însoţit de o trupă de jandarmi înarmaţi, el se dusese curajos la castelul lui Ioan de Capadocia, vrând să-l impresioneze şi să-l constrângă să-şi plătească cel puţin o parte rezonabilă din datorie; dar fu primit cu săbii şi cu ciomege de către străjile înarmate, chiar la prepeleacul de la poartă. Jandarmii îi părăsiseră pe dată, aşa că Simion fusese prins. Ioan de Capadocia, care-şi petrecea toamna pe moşie pentru vânătoare de hăituială şi de păsări, ieşise atunci în persoană, fudul, şi-l întrebase J» sergentul gărzii, cine ar putea fi insul acesta. Străjile se închinaseră în faţa lui Ioan, care le pretindea semnele de respect ce se acordă îndeobşte unui patriarh sau capului unei dioceze, şi-i răspunseseră: „Un soi ciudat de perceptor, ’cu voia Măriei-tale’\ Ioan de Capadocia strigase;.. Atunci pregătiţi-i şi un sfârşit ciudat, pentru ca niciun perceptor să nu mă mai tulbure pe moşiile mele din Tracia”. Drept care, şase dintre ei, în frunte, cu sergentul, îl legaseră pe Simion de mâini şi de picioare, îl aşezaseră de-a curmezişul pe spinarea unui cal şi plecaseră cu el, călare, neîntârziat,

nădăjduind că agerimea lor va fi pe placul, stăpânului.

în timp ce călăreau, începuseră să discute soarta pe care urma să o îndure prizonierul. Sergent;; îi pofti pe oamenii săi să-şi dea cu părerea. Unul zise:

— Hai să-i legăm un bolovan de gât şi să-l aruncăm într-un lac.

Dar Simion obiectă cu glas tare:

— Să otrăveşti apa este o crimă în faţa lui Dumnezeu. Trupul meu ar răspândi o molimă. Şi-apoî, asta n-ar însemna un sfârşit ciudat: este moartea obişnuită, prin care fetele sclave scapă de plozi. Mai gândiţi-vă!

Sergentul recunoscu că Simi în are dreptate şi călăriră mai departe. Atunci un altul dintre capadocieni propuse să-l lege de un copac şi să-i umple trupul cu săgeţi. Simion îi întrerupse iarăşi:

— Nu ar însemna să păcătuiţi, dându-i unui simplu perceptor aceeaşi moarte de care s-a stins sf totul martir Sebastian din Milano?

Şi aceasta părea o obiecţie demnă de luat în seamă, aşa că purceseră mai departe. Un al trei-.

lea propuse tragerea în ţeapă, şi un al patrulea jupuirea, iar cel de al cincilea era pentru a-l îngropa pe Simion de viu. Dar de fiecare dată Simion luă în batjocură sugestiile şi le spuse că vor fi fără îndoială pedepsiţi de stăpânul lor, dacă ar fi să se întoarcă şi să raporteze că l-au omorât cu mijloace atât de neînsemnate şi de ordinare. Sergentul îi ţinu partea şi zise până la urmă:

— Dacă eşti în stare să ne propui o moarte destul de neobişnuită, am să-ţi fiu îndatorat şi o voi; pune în aplicare precum doreşti.

Simion răspunse:

— Stăpânul tău să-şi plătească de bunăvoie datoria. Atunci, fii încredinţat, voi muri de uimire şi nicicând o moarte mai ciudată nu va fi fost consemnată în dioceza Traciei.

Sergentul îl pocni peste gură pentru obrăznicia aceasta, dar în privinţa felului în care urma să moară, tot nehotărât

rămase. Începuse să plouă şi capadocienii zăriră o lumină arzând la han, aşa că-şi legară caii în grajd şi intrară pentru o duşcă de vin şi alte consolări.

Paleologul îi auzi acum pomenind numele stăpânului lor pe care-l cunoştea, după faimă, ca fiind un om răzbunător şi certăreţ, aşa că avu grijă ca nu cumva să întreprindă ceva ce i-ar stârni pe aceşti slujitori. Îi întrebă dacă i-ar face onoarea de a bea vin pe cheltuiala lui.

Necioplitul de sergent nu răspunse, dar aflându-se în apropierea oalei de pe foc – din care se înălţa un miros foarte îmbietor – se întoarse spre fârtaţii săi şi strigă:

— Avem noroc, fraţilor! Acest bătrân bărbos prevăzuse sosirea noastră şi ne-a gătit un iepure!

Paleologul se prefăcu a lua vorbele lui în glumă, îi zise sergentului:

— Podoabă a grecilor, iepurele acesta nu ajunge pentru zece bărbaţi în toată firea şi doi băieţi, dintre care unul, pe deasupra, mai este şi nobil. Dar dacă dumneata însuţi şi poate încă unul doriţi să împărţiţi cu noi…

Sergentul răspunse:

— Barbă bătrână şi obraznică, îţi dai prea bine seama că acesta nu este iepurele vostru. Este un iepure furat, aparţine, fără nicio îndoială stăpînului meu Ioan şi nu veţi avea parte de el. Mai mult, după ce vom fi mâncat, ai să-mi plăteşti, în contul stăpânului meu, o amendă pentru furtul săvârşit. Ai să-mi înmânezi zece monezi de aur, şi în plus cât voi mai găsi în buzunarele voastre, în ce-l priveşte pe nobilul vostru, el va servi. Băieţi, păziţi uşa! Şi-acum, dezarmaţi-i pe cei doi sclavi!

Paleologul văzu că este inutil să reziste. Îi spuse lui Andreas şi cărăuşului să-şi predea armele paşnic, şi aşa şi făcură. Dar Ioan Armeanul şi îndeosebi Belizarie, care vânase iepurele şi râvnea să-l guste, erau foarte furioşi. Nu spuseră însă nimic. Belizarie îşi aduse acum aminte de peştera Ciclopului şi hotărî să-i îmbete pe haidamaci cât mai tare cu putinţă, aşa ca în cazul unei înfruntări să fie avantajat faţă de ei.

Foarte politicos, începu să facă pe paharnicul, turnând vinul fără a-l lungi cu apă şi spunând:

— Beţi, domnilor, e vin bun şi nu aveţi nimic de plătit.

Deoarece piperul iuţise ciorba prea tare pentru capadocieni, băură poate mai mult vin decât obişnuiau altminteri. Băură în cinstea lui, socotindu-l

im Ganimede1 ai lor „şi i-ar fi şi sărutat, dar el îi evită. Atunci unul dintre ei se duse în bucătăriei ea să prindă fata sclavă, şi începu, să-i smulgă Muza de pânză, dar fata fugi din casă şi se ascunse pe după tufişuri, unde el nu o mai putu găsi; aşa că se intoarse.

Capadocienii începură să discute, între cupele de vin, despre dogme religioase. Aceasta era boala epocii,. Te-ai aştepta, bunăoară de la nişte plugari, când se adună la un loc, să vorbească despre dobitoace şi recolte, soldaţii despre: bătălii şi îndatoriri ostăşeşti, iar prostituatele, poate, despre veşminte şi frumuseţe şi succesele lor la bărbaţi. Dar nu; oriunde se adună doi sau trei, în hanuri „cară*sună,. B*ordeluri sau orice alt loc,. Încep neîntârziat să discute vreo problemă dificilă, oarecare, din doctrina creştină, asumându-şi. Postură de cărturari. Aşa că. Deoarece principalele dispute dintre diferitele biserici creştine privesc întotdeauna natura dumnezeirii – cel mai atractiv punct al dezbaterii filosofice – în mod firesc şi aceşti capadocieni începură, nu fără a blasfema, să discute dogma despre natura Sfintei Treimi şi, în mod deosebit,: despre natura Persoanei a doua, a Fiului. Erau cu toţii creştini ortodocşi şi păreau să spere că Paleologul îşi va înălţa glasul, contrazicându-i. Dar el nu o făcu, împărtăşindu-le părerile.

în schimb, Simion se dezvălui repede a fi un monofizit. Monofiziţii sunt o sectă, puternică în Egipt şi la Antiohia, care în perioada ultimei sau ultimelor două generaţii, adusese mari năpaste peste imperiu. Căci împăraţii de la Constantinopol

* *Ganime. De* (în mitologia greacă), fiu al regelui Troiei, răpit de vulturul lui Zeus spre a servi ca paharnic al zei lor.

erau nevoiţi să aleagă pe de o parte între a-l Jig®i pe papa de la Roma, care era recunoscut ca urmaşul apostolului Petru şi condamnase toată secta drept eretică, sau, pe de altă parte, a jigni poporul Egiptului, de a cărui bunăvoinţă depindea Gonstantinopolul pentru grâul de care avea nevoie. Unii împăraţi înclinaseră spre una din păreri, alţii spre cealaltă; unii căutaseră teren pentru un. Compromis. Din pricina acestei dispute avuseseră loc răzmeriţe distrugătoare şi războaie şi scandaluri în biserici; iar în vremea despre care scriu exista o schismă categorică între Biserica din Răsărit şi Biserica clin Apus. Împăratul care domnea pe atunci, bătrmul Anastasie, înclina să-i favorizeze pe monofiziţi; aşa că cetăţeanul Simion, pentru a-i necăji pe capadocieni, puse pe acelaşi plan loialitatea faţă de împărat cu monofizitismul său

Simion se dovedi prea elocvent pentru ei, deşi toţi vociferau în acelaşi timp; aşa că apelară la Paleologul, în calitate de cărturar, să apere în numele lor punctul de vedere ortodox, ceea ce ei primi bucuros. Ioan Armeanul, îmboldit de Belîzarie, îi tot servi cu băutură, în vreme ce cu toţii ascultau disputa.

Paleologul cită cuvintele papei Leon, pe care eu însumi le-am uitat, dacă le-am auzit vreodată, dai: care presupun că aveau sensul următor: că Fiul nu este numai Dumnezeu, cum sunt de părere smintiţii de acuaniţi; nici numai om, cum zic *ne*cucernicii de plotinieni; nici om, în sensul că i-ar lipsi una sau alta din cele divine, cum. Pretind nebunii de apolinarieni; ci că El are două naturi unite, omenească şi divină, după scripturi: „Eu şi cu Tatăl Meu una suntem” şi, de asemenea, „Tatăl Meu este mai mare decât Mine1-; şi că natura omenească, datorită căreia Fiul este inferior Tatălui, nu-i scade natura divină, datorită căreia Fiul este egalul Tatălui.

Capadocienii îl ovaţionară pe Paleologul când repetă această dogmă, zăngăniră cupele pe masă şi pocniră cu castroanele de fag în tăblie. Nu băgară de seamă că, pe sub masă, Belizarie le lega picioarele cu o sfoară lungă şi

tare – nu atât de strâns, încât vreunul să nu şi le poată mişca pentru a se aşeza mai în voie, dar destul de strâns încât vreunul să nu şi le poată mişca pentru a-i stânjeni de-a binelea dacă toţi ar fi încercat să se scoale deodată; căci îi legase într-un cerc îngust.

Simion îşi bătu atunci joc de Paleologul şi zise că a da deoparte învăţătura falsă a acuaniţilor sau a apolinarienilor sau a plotinienilor nu este nicidecum egal cu a afirma învăţătura adevărată; iar dacă un preot este ales papă la Roma, asta încă nu-i dă dreptul de a statornici o dată pentru totdeauna legea creştină; şi că un papă poate spune sau întreprinde lucruri din anumite considerente politice, care sunt deopotrivă de injurioase şi pentru Dumnezeu, şi pentru împăratul său. Simion mai spuse că natura Fiului nu poate fi despicată în două, cum despică un om cu toporul o bucată de lemn. Faptele şi patimile Fiului nu au fost nici în întregime divine, nici în întregime omeneşti, dar toate de un singur fel – de omdumnezeu. Astfel: Fiul umblase pe apele Galileei, ceea ce a fost o ispravă făptuită prin carne, dar care transcende legile naturii cărnii.

Până aici, ambele relatări de care dispun sunt de acord în privinţa succesiunii întâmplărilor, dar în punctul acesta intervine o deosebire. Să redau întâi povestea aşa cum am auzit-o de la un om din Adrianopol, mulţi ani mai târziu; care o auzise, spunea el, de la fiul mai mare al lui Simion.

După acest om din Adrianopol, Simion îşi isprăvi expunerea cu următoarele cuvinte.

— Dar papa Leon a mai atras atenţia în această privinţă – îi pot cita chiar cuvintele: *„Ardescat în foco ferrum. Sunt vincula mea solvenda. Mox etiam pugionibus et pipere pugnandum est. Tace!”* Cum puteţi da ascultare unei asemenea nemăsurate sminteli, oameni din Capadocia?

Sergentul capadocienilor, prefăcându-se că înţelege latineşte, strigă nesăbuit:

— Binecuvântatul papa Leon a grăit înţelept. Fiecare cuvânt al său este adevărat. Eşti dezminţit chiar de cele ce rosteşti cu gura ta.

Ei nu-şi dădură seama că Simion transmisese lui Belizarie un mesaj secret, cum că să încingă frigarea în tăciuni, să-i taie legăturile şi să fie pregătit să se bată cu pumnalele şi cu piperul.

Dar după versiunea pe care am auzit-o de la Andreas, acum nu prea mulţi ani, Belizarie fu cel ce rostise cuvintele latineşti, prefăcându-se că-l combate pe Simion şi strigând:

— *Ardescit în foco ferrum manibus tius propinquum. Vincula solvam. Mox etiam pugionibus ct pipere pugnabitur* – după care (zicea Andreas) ignoranţii de capadocieni îl ovaţionară pe băiat ca pe un vajnic apărător al dreptei credinţe.

Aceste cuvinte ale lui Belizarie, în caz că au fost rostite, transmiteau lui Simion mesajul că frigarea se şi încingea în foc, aproape de mâinile sale, că-i va tăia legăturile şi că în curând se va da bătălia cu pumnale şi cu piper.

împotriva acceptării relatării lui Andreas pledează binecunoscuta tendinţă a oamenilor bătrâni de a exagera sau de a deforma întâmplările din tinereţe, îndeosebi când vorbesc despre o persoană care mai apoi a devenit celebră. Astfel, Sfântul Matei a aflat de la anumiţi palavragii bătrâni, că, odată, copilul Isus a redat viaţă unei vrăbii moarte, pe vremea când le fusese tovarăş de joacă; şi a consemnat aceasta în cea de-a doua Evanghelie a sa, împreună cu alte extravaganţe asemănătoare, bunăoară că El ar fi vorbit din pântecul Mamei Sale şi că l-ar fi dojenit pe tatăl Său vitreg, Iosif. Dar în favoarea versiuniimele pot spune că mi-a parvenit nu din mina a treia ci din mina întâi, şi că l-am cunoscut pe Andreas ca pe un bărbat de încredere. Nici nu trebuie ridicată obiecţia că. Un copil atât de tânăr, cum era pe atunci Belizarie, nu putea vorbi bine latineşte, latineasca Romei: căci latina curată era limba maternă a mamei sale. Tatăl ei fusese un senator roman care părăsise Italia împreună cu familia lui, cincizeci de ani înainte de vremea aceasta, când acel vandal barbar, regele Geiseric, jefuise templele şi casele nobile ale Romei; venise în părţile răsăritene ale imperiului roman pentru a fi în siguranţă, şi

familia lui rămăsese credincioasă latinei corecte. Aşa că Belizarie cunoştea încă de pe acum trei limbi dialectul trac, vorbit pe moşia familiei, latina, în. Care discutau cu el mama lui şi capelanul acesteia, şi greaca, limba obişnuită a Imperiului de Răsărit

— Dar greaca încă nu o vorbea atât de curent, ca mai târziu.

Ei bine, oricine ar fi acţionat în chip de general. În această împrejurare, eu vă pot relata cel puţin cum s-a desfăşurat bătălia. Întâi, Belizarie tăie cu pumnalul său, pe ascuns, legăturile lui Simion. Nu fusese observat de capadocieni, care isprăviseră până atunci friptura, dar continuau să bea, şezând în jurul mesei. Apoi, indemnându-3. Pe

Ioan Armeanul să fie gata, luă un pumn zdravăn de piper râşnit, se apropie de masă şi-l azvârli în faţa lor, orbindu-i pe toţi şase. Simion sări cu un răcnet, vânturând frigarea înroşită pe care Belizarie o aşezase. În vatră, ca să se încingă; iar tracii, Andreas şi cărăuşul, dădură buzna şi-şi reluară armele, ce fuseseră îngrămădite nu departe de ei.

Capadocieni! răcniră ca nişte tauri, de durere şi de furie neputincioasă. Erau chereheliţi de vin, împiedicaţi de sfoara de la picioare, orbiţi de piper şi paralizaţi de strănuturi. La primul asalt, Simion izbi cumplit în cap pe doi dintre ei, cu frigarea înroşită; aşa că, deşi Paleologul se ţinu complet deoparte de bătălie, capadocienii erau acum în inferioritate numerică, patru contra cinci. Scaunele fură trase de sub ei şi căzură, pe jos, rostogolindu-se. Băieţii şi sclavii stăteau aplecaţi deasupra lor cu săbiile trase şi pumnalele ridicate.

Simion aduse în grabă din grajd câteva curele de harnaşament şi îi legă unul câte unul – era şelar de meserie şi îndemânatic în a lega noduri. În fapt, însoţi fiecare nod cu un argument monofizit, spunând:

— Scapă de această încurcătură teoretică, domnule, dacă poţi; sau: Acest text îţi strânge zdravăn conştiinţa, nu-i aşa?

Ei răspunseră, jalnic:

— În numele lui Isus, oameni buni, aduceţi burete şi apă,

că de nu, orbim de acest praf de foc.

Dar el începu să cânte cu glas tare Imnul Serafimilor,. Cu acele adaosuri în stil monofizit, care pricinuiseră scandaluri, răzmeriţe şi vărsare de sânge în multe biserici creştine. Când toţi deveniră inofensivi, Simion îi informă că Hristos îi prescrisese să-i ierte pe duşmanii săi; şi le spălă cu gingăşie ochii inflamaţi, zicând:

— În numele lui Hristos, cel cu o singură natură.

Aşa că până la urmă, ei îi mulţumiră.

Când Simion a aflat de la Belizarie în ce fel plănuise bătălia, se întoarse spre Paleologul şi-i zise:

— Am crezut că este un simplu miracol, de aceea nu am fost prea uimit, precum cred că nu a fost prea uimit nici profetul Balaam, când măgarul său i s-a adresat deodată, în numele lui Dumnezeu. Căci pentru Dumnezeu orice este cu putinţă şi nu trebuie să fim mai miraţi faţă de asemenea evidente iraţionalităţi, precum măgari care vorbesc, ori hrana, îndestulătoare doar pentru doisprezece oameni, şi înmulţită până să sature cinci mii (ba să rămână chiar şi un prisos), decât faţă de răgetul firesc al măgarilor sau faţă de cetăţeni care flămânzesc firesc, pentru că nu a mai rămas pic de hrană în oraşul lor. Căci într-un caz îl ai pe Dumnezeu, a cărui funcţie este de a transcende imposibilul, şi-n celălalt ai Natura, a cărei funcţie este să respecte calea statornicită de Dumnezeu pentru dobitoace şi oameni. Dar unde se iscă mirare întemeiată este un caz ca acesta de faţă, în care Natura excelează fără ajutor divin sau demonic. Dacă acest copil va fi cruţat până la vârsta bărbăţiei, va deveni un general de prim ordin, căci are cele şase daruri principale, necesare unui general: răbdarea, curajul, inventivitatea, controlul puterilor proprii, combinarea diferitelor arme de atac şi alegerea timpului potrivit pentru lovitura hotărâtoare. Eu am fost cu caii de schimb în războaiele persane şi am dat atât peste

HA

.

generali buni, cât şi peste generali proşti; aşa că mă

pricep.

Paleologul răspunse:

— Dar dacă nu va adăuga acestora şi darul modestiei, nu se va alege nimic de el.

Ceea ce a fost, în felul ei, o observaţie înţeleaptă şi o a şaptea virtute potrivită pentru a le încorona pe celelalte.

Iepurele fusese mâncat, pâinea proaspătă la fel, dar în desagi mai aveau turte şi nişte cârnaţi, aşa că nu rămaseră flămânzi. Socotiră că e nesigur să întârzie pe timpul nopţii la han, temându-se ca nu cumva să dea cineva alarma la castelul lui Ioan; aşa că legară capadocienii pe caii lor, iar Simion şi sclavii urmau să conducă fiecare câte doi, legând caii de capete. Când începuse lupta, femeia bătrână fugise din casă; când se întoarse şi-i găsi îmblânziţi pe haidamacii aceia cumpliţi, fu plină de recunoştinţă, de parcă totul ar fi fost întreprins de dragul ei. O plătiră, totuşi, bine.

Belizarie călări în faţă, cu Paleologul, iar Ioan Armeanul acţionă ca ariergardă. În zori se odihniră într-o pădure, unde unul dintre capadocieni muri de rănile de la cap. Ceilalţi ocărîră şi înjurară neîntrerupt, dar nu încercară în niciun fel să scape. Mai târziu, în cursul zilei, ajunseră fără alte aventuri la Adrianopol, unde Simion îi predă pe capadocieni judecătorului. Concetăţenii lui Simion îl salutară cu bucurie şi mirare, căci jandarmii le raportaseră că fusese capturat.

Cei cinci fură închişi în temniţă şi ţinuţi acolo, până ce Ioan avea să-i răscumpere. Nu puteau fi acuzaţi de asasinat, şi în fapt de nimic mai grav decât furtul unui iepure gătit, deoarece nu era clar dacă ar fi dat sau nu urmare ordinelor ucigaşe ale; lui Ioan. Ioan trimise un mesaj, spunând că a fost îndreptăţit să-l lege şi să-l îndepărteze pe Simion, care-i încălcase neobrăzat moşia.

Judecătorul nu putea îngădui ca Ioan să fie pus sub acuzaţie pentru crimă, de teamă să nu-şi ridice împotrivă şi alţi moşieri puternici. Mai ştia, de asemenea, că fiind o chestiune de onoare, Ioan nu putea accepta pedepsirea slujitorilor şi compatrioţilor săi. Totuşi, exista un temei solid

pentru deschiderea unei acţiuni atât împotriva stăpânuiuj cât şi a oamenilor săi. Aşa că se ajunse la o înţelegere prin care capadocienii fură eliberaţi în văzul lumii, dar Ioan achită în taină jumătate din datoria lui, ceea ce se ridică la o greutate de două sute de livre de aur – mai bine de patrusprezece mii de monezi de aur – şi în felul acesta onoarea lui Ioan fu salvată, iar cetăţenii, de asemenea, salvaţi de ruină. Acest Ioan de Capadocia, a cărui zgârcenie, prezenţă neplăcută şi frecvente devoţiuni în biserică mi se par tot atâtea trăsături remarcabile la un om tânăr, deveni mai târziu Comandantul Gărzilor Imperiale şi Intendent General şi, ca atare, îi făcu mult rău lui Belizarie, în viaţa de mai târziu.

Belizarie, Ioan Armeanul, Paleologul şi sclavii se duseră apoi la vila unchiului lui Belizarie, Modestus, conduşi de Simion, care îl cunoştea. Era aşezată afară din oraş, lângă o apă cu păstrăvi, în împrejurimi împădurite des. Aici Belizarie îl salută pe unchiul său, care era un bărbat înalt., slab, cu gusturi literare şi o înfăţişare deloc războinică, şi-i dădu ce mai rămăsese din piper. Băiatul fu bine primit şi împreună cu el Ioan Armeanul şi Paleologul. Vorbiră pe latineşte şi Modestus ascultă relatarea bătăliei şi o comentă astfel:

— Bună treabă, nepoate, bună treabă! înfăptuită temeinic,. În felul roman – în felul lui Marius1, Metellus 2 şi Mummius 8. Dar latina ta conţine multe cuvinte şi fraze barbare, care sună de parcă ar ieşi din botul sforăitor al unui rinocer african, şi-mi zgârie urechea. Trebuie să le înlăturăm, culţivând în locul lor limba elegantă a lui Cicero şi a lui Caesar. Noroc că prietenul meu Malt-hus, la a cărui şcoală te vei duce, este un bărbat de un gust şi de o erudiţie considerabilă. El are să-ţi explice deosebirea dintre latina bună a păgânilor nobili şi latina inferioară a călugărilor plebei.

Sau, mai degrabă, acesta ar fi fost sensul comentariului său, tradus în cuvinte simple. Dar Modestus nu-şi îngăduia niciodată o remarcă, fie ea cât de mică, fără a o învălui într-

o aluzie literară consacrată, într-un paradox sau într-un calambur, sau în toate trei -deodată; aşa că Belizarie întâmpină mari greutăţi în a-l înţelege. Eu însumi dau îndărăt de la reproducerea întorsăturilor artificioase, care îi ieşeau din gură, deoarece nicio absurditate n-ar suna îndeajuns de absurdă pentru a le face cinste – dacă intr-adevăr meritau **e** instire. Adevărul adevărat este că, în vreme ce j.;:\ ara e o limbă maleabilă, potrivită răsucelilor şi întorsăturilor metaforei, cât şi vorbelor de duh cile comediei, latina este rigidă şi nu se lasă folo-

1 *Marius Caius,* ’ 1S6—86 Lejn.), celebru general şi consul roman, unchi al lui Caius Juli-us Caesar.

— *Metellus,* consul roman în anul 151 (î.e.n.), i-a învins pe cartaginezi în Sicilin.

’ *Mitmmius,* consul roman în anul 106 (î.e.n.), a transformat Grecia într-o provincie romană.

sită cu uşurinţă în felul acesta. Despre retorica latină s-a spus: „Falsetul unui interpret travestit în femeie”.

Şcoala lui Malthus se afla în centrul oraşului Adrianopol şi nu era una din acele instituţii pedagogice călugăreşti, în care educaţia este atât de jalnic limitată la pâinea şi apa Sfintelor Scripturi. Pâinea e bună şi apa e bună, dar subnutriţia trupească ce poate fi observată la prizonierii sau la ţăranii săraci reduşi la acest regim, îşi are corespondentul în subnutriţia spirituală a anumitor clerici. Aceştia sunt în stare să recite fără greş genealogia regelui David al evreilor, îndărăt până la potopul Deucalionului şi chiar mai îndărăt, înainte de potop, până la Adam, sau sunt în stare să repete pe de rost şi atât de cursiv capitole întregi din Epistolele Sfântului Pavel, de parcă ar fi scrise în metri; dar în orice altă privinţă sunt tot atât de ignoranţi ca peştii sau păsările. Odată, pe când mă aflam cu stăpâna mea Antonina la Ravena, în Italia, am dat peste un episcop, care n-a priceput, din cuvintele ei, o referire la piosul Enea, eroul troian şi la actul său de trădare faţă de regina Didona a Cartaginei. Ei bine, să mă ferească cerul să pretind că aş fi un învăţat, căci eu sunt un simplu servitor, a cărui

educaţie a constat exclusiv în ascultarea discuţiilor dintre oameni inteligenţi. Mi-ar fi totuşi ruşine să mărturisesc o asemenea ignoranţă, ca aceea a episcopului. Habar nu avea despre ce vorbeşte stăpâna mea.

— Cornişele Belizarie, voi. I

— Enea? repetă el. Enea? Cunosc bine textul Faptelor Apostolilor; dar te asigur, soră întru Hristos, că în cuprinsul acestui text nu vei găsi nicio notaţie, nici măcar vreo observaţie marginală a vreunui comentator mai bine pus la punct'» în sensul că piosul Enea din Lydda, pe care Apostolul Petru l-a lecuit de paralizie (deşi zăcuse în pat vreme de opt ani), ar fi vizitat după aceea, la Cartagina, vreo regină Didona, şi cu atât mai puţin că ar fi trădat-o.

În şcoala lui Malthus, care se afla sub control imperial, se oferea o anumită iniţiere în Scripturi, ca un lucru firesc; precum apar pâinea şi apa chiar şi pe masa de banchet. Dar felul principal care se servea era literatura latină şi greacă, din pana unor autori buni. Astfel de cărţi stimulează exprimarea precisă a copiilor şi, în consecinţă, gândirea limpede; şi în acelaşi timp le asigură ample cunoştinţe de domeniul istoriei şi geografiei şi al obiceiurilor străine. Am auzit argumentându-se că soldaţii nu trebuie educaţi, chipurile pentru că la cele mai viguroase dintre naţiunile barbare, cum sunt bunăoară goţii şi francii ai căror bărbaţi sunt în cea mai mare parte soldaţi de meserie, învăţătura de carte este dispreţuită. Dar proverbul „un cărturar creat înseamnă un soldat stricat” se aplică, după părerea mea, numai oştenilor de rând, nicidecum ofiţerilor. În orice caz, după câte ştiu eu, nu a existat vreodată un general de renume pe lumea aceasta, indiferent de ce neam, care să nu fi fost într-o anumită măsură instruit, sau, dacă a fost numai puţin educat, să nu fi regretat această scădere.

) în viaţa de mai târziu, Belizarie a spus prietenilor săi că relatarea lui Tucidide despre îndelungatul război dintre Atena şi Sparta şi relatarea lui Xenofon despre luptele din Persia (ambele cărţi fiind citite şi comentate în şcoala lui Malthus, la Adrianopol) îl învăţaseră mai multe despre

principiile războiului decât tot ce a studiat mai târziu la academia militară de la Constantinopol. La o academie militară, educaţia constă din instrucţie, predarea tacticii simple, a folosirii maşinilor de război, a îndatoririlor ofiţerilor de stat major, precum şi a unor amănunte de regulament militar – însuşirea mai degrabă a artelor minore ale războiului, decât a celor majore. Artele mai de seamă sunt strategia şi utilizarea puterii civile şi a politicii în sprijinirea scopurilor militare şi, îndeosebi, arta în care Belizarie a învăţat să exceleze: aceea de a inspira trupelor sale dragoste şi încredere şi ascultare şi, astfel, de a creşte din gloată ostaşi buni. Belizarie socotea strategia ca un soi de geografie aplicată, şi în anii de mai târziu a cheltuit o groază de bani pentru a-şi face rost de hărţi exacte: avea în permanenţă ataşat la statul său major un cartograf de meserie, un egiptean.

Belizarie nu obişnuia să spună că instruirea de care a avut parte în şcoala lui Malthus, în materie de contabilitate, retorică şi drept, i-a fost de cel mai mare folos: căci funcţionarii guvernamentali, care excelează în aceste arte civile şi au întotdeauna un spirit de gaşcă, sunt înc-întaţi când au prilejul să-şi bată joc de comandanţii militari barbari, ale căror însuşiri principale sunt curajul, ţinuta la călărie şi iscusinţa în mânuirea lancei sau arcului. El îi făcu să vadă că nu este de fel un barbar, în ciuda numelui său şi a isprăvilor în luptele corp Ia corp, la care îl sileau câteodată, fără vrerea lui, numărul mic sau laşitatea oamenilor de care dispunea. Cerea adeseori registrele contabile ale celor ce slujeau sub comanda lui şi, dacă exista undeva o nepotrivire, o sublinia cu gravitate, asemenea unui dascăl de şcoală. La fel, în chestiunile obişnuite de drept, ca de pildă regulile de procedură dintr-un tribunal civil sau drepturile diferitelor clase de cetăţeni şi de aliaţi, nu putea fi înşelat cu uşurinţă de avocaţii de meserie. De asemenea, stăpânea retorica suficient pentru a fi capabil să înfăţişeze simplu şi convingător un caz oarecare şi a nu fi indus în eroare prin argumente

ingenioase. Pentru toate acestea se recunoştea profund îndatorat lui Malthus, căruia puţin îi păsa de aluzii prea subtile, de figuri de stil fanteziste, şarade ateniene sau categorii logice. Era o vorbă a lui Malthus că, puţine cuvinte dar bine înarmate, într-o formaţie disciplinată, vor avea întotdeauna superioritate faţă de cuvintele ce se îmbulzesc într-o masă înflăcărată dar haotică.

în prima zi de şcoală, Belizarie nu sosi dimineaţa devreme, la şapte, adică la ora obişnuită, ci după-amiaza, în timpul orei de pauză, pe când băieţii îşi luau prânzul în curtea şcolii – cel puţin aceia care nu locuiau prin apropiere şi nu se puteau duce repede acasă, să mănânce şi să se întoarcă. Ei bine, la Adrianopol nu era obiceiul, ca la Constantinopol, Roma, Atena sau marile oraşe din Asia Mică, ca un băiat să vină la şcoală însoţit de un preceptor, precum şi de un sclav care să-i poarte ghiozdanul cu cărţi. Până şi sclavii purtători de ghiozdan erau rari la această şcoală. Aşa că băieţii crezură, în mod eronat, că Belizarie trebuie să fie un soi de băiat bogat, răsfăţat, deoarece pătrunse în curtea şcolii cu Paleologul alături de el, cu Ioan Armeanul la o jumătate de pas în urma lui şi cu Andreas, cărând după el ghiozdanul.

Un băiat mai măricel, pe nume Uliaris, arătându-l pe venerabilul Paleologul, strigă:

— Spuneţi, băieţi, oare acest bunic îşi aduce nepoţii la şcoala noastră ca să înveţe dânsul *hic, haec*, *hoc,* sau invers?

Pe când se îngrămădeau în jurul lor, mestecându-şi plinea şi fructele şi ouăle fierte, s-a întâmplat ca un băiat care rămăsese în urmă să arunce o smochină după Uliaris, ca să-l necăjească. Smochina era moale şi zemoasă din pricina căldurii şi părea făcută parcă pentru a fi folosită ca proiectil. Nu-l nimeri pe Uliaris, dar smochina plesni pe umărul togei lui Paleologul, care tocmai fusese adusă de la curaţi tor şi era dintr-o stofă de lână deosebit de fină. Se stârniră râsete şi mai zgomotoase; dar Belizarie, mintos, fugi imediat prin mulţimea de băieţi, se aplecă, ridică o

piatră mare, rotundă, pe care câţiva dintre ei o dăduseră de-a dura, de colo până colo, pe dalele netede ale curţii, şi înainte ca băiatul care aruncase smochina să-şi poată da seama ce se petrece Belizarie dădu buzna la banca pe care şedea şi-l izbi în cap cu piatra, aşa că el căzu în faţă, ameţit. Fără o vorbă şi păstrând piatra în mână, Belharie se întoarse 3a dascălul său.

Paleologul tremura, aşteptându-se ca ceilalţi băieţi să-l răzbune pe tovarăşul lor de joacă şi, intr-adevăr, câţiva înaintară acum spre ei, cu ţipete şi gesturi ameninţătoare.

Belizarie nu dădu îndărăt şi nici nu se scuză, ci le spuse:

— Dacă vreun altul dintre voi îndrăzneşte să-l insulte pe acest bătrân, dascălul meu, voi face din nou ce am făcut.

S’J

Pentru că vădise curaj, o parte dintre băieţi, conduşi de Uliaris, i se alăturară. Uliaris întrebă:

— De ce culoare eşti, băiete? Noi suntem Albaştri. Băiatul pe care l-ai lovit, Rufinus, este conducătorul Verzilor.

Se aşteptară să se declare şi el Albastru, în autoapărare şi să fie cândva, mai târziu, de folos facţiunii lor.

Dar, oricât ar părea de ciudat, Belizarie fusese educat la Cermen într-un fel atât de străin de lume, încât nici măcar nu auzise despre rivalitatea dintre facţiunile Albastră şi Verde, la cursele cu care; ceea ce era tot atât de ciudat, ca şi cum n-ar fi auzit vorbindu-se despre Apostolii Petru şi Pavel. Căci în ambele jumătăţi ale imperiului roman se vorbea necontenit şi pretutindeni despre facţiuni, care nici nu sunt o invenţie recentă; ci datează cel puţin de sub domnia împăratului Tiberiu, care a fost contemporan cu Isus Hristos.

Belizarie răspunse lui Uliaris:

— Eu aparţin Albilor şi acesta este locotenentul meu.

Arată spre Ioan Armeanul. Pe moşie, în trupa sa de băieţi, Belizarie folosise un stindard alb, ca să se potrivească numelui său, aşa că echipa fusese numită „Trupa AlbăK.

Uimiţi de cuvintele sale, îi explicară că fiecare băiat trebuie să fie sau Albastru sau Verde, sau e unul care-şi

schimbă mereu faţa, sau e un ambuscat. Este adevărat că, la început, pe Hipodrom au existat şi facţiunile Roşu şi Alb, reprezentând culorile verii şi iernii, la fel cum Verdele reprezintă primăvara şi Albastrul, toamna. Dar cursele se organizau acum cu două care contra altor două care, şi nu cu patru care, fiecare împotriva celorlalte; aşa că Alb şi Roşu nu mai existau ca facţiuni independente, afiliându-se, res pectiv, de mult, la Albastru şi Verde, şi astfel dispărind.

Belizarie îşi dădu seama că ceea ce spusese sunase prosteşte, dar hotărî totuşi să rămână credincios cuvintelor sale. Răspunse:

— Dacă la această şcoală nu există încă Albi» Ioan Armeanul şi cu mine trebuie să facem începutul.

Atunci Albaştrii şi Verzii se mâniară deopotrivă, şi-i spuseră că în curtea şcolii există o regulă severă, să nu se folosească în lupte cuţite sau pietre sau alte arme primejdioase, ci numai mâinile şi picioarele, ori proiectile moi, precum noroiul sau zăpada.

Auzind acestea, Belizarie îşi bătu joc de ei şi le zise:

— Şi voi îmi spuneţi mie „băiat-fetiţă!"

Ceea ce stârni un asalt zgomotos împotriva lui şi a lui Ioan Armeanul. Dar Andreas aruncă ghiozdanul şi fugi să-i sprijine. Intre timp, Paleologul se dusese să caute ajutoare; locţiitorul dascălului apăru curând şi preîntâmpină alte pozne, convângându-l pe Rufinus să se împace cu Belizarie.

Rufinus îşi reveni din ameţeală şi, fiind un băiat cu cuget nobil, spuse că-l admiră pe Belizarie pentru că răzbunase ceea ce i se păruse a fi o insultă adusă dascălului său. Îi zise lui Belizarie:

— Dacă tu şi cu tovarăşul tău doriţi să deveniţi membri ai facţiunii Verzi, veţi fi bineveniţi.

Uliaris strigă:

— Ba nu, să vină la noi! Noi am fost primii care i-am chemat.

Era ceva nemaipomenit ca doi conducători de facţiune, Uliaris şi Rufinus, să se întreacă pentru a dobândi sprijinul unui băiat nou-venit. De obicei, numai cu mare greutate şi

cu mită reuşea câte unul dintre aceştia să obţină calitatea de membru titular al unei facţiuni: trebuia să aştepte multe luni ca simplu acolit al facţiunii pe care o prefera.

Belizarie îi mulţumi lui Rufinus pentru invitaţie, dar se scuză, spunând că este Alb; şi Ioan Armeanul făcu la fel. Aşa că Rufinus râse. Părea a nu fi jignit, ci le spuse:

— Dacă marea ta armată Albă va avea nevoie de ajutor împotriva Albaştrilor, ştii pe care aliaţi trebuie să-i chemi în ajutor.

Afacerea se încheie mai calm decât începuse şii când băieţii aflară că Belizarie şi Ioan Armeanul fuseseră cei ce câştigaseră bătălia cu piper împotriva capadocienilor, care erau bărbaţi în toată firea, îi tratară cu respect. Belizarie se împrieteni separat atât cu Uliaris cât şi cu Rufinus, şi izbuti chiar să-i facă să conlucreze, când el însuşi devenea căpetenie într-una sau alta din isprăvile lor. Ei jucară un rol important într-o vestită bătălie cu bulgări de zăpadă, desfăşurată sub comanda lui Belizarie, împotriva băieţilor dintr-o şcoală monahală vecină.

Povestea, deşi copilărească, poate fi de oarecare interes. Elevii din mânăstire erau oblaţi – adică nişte copii închinaţi de părinţii lor încă de timpuriu vieţii călugăreşti. Exista o spărtură în zidul mânăstirii, prin care oblaţii, înarmaţi cu bastoane, ’asemenea călugărilor egipteni din deşertul Sinaiului, obişnuiau să coboare şi să-i pândească pe băieţii din Şcoala Imperială, când aceştia se întorceau de la masa de prânz, şi să-i bată rău de tot. Intr-o zi cu zăpadă, Belizarie, folosind pe Ioan Armeanul şi pe Uliaris ca momeală, atrase un mare număr dintre aceşti oblaţi într-o capcană – o curte în care se aââa depozitată chei’estea şi care-i aparţinea tatălui lui Rufinus. Aici, facţiunile Albastră şi Verde, împăcate pentru acest prilej, îi îndopară până aproape de sufocare cu zăpadă şi făcură prizonieri pe vreo douăzeci dintre ei, închizându-i în sala de lupte din curtea Şcolii Imperiale. Dar, din păcate, Uliaris fusese prins, aproape de spărtura din zid.

Printre cei ce se luptaseră în această zi alături de

Belizarie era un mic corp de „aliaţi”, şi anume patru sau cinci sclavi purtători de ghiozdane, printre ei şi Andreas şi o jumătate de duzină de băieţi săraci, cunoscuţi ca „servanţi”. Aceştia nu erau elevi obişnuiţi, dar le era îngăduit să şadă deoparte, în fundul clasei şi să beneficieze de instruire gratuită. Făceau, în schimb, servicii umile 3 bunăoară curăţau latrinele şcolii şi măturau clasa după isprăvirea lecţiilor, împărţeau cerneala când era nevoie, netezeau ceara pe tăbliile uzate ale celorlalţi elevi şi îngrijeau cazanul care încălzea iarna încăperile prin nişte ţevi petrecute sub pardoseală. Elevii obişnuiţi îi desconsiderau pe aceşti servanţi şi îi tratau ca pe nişte intruşi. Dar Belizarie le promisese, în particular, că dacă se vor lupta bine şi vor asculta de ordine, va avea grijă ca situaţia lor să se îmbunătăţească.

El se plasă acum în fruntea acestor aliaţi şi-î conduse în goană spre mânăstire, la poarta din dos, în spatele bucătăriei. La acest ceas al zilei, se adunau aici persoane de toate vârstele, pentru a primi mese gratuite, alcătuite din ciorbă şi pâine veche şi resturi de mâncar’e. Belizarie şi banda lui intrară calm, prefăcându-se a fi copii cerşetori.

dar apoi ocoliră bucătăria şi străbătură grădina de zarzavat a călugărilor, fără a întâlni pe cineva, şi ajunseră de partea cealaltă, la clădirea şcolii. Aici, într-un şopron, dădură peste Uliaris, legat de mâini şi de picioare şi cu capul însângerat. Nu era păzit, căci duşmanii se strânseseră acum cu toţii la spărtura zidului, îngrijoraţi şi miraţi de ce se petrece cu prietenii lor. Uliaris insistă asupra unui atac imediat, din spate, împotriva oblaţilor. Dar Belizarie consideră propunerea primejdioasă, din cauza greutăţii de a scăpa, în cazul în care oblaţii ar cere ajutorul călugărilor şi al fraţilor lucrători. El era pentru o retragere grabnică, pe calea pe care au venit.

În felul acesta scăpară, luând cu ei, în chip de pradă la care erau îndreptăţiţi, mere şi nuci şi turte de miere şi chifle cu mirodenii, dintr-un şir de desagi care atârnau în şopron. (Era înainte de lăsata secului, când oblaţilor li se dădea

câte un tain de dulciuri, pentru a-i împăca cu rigorile viitoare ale postului mare.) Cântând marşul triumfal, se întoarseră la propria lor şcoală şi aici făcură împărţeală dreaptă cu ceilalţi elevi. Dar Belizarie nu îngădui să se dea ceva şi acelor câţiva băieţi, care se ţinuseră departe de luptă, şi unul dintre aceştia, pe nume micul Apion, cel mai silitor dintre elevii lui Malthus, îi purtă de atunci încolo, fără încetare, pică lui Belizarie. În ce-i priveşte pe cei douăzeci de prizonieri, fură eliberaţi, din ordinul lui Malthus, dar fură excomunicaţi de stareţul lor, pentru o lună întreagă.

1 Belizarie (a cărui mamă muri cam în vremea aceea) crescu înalt, voinic, şi foarte lat în umeri.

Trăsăturile sale erau nobile şi frumoase, părul negru, des şi creţ; avea un zâmbet deschis şi un râs limpede. Originea lui barbară se putea ghici doar după pometţii obrajilor, care erau cam înalţi. La şcoală îşi mulţumea dascălii datorită atenţiei vii cu care urmărea lecţiile, iar pe camarazii săi prin curajul şi iscusinţa la luptă şi la jocul cu mingea. Era, de asemenea, un bun înotător. Alcătui din băieţii mai vârstnici de la şcoală o mică trupă de tineri cavalerişti, aducând mânji de pe moşie celor care nu-şi puteau îngădui să-şi procure singuri cai, şi-i antrenă în parcul unchiului său. În primul rând, tinerii se exersau cu arcul şi cu lancea, pe saci îndopaţi şi atârnaţi de crengile unui stejar. Dar nu neglijară nici să se înfrunte în întreceri şi hărţuieli, unii împotriva altora, folosindu-se de arme fără tăiş, şi puseră la cale chiar şi mici bătălii navale, pe bărcile de pe râul Hebrus, care curge pe lângă oraşul Adrianopol. În felul acesta deveniră soldaţi pricepuţi, încă înainte de a fi instruiţi la şcoala de cădeţi de la Constantinopol, unde se duseră cu toţii, în grup – refuzând cu dispreţ cariera de funcţionari de stat. Unii dintre ei, fii de negustori, cărora prin decret le era refuzată părăsirea meseriei ereditare, au trebuit să-şi cumpere, prin mită, derogarea de la Palat.

CAPITOLUL, II *BANCHETUL LUI MODESTUS*

i Am mai scris câte ceva despre unchiul lui Belizarie, Modestus, cu manierele sale romane şi felul său de a vorbi

– retoric, artificios, plin de calambururi şi aluzii obscure. L-am întâlnit o singură dată, acum aproape şaizeci de ani, dar amintirea acelei împrejurări a fost mai târziu adeseori reîmprospătată de Belizarie: una dintre distracţiile sale preferate, când se afla în intimitate, era să-. L imite pe Modestus, ceea ce stârnea întotdeauna râsul stăpânei mele Antonina. De asemenea, am moştenit un volum cuprinzând poeziile lui Modestus şi un altul conţinând scrisorile sale, cu trudă încropite în stilul lui Pliniu, amândouă volumele purtând câte o dedicaţie către Belizarie. Mai mult decât atât, când am fost la Roma, în timpul asediului, am întâlnit numeroşi nobili care vorbeau şi

7 * v se purtau într-o manieră foarte asemănătoare cu a lui, aşa că am cunoscut foarte bine acest gen de oameni.

Scena este sufrageria din vila lui Modestus. Sunt de faţă: Modestus însuşi, cetăţeanul Simion, Malthus dascălul, trei alţi demnitari locali, Eessas (un ofiţer de cavalerie got, înalt, robust, încartiruit în oraş), Symmachus (un profesor de filosofie de la Atena), Belizarie, care acum are paisprezece ani, Rufinus, Ioan Armeanul, Uliaris şi Paleologul, preceptorul. Totul este orânduit întocmai în vechiul stil roman, deoarece Modestus este un colecţionar de antichităţi şi nu săyârşeşte greşeli: justifică orice amănunt printr-un citat dintr-un autor latin sau prin altul, din epoca de aur. Oaspeţii săi se simt cam intimidaţi, îndeosebi Simion, care este un creştin convins şi e scandalizat de lascivitatea frizei pictate între ferestre şi tavan

— Subiectul acesteia fiind Bachus, zeul vinului, întorcându-se beat din India. Din respect faţă de dorinţele exprimate de Modestus în scrisoarea sa de invitaţie, oaspeţii sunt în cea mai mare parte îmbrăcaţi după moda romană, cu togi de lână, lungi, albe, cu mâneci scurte. Dar cetăţeanul Simion a rămas credincios bluzei de lână fumurie şi pantalonilor largi, purtaţi de orice locuitor obişnuit al Traciei care nu este o faţă bisericească; iar Bessas, pentru că este got, poartă o tunică de pânză, cu dungi late, verticale, de culoare galbenă, verde şi roşie, şi

pantaloni de călărie din piei cusute. Bessas mai poartă şi o pelerină militară, galben-castanie, prinsă cu o mare agrafă de ametist, care scânteiază minunat când prinde o rază de lumină.

’ Stau culcaţi pe canapele, la o masă rotundă din lemn străvechi de sumaq, ceea ce Bessas găseşte neplăcut, fiid obişnuit să stea aşezat pe o bancă dură la masa cazonă. Îi invidiază pe băieţii care, nefiind încă majori, au primit scaune, nu canapele; aceştia stau la o masă lăturalnică. Este ora patru acum,aşa arată ceasul de apă al lui Modestus, de care el este atât de mândru şi care indică atât de inexact ora, iar servitorii greci aduc aperitivele – farfurii cu măsline, praz tăiat mărunt, ceapă fragedă, ton în oţet, moluşte, felioare de cârnaţi, lăptucă, crustacee. Lui Malthus i s-a conferit rangul de maestru al vinurilor, dar înaltul rang militar al lui Bessas îl îndreptăţeşte la locul consulului, în punctul cel mai înalt al semicercului în care stau culcaţi. Symmachus, filosoful, este înciudat că onorurile principale trebuie acordate pelerinei galben-castanii a lui Bessas, un barbar, mai degrabă decât propriei sale togi profesorale, cenuşii, dar nu îndrăzneşte să-şi dea sentimentele pe faţă.

Este de datoria lui Malthus să aibă grijă ca toate cupele să fie pline şi să potrivească proporţia vinului şi apei: o datorie pe care a mai împlinit-o adeseori în casa lui Modestus. I se poate acorda toată încrederea: îi va şopti omului care ţine ulciorul de vin şi cana cu apă: „Mai mult vin” în clipele în care discuţia este formală şi rece, şi „Mai multă apă” când discuţia devine prea libertină sau certăreaţă şi spiritele au nevoie de puţină răcorire. O dansatoare de la teatrul din Constantinopol, cu o cunună de trandafiri pe cap, picioarele desculţe şi o tunică foarte scurtă înmînea/; i de jur împrejur cupele, glumind, între timp, drăgălaş.

Cetăţeanul Simion îi spune ceva, cu glas scăzut, lui Paleologul (care este culcat în stânga lui), arătând spre friză, şi clălinând, nemulţumit, din cap. Paleologul răspunde, avertizându-l printr-0 încruntare, dar Modestus

strigă:

— Hei, domnilor, asta înseamnă tovărăşie de banchet? Oare nu a statornicit, cu sute de ani în urmă, Petronius Arbitrul în faimosul său roman satiric că la o masă politicoasă orice comentariu agresiv trebuie făcut cu glas tare? Haideţi, s-o auzim! Ce găseşti nepotrivit la friza mea? Este o reproducere executată de un contemporan talentat, după o operă majoră a lui Gorgasuş, pictorul de fresce. Originalul a fost la Corint, dar acum e distrus, ceea ce face fresca de două ori preţioasă, pentru mine şi pentru toţi cunoscătorii.

Apoi continuă, pe o voce incantatorie:

— Observaţi cum Bachus, după ce a pustiit India – ţara în care înţelepţii numiţi fakiri, despuiaţi, în afară de un şorţ, dorm (rugându-se zeilor lor), suspendaţi în aer, la trei picioare înălţime deasupra pământului scorojit şi bântuit de şerpi – observaţi cum marele Bachus, veşnic tânăr, înhamă tigri la carul său triumfal, încununat cu ciorchini de struguri şi coarde de viţă în loc de hamuri! Din capul său cârlionţat ies coarne de aur, simboluri ale vitejiei, din care, la rândul lor, ţâşnesc fulgere – acelaşi fulger, prin care Jupiter l-a conceput cu înmărmurită Semele[1]. Tâmplele sale netede sunt împodobite, veţi băga de seamă, cu maci.

— Dacă mi-ar fi iertată o atât de grosolană întrerupere a fermecătoarei şi elocventei tale cuvântări, intervine Malthus – văzând că oaspeţii care băuseră puţin până acum devin neliniştiţi în faţa perspectivei unei expuneri lungi, clasice, plicticoase; or el cunoaşte singura cale de a-l reduce pe Modestus la tăcere – acelea nu sunt flori de mac, ci vor să fie narcise. Macii sunt florile lui Morfeu 1 şi ale lui Ceres[2] şi ale Persefonei[3], dar florile lui Bachus sunt narcise. Gorganus a fost un artist mult prea bine informat pentru a săvârşi o asemenea greşeală în atributele florale. Apoi,

1t [1] *Morfeu,* zeul visurilor în mitologia greacă şi romană,

2ţi [2] *Ceres,* zeiţa forţelor vegetative ale naturii, la romani.

3 *Persefona,* zeiţa fertilităţii şi regina lumii subterane ia greci şi la romani.

repede, către servitor: Băiete, mai toarnă şi să fie numai vin!

Modestus se scuză; bineînţeles că voise să spună narcise, „un lapsus, ha, ha!” Dar încrederea lui este zguduită; ezită să-şi mai reia expunerea.

Simion consideră că femeile de pe friză care, pe jumătate dezbrăcate, îl însoţesc pe Bachus, nu sunt ornamente potrivite pentru o sufragerie creştină. Ridicându-ţi privirea la ele, ţi-ai putea închipui că te afli într-un bordel de la Tir, sau de la Sidon, sau din unul din locurile acelea păgâne, se plânge el.

— Nu am fost niciodată client al vreunui asemenea stabiliment, replică Modestus tăios, dar poate că tu ştii mai bine. Totodată, lasă-mă să-ţi spun că eu consider expunerea nudităţii ca o dovadă de civilizaţie. Barbarii urăsc priveliştea propriilor lor trupuri neîmbrăcate: la fel ca frăţiile cântătore, neştiutoare de carte şi sălbatice, ale călugărilor.

Nimeni nu răspunde la provocarea adresată călugărilor, nici măcar Simion, dar Bessas ripostează înţepat:

— Noi, goţii, considerăm ridicolă înfăţişarea unei persoane neîmbrăcate, la fel cum tu, Modestus, râzi de o persoană care nu ştie să-şi semneze numele – cum nu ştiu să o facă mulţi nobili goţi, printre care şi eu.

în ciuda capriciilor sale, Modestus este un om binevoitor şi nu vrea să-i caute pricină unui oaspete. Îl asigură pe Bessas că este surprins că un om cu un nume atât de nobil nu ştie să şi-l semneze pe hârtie sau pergament.

— Pentru ce au fost creaţi secretarii greci? râde Bessas, dispus de împăcare.

în continuare, Modestus le împărtăşeşte oaspeţilor săi traci cât de mândru se simte că, în ciuda faptului că este roman de rang înalt, locuieşte în Tracia, patria de odinioară a marelui Orfeu, muzicianul, şi leagănul nobilului cult al lui Bachus.

— Acele femei goale, Simion, sunt propriile tale străbune, femeile trace, care, pioase, l-au sfâşiat în bucăţi pe regele

Pentheus[4], pentru că a refuzat cu dispreţ darul de vin al zeului.

— Străbunele mele au purtat, toate, veşminte lungi, groase, de bună cuviinţă, exclamă Simion; şi indignarea lui stârneşte un râs general.

în timp ce se consumă aperitivele, dansatoarea oferă un ingenios spectacol de dans acrobatic. Ca punct culminant al ţopăielilor şi salturilor ei, umblă de jur împrejur în mâini şi apoi, încovoindu-şi trupul asemenea unui arc şi aducându-şi picioarele chiar pe deasupra capului, ridică de pe podea un măr, cu picioarele. Continuând să umble în mâini şi chiar plesnind cu ele în podea, în cadenţa „cântecului mărului" pe care-l cântă între timp, se preface că discută cu ea însăşi, cui să-i acorde fructul. Dar hotărârea ei fusese de mult luată: aşază mărul pe masă, în dreptul tânărului Belizarie, care roşeşte şi-l ascunde la piept, sub tunică.

Simion citează un text din Geneză, repetând cuvintele lui Adam: „Femeia mi-a dat mărul şi eu l-am mâncat"; iar Modestus un text din poetul Horaţiu: „Gaiateca, fata desfrânată, mă ţinteşte cu un măr" şi toată lumea este uimită de potrivirea literaturii sacre cu cea profană. Dar dansatoarea (care n-a fost alta decât stăpâna mea Antonina) se surprinde singură, simţind o bruscă atracţie pentru acest tânăr înalt, frumos,. Care o priveşte cu o admiraţie tot atât de proaspătă ca aceea care i se atribuie lui Adam, la prima vedere a Evci.

Ei bine, această atracţie cred că semăna foarte mult cu dragostea, o emoţie împotriva căreia mama stăpânei mele a prevenit-o întotdeauna, ca fiind o oprelişte în meseria ei. Antonina avea pe atunci cincisprezece ani, era cu u. N an mai în vârstă decât Belizarie şi trăise vreme de trei ani viaţa promiscuă, pe care comedianţii nu au cum să o evite. Fiind o fată sănătoasă, vioaie, petrecuse zdravăn şi fără să sufere consecinţe nefaste, însă distracţia cu bărbaţii este

---

4 *Pentheus,* rege a] Tebei. Legenda spune că ar fi negat divinitatea lui Bachus şi ar fi încercat să împiedice ritualurile bachice. fapt pentru care femeile tebane, îmbătate de zeu, l-ar fi sfîşiat în bucăţi.

ceva cu totul deoosebit de dragostea pentru un bărbat, iar consecinţa privirii pe care i-o aruncase Belizarie a fost un sentiment inspirat, dacă nu chiar din căinţă pentru viaţa pe care o trăise căinţa este o atitudine echivalentă cu recunoaşterea că ai greşit, ceea ce nu a fost niciodată felul Antoninei – oricum dintr-o bruscă modestie, de parcă ar fi vrut să se potrivească modestiei lui Belizarie, dar în acelaşi timp şi din mândrie.

Eu stătusem tot timpul ghemuit pe podea. În fund, având grijă de stăpâna mea: când bătuse din palme, îi înmânasem straie sau obiecte din sacul cu lucrurile ei.

Modestus îşi reia neplăcuta descriere fantezistă a înţelesului frizei…

— Acolo, vedeţi bine, prizonier al veselului zeu al vinului, calcă zeul râului Gange, cu privire verde-apoasă şi obraji înrouraţi de lacrimile ce umflă simţitor fluviul scăzut de arşiţă, iar în urma lui, o ceată de prizonieri tuciurii cară tăvi încărcate cu comori din fildeş, abanos, aur şi pietre preţioase (safire, berile, sardonix), smulse de pe sâni negri ca tăciunii…

Aşa că stăpâna mea Antonina îi îndatorează pe toţi, când cere să i se aducă lira.

Cântă un cântec de dragoste, operă a poetului sirian Meleager, pe un acompaniament încet, care sună solemn. După ce, în tot timpul cântecului, nu-i aruncase nicio privire lui Belizarie, când isprăveşte, caută fugar spre dânsul şi apoi repede în altă parte; el roşeşte iarăşi, la faţă şi pe gât, şi când îi trece roşeaţa, păleşte vizibil. Cred că niciodată în viaţa ei nu cântase mai bine, aşa că se iscă un mare zăngănit de cupe, spre lauda ei – până şi Simion contribuie cu o aclamaţie, cu toate că muzica păgână nu prea îi este pe plac şi, în timp ce ea dansase, încercase să pară indiferent. Symmachus, filosoful, îl felicită pe Modestus, exclamând:

— Într-adevăr, ne-ai oferit un fenomen rar: o fată care nu cântă fals nici la instrumentul ei, nici din voce, care îşi accentuează cuvintele corect, care-l preferă pe Meleager

baladelor stupide ale străzii, * este ceva foarte frumos. Nici chiar la Atena nu am văzut sau auzit ceva mai frumos. Hai, copilo, îngăduie unui bătrân recunoscător să te îmbrăţişeze
1

Dacă invitaţia ar fi venit din partea lui Belizarie, stăpâna. Mea i-ar fi nimerit dintr-un salt în poală, împletindu-şi braţele de gâtul său. Dar pentru slăbănogul, fornăitul, pedantul şi bătrânul Symmachus, cu horcăielile sale, nu avea favoruri de dăruit; îşi plecă deci privirea. Cât mai dură banchetul, deşi cântă şi dansă şi glumi mai mult ca de obicei, nu îngădui nimănui să-i v'orbească pe un ton mai deocheat – nici măcar lui Bessas, deşi acesta era un om de lume, chipeş şi voinic, în fapt tocmai tipul de bărbat pe care altminteri l-ar fi ochit ca amant potrivit pentru o noapte. Se purtă cu modestie nu pentru că s-ar fi prefăcut deliberat, ci pentru că nu se simţea, ca de obicei, îndrăzneaţă.

Când se aduc felurile principale, servite pe farfurii de argint vechi, masiv – miel fript, o gâseă, o şuncă, felii de peşte – Modestus radiază de mulţumire. Începe un discurs lung şi complicat, recomandându-l lui Bessas pe nepotul său Belizarie, ca pe un tânăr care doreşte să aleagă meseria armelor şi care, nădăjduia el, va restabili vechea strălucire a renumelui militar roman.

— Sunt mulţi ani de când un soldat cu sânge roman autentic în vine n-a mai comandat vreuna dintre armatele împăratului. În zilele noastre, toate comandamentele mai înalte au căzut, într-un fel sau altul, în mâinile unor bărbaţi năimiţi – goţi, vandali, gepizi, huni, arabi – şi rezultatul este că vechiul sistem militar roman, care odinioară a plămădit cel mai mare imperiu pe care l-a cunoscut lumea vreodată, a degenerat de nu-l mai poţi recunoaşte.

Paleologul care stătea întins alături de Bessas se simte obligat să-l tragă de tunica vărgată şi să-i şoptească:

— Preamărinimosule, te rog să nu ţii în niciun fel seamă de ceea ce spune amfitrionul nostru. Este beat şi aiurit şi atât de demodat în felul său de a gândi, încât poate fi socotit aproape dement. Nu vrea să te insulte deliberat.

Bessas chicoteşte:

— Nu te teme, bătrâne bărbos. Este amfitrionul meu şi vinul e bun şi mielul acesta este excelent. Noi, barbarii, ne putem îngădui să-i lăsăm pe romani să se mai plângă puţin de succesele noastre. Nu pricep niciun sfert din jargonul lui; dar că se plânge, atâta lucru am înţeles.

Modestus vorbeşte mai departe, inconsecvent, şi subliniind asemănarea – oare Malthus a băgat de seamă? — dintre vila aceasta şi vila preferată a vestitului autor Pliniu. Sala principală de la intrare, simplă dar nicidecum mediocră, ducând la un portic în formă de D, cu aceleaşi ferestre cu streşini de apărare ca ale. Lui Pliniu; apoi, de aici, sala interioară şi sala de mese eu ferestre şi uşi pliante de trei părţi. Aceeaşi privelişte cu dealuri împădurite, spre sud-est; dar spre sudvest, în locul panoramei marine, de care beneficia Pliniu – când era vreme urâtă, valurile sălbatice obişnuiau să urce chiar până la sala de mese, ceea ce trebuie să fi fost alarmant şi incomod totodată – priveliştea văii râului Hebrus şi a rodnicului şes trac, iubit de adeptele îmbătate ale zeului vinului, care goneau cu sinii dezgoliţi, cu părul despletit în urma lor şi care purtau în mâinile lor nuiele împletite cu iederă, cu conuri de pin în vârf – iată, aşa cum se vede pe friza de deasupra ferestrei; iubit, de asemenea, de Orfeu, pictat cu lira lui, care făcea să danseze stâncile ce trebuiau să stea neclintite şi să fămână nemişcate apele ce-ar fi trebuit să danseze – chiar apele râului Hebrus, care curge dedesubt. Oprirea apelor este o faptă pe care niciun om n-a mai izbutit-o, nici înainte, nici după aceea…

— Dar cine a despărţit apele Mării Roşii? îl întrerupe Simion, indignat. Sau cine a trecut în vremuri de mai târziu râul Iordan, fără a-şi umezi picioarele? în ce priveşte stâncile care dansează, oare nu scrie David, psalmistul: „De ce dănţuiţi, dealuri înalte?”, surprins de puterea propriei sale melodii sfinte?

— Şesul trac, reia Modestus cu o schimă de dispreţ, anexat Romei dintru început, fără vărsare de sânge, de acel

împărat cărturar care a cucerit Britania ceţoasă şi a anexat imperiului Marocul

— Claudius e numele său – ah, voi locuitori de limbă greacă a jumătăţii răsăritene a imperiului nostru, voi, mulţime amestecată ce sunteţi, nu uitaţi că noi romanii, şi nu acest neam pe jumătate grecesc, am fost cei ce am dobândit jntâi ţinuturile în care vă fuduliţi acum – şi băştinaşii noştri au fost Mummius, Paullus, Pompei, Agrippa, Titus, Traian…[5]

— Un şir de inşi distinşi şi grozav de dezinteresaţi, sunt sigur, intervine sec cetăţeanul Milo, un trac; şi, la rândul său, simte că e de datoria lui să-l îmbuneze pe Bessas, murmurându-i ceva cu nuna la gură,

— Beţi, domnilor! îi îndeamnă Malthus. Soseşte vin nou rând de vin. Să depunem cu toţii mărturie în numele Romei, mama noastră, a tuturor!

Simion acceptă cu indiferenţă:

— Eu sunt gata, dascăle, Vinul acela, care s-a turnat în timpul nunţii din Cana Galileii nu rămâne nici în cantitate, nici în calitate, mai prejos decât acesta; iar în ce priveşte peştele, nici miraculosul năvod cu peşte nu ar…

Aşa că neplăcerile au fost încă o dată ocolite, dar Modestus nu rezistă să nu continue pe tema invincibililor militari romani.

— Ei bine, spuneţi-mi, prieteni învăţaţi de la acel capăt al mesei, şi prieteni viteji de la celălalt – care a fost taina succesului fără precedent al soldatului roman? Spuneţi-mi! De ce au câştigat bătălie după bătălie, în nisipurile sudului, în zăpezile nordului sau împotriva britonului cel vopsit la faţă sau a persanului îmbrăcat în aur? De ce Roma, capitala lumii, nu are nevoie de ziduri şi de ce singurele fortăreţe din întreg imperiul au fost forturile de la graniţele îndepărtate? De ce? îngăduiţi-mi să vă spun eu, prieteni viteji şi învăţaţi. Au existat trei motive. Primul: aceşti romani au avut încredere în propriii lor zei apărători, vizibili,

---

5 înşiruire de faimoşi generali, consuli şi împăraţi romani.

vulturii de aur ai legiunilor, care îi păzeau şi pe care, la rândul lor, îi păzeau şi dânşii – şi nu într-o zeitate ipotetică, din ceruri, de deasupra norilor. Al doilea: aveau încredere în propriul lor braţ arept pentru a azvârli proiectile – suliţe ascuţite – şi nu în coarda nesigură a. Arcului; şi acest braţ drept mânuia sabia scurtă, de izbit, arma bărbatului curajos, civilizat, nu lancea laşă sau securea jignitoare, barbară. A! treilea: aveau încredere în propriile lor picioare, ferme, şi nu în picioarele' fricoase ale cailor.

— Ho, ho, ho, râde Bessas. Venerată gazdă, distinse Modestus, îmi vei ierta sinceritatea dacă îţi spun că vorbeşti prostii, o groază de prostii? Am să las pe seama celor mai religioşi din aceasta societate să pună în discuţ'e părerea ta despre puterea vulturilor, ca zei; în această privinţă, deşi nu. Sunt expert, cred că ceea ce spui este nu numai o blasfemie, dar şi o exagerare a faptelor; dar te voi combate cu tărie în privinţa celorlalte puncte, în primul rând am înţeles că dispreţuieşti arcul, ca pe o armă care nu contează…

— Oare procedând astfei, nu mă reazim pe autoritatea lui Homer, care-şj prezintă eroii cei mai nobili luptându-se la Troia (după ce au coborât din carele lor) corp la corp, cu suliţă şi sabie? La Troia. Arcul a fost arma efeminatului şi trădătorului de Paris şi a lui Teucer din Salamina, care se pitea după scutul fratelui său Ajax, şi căruia mai târziu i s-a refuzat permisiunea de a se întoarce onorabil acasă, în oraşul său cu miros de violete, de pe insulă pentru că nu răzbunase moartea fratelui Ajax. Precum ar fi făcut orice respectabil luptător cu suliţa şi cu sabia. În fapt, în singurul pasaj din operele divine ale lui Homer cel orb, în care apare cuvântul „arcaş”, el este folosit ca un termen de batjocură. În Cartea a unsprezecea, Diomede spune despre Paris: „Un arcaş, un farsor, un filfizon cârlionţat, care se zgâieşte după fete”; şi, dintre toate „, arcaş” este termenul cel mai aspru. În poemele lui Homer, arcaşul se piteşte după scutul camaradului său, repet, sau după o movilă, ori o coloană sau o piatră de mormânt, iar omul cu suliţa şi sabia îi ia în

nume de rău până şi existenţa, ca a unuia care fură bătăliei (unde niciodată nu se angajează) o glorie ce nu-i aparţine. Oare nu acesta este adevărul, cărturarilor? Fac apel la voi, Malthus, Symmachus, Paleologul!

Aceştia confirmă că Modestus nici nu-l citase, nici nu-l interpretase greşit pe Homer.

Dar Bessas pufneşte şi cere să audă mai multe despre acestea.

— Spune-ne mai multe despre războinicii romanr din epoca voastră de aur. Se încredeau în picioarele lor, nu-i aşa? Oare nu din pricină că erau călăreţi atât de slabi?

Ochii lui Modestus scânteiară.

— Infanteristul este regele recunoscut al eâmpului de bătălie. Caii sunt folositori pentru a purta cercetaşi, pentru a transporta repede generalii şi statul major dintr-un punct al bătăliei intr-altul, pentru a trage căruţe şi maşini de asediu şi – da, atâta-ţi pot acorda – putem admite o mică proporţie de cavalerie, alături de fiecare mare corp de infanterie, pentru a împrăştia unităţile de hărţuială ale inamicului care, din flancuri, ar putea stingheri rândurile legiunilor noastre de pedestraşi ce înaintează neclintite. Dar romanii de odinioară dispreţuiau într-atât serviciul de cavalerie, încât, de îndată ce cuceririle le-o îngăduiau, ei obligau popoarele supuse să preia această sarcină servilă – tot aşa cum încetau să lucreze cu plugul sau să cultive zarzavaturi, încredinţând aceste îndeletniciri sclavilor sau oamenilor de rasă inferioară. Oare nu este aşa, Malthus, Symmachus, Paleologul?

Căzură de acord că romanii ajunseseră de timpuriu să se bizuie pe cavaleria aliată. Dar Malthus adăugă, în deplină cinste şi corectitudine istorică faţă de Bessas:

— Cred, totuşi, că nicio naţiune nu dispreţuieşte tărâmul în care excelează. Cavaleria romană nu a fost niciodată prea destoinică. În Spania, unde a fost folosită ultima oară ca o forţă pe câmpul de luptă, a apărut într-o postură jalnică; sau, cel puţin, aşa citim. La fel, nici grecii sau troienii din zilele lui Homer nu par să fi fost arcaşi iscusiţi,

judecind după măsura vremii noastre. Întindeau coarda numai până la piept (nu până la ureche, cum o fac hunii sau persanii) şi puterea de pătrundere a săgeţilor pare să fi fost mai mică. Ulise a fost mai eficient, sunt de acord, dar asaltul lui cu săgeţi împotriva pretendenţilor a avut loc de la mică distanţă şi-apoi a fost îndreptat împotriva unor oameni fără armură şi nepreveniţi.

Acum e rindul lui Bessas să-şi spună cuvântul. Vorbeşte încet şi judicios, fiind din acel soi de oameni pe care vinul îi face prevăzători, nu nesăbuiţi.

— Modestus, generoasa mea gazdă, trăieşti într-o lume moartă de mult, închisă în biblioteca aceea, de dincolo. Nu ai noţiuni despre lupta modernă. În fiecare epocă există îmbunătăţiri. În epoca aceasta, noi, goţii, am găsit un mod perfecţionat de a lupta. Ei bine, nu doresc să vorbesc de rău izbânzile dobândite de romani, strămoşii tăi, în timpuri străvechi – ele sunt de necontestat. Este limpede că romanii au făcut o virtute din scăderile lor când erau călare, desăvârşind disciplina pedestraşilor. Dar este limpede că bătăliile lor au fost câştigate în ciuda neîncrederii nutrite faţă de cai, şi nu datorită ei. De-ar fi fost de la natură călăreţi şi şi-ar fi folosit curajul şi bunul simţ pentru a dezvolta arma cavaleriei, ar fi putut cuceri prea bine, nu numai lumea apuseană, dar cred că şi India, şi Baetria[6], poate chiar şi China, care este aşezată, pe uscat, la distanţă de un an de călătorie. Dar în loc să procedeze astfel, ei se bazau mimai pe infanterie şi până la urmă armatele lor au fost opuse unui neam curajos, care era în acelaşi timp un neam de călăreţi – pe deasupra un neam care dădea ascultare căpeteniilor sale

— Neamul goţilor – neamul meu. Asta a fost sfârşitul legiunilor romane. Aceste câmpii trace, distinse Modestus, au văzut privelişti mai aspre decât femei îmbătate şi stânci care dansează. Simion, Milo, Theudas (acesta era al treilea trac, un proprietar de pământ) de asemenea şi voi, băieţi,

---

6 Ţară din vechea Asie, situată pe teritoriul de azi al Iranului.

ca viitori soldaţi, spuneţi, grăiesc sau nu adevărul?

încuviinţară că spune adevărul şi Theudas adaugă:

— Intr-adevăr, Bessas, ai dreptate, trebuie să fi fost un măcel îngrozitor. Patruzeci de mii de pedestraşi romani măcelăriţi, cu toţi ofiţerii lor, în frunte cu însuşi împăratul Valens. Bătălia s-a dat pe nişte câmpii, cam la opt mile spre nord de acest oraş, şi care acum îmi aparţin mie. Ogorul de treizeci de pogoane mai este şi acum încă plin de oase, de tigve şi fragmente de zale, de vârfuri de săgeţi şi de suliţi, colţare de scuturi şi monezi de aur şi de argint: în fiecare primăvară le scoatem cu plugul la suprafaţă.

La auzul acestora, siguranţa de sine a lui Modestus îl părăseşte dintr-o dată. Marea bătălie de la Adrianopol era o calamitate istorică pe care el, din când în când, izbutea să o uite, dar niciodată pentru mai lungă vreme; şi iat-o reapărând, chiar la masa lui. Vocea îi tremură şi cu o privire prin care îi solicită pe sprijinitorii săi să-l asiste, vorbeşte de astă dată într-o iimbă simplă:

— Am fost trădaţi. Cavaleria noastră uşoară, de pe flancul stâng, a cedat prima. Câştigasem aproape bătălia. Legionarii noştri îşi tăiau pârtia prin baricada carelor duşmane şi într-o altă jumătate de oră am fi izgonit de pe timpul de bătălie corpul principal la inamicului – dar, pe neaşteptate, escadroanele ele cavalerie grea gotă se întoarseră dintr-o expediţie de pradă şi-i trăsniră pe aceşti traci, care. Tură împrăştiaţi în toate direcţiile. Aşa că goţii şarjară cu uşurinţă infanteria noastră aliată, şi împinseră supravieţuitorii acesteia peste vitejii noştri legionari, care şi aşa erau destul de ocupaţi cu lupta de la care. Apoi, cavaleria care trebuia să ne acopere flancul drept (cai din Ţările de Jos, cred) se retrase în galop, într-o fugă ruşinoasă; şi, în sfârşit, de după care se desfăşură deodată toată mulţimea barbară. Asaltaţi şi din faţă, şi din flanc, eram prinşi în strânsoare ca în îmbrăţişarea unei ursoaice mânioase, din munţi...

Bessas se arătă de acord:

— Cei mai mulţi legionari nu şi-au putut nici măcar ridica

arma, pentru a izbi, fiind înghesuiţi umăr la umăr, asemenea unei mulţimi de pe Hipodrom şi unii fură literalmente luaţi pe sus. Lăncile se legănau în stânga şi în dreapta, deoarece lăncierii nu izbutiseră să le descurce din mulţimea îngrămădită ce se clătina de colo până colo, şi mulţi fură înjunghiaţi întâmplător, căzând în vârful laneei camaradului din spate. Cât a fost ziua de lungă, până la căderea nopţii, strămoşii mei, călăreţi înnăscuţi, bărbaţi viteji, destoinici cu lancea şi cu sabia, uciseră şi uciseră şi uciseră mereu. Infanteria noastră turna parcă săgeţi pe deasupra. Câmpul colbuit deveni lunecos de sânge.

Modestus murmură iarăşi, în timp ce o lacrimă grea se prelinge de pe obrazul său până în cupă:

— Cavaleria aliată ne-a -trădat. Asta a fost totul. Legiunile au luptat până la moarte.

Malthus întreabă:

— Dar, dragul meu Modestus, oare nu s-a mai petrecut o dată acelaşi lucru, în războiul cu Cartagina? Cavaleria grea a lui Hannibal nu a zdrobit oare la Cannae cavaleria uşoară romană, astfel încât cavaleria aliată, de pe aripa cealaltă, a trebuit de asemenea s-o ia la fugă? Nu au fost oare şi atunci legiunile îngrămădite într-o singură masă şi măcelărite? Romaniijfi trebuit să profite de pe urma acelei lecţii. Căci, deşi nu au fost călăreţi din născare, ceea ce se pare că suntem cu toţii de acord, nu au fost nici marinari din născare, cum fuseseră cartaginezii; totuşi, găsind o corabie de război cartagineză eşuată pe ţărm, construiră altele după modelul ei şi se exersară în lupta marină, apăraţi de propriile lor porturi, şi până la urmă căutară flota inamică în dreptul Siciliei şi o distruseră. Ar fi trebuit să crească un soi de cai ciolănoşi, mari, de povară, pentru a înlocui căluţii lor mici şi vioi, din Galia, şi să încalece pe spinările lor largi, pregătind o cavalerie grea – chiar înlăuntrul zidurilor Romei, dacă era necesar.

Lui Bessas i se făcu milă de Modestus, care plângea iarăşi:

— Curaj, distinse şi mărite Modestus! Voi, romanii, aţi

fost cei ce ne-aţi instruit, primii, în arta războiului prin care v-am biruit aici, la Adrianopol. Voi ne-aţi învăţat să ne coordonăm mişcăi'ile militare şi ne-aţi arătat importanţa armurii defensive şi a luptei în formaţiuni regulate. Noi am aplicat numai învăţătura voastră în lupta de cavalerie. Şi cu toate că am fost destul de norocoşi să vă înfrângem armata principală, nu am nimicit imperiul vostru; departe de asta. Am admirat prea mult felul vostru civilizat de a fi, drumurile voastre sigure şi clădirile semeţe, mâncărurile bune, produsele atât de folositoare şi negoţul vostru întins; aşa că, până la urmă, voi aţi fost cei ce ne-aţi cucerit. Nobilii noştri au devenit scutieri juruiţi ai împăratului vostru, ai urmaşului împăratului pe care l-am măcelărit, iar câţiva ani mai târziu au mărşăluit cu el, ca să salveze Italia de galii rebeli; pe care i-am înfrânt în bătălii de vârf, purtate iarăşi cavalerie contra infanterie. Aceasta a fost pe vremea străbunicului meu. De atunci încoace am rămas mereu înăuntrul imperiului roman, ca să-l apărăm împotriva altor naţiuni barbare care se îngrămădesc la graniţe, ca şi împotriva străvechilor persani, vecinii voştri.

Dar Modestus rămâne cufundat în melancolie. Evocă alte amănunte ale bătăliei. Legiunile se luptaseră pe stomacul gol, din cauza unui post creştin smintit, oarecare…

Atunci Beli/arie îi cere voie lui Bessas să vorbească şi el; căci fiind numai un băiat, trebuia în general să se reţină de la a vorbi până nu i se adresează cuvântul. Bessas încuviinţează, dând din cap, şi Belizarie vorbeşte, bâlbâindu-se puţin de emoţie, dar spunând ce avea în gând:

— „Roman" este un nume purtat de sute de mii de oameni, care nu au văzut niciodată Urbea Romei şi nici nu o vor vedea vreodată; la fel a fost în zilele cele mai mari ale imperiului. A fi roman nu înseamnă să aparţii de Roma, un oraş în Italia, ci de lume. Legionarii romani care au pierit cu Valens au fost gali şi spanioli şi britanici şi dalmaţieni şi din multe alte neamuri nu puteau fi prea multe sute de romani de baştină printre ei. Apoi, nu cred că perfecţiunea în

echipament şi în tactica militară ar fi fost atinsă de lăncierul got. Lăncierul got este un bărbat viteaz şi şarja lui este teribilă din cauza greutăţii calului său şi a armurii grele pe care o poartă – cuirasă, scut, coif, armură de picior. Dar şi călăreţul hun este un om viteaz şi poate slobozi o ploaie de săgeţi în vreme ce călăreşte în plin galop; numai că are calul prea uşor pentru a purta un om în armură completă. Aşa că nici hunii nu au atins perfecţiunea. Şi totuşi, nobile Bessas, oare nu teama de huni v-a mânat dintru început pe voi, goţii, peste Dunăre, în Traeia noastră? Căci arcaşii voştri pedeştri nu-i puteau ajunge din urmă, nici lăncierii voştri să reziste ploilor de săgeţi. Ei bine, închipuieşte-ţi că cineva ar putea să îmbine într-un singur luptător arcaşul hun şi lăncierul got, să-l civilizeze ca pe un roman şi să-l supună unei discipline de tabără potrivite – aceasta ar însemna, cred, a creşte un soldat pe cât se poate de aproape de perfecţiune. Şi ar fi roman, atât după nume cât şi în spirit. Am de gând să comand într-o bună zi asemenea trupe.

Belizarie a vorbit cu atâta calmă sinceritate şi cu atâta bun simţ, încât toată lumea aplaudă zgomotos, şi inima stăpânei mele Antonina se avântă dintr-o dată spre el, cu o dragoste neşovăitoare.

Când se aduce desertul, Antonina face o demonstraţie a dansului cu sabia, în vechiul stil spartan. Disputa contenise, căci toţi îşi dădură seama că Belizarie spusese ultimul cuvânt care trebuia rostit, şi că viitorul artei războiului e în mâinile sale şi ale băieţilor, camarazi cu el. Modestus îl cheamă pe nepotul său şi-l îmbrăţişează, beat.

— Când am să mor, vila aceasta a mea, va fi a ta – mese, tacâmuri, frize, totul. Nu aş putea-o lăsa în mâini mai bune.

într-adevăr, bietul Modestus muri curând după acestea şi cuvântul său se dovedi la fel de bun ca el însuşi. Proprietatea era foarte valoroasă.

Puţine au mai rămas de însemnat despre urmarea banchetului, care dură până la ceas târziu. Toată lumea se îmbăta zdravăn, afară de stăpâna mea şi de Belizarie –

până şi Malthus – iar tânăruJ. Uliaris deveni violent, puse mâna pe un cuţit şi trebui dezarmat. Modestus îşi reîncepu dizertaţiile dezlânate şi izbuti să se încurce în asemenea noduri, încât obţinu aproape tot atîtoa aplauze ca şi stăpâna mea, cu ultimul ei dans, când se răsuci într-atât, încât picioarele ei părură braţe, şi burta, fese. Fiind complet îmbibat de vin, Modestus uită cu desăvârşire că este creştin şi se angajă în cele mai scandaloase injurii şi blasfemii la adresa Fiului (de o singură, de dublă sau de mai multe naturi) – dar nu şi a Tatălui, pe care, generos, îl identifica mereu cu Jupiter, zeitatea supremă a seminţiei sale. Continuă prin a spune că Roma a fost ruinată din pricina părăsirii vechilor zei şi acceptării impostorului gaâilean, a cărui filosofie blajină, nerâzboinică, a putrezit pe de-a întregul imperiul; aşa că acum trebuiau, năimiţi barbari neştiutori de carte pentru a apăra imperiul, nu numai în rangurile inferioare ale armatei, d’jr şi în calitate de colonei şi de generali şi chiar de comandanţi de armate.

Acum, cât timp zăbovesc asupra acestui subiect, să copiez din cartea de poezii a lui Modestus un exemplu al endecasilabelor sale latine – metrul pe care îl prefera tuturor. El va indica atât slăbiciunea, cât şi tăria ocazională a versului său. Slă biciunea pricinuită de calambururile şi jocurile de cuvinte permanente: *cuneus,* coloană militară sau falangă şi *cuniculus,* iepure; *rupibus,* stânci şi *rupis,* sfărâmat; *late,* pe larg, şi *latet,* ascuns. Tăria intervine, pe alocurea, când contrastul antitetic (triumful iepurilor, adică al creştinilor, datorită blândeţii lor nerăzboinice) este resimţit cu un dezgust nobil şi sincer. Chorazin este, cred, un sat în Galilea pe care Isus l-a blestemat, dar este folosit în loc de „Galilea4*, adică partea pentru tot, conform convenţiei poetice.

DE CUNICULOPOLI TAJNIS Reputis rupibus în Chorazinanis Servili cuneo cuniculorum Late qui latet, allocutus isto Adridens BAS1LEUS inermiş ipse... i

DESPRE LOCUITORII DIN IEPUROPOLIS în Galilea, printre stânci, din iepuri se prăsi Un neam spăimos, cu-n firav

DOMN ce surâzând grăi S „în laşitate fiţi fruntaşi, şi-oricând. În chip zorit,

Zbughiţi de lângă inamic pân-nu s-a dumirit".

Sfatul urmând, firavii iepuri prea puioşi în Urbea cea eternă se-aciuiră

Şi-n catacombe înmulţindu-se, zeloşi,

Curând, întreaga ţară năpădiră.

Neghina învrăjbirii, vizuini iepureşti Luară loc rodniciei, pe lanuri, la hotare,

Do nu puteau romanii, eu săbii vitejeşti Să-şi mai spintece drum prin hoardele barbare

5 în traducere literală:

— Cornițele Belizarie, voi. I

, Acestei slugarnice 'falange de iepuri, care stă ascunsă în stâncile sfărâmate de la Chorazin, deasupra unei ţări întinse, REGELE ei, el însuşi fără de apărare, îi grăi zâmbind..." (n.a.)

Neam iepuresc cuprinse deci ţara-n îung şi-n lat, Şi Constantin, din iepuri, şi-alese o mireasă j La mantia-i de purpur o coadă şi-a legat Şi lungi urechi drept lauri, şi-a prins podoab-aleasă,

De-amar de timp, icpuropolitani, cufundaţi În ruşina,

Pentru ca-n numele Romei s-aveţi culcuş păzita

Aţi tocmit vulpi, nevăstuici şi ermine

Şi-acum sânge cald vă ţâşneşte din grumazu-mblânit

A doua zi de dimineaţă, stăpâna mea era gânditoare şi tăcută, aşa că până la urmă am întrebat-o ce-i apasă cugetul, îmi răspunse:

— L-ai băgat de seamă pe băiatul acela, Belizarie? Noaptea trecută, după banchet, mi-a spus că mă iubeşte.

— Nu.1 nimic rău în asta, nu-i aşa, stăpână? „am întrebat-o eu.»

— O declaraţie atât de ci udată! închipuieşte-ţî, Eugeniu, a spus că vrea să mă ia de nevastă, dacă aş avea răbdare să-l aştept; şi între timp el nu s-ar uita la nicio altă femeie. Un băiat de patrusprezece ani, zău! Şi totuşi, într-un fel, nu-mi venea să râd.

— Ce i-ai răspuns?

— L-am întrebat dacă-şi dă seama cine sunt

— A femeie care înveseleşte pe alţii, o fiică de conducător de care, un sfinx din Megara – şi răspunsul său a fost acesta: „Da, o perlă dintr-o scoică xnânjită de noroi”. Evident, nu-şi dădea seama că între un bărbat de rangul său şi o femeie de meseria mea căsătoria este interzisă de lege. Nu am ştiut ce să-i răspund bietului băiat. Nici măcar nu l-am putut săruta. Prostească situaţie!

— Şi acuma plângi, stăpină. Asta-i şi mai prostesc.

— Oh, JŞugeniu, câteodată aş dori să mor!

Totuşi, criza de melancolie trecu repede, curând după ce ne întoarserăm la Constantinopol.

Şi iată şi povestea cum am ajuns să o îngrijesc pe fata-dansatoare Antonina, stăpâna mea.

A fost un negustor sirian din Acra, Barak pe nume, care făcea negoţ cu relicvele creştine. Dacă vreuna din relicve era autentică, asta se nimerea cu totul întâmplător, deoarece nu-mi aduc aminte să fi mânuit vreodată un obiect pentru care el să fi plătit un preţ mai ridicat. Talentul său principal consta din investirea unui obiect fără nicio valoare cu un nimb de falsă sfinţenie. De exemplu, într-o călătorie făcută în Irlanda, a purtat cu el o relicvă pe care, fără ruşine, o atribui Sfântului Sebastian, martirizat sub Diocleţian. Era un bocanc militar vechi şi ponosit (se potrivea, pentru că Sebastian fusese căpitan în armată), cules’ de pe marginea drumului, într-o mahala a Alexandriei. Barak îşi dăduse osteneala să scoată cuiele ruginite din tocul bocancului, înlocuindu-le cu altele, de aur, să-i lege şireturi purpurii, de mătase, şi să găsească o casetă din lemn de cedru, căptuşită cu pânză purpurie, pentru a păstra această relicvă frumoasă. Aduse cu el, de asemenea, şorţul aspru, greu, al Sfântului Ioan Botezătorul, închis într-o casetă de argint şi de cristal. Nu era croit din pânză ci din asbest, o substanţă care poate fi toarsă şi ţesută, dând un material aspru, rezistent la foc. Pentru irlandezii neştiutori era un miracol de netăgăduit că acest

şorţ putea fi trecut printr-un foc încins, fără să-şi piardă culoarea sau să se prefacă în cenuşă. Mai avea la el şi fluierul piciorului, încrustat cu pietre preţioase, al SfânţuiuL Ştefşâi, martirul; şi şira spinării unui rechin, cu vertebrele legate cu sârmă de aur, despre care spunea că este şira spinării lui Goliat, pe care îl ucisese David; şi o bucată rotunjită dintr-un bulgăre de sare, montată în argint, care se presupunea că era antebraţul nevestei lui Lot; şi multe alte asemenea minunăţii. Opulenţa prezentării părea să dovedească autenticitatea obiectelor şi apoi Barak avea la el scrisori pe pergament, care conţineau mărturii ale unor episcopi răsăriteni şi relatau pe larg miracolele de tămăduire înfăptuite anterior de aceste relicve. Scrisorile erau, toate, falsificate. Suveranii micilor regate irlandeze plătiră sume enorme pentru a dobâncli aceste comori şi în curând din bisericile în care se păstrau fură raportate adevărate miracole.

Barak se întoarse prin Cornwall, capătul extrem, de apus, al Britanici şi atinse insulele din Canal, unde mă cumpără de la un căpitan de piraţi saxoni pe mine, pe atunci un băiat de şase ani. Numele meu fusese Goronwy, fiul lui Garaint, nobil britanic. Saxonii m-au răpit, împreună cu tânăra mea dădacă, cu prilejul unei debarcări neaşteptate în estuarul râului Severn. Imi aduc aminte de donjonul cenuşiu, acoperit cu licheni galbeni, al castelului tatălui meu şi de însuşi tatăl meu, un bărbat grav, cu barbă neagră, îmbrăcat în postav pestriţ, cu un tartan larg, vopsit cu şofran şi purtând, aninat de gât, un colan de aur şi de chihlimbar; şi-mi aduc aminte de harpiştii din sala aşternută cu papură şi chiar de unele frânturi din baladele pe care le cântau.

Stăpânul meu Barak mă lăsă să flămânzesc, mă tratâ cu multă cruzime şi mă duse cu el în Palestina, unde îmi schimbă numele în „Eugeniu” şi mă castră. Apoi, cu banii pe care îi câştigase în Irlanda, mitui episcopii care cârmuiau Locurile Sfinte, ca să-l numească supraveghetor general al monumentelor şi ghid principal al pelerinilor. Cu îngăduinţa

episcopilor, spori mult podoabele raclelor şi deveni foarte bogat. El a fost cei care a aşezat cele două ulcioare de piatră în camera de nuntă din Cana Galileii. Erau astfel construite, încât dacă cineva le turna apă pe gură, curgea din ele vin. Căci în fiecare ulcior era o despârvitură, chiar sub gât, şi apa turnată printr-o ţeava nu se amesteca cu vinul care se afla dinainte, în partea cealaltă. Barak mai înzestră Câmpul Olarilor, numit Aceldama, cu lanţul de fier „original” cu care se spânzurase Iuda: şi pentru că pelerinii care veneau la biserica lui Constantin, pe muntele Golgota, întrebau adeseori de buretele de isop cu care i se dăduse lui Isus să bea, în timpul crucificării, vin oţetit, Barak redescoperi acest burete – pelerinii puteau bea apă din el, dacă îl plăteau bine pe îngrijitor. În sinagoga de la Nazaret mai depozită abecedarul „autentic4’ din care copilul Isus fusese trimis să înveţe alfabetul şi banca pe care stătuse El, împreună cu alţi copii. Stăpânul meu Barak obişnuia să spună pelerinilor:

— Banca aceasta poate Ci uşor urnită sau ridicată de creştini, dar niciun evreu nu o poate urni.

Avea întotdeauna un evreu sau doi la îndemână, pentru a dovedi jumătate din adevărul afirmaţiei sale; pelerinii înşişi puteau dovedi cealaltă jumătate, dacă plăteau pentru acest privilegiu.

Bisericii Sfântului Mormânt, stăpânul meu Barak nu a trebuit să-i mai aducă alte adăugiri pioase, deoarece lampa de alamă care fusese odinioară aşezată la capul lui Isus era acolo, arzând zi şi noapte; lespedea cu care fusese închis mormântul, zăcea şi ea acolo, la intrare. Era mare cât o piatră de moară şi încrustată cu aur şi cu pietre preţioase. De pe barele de fier, prinse în pereţii sanctuarului, atârnau brasarde, brăţări, lanţuri, colane, centuri, centiroane, coroane din aur curat şi juvaere din India, lăsate prin testament de împăraţi, şi un mare număr de podoabe de cap, la fel de bogate, lăsate de împărătese. Întreg mormântul (care amintea de potoul de pe Hipodrom, în ziua de Anul Nou, cu premiile atârnate pentru pariurile iniţiale) –

adică pereţii, podeaua, tavanul – era căptuşit cu argint solid. Un altar se găsea în faţa mormântului, iar deasupra lui atârnau lămpi de aur de forma soarelui.

într-o vară, Barak vizită Constantinopolul (sezonul de pelerinaj fiind primăvara şi toamna), ca să vândă relicve călugărilor de acolo. Falsificase un document, care se arăta a fi o mărturie a patriarhului de Alexandria, anume că un oarecare jilţ era chiar cel pe care şezuse Isus la Cina cea de taină. Cerea pentru el zece mii de monezi de aur. Întâmplător, secretarul particular al patriarhului sosi chiar atunci în oraş; auzind de afacere, denunţă mărturia ca un fals. Dar stăpânul meu Barak, nedorind să fie biciuit şi mutilat precum cerea legea, fugi î’epede, se îmbarcă şi nu mai fu zărit vreme de mulţi ani în partea de răsărit a imperiului nostru. Apoi fu depusă împotriva lui o plângere, sub juri mânt, din partea proprietarului de la care închinase o casă mobilată. Acest proprietar era un conducător de care de pe Hipodrom, tatăl copilei Antonina. I se datora o sumă considerabilă de bani; şi judecătorul îi îngădui să se despăgubească din toate bunurile pe care Barak le lăsase în urmă-i. Dar Barak reuşise să ia cu el tot ce avea, în afară de mine; căci eu fusesem trimis la

CAPITOLUL III *SFINCŞI DIN MEGARA*

cumpărături şi mă rătăcisem pe străzile oraşului. Când, în sfârşit, m-am întors acasă, foarte târziu, aşteptându-mă la o bătaie zdravănă, l-am găsit pe stăpânul meu Barak plecat. În felul acesta s-a în~ tâmplat să trec în stăpânirea conducătorului de care; el m-a predat soţiei sale, ca să ajut la bucătărie, iar aceasta m-a cedat mai târziu fiicei ei Antonina, pe care am slujit-o cu credinţă mai bine de cincizeci de ani.

Poate că v-a intrigat termenul de „sfinx din Megara”: aşa a poreclit unul sau altul dintre epigramişti, nu mai ştiu care, pe prostituatele din Constantinopol. Sfinxul este un monstru lacom, care-şi păstrează tainele, iar Constantinopolul fusese colonizat dintâi de oraşul grecesc Megara. Povestea spune că viitorii colonişti fuseseră

instruiţi de un oracol să navigheze spre nord-est, până vor da peste pământul aşezat faţă-n faţă cu „oraşul oamenilor orbi”; să-şi întemeieze acolo propriul lor oraş, care va deveni cel mai frumos din lume. Aşa că navigară spre nord-est, străbătură Marea Egee şi, în sus, Hellespontul, până ce ajunseră la Bosfor, unde îşi întemeiară oraşul pe malul european – faţă-n faţă cu Hieronul, care fusese colonizat. Părea evident că acesta fusese locul indicat, întrucât oamenii din Hieron îşi clădiseră oraşul pe malul nefavorabil, unde curenţii sunt stingheritori, peştele rar şi pământul nerodnic, deşi le-ar fi fost uşor să-şi aleagă malul opus, cu portul său natural, Cornul de Aur – atât de orbi fuseseră! Acum, după atâtea veacuri „Hieronul continuă să fie o localitate mică, dar colonia megarenă a devenit o aşezare cu un milion de locuitori, cu clădiri superbe, împrejmuite de un zid triplu. Este oraşul cu multe nume – grecii îl numesc, oficial, „Constantinopol14, familiar „Bizanţ”, italienii literaţi „Noua Romă”, goţii şi ceilalţi barbari germani „Miklegart”, bulgarii „Caesarorda”, slavii „Ţarigrad” – minunea lumii, pe care eu o consider patria mea.

Stăpânul meu, părintele fetei Antonina, fusese precum am mai. Spus, conducător de care al facţiunii Verzi, la Constantinopol. Îl chema Damocles şi mă tratǎ cu bunăvoinţă. A câştigat multe curse pentru culoarea sa, înainte de a muri foarte tânăr, în împrejurări care-mi cer să relatez povestea în amănunt. Damocles era trac din Salonic, fiu al unui conducător de care de pe Hipodromul din acel oraş, în care de altminteri nivelul curselor este foarte ridicat – deşi, recunosc, nu atât de ridicat ca la Constantinopol. Înir-o bună zi, a fost descoperit de un sprijinitor bogat al Verzilor, care venise la Salonic în căutare de talente; şi, în schimbul unei considerabile sume de bani, vărsată fondului facţiunii locale, serviciile sale au fost transferate în capitală. Aici conducea în cursele mai importante cel de al doilea car, având de obicei misiunea să ţină pasul şi să ciocnească cele două care Albastre, seoţându-le de pe pistă, pentru a da primului car Verde, la

care erau înhămaţi caii mai iuţi, şansa unei curse deschise, nestingherite. Era foarte îndemânatic la această treabă şi câteodată câştiga în ultima clipă cursa cu propriul său car, mimând numai ciocnirea, ceea ce îi îngăduia să se strecoare şi să ţâşnească el însuşi în faţă. Avea mare talent în a scoate maximum posibil din caii încăpăţânaţi şi leneşi. Era, de asemenea, cel mai îndemânatic mânuitor al biciului din toată breasla: de la distanţa de aproape cinci metri, omora fără greş, cu biciul, o albină pe o floare sau o viespe pe un perete.

Acest Damocles avea un prieten, Acacios din Cipru, căruia îi era foarte devotat şi acceptase să vină la Constantinopol cu condiţia, printre altele, ca lui Acacios să i se dea o funcţie de seamă pe Hipodrom: să poată trăi înlesnit, căci era căsătorit şi avea trei copii, numai fete. Condiţia a fost respectată întocmai, Acacios fiind numit ajutor de maestru al urşilor, la Verzi. Mai târziu i se dădu funcţia ce maestru şef al urşilor, o funcţie de răspundere, mănoasă. În punctul acesta trebuie să mă întorc în vremuri mai vechi, pentru a lămuri toaie de mai sus.

Ei bine, anul 404 al Domnului, exact o sută de ani înainte de povestea pe care vreau să vi-o spun, a rămas însemnat prin două inovaţii foarte stupide, în primul rând, cărţile profetice Sibiline, consultate de Senat în toate cazurile de ananghie şi primejdie naţională, păstrate cu grijă în Biblioteca Palatină din Roma, neîntrerupt de la domnia împăratului August încoace – aceste comori preţioase, de neînlocuit, au fost arse cu sălbăticie, din motive religioase, de un creştin neştiutor de carte, un general german, în slujba lui Honoriu, împărat al Apusului. Tâmpenia fusese prezisă de înseşi acele cărţi; căci se spune că ultimii hexametri sunau astfel:

Oprind vărsări de sânge pe Hipodrom la el,
Cel ce va fi mai vârstnic (din mai tânăra parte),
Oprind vărsări de şânge pe Hippodrom la el,
Va îndoi măcelul, iar cel mai tinerel în Roma mai bătrână, unor barbari cedând.

Sfetnicul prea destoinic îşi va vedea arzând.

Arcadius, împăratul romanilor de Răsărit („cea mai tânără parte:’) împlini misiunea ce-i revenea din profeţie încă în acelaşi an. Intr-o zi pe Hipodromul din Constantinopol, un călugăr ţâşni între doi gladiatori înarmaţi, tocmai când aceştia ajunseseră la faza cea mai pasionantă a luptei. Le ceru, cu glas impresionat, să se abţină de la omor, în numele prea sfânt al lui Isus. Gladiatorii s-au sfiit într-adevăr să-l ucidă pe călugăr, deoarece considerau că asta le-ar fi adus ghinion – gladiatorii fiind, în mod firesc, superstiţioşi. Se despărţiră şi îl întrebară prin semne pe împărat, care îndeplinea funcţia de preşedinte, ce să facă mai departe. Spectatorii se simţiră jigniţi de acest amestec – de prost gust – al călugărului, în distracţia lor; îmbulzindu-se peste bariere şi aducând bucăţi de mortar şi cărămizi smulse de pe locurile lor, îl lapidară pe călugăr până la moarte. La rindul său, Arcadius se simţi jignit de uzurparea de către public a autorităţii sale prezidenţiale. Luă o măsură foarte severă: interzise pe termen nedefinit orice spectacol de gladiatori. Decretul provocă proteste violente şi răzmeriţă; pentru a le reprima, el dizolvă toată breasla gladiatorilor şi permise ca Telemachus, aşa se chema călugărul, să fie declarat martir şi să fie înscris, spre cinstire, în diptihuri. Consecinţele acestor măsuri nu fură prea fericite.

în primul rând, precum Sibila pare să fi prevăzut, populaţia, lipsită de obişnuita ei plăcere de a vedea oameni ucigându-se în public şi în mod profesional,. Îşi căută satisfacţieîn lupte neoficiale, cu săbii, ce se dădură pe străzi şi în pieţe, între tinerii filfizoni ai facţiunilor Albastră şi Verde. În al doilea rând, dispariţia spectacolului cu gladiatori din jocurile de pe Hipodrom săltă luptele cu urşii dintr-o poziţie inferioară, într-una foarte suspusă. Trebuie să menţionez că dulăii care se luptau cu urşii nu erau proprietate comună a facţiunii, ca urşii şi caii, ci erau antrenaţi în particular, de către unii sportivi bogaţi. Se înscenau şi lupte ocazionale între leu şi tigru (tigrul câştiga

întotdeauna), sau lup şi taur (când erau sănătoşi, lupii câştigau întotdeauna, atacând genitalele taurului) sau taur şi leu (şansele erau egale, dacă era un taur puternic) sau mistreţ cu mistreţ. Dar luptele cu urşii furnizau cel mai agreat spectacol sportiv şi deveniră mai populare chiar decât unele spectacole – tolerate încă pe anumite Hipodromuri – în care criminali înarmaţi încercau, mai mult sau mai puţin stângaci, să se apere de atacurile unor jivine.

Creştinii mai credincioşi fie îşi părăseau locurile, fie închideau ochii în timp ce se desfăşurau asemenea lupte; şi chiar o enciclică interzise proprietarilor de urşi, proprietarilor de lei, conducătorilor de care şi altor profesionişti ai Hipodromului, să se declare creştini. Sau mai degrabă le interzise participarea la eucaristie, deoarece exercitarea profesiunii lor era considerată, în sine, păcat: aţâţa mintea şi sustrăgea oamenii de la contemplarea calmă a Cetăţii Celeste. Din acest motiv, profesioniştii Hipodromului erau adversari ai religiei creştine, considerând că aceasta dispreţuieşte vocaţia lor tradiţională, pentru care nu le era însă nicidecum ruşine. Puneau cu mare plăcere în circulaţie diverse poveşti, pentru a discredita creştinismul, îndeosebi purtarea ipocrită a creştinilor zeloşi. Printre înalţii demnitari'ai *BU* sericii, se găseau unii, şi nu erau puţini, care obişnuiau să trimită în taină daruri în bani maestrului de dansuri Verde sau Albastru, cerându-i să aleagă o femeie deşteaptă, care să înviorze câte o societate, cu prilejul vreunui ospăţ: totuşi, dacă aceiaşi oameni întâlneau în stradă, bunăoară, o actriţă, îşi strângeau straiele pe trup, cu oroare, de parcă s-ar fi temut de întinare.

în privinţa aceasta, eram de partea profesioniştilor industriei de distracţii: experienţa pe care am dobândit-o în timp ce mă aflam în slujba fostului meu stăpân, Barak, ini-a inspirat profundă neîncredere faţă de Biserică, neîncredere care continuă să dăinuie în mine. S-a înrădăcinat ceva în sufletul meu, şi nu poate să dispară; la fel cum se înrădăcinase culoarea Verde în sufletul stăpânului meu

Damocles. Dar am întâlnit câţiva oameni onorabili printre creştini, de aceea nu pot serie în toată onestitatea cugetului ceva împotriva creştinismului însuşi – ci numai împotriva celor care l-au folosit în scopurile lor proprii şi au făcut din credinţa lor creştină o paradă de sfinţenie, folosind-o ca un mijloc pentru a parveni. Dar, oricum, duşmănia faţă de Biserică stăruia în mintea oamenilor de pe Hipodrom (includ în termenul acesta şi comedienii de la teatru, care era strâns legat de Hipodrom); iar camerele şi birourile acestora erau sanctuare pentru puţinii preoţi ai vechilor zei care mai supravieţuiseră, ca şi pentru vrăjitorii egipteni şi sirieni, care se îndeletniceau cu interpretarea viselor. Numai maeştrii de dansuri, care acţionau ca intermediarii noştri pe lângă conducerea facţiunii, şi deci şi pe lângă Curte şi Biserică erau, prin tradiţie, creştini, dar, neîndoielnic, aceştia din urmă erau un mănunchi de oameni şireţi, prea puţin demni de dragoste.

Prietenul lui Damocles, maestrul urşilor, Acacios, a fost ucis în exerciţiul funcţiunii. Urşii erau excitaţi din cauza prezenţei unei ursoaice în grajdul învecinat. Deveniră refractari. Unul dintre ei izbuti să-şi rupă lanţul şi apoi, furios, să spargă uşa grajdului, dornic să ajungă la ursoaică. Acacios îi oferi, în capătul unui băţ, un fagure de miere şi încercă să-l convingă să se întoarcă paşnic în cuşcă. Dar jivina părea a se simţi insultată că i se oferea un soi de acadea, când ea îşi pusese mintea la altceva şi-l lovi cu iritare pe Acacios – deşi fără intenţia de a-l vătăma serios – şi-i sfâşie braţul. Rana se învenina şi Acacios muri în aceeaşi seară, spre marea tristeţe a colegilor săi din facţiunea Verde şi îndeosebi a stăpânului meu Damocles; şi spre marea tristeţe a ursului, mi se spuse, care îl plânse asemenea unei fiinţe omeneşti.

Ajutorul maestrului uiylor, Petru, era un soi de văr a) lui Damocles cei mai mulţi oameni de pe Hipodrom sunt înrudiţi între ei, prin alianţă şi luă hotărârea să se căsătorească cu văduva lui Acacios şi să ceară conducerii facţiunii să fie numit maestru al urşilor, în locul lui Acacios.

Ceea ce se şi făcu; şi, deşi căsătoria putea să pară cam lipsită de cuviinţă, fiind celebrată atât de curând după moartea maestrului urşilor, ca a fost dictată de împrejurări. Niciunul dintre Verzi nu o luă în nume de rău, faţă de niciuna din părţile contractante.

Dar perioada cât decedatul maestru al urşilor îşi deţinuse funcţia fusese atât de plină de succes – sporise puterea de apărare a urşilor, antrenându-i în mod regulat şi servindu-le un regim alimentar potrivit, în loc de a-i ţine mereu închişi în întuneric, cum fusese cbiceiul – încât direcţiunea votase nu de mult să-i dubleze salariul, care se ridica acum la cinci sute de monezi de aur pe an, afară de bacşişuri. Această mărinimie era justificată de sporirea considerabilă a pariurilor de lângă ring, la spectacolele de lupte cu urşi, iar trei procente din câştig se vărsau la fondurile facţiunii. Cinci sute pe an erau o sumă ispititoare şi maestrul de dansuri, un reprezentant tipic al tagmei din care făcea parte, nu era dispus să o dea fără nimic în schimb. Când Ioan de Capadocia, care se întâmpla să fie un Verde de frunte, oferi pentru această slujbă o mie, în favoarea unui om de-al său, maestrul de dansuri nu rămase surd. Chestiunea fu uşor aranjată, Ioan de Capadocia fiind preşedintele comitetului pentru numiri. Maestrul de dansuri comunică la întrunire că singurul contracandidat era Petru, ajutorul maestrului urşilor, căruia nu numai că trebuie să i se refuze avansarea, dar care nu merită nici actualul său post. Insinuă în faţa comitetului că Petru ar putea să aibă un amestec oarecare în scăparea din cuşcă a ursului care-l ucisese pe Acacios; şi prezentă în asemenea chip căsătoria grabnică a lui Petru cu văduva maestrului decedat, încât apăru ca indecentă. Comitetul nu numai că respinse cererea lui Petru, dar îl scoase pe acesta şi din slujba lui. Când Damocles auzi hotărârea, se simţi, pe drept cuvânt, scârbit. Se duse la camarazii săi, conducători de care, să se plângă. Îi rugă să semneze o petiţie adresată guvernatorilor Hipodromului, ce constituiau o autoritate superioară conducerii facţiunii Verzi, şi în care se plângea de dubla nedreptate comisă:

faţă de văduva maestrului urşilor şi de cei trei copii, cât şi faţă de ajutorul maestrului urşilor.

Conducătorii de care nu erau totuşi prea zeloşi să întreprindă ceva în această chestiune, deşi noul maestru al urşilor, capadocianul, se fălise făţiş că funcţia îi fusese cumpărată, el fiind un venetic, fără legături anterioare cu Hipodromul; aveau mai multe motive pentru a se purta astfel: ei înşişi nu erau interesaţi în luptele de urşi, fiind conducători de care; Ioan de Capadocia era un bărbat puternic şi influent la Curte şi în facţiune; şi socoteau aducerea unui caz, care privea onoarea Verzilor, în faţa guvernatorilor, printre care se aflau şi Albaştri, ca un act de trădare.

Damocles refuză să lase cazul baltă. Avu întrevederi cu alţi Verzi de frunte, încercând să-i convingă să se intereseze, dar niciunul nu voi să-i dea ascultare.

Albaştrii aflară curând de toată povestea şi trimiseră pe doi dintre conducătorii lor de care să-l iscodească în secret pe Damocles. Îl întrebară în cel fel l-ar putea ajuta, ca să se facă dreptate. Damocles era atât de tulburat, încât răspunse cu amărăciune:

— Da, într-adevăr! Aş accepta ajutorul oricui, chiar şi al Albaştrilor, ba chiar şi al blestemaţilor de călugări creştini, dacă ar putea să provoace demascarea acestui maestru de dansuri şi a acestui capadocian.

’ Conducătorii de care ziseră:

— Propune femeii şi copiilor ei să-şi pună cununi pe creştet, să ia buchete de flori în mână şi să iasă, escortaţi de Petru, ca jălbaşi la potoul de jos, chiar înainte de a începe luptele de urşi. Verzii mai de bun simţ vor interveni în favoarea lor; şi noi îţi putem promite că Albaştrii vor susţine apelul, vociferind zgomotos.

Damocles acceptă acest plan, care, fireşte, fusese conceput de Albaştri exclusiv în scopul de a discredita conducerea Verde; căci ei nu nutreau în fapt vreo părere de rău, nici pentru femeie, nici pentru copii. Dar acum începură să se petreacă nişte lucruri stranii. În primul rând,

datorită unei coincidenţe remarcabile, maestrul urşilor al facţiunii Albastre căzu mort, în aceeaşi după amiază, în vreme ce traversa piaţa lui August. În al doilea rând, Torr. A, vistiernicul Albaştrilor, visă în noaptea aceea că un urs negru, mare, purtând a cocardă Verde şi călărit de o fetiţă mică, cu o cunună pe cap, pătrunse târşindu-şi picioarele în sala de comitet a Albaştrilor, îşi smulse cocarda, o călcă de mai multe ori şi apoi începu să împartă coroane şi cununi de izbândă şi labe pline cu monezi proaspăt bătute.

A doua zi, îndată ce jălbaşii se prezentară la potou, precum propuseseră conducătorii de care Albaştri, Ioan de Capadocia trimise o echipă de Verzi ca să-i îndepărteze. Albaştrii înălţări un răcnet înspăimântător, iar majoritatea publicului Verde nu înţelese de care parce este dreptatea şi de care nedreptatea, în cazul respectiv: departe de a vădi simpatie, fluierară bietele făpturi, în timp ce erau îmbrâncite spre ieşire, printre băncile Verzi. Damocles se înfurie mai rău decât oricând.

Ultima cursă din această după-amiază se anunţa deosebit de importantă. Era aniversarea urcării pe tron a împăratului şi el promisese să ofere o lucrare de artă, un echipaj de car în plin avânt (caii executaţi în argint, carul şi conducătorul în aur), conducerii facţiunii câştigătoare. Urma să fie o cursă strânsă, judecind după pariuri. Damocles era hotărât să obţină aplauzele publicului, conducând cum nu mai condusese niciodată. Ştia că atunci când va fi câus de conducătorii facţiunii, încununat şi cu o cruce de flori în mână, ca să se prosterne, în chip de omagiu, şi să primească din mâinile împăratului premiul (cum se va întâmpla, dacă va contribui la câştigarea cursei), va avea prilejul ae a-i adresa un apel. Împăratul Anastasie era un om binevoitor, gata oricând să facă dreptate în asemenea cazuri.

Ar fi nepotrivit să dau aici o relatare completă a cursei, dar îngăduiţi-mi să descriu cel puţin al şaptelea şi ultimul tur al ei. Întâi condusese una din culori, apoi cealaltă, apoi iarăşi prima. La capătul celui de al cincilea tur, când

concurenţii străbătuseră o milă întreagă, situaţia era următoarea: primul car Verde se afla pe pista interioară, aproape de bariera centrală: cel de al doilea car Albastru, care ţinuse minunat pasul, se afla cu foarte puţin în urma lui, pe pista următoare. Urma apoi carul lui Damocles, cel de al doilea car Verde, pe pista exterioară, urmărit de aproape de primul car Albastru, pe pista vecină lui, pe latura interioara. Victoria părea acum asigurată pentru Verzi, şi băncile Albastre priveau posomorit, când se ajunse la ultimul tur al cursei. Dar atunci, dintr-o dată, Damocles îşi dădu seama: caii săi erau epuizaţi; nici biciul îndemânatic, nici îndemnul cu glasul nu mai putea stoarce din ei vreun efort de viteză. Distanţa dintre cele două care din interior, primul Verde şi al doilea Albastru şi. Cele două exterioare, primul Albastru şi al doilea Verde se micşora simţitor, deşi poziţiile relative se menţinuseră aceleaşi. Primul Albastru se avântă acum tare şi ar fi fost în stare să sufle victoria nu numai din faţa lui Damocles, al doilea Verde, dar şi din faţa celor doi care se aflau în frunte. Aşa că la curbă, Damocles luă o hotărâre rapidă: încălecă uşor traiectul primului

Albastru şi apoi trase brusc de hăţuri. Intenţia lui fusese, bineînţeles, să ciocnească axa roţii carului rival şi să-l scoată astfel din cursă, lăsind pe seama camaradului său de pe pista interioară, să asigure victoria. Manevra aceasta era permisă dar încercată rareori, din cauza primejdiei pe care o reprezintă pentru viaţa celui ce o efectuează: sunt şanse mari să i se răstoarne carul şi conducătorul să-şi frângă un mădular sau să fie strivit sub copite sau să se încurce în hăţurile strâns legate de mijlocul lui, înainte de a izbuti să le taie cu cârligul său tăios. Dar Damocles riscă, şi era atât de concentrat să nu-şi greşească ţinta, şi se stârnise atâta praf şi atâta ţipete, încât nu băgă de seamă ce se petrece pe cele două piste interioare. Partenerul său, primul Verde, fusese îmbrâncit de cel de al doilea Albastru, se ciocnise de stâlpul de marcare şi ieşise din cursă; dar calul de tracţiune învecinat, al celui de al doilea Albastru, îşi

întinsese un tendon în cursul manevrei, ceea ce obligă echipajul să se oprească. În consecinţă, primul Albastru fu în stare să evite ameninţarea roţii lui Damocles, fapt care nu i-ar fi fost cu putinţă dacă partenerul său şi-ar fi continuat cursa chiar în faţa lui: execută un viraj superb, spre interior, şi ţâşni în faţă, ca să câştige apoi confortabil în faţa lui Damocles, pe care-l lăsase pironit.

Era evident un caz de ghinion, fapt de care şi-ar fi dat seama oricine cu judecată, limpede; dar Verzii erau atât de dezamăgiţi, încât se simţiră obligaţi să caute un ţap ispăşitor. Nu conducătorul primului car Verde, care zăcea fără cunoştinţă printre rămăşiţele carului său, deveni ţapul ispăşitor, ci stăpânul meu, Damocles. Căci Damocles, după ciocnirea partenerului său „rămăsese în, pozjţie conducătoare, având numai câteva sute de metri de parcurs pentru a câştiga, dar el trăsese, inexplicabil, de hăţuri. Este lesne de închipuit că Ioan de Capadocia dădu purtării sale interpretarea cea mai duşmănoasă cu putinţă, acuzându-l că a vândut Albaştrilor cursa. Dovada pe care o oferi în sprijinul acestei acuzaţii era că în dimineaţa anterioară, doi conducători de care Albaştri fuseseră văzuţi vorbindu-i lui Damocles, într-o vinărie din centru, şi că Damocles nutrea resentimente faţă de conducerea facţiunii, datorită cazului cu maestrul urşii or. Aşa că la o r eunire de comitet care avu loc imediat după cursă, Damocles fu suspendat de la conducerea carelor pe un an de zile; în aceeaşi noapte el se sinucise, după ce mai întâi îl atacă pe maeştrul de dansuri Verde, căruia îi scoase un ochi cu şfichiul biciului, ţintind de-a curmezişul, prin toată lungimea cabinei în care se îmbrăeau conducătorii de care.

Sorţii noştri păreau a fi ajuns acum la un punct critic, deoarece stăpânul meu Damocles fusese întotdeauna generos cu veniturile sale şi, practic, nu economisise nimic: iar soţia şi fiica sa Antonina, fură renegate de facţiune, fiind considerate urmaşe ale unui conducător de care ce dezonorase culoarea lui. În ce mă priveşte, mă aflam din nou în primejdiei de a fi vândut unui alt stăpân. Dar totul se

isprăvi cu bine, deoarece, două zile mai târziu, la o adunare a conducerii Albastre, Toma vistiernicul îşi povesti visul despre urs. Asigură comitetul ţă fetiţa care călărise în visul său pe spinarea ursului fusese una dintre copilele decedatului maestru Verde al urşilor, care stătuseră, încununate ca jăâbaşe, la potou. Îi îndemnă să ofere lui Petru postul vacant de maestru

Albastru al urşilor, căci acesta era acum tatăl vitreg al acelor fetiţe: era limpede că dacă vor proceda astfel, norocul va surâde celor Albaştri.

Se ivi o oarecare opoziţie faţă de propunere, dar Toma arătă că Petru fusese foarte bine instruit în grajdurile de urşi ale "Verzilor şi că ei, Albaştrii, îşi fac singuri un bun serviciu şi, totodată, alegându-l, îi fac de ruşine pe Verzi. Petru fu numit maestru Albastru al urşilor şi cât deţinu această funcţie obţinu succese de seamă şi întreaga familie îşi schimbă culoarea, de la Verde la Albastru; ceea ce se întâmplă foarte rar printre familiile de pe Hipodrom. Ca să-şi arate gratitudinea faţa de familia lui Damocles, el ne oferi adăpost şi masă în propria lui casă; iar nevastă-sa şi fiicele sale, urmind exemplul său, jurară pe zeul Poseidon (jurământul cel mai respectat de oamenii de pe Hipodrom), că vor face tot ce le stă în putinţă pentru a ne ajuta. Aşa că necazurile noastre furii alinate şi văduva lui Damocles nu a mai fost nevoită să mă vindă. Dar pentru a nu cădea în povara lui Petru, îi convinse pe maestrul de dansuri Albastru să o angajeze pe ea ca actriţă la teatru – nu ca actriţă dramatică, pe scenă, pentru că nu avea suficientă pregătire pentru aşa ceva, ei ca actriţă de varieteu, în cadrul orchestrei. Ştia să danseze puţin, să zdrăngăne din lăută şi să bată destul de iscusit tamburina, aşa că o atigajă. Ea o instrui pe fiica ei, Antonina, încă din anii cei mai fragezi ai copilăriei, ca muziciană, jongleră, dansatoare şi acrobată, şi Antonina crescu în sentimente tot atât de Albastre, pe cât fuseseră de Verzi sentimentele tatălui ei, Damocles. Curând, Antonina avu mare căutare la seratele cele mai selecte, ca aceea a lui Modestus, la Adrianopol, şi

la oaspeţele comune ale tino rilor filfizoni ale facţiunii Albastre, unde fiecare membru aducea o contribuţie oarecare, fie mâncare, fie băutură.

Antonina rămase în raporturi de strânsă prie-
1 tenie cu cele trei fiice ale lui Acacios. Numele lor era Comite, Teodora şi Anastasia. Dar dintre acestea, doresc să scriu în primul rând despre Teodora, cea mijlocie, mai mare cu vreo doi ani decât Antonina, care deveni prietena ei intimă. Pe măsură ce crescură, cele trei fete fură aduse, pe rând, pe scenă. Comito era o făptură felină, superb clădită, care avea un succes enorm la bărbaţi, deşi era actriţă slabă. Începu să le trateze e u dispreţ pe Teodora şi pe Antonina, pentru că niciuna nu arăta atât de bine ca dânsa, dar muri destul de curând, de boala meseriei ci. Şi Anastasia se îmbolnăvi, şi-şi pierdu majoritatea dinţilor într-o încăierare, la un banchet al comunităţii. Dar Teodora era de nevătămat. Îndeobşte se răspândise ideea că sălăşluieşte într-însa un diavol – un diavol implacabil şi insaţiabil. De câte ori, mai târziu, avu Antonina prilejul să mulţumească zeilor că Teodora era aliata ei, şi nu o duşmancă!

Prima mea amintire despre Teodora este aceea despre o copilă de şase ani, îmbrăcată într-o rochiţă fără mâneci, de felul celor pe care le poartă copiii de sclavi, cărând scaunul pliant al maică-si spre fosa de orchestră, înainte de începutul unui spectacol. Se încrunta şi plesnea orice alt copil ce i se ivea în cale; mama ei obişnuia să spună că ar trebui să i se agaţe de gât o tăbliţă, asemenea aceleia din grajdul de urşi, care previne vizitatorul: „Acest animal este primejdios!” Teodora se înrăise deoarece fusese necăjită de fostele ei prietene Verzi pentru istoria nefericită a morţii tatălui şi a recăsătoririi mamei sale.

Şi Antonina suferi insulte, ca fiica unui conducător ce vânduse Albaştrilor o cursă. Dar ea nu era o luptătoare în sensul fizic al cuvântului, asemenea Teodorei, care se repezea cu dinţii şi cu ghearele la cei ce o chinuiau. Ea se răzbuna pe altă cale, îndeosebi când deveni ceva mai mare,

speriindu-şi duşmanii până ce aceştia îşi închipuiră că sunt victime ale puterilor ei magice. Treptat, ajunse ea însăşi s? creadă în magie. Neîndoielnic, avu în această direcţie unul sau două succese remarcabile. Intr-o bună zi fu lovită rău, din spate, de Asterius, maestrul de dansuri al Verzilor, ale cărui maşinţiuni fuseseră cauza iniţială a întregii încurcăluri şi nenorociri. Antonina modelă un chip al său din seu – borţos, năsos, chior – şi bolborosi câteva rugăciuni către Hecate, vechea zeiţă care stăpâneşte tărâmurile magice, şi-apoi îi scoase cu un ac ochiul rămas. Înainte ca luna să fi ajuns în al treilea pătrar, ticălosul fu orbit: un fus, azvârlit de o femeie furioasă spre bărbatul ei care venea beat acasă, îl nimeri întâmplător, în locul vinovatului, pe maestrul de dansuri, când trecea pe stradă, în dreptul uşii acelei perechi. Teodora o admiră nespus pe Antonina pentru această faptă şi încercară împreună să-l nimicească şi pe Ioan de Capadocia. Dar presupun că numeroasele rugăciuni ale acestuia la biserică o împiedicară pe Hecate în acţiunea ei; pentru că Ioan continuă să prospereze. Apoi jurară pe Sfânta Creastă a Cocoşului – un jurământ cum nu se poate mai înfricoşător – că nu vor avea odihnă până ce una din ele nu-l va aduce pe Ioan la starea de sărăcie şi cerşetorie pe care o merita. Urmarea jurământului se va povesti înainte de sfirşitul acestei cărţi.

Un bătrân vrăjitor siriano-fenician, de la care stăpâna mea Antonina învăţase magia – stăpânul meu Damocles se împrietenise cu el – întocmi într-o zi horoscopul celor două fete, care, prin strălucirea sa, îl ului şi-l îngrozi. Spuse Teodorei că era predestinată să se mărite cu Regele Demonilor şi să domnească mai glorios decât orice femeie, de la regina Semiramida «Jncoace, şi că nu va duce niciodată lipsă de aur. În ce o priveşte pe Antonina, ea se va căsători cu un patrician, singurul om bun dintr-o lume pe de-a întregul rea; şi în vreme ce partea de nenoroc a Teodorei se va consuma în jumătatea timpurie a vieţii el, Antonina nu va avea parte de nefericire până la o vârstă foarte înaintată, când se va curma repede.

Teodora îşi încruntă sprâncenele şi-i zise:

— Bătrâne, încerci să ne măguleşti şi pe noi cu vechile tale viclenii? Nu-ţi dai seama, de la bun început, că oameni de obârşie înaltă nu au voie, prin lege, să se căsătorească cu femei de profesiunea noastră? Mărturiseşte că minţi!

El tremură, dar nu voi să retragă niciun cuvânt, poftind-o să arate datele horoscopului oricărui alt astrolog de renume. Aşa şi procedă Teodora, iar cel de-al doilea astrolog, un grec din Alexandria, făcu preziceri foarte asemănătoare cu cele ale primului.

Atunci ea îi spuse, râzând, stăpânei mele Antonina:

— Scumpa mea, ceea ce soţul tău nu va fi în stare să înfăptuiască pentru noi prin bunătate, am să-l fac pe soţul meu să înfăptuiască prin demonie.

îmi mai aduc aminte cum se ducea Teodora la Teatru, fără să poarte nimic altceva în afară de şorţul obligatoriu şi de o pălărie largă. Asta se petrecea într-o vreme când trupul ei arăta aproape împlinit. Era jocul ei, să i se dezlege mereu şorţul: obişnuia să meargă la omul de ordine al facţiunii care, foarte ocupat, îi conducea pe spectatori spre locurile lor şi să se plângă că „anumiţi bărbaţi ai lui Belial'4 i l-au smuls 'brutal. Îi cerea apoi s-o escorteze până undeva, intr-un colţ ascuns, şi s-o ajute să şi-l pună la îoc. Intre timp, sfioasă, îşi acoperea pulpele cu pălăria. Gravitatea, deznădejdea prefăcută, persistenţa ei îl aduceau de obicei la exasperare pe omul de ordine respectiv, spre deliciul stalurilor.

Teodora era mică şi avea o faţă gălbuie. Nu era prea grozavă ca dansatoare sau instrumentistă sau acrobată; în fapt, se afla mai degrabă submedia de iscusinţă în îndeletnicirile acestea. Dar' avea un spirit neobişnuit de vioi şi-i lipsea cu desăvârşire orice fel de ruşine sexuală: pare intr-adevăr să fi fost în carnalitatea ei de o inventivitate unică, aşa că, „Asta am învăţat-o de la Teodora" deveni o glumă curentă sub statuia Venerei, principalul loc de întâlnire din cartierul bordelurilor. Dar tot timpul cât, în aparenţă, fusese preocupată numai de dştigul de bani şi

căutarea plăcerilor, Teodora studiase cu înverşunare Omul; şi nu se aflã cale mai potrivită pentru studierea acestui subiect, decât aceea a unui sfinx din Megara, în faţa căruia oamenii tineri şi bătrâni deopotrivă îşi dezvăluie fiinţa lăuntrică, mult mai sincer decât în faţa castelor mame, surori sau soţii. Stăpâna mea Antonina era şi ea o cercetătoare a Omului şi amândouă, ea şi Teodora, învăţară curând să-i dispreţuiască până şi pe cei mai serioşi dintre clienţii lor, pentru îngâmfarea ireductibilă, credulitatea, ignoranţa şi egoismul lor, şi să se folosească de aceste trăsături spre propriul lor profit. Prin farmece şi leacuri izbutiră să evite a rămâne gravide, însă Teodora a trebuit să-şi provoace în mai multe împrejurări avorturi, dar nu suferi nicio urmare nefastă.

Aveau numai două prietene apropiate, Indaro şi Chrysomallo, două fete asemenea lor; împreună cu care, cam la şase luni după vizita Antoninei la Adrianopol, plănuiră să părăsească scena, dacă puteau obţine aprobarea, pentru a-şi duce viaţa pe cont propriu. Permisiunea era extrem de greu de obţinut, dar Chrysomallo şi Teodora avură norocul de a dobândi favorurile Democratului Albastru, care controla aripa politică a facţiunii, în. Vreme ce Indaro şi Antonina îl asediară cu succes pe Demarh, care se afla în fruntea aripei militare. Regula obişnuită era ca logodnicul unei actriţe care părăseşte scena pentru a se căsători, să verse o contribuţie considerabilă la fondul facţiunii. Nu se admiteau alte scuze, în afara penitenţei; dar niciuna dintre fetele care făceau penitenţă nu se mai putea întoarce la vechea meserie, ameninţată fiind să fie închisă într-o casă de corecţie pe tot restul zilelor ei. Şi totuşi, aceste patru fete primiră îngăduinţa de a părăsi scena, pe baza unei înţelegeri că vor rămâne, în continuare,. Membre devotate ale facţiunii Albastre. Cu economiile lor şi cu bani împru mutaţi de la cei ce le susţineau, se asociară pentru a folosi un număr de încăperi bine mobilate, într-o casă elegantă, aproape de statuia Venerei, unde deschiseră apoi un local

de distracţie: bucurându-se de sprijinul făţiş al facţiunii, localul deveni în curând cel mai la modă din tot Constantinopolul. La vrem. Ea aceasta, mama stăpânei mele murise; Antonina mă moştenise de la ea. Avui ca sarcină aprovizionarea clubului. Lucrând acum pe cont propriu, cele patru asociate nu mai erau obligate să verse mare parte din câştigurile lor particulare maestrului de dansuri; în schimb deveniră membre ale facţiunii, plătindu-şi regulat cotizaţiile la Fond. Indaro şi Chrysomallo erau, amândouă, foarte instruite, una ca dansatoare acrobatică şi jongleră, cealaltă ca instrumentistă şi cântăreaţă; şi stăpâna mea Antonina le egala în toate aceste domenii. Teodora era şi administratoarea, şi comicul lor. Cele patru asociate avură astfel o perioadă de viaţă foarte fericită, veselă şi, mai ţţles, fără de ruşine, iar eu sunt bucuros să pot consemna că au rămas prietene bune, atât atunci, cât şi în viaţa lor de mai târziu; şi eu, care le-am supravieţuit tuturor, le regret pe toate.

într-o zi, Teodora ne spuse – eu eram tratat mai degrabă ca prieten decât ca sclav, şi toate aveau încredere în mine – că a fost invitată să însoţească un patrician, numit Hecebolos, la Pentapolis, unde fusese numit guvernator, şi că

i se oferea un prilej prea lesnicios de a vedea lumea după placul ei, pentru a-şi îngădui să-l piardă. O implorarăm cu toţii să nu ne părăsească. Şi Chrysomallo o preveni că Hecebolos este un, om în care nu se poate avea încredere – oare nu era născut la Tyr şi, ca atare, un pungaş din născare? Teodora răspunse că e în stare să-şi poayte de grijă, şi că singura ei preocupare era că iie lasă singuri şi că va trebui să ne descurcăm fărât dânsa. Şi plecă; după vreo două scrisori amuzante, scrise din drum spre Pentapolis, o foarte lungă vreme nu mai auzirăm nimic de la ea sau despre ea. Apoi, un ofiţer de stat major veni în concediu de la Pentapolis şi ne povesti că, într-o seară, Teodora îşi pierduse răbdarea cu Hecebolos, care încercase să o ţină într-un soi de cuşcă, exclusiv la dispoziţia lui; răsturnase o

găleată că lături peste el, peste tunica lui brodată şi peste toate cele, în vreme ce Hecebolos se îmbrăca pentru cină. El o izgonise imediat din reşedinţă, neîngăduindu-i nici măcar să-şi ia hainele şi bijuteriile. Ofiţerul de stat major credea a şti că după aceea Teodora izbutise să convingă pe un căpitan de navă să o ia la Alexandria, în Egipt; dar mai departe nu ne mai putea spune nimic.

Multe luni mai târziu se întoarse la noi, la Constantinopol, şchiopătând, o Teodoră schimbată. Nenorocirile, prorocite de astrologul siriano-fenician, se concentraseră toate într-un singur an, şi fuseseră foarte amarnice. Teodora noastră cea veselă, încrezătoare în propriile ei puteri, care niciodată nu se dăduse în lături să ne relateze cele mai caraghioase şi penibile aventuri ale ei, păstră tăcere în privinţa experienţelor trăite în Egipt şi în umilitoarea ei călătorie îndărăt, prin Cesarea şi Antiohia, şi prin interiorul Asiei Mici. O îngrijirăm, până ce, încetul cu încetul, îşi recâştigă sănătatea, dar chiar când, după toate aparenţele, îşi redobândise puterile într-o măsură suficientă, nu se simţi în stare să-şi reia lucrul la club. „Mai degrabă torc. Toată ziua lână, decât să reîncep această viaţă”, plângea ea. Spre marea noastră surpriză, chiar împrumută o roată de tors şi începu să înveţe mânuirea acestei scule, pe cât de melancolică, pe atât de utilă, în singurătatea odăii sale. Celelalte asociate nu râseră pe seama ei, deoarece era evident că prietena lor suferise peste puterile omeneşti. Aşa că sunetul neîntrerupt al roţii de tors se auzea acum în casa clubului la orice oră din zi şi din noapte; şi când clienţii întrebau: „Nu mai conteneşte o dată zgomotul ăsta blestemat?” doamnele răspundeau: „Asta-i de la biata Teodora, care-şi câştigă viaţa cinstit”. Dar ei o luară ca o glumă. Şi nu dădură niciodată ochii cu ea.

Unul dintre clienţii noştri era un ins straniu, cu faţa rotundă, zâmbitor, dezmăţat, numit Justinian, nepot al bătrânului comandant barbar al Gărzii Imperiale, Justin, care era neştiutor de carte. Justin trimisese după Justinian, când acesta era încă un tinerel oarecare, şi-l adusese dintr-

un sat de munte din Iliria, unde el însuşi fusese odinioară cioban; îi dădu nepotului educaţia de care, spre părerea lui de rău, el nu se putuse bucura. Justinian – al cărui nume de botez era Uprauda, „cel drept” – mai vorbea şi acum greceşte cu un puternic accent străin şi prefera de departe latina, limba oficială a provinciei sale de baştină. Niciuna dintre asociate nu ştia ce se întâmplă cu Justinian şi cum săse poarte cu el, şi cu toate că era politicos şi amuzant şi părea a fi hărăzit să devină om însemnat, le inspira o anumită stinghereală, într-un fel ciudat, de parcă nu ar fi fost pe de-a întregul om. Nici uneia nu îi făcea plăcere să-l ia în odaia ei. Stăpâna mea Antonina, cel puţin, izbuti să-l evite de fiecare dată, şi încă fără a-i stârni duşmănia. Indaro relată o poveste ciudată: cum, într-o seară, adormise în vreme ce Justinian se afla în pat cu ea şi cum, trezindu-se brusc şi descoperindu-se singură, văru un şobolan mare ţâşnind de sub pătură şi sărind afară, pe fereastră.

Am văzut cu ochii mei ceva şi mai straniu. Intr-o seară, în vreme ce stătea de vorbă cu doamnele, Justinian zise:

— Aud nişte zgomote la uşa din faţă.

Dar lor le era lene să vadă ce-i acolo, iar eu eram ocupat cu un ştiu ce treabă, la tejgheaua cu vinuri. Am văzut atunci o emanaţie desprinzându-se dr umerii lui Justinian şi plutind prin văzduh, un cap de fantomă care se repezi afară, pe uşă, şi apoi se întoarse. Justinian zise:

— Nu a fost nimic, hai să continuăm discuţia.

Doamnele nu văzură ceea ce văzusem eu; clar una din caracteristicile acestor fenomene era că întotdeauna le vedea numai o singură persoană, aşa că fiecare se îndoia de propriile sale simţuri, şi nu se putea aduce niciun argument în favoarea autenticităţii uneia sau alteia din acele viziuni.

Era creştin şi-şi petrecea timpul cu discuţii teologice, chiar în mai mare măsură decât cu bârfeli de facţiune, sau glume şi poveşti deşucheate; şi obişnuia să postească regulat. Întotdeauna venea la casa clubului după terminarea zilelor de post, şi mânea şi bea nemăsurat.

Câteodată postise, zicea el, trei zile, şi pofta lui de mâncare i-ar fi justificat lăudăroşeniile, chiar de-ar fi spus că nu mâncase vreme de trei săptămâni. Dar rumeneala din obraji nu-i pieri niciodată, până în ziua morţii, care veni la o vârstă foarte înaintată. Stăpâna mea, Antonina, îi spunea, obişnuit, Phagon, după vestitul găman bătrân care, o dată, făcând o demonstraţie în faţa împăratului Aurelian, înfulecase într-o singură şedinţă: un porc, o oaie, un mistreţ şi o sută de pâini obişnuite.

Şi Justinian se plânse că-l stinghereşte şuieratul roţii de tors şi luă în râs explicaţiile noastre. Dar înti'-o dimineaţă, când se întâmplase să fi sosit în vizită, Teodora veni în salonul clubului, ca să-şi încălzească mâinile la foc, neaşteptându-se să dea peste oaspeţi la ora aceea. Când îl observă pe Justinian, şezând pe o canapea, după uşă, dădu să plece; dar el o trase de rochie şi o rugă să stea. Aşa că Teodora rămase şi-şi încălzi mâinile. Justinian începu o discuţie religioasă cu Chrysomallo, căreia îi plăceau subiectele de felul acesta, şi o birui ca de obicei, când deodată Teodora interveni cu un comentariu liniştit, dovedind că era foarte temeinic informată în privinţa doctrinei despre incarnaţiunea lui Hristos, care era subiectul dezbătut. Justinian exclamă cu admiraţie:

— Asta-i foarte ingenios, dar totodată şi foarte neortodox, şi-şi întoarse atacurile împotriva ei.

îşi continuară disputa la nesfârşite, uitând chiar şi de ora prânzului, până ce Justinian se ridică şi plecă în grabă când auzi toaca bătând surd – obişnuita chemare la rugăciune publică, în oraş. Ortodoxia lui Justinian se datora şi unor călătorii pe alte meleaguri: trăise câţiva ani în centrul ortodoxiei, la Roma, ca ostatec al regelui Teodoric al goţilor. Teodora îl strânse cu uşa într-un fel care ne surprinse; se părea că profitase de şederea ei la Alexandria pentru a învăţa de la dascălii de acolo anumite subtilităţi ale doctrinei. Astfel începu intimitatea dintre aceştia doi, iar Justinian era fascinat de dânsa, ca de o Magdalenă pocăită – căci nu fusese oare şi sfânta Maria Magdalena o

prostituată? De acum încolo, ori de câte ori venea Justinian la casa clubului, se îndrepta direct spre odaia Teodorei. Ce sg petrecea între cei doi, afară de discutarea naturii Trinităţii şi al destinului sufletului copiilor nebotezaţi şi a altor subiecte asemănătoai’e, nu ştiu; în orice caz, cât durau aceste întrevederi, roata ei de tors era foarte tăcută. Celelalte asociate erau încântate de a fi scăpat de societatea lui şi de sfirâitul roţii.

CAPITOLUL IV *O CAVALERIE ÎMBUNĂTĂŢITĂ*

Anii aceştia de la începutul secolului al şaselea al erei creştine au fost ani răi pentru imperiu. Mama lui Belizarie poate fi scuzată pentru credinţa ei superstiţioasă că diavolul se afla în această vreme la culmea puterii sale. Împăratul care domnea era bătrânul Anastasie, cunoscut ca „Anastasie Ceacârul-’[7], pentru că avea un ochi căprui şi unul albastru (o ciudăţenie, consemnată câteodată la pisici domestice, dar, după câte ştiu, niciodată, până atunci, la fiinţe omeneşti) sau „Anastasie Uşierul[8], deoarece fusese cândva ofiţer al Gentilomilor Uşieri, la Curtea predecesorului său. Era un domnitor energic şi capabil, în ciuda vârstei sale şi, pentru majoritatea nenorocirilor petrecuve sub domnia lui, nu i se poate aduce, personal, nicio învinuire ca, bunăoară, cutremurele care au pricinuit pagube mari unora dintre oraşele cele mai bogate de pe’ domeniile sale, or prima apariţie în Bosfor a lui Porfiriu, balena albă, sau ciuma care s-a răspândit, venind din Asia, sau

o mare scădere a recoltelor, sau o încrâncenare a rivalităţii dintre Albaştri şi Verzi, ceea ce a dus la răzmeriţe şi răzvrătiri. Toate acestea s-au petrecut în jurul anului naşterii lui Belizarie, concomitent cu războaiele complicate cu sarazinii, desfăşurate pe teritoriile ce se întindeau la răsărit de Palestina, şi cu raidurile peste Dunăre ale hunilor

---

7 Noţiunea de „ortodoxie" este folosită etimologic, în
8sensul de credinţă dreaptă conformă cu doctrina bisericii creştine şi nu în sensul istoric in care s-a impus pentru biserica răsăriteană după marca schismă din 1054.

bulgari, sălbatici. Creştinii ortodocşi1 atribuiau toate nenorocirile acestea unor cauze religioase, şi anume apariţiei simultane a doi papi rivali, socotind existenţa concomitentă a doi vicari ai lui Hristos, drept o blasfemie. Alegerea unui papă, la Constantinopol, avu loc în aceeaşi zi cu cea a celuilalt, la Roma, încetineala comunicaţiilor dintre cele două oraşe-capitală pricinuind această nemaipomenită confuzie. Dar, o dată ce î s-au încredinţat cheile Cerului, niciunul dintre rivali nu voia să-şi cedeze celuilalt legătura: papa de la Roma apăra punctul de vedere rigid-ortodox în disputa fantezistă (după părerea mea) despre natura unitară sau dublă a Fiului, în timp ce celălalt, cel numit de Anastasie, era pentru un compromis amabil. Fiecare arunca asupra celuilalt anatema de anti-papă, iar noi, păgânii de pe Hipodrom, eram foarte amuzaţi de acest spectacol, şi mai ascuţeam conflictul, cei Verzi dintre nei luând partea unui papă, cei Albaştri partea celuilalt.

De parcă toate necazurile acestea nu ar fi fost suficiente, Anastasie se încurcă şi într-un război ou Kobad, regele persanilor, care distruse în întregime Una dintre armatele noastre, şi apoi pustii îngrozitor Mesopotamia romană. Anastasie fu nevoit să răscumpere pacea cu preţul a opt sute de mii de monezi de aur, şi asta intr-o vreme în care aurul devenise mai rar decât oricând, datorită epuizării principalelor mine europene şi asiatice. În anul în care Belizarie se duse la şcoală, la Adrianopol, hunii bulgari pustiiră din nou Tracia de răsărit, caii lor păscând de-a dreptul în grădinile de zarzavat şi parcurile Constantinopolului suburban. Anastasie se apucă de treabă şi clădi un mare zid de apărare, la distanţă de treizeci şi două de mile de oraş, tăind drept de-a curmezişul istmului. De atunci încolo, zidul acesta a constituit
0 permanentă consolare, deşi a fost lăsat în paragină şi este uşor de ocolit la ambele capete.

în ce priveşte disputele religioase: Anastasie, cu toate că personal înclina spre teoria monofizită, găsise, precum am mai explicat, că e politic să numească un papă care prefera

un compromis între acest punct de vedere şi cel ortodox, adică cel al dublei naturi. Albaştrii erau ortodocşi, din considerente politice; Verzii erau fie pentru un compromis cu monofizitismul, fie pentru monofizitismul explicit. Într-o bună zi izbucni pe Hipodrom o asemenea răzmeriţă, stârnită de aceste deosebiri religioase, încât bătrânul împărat fu nevoit să stea în chip de petiţionar în dreptul potoului (precum făcuse Teodora şi familia ei, cam cu nouă ani în urmă) şi să-şi ofere abdicarea de pe tron. Albaştrii azvârliră cu pietre în el, dar Verzii

! * ’

1 se alăturară, deoarece, fiind facţiunea cea mai puternică, le repartizase locurile cele mai bune de pe Hipodrom. Drept răsplată, el dădu cauzei monofizite tot sprijinul posibil. Dar nu după multă vreme, Albaştrii masacrară un grup de călugări trufaşi, monofiziţi; şi pentru că Anastasie nu îndrăzni să le răzbune moartea, puterea Albaştrilor deveni dominantă în oraş şi în Senat. Dar

Vitalian, un Verde de rang patrician, organiză o armată de patruzeci de mii de traci monofiziţi şi-i conduse împotriva Albaştrilor, asediind oraşul, Temându-se pentru viaţa lui, Anastasie promise să convoace un Conciliu Bisericesc General, pentru a rezolva toată încurcătura religioasă; la care Vitalian îşi lăsă armata la vatră, înainte de să fi avut lo’c vreo luptă. Dar Anastasie nu se ţinu de cuvânt.

Asemenea chestiuni privesc povestirea mea mai de aproape decât s-ar părea la prima vedere, deoarece acel ins ciudat, Justinian, a jucat un rol de frunte în negocierile dintre împărat, Albaştri şi Vitalian, în numele Verzilor. Justinian reprezenta facţiunea Albastră şi-i dădu lui Vitalian asigurări că situaţia poate fi calmată, spre satisfacţia ambelor culori şi a ambelor dogme şi a împăiatului însuşi. Justinian se Împărtăşi chiar alături de Vitalian, ca o dovadă în plus a bunelor intenţii ale facţiunii Albastre şi depuse un jurământ de frăţie pe „Pâine şi Vin”. Pentru serviciile aduse i se oferi lui Justinian rang de patrician, dar el nu dori să

accepte aceste onoruri înainte de a se căsători cu Teodora noastră, de care era în continuare teribil de îndrăgostit. Însă mătuşa lui, soţia lui Justin, o femeie bătrână şi virtuoasă, de la ţară, care nu ştia să vorbească greceşte, se opuse căsătoriei îngrozită de ideea că nepotul ei
i şi va uni sorţii cu o femeie care a fost cândva prostituată. Justinian ajunse astfel să înfrunte o dilemă: o dată ce accepta rangul de patrician nu se mai putea căsători cu Teodora, dar a respinge această onoare părea un act de neloialitate; şi îi era teamă şi de mătuşa lui. Se consultă cu Teodora, care zâmbi şi zise:

— Primeşte rangul, eu nu pot să stau în calea ascensiunii tale.

Apoi Teodora se duse la mătuşa respectivă ca să-i comunice acelaşi lucru: ceea ce o incintă atât de mult pe bătrâna doamnă. Încât îşi retrase opoziţia faţă de prietenia lui Justinian cu Teodora, cu condiţia ca ea să-şi părăsească locuinţa din casa clubului – precum ar fi trebuit încă mai de mult să procedeze o Mărie Magdalenă cuviincios pocăită. Aşa că Teodora ne părăsi în schimbul unei case frumoase, bine mobilată şi dotată cu personal de serviciu, pe care i-o dărui Justinian; umbla prin oraş cu o trăsură trasă de o pereche de catâri albi. Justinian însuşi se folosea de un car cu roţi şi şasiu de argint şi un echipaj de patru cai negri, înhămaţi într-un singur rând.

Nu mult după acestea, Belizarie veni la Constantinopol, ca să studieze la şcoala de cădeţi, dar stăpâna mea Antonina nu dădu ochii cu el. Împreună cu doamnele celelalte, renunţase la clubul care se dovedi a fi fost foarte rentabil. Chrysomallo se mărită cu un negustor bogat de vinuri, iar Indaro se duse să trăiască alături de Teodora, în calitate de doamnă de companie. Stăpâna mea ajunse la concluzia că s-ar putea mărita, la rândul ei. Găsi un negustor sirian masiv, de vârstă mijlocie, despre care putea presupune că o va trata cu îngăduinţă, că nu va trăi prea multă vreme şi că, murind, o va lăsa cu bunăstare. Îl întâlnise întâmplător: venise într-o vizită de afaceri, la

Constantinopol, şi închiriase în vecinătatea docurilor o casă mobilată, de felul celor pe care proprietarii le închiriază, cu nevastă cu tot, în vreme ce ei o duc din chef în chef, într-una sau alta din vinării. În cazul de faţă, nevasta închiriată muri pe neaşteptate şi negustorul rămase fără tovarăşă de pat şi totodată fără menajera. Stăpâna mea acceptă să-i îngrijească o vreme gospodăr ia; şi-l încântă atât de mult, încât după numai câteva zile se căsătoriră legal. În povestea aceasta el nu deţine niciun rol mai deosebit, deoarece (pentru a fi sincer) nu fusese nici măcar tatăl celor doi copii ai stăpinei mele, care supravieţuiră – fiul ei Fotius şi fiica ei Marta – ci numai al unuia dintre cei doi care muriră. Dar negustorul făcu exact ceea ce se aştepta de la-el, atât în viaţă cât şi la moarte, şi se pare că stăpâna mea l-a satisfăcut pe deplin, ca cea mai bună dintre soţii, deoarece astfel o descrise în testamentul său.

Caşa lor se afla la Antiohia, unde el era vistiernicul Albaştrilor pe Hipodromul local şi preşedintele breslei negustorilor de mătase. Până la urmă se dovedi a fi fost un om mult mai bogat decât bănuisem noi. Pace memoriei sale! Pentru a-i face plăcere, stăpâna mea trecu la creştinism, împreună cu alte trei femei. A fost o ceremonie memorabilă, în manieră siriană, sinceră, slujba fiind oficiată de un preot tânăr şi un diacon tânăr. Femeile fură cufundate goale; dar de dragul cuviinţei, în afara preoţilor nu se îngădui nici unui bărbat să fie de faţă. Eu nu fusesem exclus, fiind cunuc. Ei bine, oficierea botezului a constat din multe glume, băuturi, săruturi şi din mai puţină ceremonie creştină. Toţi şase o isprăvirăm în apă.

în cel de al doilea an al vieţii noastre la Antîohia, care este un oraş la care ţin foarte mult (îndeosebi dacă cineva poate scăpa de arşiţa de vară, precum făceam noi, retrăgându-ne pe o moşie din Liban, printre flori şi cedri), ne sosi vestea morţii bătrânului împărat Anastasie. Curând după aceea ne parveni ştirea surprinzătoare că urmaşul său nu era unul dintre cei trei nepoţi netrebnici ai lui, ciurucui’i ale facţiunii Verzi, ci Justin, comandantul veteran al Gărzii

Imperiale. Şambelanul de Curte al lui Anastasie îi dăduse lui Justin o sumă de bani considerabilă, pentru a mitui Gărzile ca să-l susţină pe propriul său candidat la tron. Justin, destul de cinstit, dădu aceşti bani gărzilor, dar îl înşelă pe şambelan: el însuşi îmbrăcă toga purpurie căptuşită cu postav aurit, ciorapii purpurii, sandalele roşii bătute în nestemate, tunica de mătase albă, eşarfa roşie ca focul, şi diadema de perle, cu cele patru mărgăritare mari legănându-se în spate. Gărzile îl ovaţionară cu entuziasm. Numele de botez al lui Justin fusese Istok, şi alt nume nu avea, dar se aranjase să fie înfiat de străvechea şi nobila familie a Anicienilor. Insă bătrâna lui soţie zise că; toată pompa aceasta era ridicolă pentru o femeie ca dânsa: refuză să-şi poarte veşmintele imperiale sau să se mute în Sacrul Apartament Imperial, până ce Justin nu-i dădu un nume nou, în locul celui vechi. Aşa că din Lupchin (ceea ce înseamnă „iubită11) deveni Eufemia, şi fu prilej de mare haz în oraş, datorită manierelor ei de la ţară. Era un adevărat spectacol să o vezi împărţind pomeni săracilor, duminica, la catedrala Sfintei Sofia, urmată de suita ei elegantă, alcătuită din doamne şi eunuci. Lupchin cunoştea foai’te bine puterea de cumpărare a banilor, dar nu se putea obişnui cu ideea că acum era stăpâna a sute de mii de monezi de aur. Aşa că, în faţa şirului lung de cerşetori admişi, împărţea cu solemnitate câte un ban de argint şi dacă, întâmplător, o bătrină, după ce-şi primea banul, se aşeza din nou la capătul cozii, Lupchin o recunoştea fără greş şi o trăgea zdravăn de urechi; cum mai obişnuia şi acum să-l tragă de urechi pe Justinian, dacă vorbea când nu se cuvenea sau dacă o supăra cu ceva.

Justin era ortodox şi înclina spre Albaştri. Găsi necesar să se descotorosească de unul sau doi Verzi primejdioşi; printre aceştia se număra Vitalian. Justinian puse la cale uciderea lui Vitalian la un banchet, la care atât el cât şi imperialul său unchi luară parte. Justifică încălcarea jurământului său pe Eucaristie prin nişte subterfugii teologice, cum că un legământ făcut unui eretic nu te

leagă. Justinian se vădi a fi de nepreţuit ca ministru al lui Justin, care nu ştia nici să citească, nici să scrie şi ora nevoit să semneze toate documentele cu un sigiliu de aur ce lăsa în urmă literele LEGI, însemnând „Am citit şi aprobat11. Justin il înfie, acordându-i demnitatea de consul şi numindu-l Comandant al Armatelor din Răsărit; dar Justinian nu era soldat şi prefera să stea la Constantinopol, cu Teodora. Verzii puseră mina pe arme, ca să răzbune moartea lui Vitalian, dar Justinian era mei eu ţinut la curent cu secretele lor de către Ioan de Capadocia şi înăbuşi fără milă răscoala; şi pxiteţi fi siguri că Teodora l-a încurajat în această acţiune. Ioan de Capadocia, deşi Verde, se mtâmplă să aibă vederi ortodoxe şi-şi scuză astfel trădarea; căci îşi dădea limpede seama în ce direcţie bătea acuma vântul. Justinian îl răsplăti cu daruri mari de bani, şi o poziţie însemnată la Curte. Teodora îşi putea îngădui să aştepte cu răzbunarea ei.

între timp, ruptura cu papa fu reparată, deoarece Justin era mai neînduplecat decâţ însuşi papa, cum obişnuia să se şi laude, cam copilăreşte de altminteri; şi toţi episcopii şi preoţii rronofiziţi fură îndepărtaţi din funcţii. O împrejurare ciudată era că Teodora, deşi o Albastră atât de loială sau, mai degrabă, o adversară atât de înverşunată a Verzilor, era, pe plan intelectual, monofizită, cum la rândul său Ioan de Capadocia, deşi Verde, era pe plan intelectual ortodox. Teodora nutrea convingerea – care mie mi se pare judicioasă – că dacă Fiul ar fi fost caracterizat prin ceva atât de singular, ca o natură dublă, cel puţin unul dintre evanghelişti sau apostoli, dacă nu chiar Fiul însuşi, ar fi pomenit această singularitate; dar n-o pomenise nimeni. Invers, părerea lui Justinian era că o natură dublă este o realitate destul de comună, deşi la oamenii obişnuiţi ea se manifestă, îndeobşte, ca fiind în parte umană, în parte demonică. (Ceea ce era adevărat de-a binelea în privinţa lui.) Teodora răspundea la acest argument:

— Demonii sunt numeroşi şi trupul unui om poate cuprinde concomitent chiar şi şapte, admit. Dar Dumnezeu

este, pe veşnicie. Unul, prin axiomă teologică, de aceea dacă Isus a fost într-adevăr Dumnezeu, atunci a fost şi Unul.

Belizarie – care era ortodox, deşi nu fanatic – absolvi şcoala de cădeţi, cu distincţie, şi se dovedi un excelent ofiţer de gardă. Purta acum uniforma alcătuită din tunică verde, căptuşită cu roşu, guler de aur, scut roşu, încadrat albastru, cu o stea neagră. Nu se amestecă în politica de facţiuni, nici nu-şi irosi timpul cu deşertăciuni, aşa că iustin îl notă ca meritând avansare rapidă şi-i încurajă să întocmească pentru oamenii de sub comanda lui un nou sistem de instrucţie de cavalerie, Belizarie elaboră planul pe care-l enunţase atât de limpede în timpul banchetului de la Adrianopol, şi anume de a înarma cavaleria grea atât cu arc cât şi cu lance, făcând-o astfel utilizabilă şi ca forţă de hărţuială, şi ca trupă de şoc. Justin era un soldat bătrân şi părerile lui Belizarie îi erau pe plac; admiră, de asemenea:, unitatea perfectă pe care o descoperi stăruind între Belizarie şi fraţii săi ofiţeri – Rufinus, Ioan Armeanul şi Uliaris. Când deveni împărat, le îngădui să instruiască în acest stil nou o companie de recruţi şi să o ducă într-un raid, peste Dunăre.

Cu acest prilej, Belizarie îşi înarmă toţi oamenii cu lance şi un arc rigid, care avea o cadenţă de tragere înceată, dar ale cărui săgeţi puteau străpunge orice armură de corp. La fel, înzestră pe fiecare cu un scut mic, uşor de mânuit, legat di1 braţ, are era în acelaşi timp şi un fel de tolbă pentru o jumătate de duzină de suliţi scurte, ascuţite. Aceste suliţi puteau fi folosite la distanţă mică. Erau apucate de capătul în care stăteau înfipte penele, se ţineau în sus, asemenea unor torţe şi se azvârleau cu o mişcare a braţului, concomitent înainte şi în jos; capetele erau grele, dar penele le menţineau pe traiectorie. Ca armă de folosii în ultimă instanţă, în cazul în care dădea greş până şi lancea, purtau câte o sabie grea, lată, într-o teacă, pe pulpa stingă. Pentru a stăpâni toate aceste arme şi în acelaşi timp şi calul, era nevoie de multe luni de exerciţii. Arcul, bunăoară,

este o armă a cărei mânuire necesită ambele mâini; aşa că Belizarie îşi antrenă oamenii în a-şi conduce caii fără căpăstru, prin presiunea genunchiului şi a călciiului. Dai mai introdusese şi un dispozitiv nou: scări de şa metalice, care atârnau de curele, ca un ajutor pentru încălecare şi pentru călărirea cailor foarte înalţi, pe care îi prefera. Scările fac acum parte, din dotarea generală a armatei, deşi la început fuseseră dispreţuite, e. A fiind potrivite numai pentru femeile care înca lecă. În sfârşit, le asigură oamenilor săi şei late, bine căptuşite, în faţa cărora se legau, când nu erau folosite, mantalele de lână pentru vreme rece sau ploioasă. Purtau cămăşi de zale, fără mâneci, până la coapse, cizme înalte, din piele netăbăcită. Când nu era folosit, arcul se ţinea pe spate; săgeţile se păstrau într-o tolbă, alături de sabia lată; lancea era purtată în dreapta, într-un toc de piele.

Recrutul era instruit să *lacă* totul metodic, aşa că fiecare acţiune devenea obişnuită: de exemplu, întinderea corzii arcului se executa întâi în timp ce mergea la pas, apoi în trap, apoi în galop. Mâna dreaptă se întinde în spate, după arc, îl trage în faţă, aşază pe piciorul drept capătul de care este legată coarda şi îndoaie arcul, apăsându-l în jos. Mâna stângă, care între timp a tras repede o săgeată din tolbă, deschide o copcă de care este prinsă coarda şi petrece laţul peste opritor; apoi mâna stângă coboafă spre mijlocul arcului, trece săgeata în mâna dreaptă şi, într-o clipă, arcul e în acţiune. Belizarie îşi însuşise metoda aceasta de la huni. De la goţi învăţase mânuirea potrivită a lancei şi scutului şi-şi puse oamenii să se antreneze în a para lovituri, luptându-se unul cu altul, cu suliţi uşoare, fără vârf metalic. Ultimul exerciţiu al cuirasierului aproape gata instruit consta din a galopa de-a curmezişul unui câmp, la marginea căruia se apropia „Omul spânzurat”. Acesta era o momii3 împăiată, care se legăna pe o spânzurătoare, aşezată pe un cărucior cu roţi mici; căruciorul venea, coborând încet pe o pantă blândă. Călăreţul trebuia să-şi armeze arcul din goana calului, să ţintească trei săgeţi în

figura care se balansa şi apoi să fie gata să o atace cu lancea sau cu suliţi scurte. Rangul, solda şi raţia erau acordate după îndemânarea vădită la exerciţiul acesta şi la altele asemănătoare. Belizarie pretindea ofiţerilor săi facultăţi excepţionale: exploatarea iscusită, în manevre, a terenului, promptitudine şi precizie în raportarea către cartierul general, apreciere rapidă a greutăţilor şi avantajelor tactice, dar, mai presus de toate, însuşirea de a-şi stăpâni oamenii, fie că erau într-un singur corp, fie că erau dispersaţi. La unii oameni această însuşire e oarecum mai firească decât la alţii; dar nimeni nu se poate bucura de ea dacă nu izbuteşte să dobândească, prin vitejie fizică, respectul oamenilor săi. De aceea, Belizarie insistă ca fiecare ofiţer să fie cel puţin tot atât de îndemânatic cu arcul, lancea, suliţa scurtă, sabia, şi să fie tot atât de bun călăreţ ca şi cei mai buni dintre soldaţii de sub comanda lui.

Justin îl întrebă pe Belizarie:

— Ce fel de recruţi vrei? Ai vreo preferinţă pentru vreo clasă, trib sau rasă?

Răspunsul lui Belizarie:

— Dă-mi oameni care ştiu să bea apă stătută şi să mănânce stârvuri. Să fie o forţă amestecată: munteni, oameni de la mare şi oameni de pe câmpia largă. Nu-mi da contingente de pălmaşi, ci lasă-mă să-i aleg unul câte unul, şi nici membri de facţiune să nu fie şi nici din cei care au mai slujit ca soldaţi în alte unităţi.

Justin încuviinţă acest răspuns. În unele campanii, mai mulţi ostaşi mureau de boli decât de răni, şi victimele erau în cea mai mare parte oameni neobişnuiţi cu hrana şi apa proastă. Muntenii erau îndeobşte îndrăzneţi, viguroşi, independenţi, cu vederea şi auzul bine dezvoltate; în regiuni accidentate erau de nepreţuit ca iscoade şi ghizi. Oamenii de la şes ştiau să umble cu caii şi se pricepeau la arta războiului purtat pe spaţii întinse. Cei de la mare erau îndemânateci şi le venea uşor să se simtă ea la ei acasă în locurile necunoscute şi să se înţeleagă cu străinii. Fiecare dintre aceste categorii putea învăţa de la celelalte; cu cât

mai diversă va fi compoziţia, cu atât mai puternică va fi disciplina în orice escadron, şi cu atât mai uşor se va înţelege un escadron cu celălalt. Căci legăturile rasiale sau religioase strânse, unind oamenii sub un singur stindard, pricinuiesc adeseori răzmeriţă, nemulţumire şi certuri cu alte unităţi. A te înrola în armată trebuie să însemne a dobândi cetăţenia într-o lume complet nouă, şi nu să semene cu mutatul cuiva din centrul oraşului său de baştină, undeva la mahala. Acestea erau atât părerile lui Justin, cât şi ale lui Belizarie.

Belizarie nu voia să aibă contingente recrutate de pe moşii – cu alte cuvinte nu voia sclavi vărsaţi de moşieri, în chip de impozit, armatei – pentru că îndeobşte moşierii trimiteau oamenii cei mai slabi şi nefolositori; adăugase însă cererea de a-i alege unul câte unul, ştiind că în aceste contingente se trimitea câteodată un om numai şi numai pentru că era prea activ şi prea de sine stătător în cuget ca să-i fie pe plac moşierului său – şi acesta, tratat în mod corespunzător, putea deveni un bun soldat. În sfârşit, nu voia membri ai facţiunilor, pentru că aceştia deveneau elemente turbulente, oriunde nimereau; şi nu voia nici oameni cu serviciul militar efectuat anterior, în vreo altă unitate, deoarece aceştia considerau în orice împrejurare că le ştiu pe toate mai bine decât ofiţerii şi sergenţii escadronului sau companiei în care se aflau acum, şi-i învăţau pe recruţi şmecherii tradiţionale, pentru a se eschiva de la datorie, pentru a fura şi pentru a-şi îmbunătăţi situaţia în dauna altora.

Justin îi permise lui Belizarie să-şi aleagă oameni dintre recruţii care se încorporau anul acela din Tracia, Iliria şi Asia Mică; iar el îi alese, conform precizărilor făcute.

Cu un escadron bine instruit, Belizarie întreprinse un raid peste Dunărea Superioară, în vara anului Domnului 520. Îi atacă pe gepizi, o rasă germanică turbulentă, care se aşezase cam de o sută de ani prin părţile acelea. Gepizii luptau călare, folosindu-se de paloşe lungi, vorbeau cu glas tare. Şi-şi ungeau părul galben cu unt rânced. Erau

organizaţi, ca cele mii multe triburi germanice, în *gau-uvi,* comunităţi de cinci mii sau mai multe suflete, fiecare condusă de un nobil, asigurând cam câte o mie de luptători pentru armata naţională. Miile gau-urilor erau subdivizate în „sute”, trupe de călăreţi liberi, care depuseseră jurământ personal, de loialitate, faţă de un nobil de rang mai mic şi care, membri ai unui singur clan sau ai unui grup de familii, făceau un schimb regulat de femei, pentru căsătorie.

Misiunea lui Belizarie a fost de a ataca unele forţe mai mici ale gepizilor, de a lua prizonieri, de a nu pierde el însuşi oameni, de a insufla acestei naţiuni un respect nou faţă de numele imperial, îndeplini toate aceste sarcini. Până şi cei mai nobili dintre gepizi purtau foarte puţină armură, bizuindu-se pe pieptare de piele, coifuri şi scuturi de răchită, acoperite cu piei; şi numai infanteria lor, alcătuită din sclavi sau iobagi, folosea arcul. Tactica lui Belizarie era de a atrage cavaleria gepizilor cât, mai departe de infanteria lor şi de a o ţine în raza de acţiune a săgeţilor; de a nu-i lăsa să se apropie cu securile lor de luptă şi cu suliţele scurte, până ce nu se demoralizau din pricina pierderilor suferite; de a descăleca, în primul rând cât mai mulţi cu putinţă, prin săgetarea cailor. Atunci şarja, dar nu continua urmărirea, prinzând doar pe cei descălecaţi şi pe toţi acei care încercau să se menţină pe poziţie. În decursul acestei campanii de vară, despre care nu pot da amănunte geografice deoarece pe aceste meleaguri nu există oraşe aşezate sau alte locuri mai bine cunoscute care să indice perimetrul unde s-a desfăşurat lupta, efectuă incursiuni până la patru sute de mile. Hrana pe care oamenii săi o purtau asupră-le era alcătuită din făină de orz şi pastrama de capră, fiecare purtând o raţie pentru zece zile. Menţinu pe râu o corabie de aprovizionare, cu depozite de săgeţi şi un atelier de reparaţii la bord; aceasta era baza lui. La sfârşitul campaniei, trei dintre oamenii săi fuseseră răniţi şi unul se înecase într-o mlaştină; dar prinsese nu mai puţin de patruzeci de gepizi, care, preferind cu toţii viaţa de soldat vânzării ca sclavi pentru muncă manuală, eerură

permisiunea de a se înrola în cavalerie, sub comanda personală a lui Belizarie. Aceştia au fost primii recruţi barbari ai Regimentului de casă al lui Belizarie, căci Justin, plin de gratitudine, a lebotezat în felul acesta unitatea, îngăduindu-le ostaşilor să depună jurământ de credinţă faţă de comandantul lor.

Gepizii duceau lipsă de metale, atât de fier cât şi de aur, şi bijuteriile lor aveau o valoare neînsemnată.

Mulţi dintre ofiţerii care s-au distins mai târziu, în decursul celor patru războaie ale lui Belizarie, au fost antrenaţi în decursul acestei campanii; sau în cursul expediţiei represive, pe care o întreprinse "n vara următoare, împotriva hunilor bulgari de pe Dunărea inferioară, care în ultima vreme deveniseră iarăşi activi pe malul nostru al râului. Ou acest prilej duse cu el şase sute de cavalerişti grei, în loc de două sute. Problema pe care o avea de înfruntat cu bulgarii, care sunt arcaşi călare, era cum să ajungă aproape de ei, nu cum să-i ţină departe. Metoda lui consta din a folosi ca momeală vie o unitate mică, pe cai. Repezi; îi atrăgea pe bulgarii lacomi într-o poziţie nefavorabilă, în care li se putea tăia retragerea. Asemenea gepizilor, ori de câte ori se opreau din marşuri, bulgarii îşi apărau comunităţile cu baricade construite din căruţe. Belizarie se apropia de ele din direcţia vântului, şi le dădea foc, cu săgeţi aprinse. Pricinui bulgarilor pierderi însemnate şi captură numeroşi prizonieri, dar taberele ocupate ofereau prea puţină pradă.

Pentru aceste fapte de arme, Belizarie fu înaintat de la titlul de „Patrician Distins'! la cel de „Patrician Ilustru! Justinian era acum Comandantul Gărzilor Imperiale, sub tatăl său adoptiv, împăratul Justin. Totuşi, el nu era soldat şi problemele privind armata erau de fapt şi acum rezolvate tot de Justin. Pe de altă parte, Justin nu se pricepea la problemele de stat şi la afaceri civile şi îi lăsă pe funcţionarii de stat să facă mai mult sau mai puţin ce doreau, controlaţi fiind de Justinian.

Belizarie era acum folosit ca supraveghetor general al

instruirii militare şi petrecu următorii patru ani deplasându-se dintr-un oraş de garnizoană în celălalt, prin toată partea de răsărit a imperiului, scriind rapoarte amănunţite despre starea trupelor pe care le inspecta şi despre capacitatea ofiţerilor şi făcând recomandări pentru îmbunătăţirea instrucţiei şi echipamentului, Dobândi mulţi prieteni printre ofiţerii vechi, a căror activitate o lăuda, şi printre ofiţerii tineri mai activi, pe care îi propunea pentru avansare; dar şi mai mulţi duşmani. Refuza de fiecare dată să închidă ochii faţă de incompetenţă sau faţă de lipsuri în echipament şi deveni cunoscut drept un om care nu putea fi mituit.

Păstră înaltele favoruri ale Curţii, deşi ori de câte ori era îndemnat să se însoare cu una sau cu alta din femeile de obârşie înaltă, se scuza, spunând că în prezent era prea mult pe drumuri. Când va fi să se aşeze, se va căsători. Dar nu avea încurcături cu femei, fie ele căsătorite, fie necăsătorite, şi se abţinea de la vizitarea marelui bordel pe care-l clădise Constantin, şi care devenise locul general de întilnire a tot ce reprezenta spirit şi modă la Constantinopol. Duşmanii săi dădură să se înţeleagă că nu avea amantă pentru că preferă pe cei de acelaşi sex; dar asta era o minciună sfruntată. Cauza pentru care nu s-a căsătorit – evident, după părerea mea personală, deci subiectivă – era că amintirea stăpânei mele Antonina continua să stăruie într-însul; şi se ţinea departe de bordel, pentru că vizitarea stabilimentului era potrivnică legii creştine, pe care jurase să o respecte. Afară de asta, activitatea pe care o desfăşux-a ajungea cu prisosinţă pentru a-i ţine cugetul ocupat, şi dacă voia să se distreze, se ducea la vânătoare, cu statul său major. Nu-l deranja prea mult dacă era lipsă de căprioare sau de iepuri sau de alt vânat; era gata să tragă după şoimul din cer sau în şarpele din tufiş, la fel ca după vânat nobil, şi nu trăgea mai puţin precis. Îşi încurajă ofiţerii la acelaşi exerciţiu; căci vânătoarea, zicea el, este Un soi de instrucţie. Recomanda în mod deosebit vânătoarea de mistreţ cu lancea.

îndatoririle sale îl aduseră de două ori la Antichia, dar

prima dată stăpâna mea şi soţul; ei se aflau întâmplător la vila lor din Liban; şi nici a doua oară Antonina nu-l întâlni, deşi jinduia să-l revadă. Soţul ei îl invitase acasă, la cină, dar el refuză, pretoxtând obligaţiunile oficiale. Totuşi, scrise cu mâna lui o scrisoare, ca o atenţie deosebii îi faţă di' soţul stăpânei mele. Părerea mea, influenţată în mod firesc de prejudecăţi, este că se simţea tulburat de perspectiva de a o reîntâlni pe Antonina, în postura de soţie a unui alt bărbat.

Toate acestea pot părea o istorie cam extravagantă, dar mai târziu am mai întâlnit un caz asemănător, în Italia; un tânăr patrician se îndrăgostise de o femeie căsătorită, la vârsta fragedă de treisprezece ani. Nu numai că se abţinu definitiv de a mai iubi vreo altă femeie, dar se retrase în sălbăticie şi trăi acolo, într-o peşteră, unde mai târziu întemeie frăţia de călugări sihastri care acum sunt numiţi benedictini, după acest disperat de, Benediet. Erau o frăţie cumsecade, care avea numai trei îndeletniciri şi anume: adorarea lui Dumnezeu, lectura şi munca manuală; se abţineau de la carne de măcelărie, de la politică şi de la vicii. Dar membrii frăţiei, în frunte cu Benediet, ajunseră la părerea că bărbatul şi femeia nu trebuie să-şi fie numai străini, ci duşmani fireşti, de neîmpăcat; ceea ce, pentru mine, e o absurditate. O dată le-am vizitat sihăstria, împrejmuită cu ziduri înalte, pe Muntele Cassino, deasupra Căii Latine, între

Roma şi Neapole, şi am găsit că totul se conforma unei discipline dintre cele mai severe şi mai amănunţit elaborate. Am raportat cele văzute stăpânei mele, căreia regulile mânăstirii nu-i îngăduiau să intre şi i-am spus despre Benediet:

— În el s-a pierdut un bun soldat.

Belizarie, care era de faţă, îmi răspunse, în spirit creştin:

— Nu, Eugeniu, un bun soldat a fost găsit.

într-o anumită împrejurare, acest Benediet a fost aproape înfrânt: femeia pe care o iubea se îndură până la urmă de el, şi angajă un grup de femei de la teatru, ca să vină într-o

seară eu ea la mânăstire; câte o femeie de fiecare călugăr. Bătură ia poarta principală; iar când uşierul – un got uriaş – le deschise, fu atacat de nişte braţe care-l cuprinseră drăgăstos, îmbunat cu sărutări parfumate, şi luat prizonier. Atacul fu dat cu multă vigoare, şi toţi călugării sucombară, cu excepţia a doi sau trei care se închiseră în chiliile lor şi azvârliră cheile pe fereastră, ca să scape de ispită: precum se imobilizase, în legendă, Ulise în faţa ispitelor Sirenelor, poruncindu-le marinarilor lui să-i lege mâinile şi picioarele de catarg. Numai Benediet rămase pe poziţie. Luă de mână pe conducătoarea atacului şi-i vorbi cu sinceritate plină de dragoste şi o făcu să se ruşineze amarnic pentru acţiunea ei. Dacă istoria lui este adevărată, atunci Benediet avea un caracter tot atât de neclintit ca şi Belizarie. Sau, poate, chipul femeii mai pierduse între timp din frumuseţe; căci era, fără îndoială, mult mai în vârstă decât el, iar femeile patriciene din Roma sunt mâncăcioase şi leneşe, şi se îngraşă repede, precum crapul captiv în eleşteu.

în orice caz, Belizarie trăi o viaţă dreaptă şi ordonată şi în toţi aceşti ani o singură expediţie nu-i reuşi: cea îndreptată împotriva lui Porfiriu, celebra balenă, care stingherea, iată, de douăzeci şi cinci de ani navigaţia din Bosfor şi Marea Neagră şi nu putea fi ucisă sau prinsă cu niciun chip. Acest Porfiriu a fost singura balenă despre care se ştie că a intrat vreodată în Marea Mediterană. Balene mult mai mari, numite balene spermatoase, se întâlnesc adeseori în Atlantic şi una, de proporţii considerabile, eşuase o dată la Cadiz. Negustorii de pe Marea Roşie, care navighează în fiecare an până la Ceylon, purtaţi de vintul muson, întâlnesc unele şi mai mari în Oceanul Indian – acestea
I urnizoazfi oasele de balenă şi adeseori ating o lungime de patru sute de picioare. Porfiriu nu avea mai mult decât a opta parte a acestei lungimi; dar contrar balenelor indiene, care sunt nişte făpturi timide şi evită corăbiile, el purta un război de nimicire împotriva imperiului. Balenele nu mănâncă, precum s-ar putea presupune, peşti mari. Delfini, foci şi rechini, ci numai peştii cei mai mici: ţâşnesc prin apă

cu botul larg deschis şi înghit milioane dintr-o dată. Poriiriu obişnuia să întreprindă croaziere prin Marea Neagră, hrănindu-se pe fundul mării, în perimetrele de prăsilă a peştelui şi câteodată dispărea luni întregi. Dar de fiecare dată revenea şi se posta în strâmtorile Bosforului sau ale Helespontului şi lăsa curentul să-i care roiuri întregi de peşte în gură. La prima apariţie a lui Porfiriu. Un pescar curajos, plictisit să-şi vadă năvoadele mereu rupte, reuşi, pe când barca lui mică trecea repede pe lângă namilă, să azvârle o suliţă grea, de pescar, în coada balenei. Aceasta a constituit o declaraţie formală de răz boi şi Porfiriu, ale cărui intenţii fuseseră până atunci destul de paşnice, şarjă împotriva bărcii şi o sfărâmă cu o lovitură a cozii. Abia atunci se văzu că Porfiriu nu este o balenă tânără, din soiul obişnuit, paşnic, ci o balenă-asasin – cum li se spune – în toată firea, de soiul celor pe care marinarii de pe ruta Indiilor le văzuseră războindu-se cu balenele mari şi sfârtecându-le cu lovituri repetate.

Porfiriu stătea la pândă în adâncurile mării şi apărea brusc, aruncând o trombă de apă printr-o gaură din cap şi apoi ţişnea spre orice barcă sau corabie mai mică pe care o zărea, o lovea cu coada şi o distrugea. A scufundat, de asemenea, două corăbii de un tonaj considerabil, la răstimpuri diferite, ridicându-se brusc sub ele şi făcând să le sară scândurile, prin izbituri repetate cu capul. Se poate însă ca acestea din urmă să fi fost accidente.

S-au dat tot soiul de explicaţii pentru ravagiile lui Porfiriu. Ortodocşii susţineau că a fost trimis ca pedeapsă pentru păcatul ereziei monofizitismului, dar monofiziţii spuneau că nu poate fi adevărat, deoarece Porfiriu izbea deopotrivă ortodocşi şi monofiziţi. (Şi pe vremea despre care vorbesc, se făcuse pace cu Roma.) Alţii spuneau că era în căutarea unui Ioan – şi mulţi marinari nepopulari, fie ortodocşi, fie monofiziţi, după caz, i-au fost aruncaţi, în chip de sacrificiu. Episcopi de ambele păreri fuseseră trimişi să-i predice de pe ţărm şi
i se mai trimeteau, plutind pe apele curentului, texte scrise

pe fâşii de hâriie, care îl conjurau, în numele Sfintei Treimi, să se întoarcă în oceanul din care venise. Dar Porfiriu era neştiutor de carte şi nebotezat şi nu lua nimic în seamă.

Belizarie se prezentă voluntar, ca să-l vâneze şi să-l răpună pe Porfiriu. Se postă la intrarea în

Marea Neagră, în perioada în care balena era aşteptată să se întoarcă pe obişnuitele ei meleaguri de vânătoare. Belizarie se găsea într-o corabie mai mare decât cele pe care Porfiriu obişnuia să le atace, înarmată cu o catapultă de asediu, de felul celor care nu aruncă obişnuita săgeată scurtă, cu pene de lemn, ci o suliţă lungă, grea. Pentru mânuirea catapultei, Justinian îi puse la dispoziţie un detaşament de miliţie orăşenească a facţiunii Albastre – răspunderea pentru apărarea zidurilor Constantinopolului fiind împărţită între Dernarhul Albaştrilor şi Demarhul Verzilor – membrii detaşamentului fiind înaripaţi de dorinţa de a cuceri prin nimicirea lui Porfiiiu glorie pentru culoarea lor. Echipajul corăbiei era, de asemenea, Albastru. Vopsiră suliţele catapultei cu albastru şi, la fel, vopsiră coastele corăbiei în albastru, ea şi paletele vâslelor.

în sfârşit, sosiră rapoarte că Porfiriu fusese zărit de-a lungul coastei nordice, deplasându-se încet, în jos, spre oraş, şi că era pus pe rele. Belizarie ordonă o veghe atentă; şi puse catapulta la încercare, făcând instrucţie cu miliţienii în mânuirea ei, ca să ajungă la perfecţiune. Le ordonă să ţintească un butoi pe care îl aruncaseră peste bord, până ce izbuteau să calculeze cu precizie forţa de propulsie a frânghiilor, când acestea erau întinse cu un vinciu. Omul de veghe îl zări pe Porfiriu aruncându-şi trâmba de apă, la o jumătate de milă distanţă. Porfiriu se apropie, înotând la suprafaţă, ţi se îndreptă chiar spre vas, de parcă ar fi vrut să-l izbească. Era un animal inteligent, eu haz, şi ştia ce teribilă reputaţie dobândise; când îl zăreau, corăbiile obişnuiau să-şi ridice toate pânzele şi să fugă ca vântul, deviind câteodată cinci *zeci* de mile, şi chiar mai mult, de la cursul lor. Dar această corabie nu se clinti.

Bestia veni mai aproape, tot mai aproape, şi acum

Belizarie dădu ordinul de tragere. Suliţa ţâşni prin aer – şi străpunse butoiul, spre care miliţienii prudenţi, speriaţi de niânia lui Porfiriu, preferară să ţintescă în continuare. Porfiriu se mulţumi cu o mângâiere blajină a cozii – care rupse două duzini de palete de vâsle – şi apoi se scufundă şi dus a fost. Dar înainte de *a* izbuti să dispară, Belizarie trase în el o săgeată grea, dintr-un arc rigid, de metal, de felul celor folosite în războiul de asediu, împotriva inamicului care încearcă să forţeze intrarea în oraş, sub protecţia unor scuturi foarte groase. Ţinti în locul unde presupunea că trebuie să fie creierul; dar anatomia balenei este ciudată şi săgeata se cufundă, pierzându-se din vedere, în stratul protector de grăsime.

Aceasta a fost ultima întâlnire a vânătorilor cu Porfiriu; după ce mai patrulară câteva zile, se întoarseră. Echipajul ţinu sfat şi conveni asupra unei poveşti care îi satisfăcu mândria. După ei, Belizarie trăsese cu arcul dar nu nimerise, iar după aceea ei trăseseră cu catapulta. Suliţa s-a dus drept între fălcile deschise; Porfiriu muşcase coada suliţei şi plecase, urlând, cu vârful de metal adânc îngropat în gât.

— Curând va muri de rănile sale, se lăudară ei, şi veţi recunoaşte capul suliţei noastre, datorită culorii.

Verzii refuzară să accepte aceste pretenţii, îndeosebi pentru că Belizarie nu le susţinu, ci se mărgini la a spune:

— Miliţienii şi-au mânuit catapulta cu energie şi s-au dovedit a fi ţintaşi de precizie. Am înaintat un raport oficial către Luminăţia-sa, împăratul. Neîndoielnic, îl va publica la timpul potrivit.

Dar, pentru a cruţa onoarea Albaştrilor, Justin reţinu de la publicare raportul.

Porfiriu continuă să distrugă năvoade şi ambarcaţiuni, mulţi ani de aici încolo. Verzii, deşi convinşi că Albaştrii fuseseră laşi, nu se grăbiră să se facă de râs prezentându-se voluntar pentru a pune capăt zilelor lui Porfiriu.

CAPITOLUL V *RĂZBOI CU PERSIA*

împăratul romanilor şi Marele Rege al persanilor sunt

duşmani străvechi; totuşi, amândoi cugetă despre ei înşişi ca despre ochii gemeni ai lumii, farurile unite ale civilizaţiei. Fiecare găseşte în existenţa celuilalt o alinare în solitudinea funcţiei sacre ps care o deţine şi există o nuanţă de camaraderie care revine mereu în scrisorile regale pe care le schimbă între ei – în vreme de război nu mai puţin decât în vreme de pace. Se salută ca doi veterani jucători de table, care zi de zi joacă unul cu celălalt, în vinărie, pentru costul băuturii din ziua respectivă. Unul din cehi sau unul din faruri străluceşte peste o mare parte a Europei şi peste Asia Mică şi o parte a Africii; celălalt, peste imense teritorii din Asia Mare. Este adevărat că, în ambele cazuri, suveranitatea exercitată peste multe regiuni este numai nominală. Persanii nu pot controla satrapiile depărtate ca Bactria şi Scgdiana şi Arachosia; şi, în vremea în care scriu, romanii au pierdut în toate privinţele, afară de titlu, Britania, în favoarea picţilor şi saxonilor,

Galia, în favoarea francilor şi burgunzilor, Africa, în cea a vandalilor şi maurilor, Spania, în favoa rea unuia dintre neamurile de goţi, iar Italia cu Roma însăşi, în favoarea celuilalt. Totuşi, controlul efectiv al unei mari părţi a lumii a rămas şi rămâne în puterea unuia sau a celuilalt „precum şi controlul nominal al unei alte mari părţi.

Spre norocul păcii lumii, deserturi de nisip ’şi platouri înalte, întinse şi stâncoase, se află între cele două imperii, practic pe toată lungimea frontierei lor comune – care începe la capătul de răsărit al Mării Negre, străbate Armenia, coboară în spatele Siriei şi Palestinei, până la capătul nordic al Mării Roşii. Rareori în istoria lumii au reuşit armate apusene să cucerească părţi din Asia, dincolo de aceste hotare, sau armate răsăritene să năpădească Europa sau Africa. Şi chiar când asemenea evenimente s-au petrecut, invazia respectivă n-a durat mult. Xerxes Persanul a eşuat în cucerirea Greciei, în ciuda faptului că adusese dincoace, în Europa, peste podul de vase pe care-l construise peste Helespont, armate imense; Alexandru Grecul cucerise Persia, dar împărăţia lui umflată nu a

supravieţuit morţii sale. De obicei însă, invadatorul, fie de o parte fie de cealaltă, era învins în apropierea frontierei; sau, dacă izbutea, nu reţinea teritoriile ocupate, ci se retrăgea acasă, după stoarcerea unui tribut, într-o formă sau alta. Conflicte de felul acesta s-au desfăşurat aproape întotdeauna în Mesopotamia, în regiunea dintre cursurile supex-ioare ale Eufratului şi Tigrului. Acesta este terenul cel mai potrivit pentru campanii militare – care, totuşi, este mai avantajos pentru persani, din cauza accesului mai uşor la silozurile de merinde şi la oraşele de garnizoană.

Vreme de mai multe veacuri după Alexandru, imperiul persan era cunoscut ca cel al părţilor, datorită Arsacizilor, dinastia domnitoare, care era de origină partă; dar cam o sută de ani înainte de botezul lui Constantin şi transferarea capitalei imperiului de la Roma la Constantinopol, un descendent al străvechilor regi persani, pe numele Artaxerxes, s-a răsculat şi:a răsturnat pe Arsacizi. Noua dinastie, Sassanizii, a redat imperiului numele ae persan, i-a reinstaurat tradiţiile şi de atunci încoace s-a menţinut neîntrerupt la putere. (În vremea despre care scriu, diadema regală era deţinută de Kobad, cel de al nouăsprezecelea descendent al liniei.) Sassanizii purificară şi întăriră străvechea religie a persanilor, care este cultul focului, după revelaţiile profetului şi magului Zoroastru. Această religie fusese mult alterată de filosofia greacă – după cum fuseseră şi străvechile religii romane şi iudee, ca şi religia creştină. (Comparaţi povestea simplă, frumoasă, relatată de cele patru Evanghelii – izvorâtă evident printre ţărani şi pescari neştiutori de carte, care n-au studiat niciodată gramatica sau retorica – cu plictisitorul creştinism filosofic al vremii noastre!) Dar regele Artaxerxes a izgonit toţi filosofii din regatul său. Aceştia s-au întors la noi cu noţiuni persane şi au adus peste creştinism năpasta unei noi erezii, cea a manicheenilor. Manicheenii au plăsmuit o teorie cu desăvârşire originală despre natura lui Hristos. Şi anume, susţineau că această natură e dublă, şi nu numai dublă, dar şi contradictorie: Isus, omul istoric, a fost

imperfect şi păcătos, în vreme ce Hristos, contrapartea lui spirituală, a fost un Mântuitor Divin. Manicheenii sunt detestaţi deopotrivă în Persia şi în Creştinătate, şi personal nu am niciun cuvânt de rostit în apărarea lor. Persanii i-au încurajat numai în Armenia persană, pentru a slăbi legăturile de simpatie religioasă dinţre această ţară, care este creştină, şi Armenia romană, care este de asemenea creştină, dar rigid ortodoxă.

Ihterzicând vorbăria inutilă – cel puţin astfel îi apare filosofia unui om cu minte practică, aşa cum sunt eu – şi ordonând întoarcerea la simplitatea primitivă în acţiune, vorbă şi cugetare, Artaxerxes a restaurat puterea originară a persanilor, atât sub aspectul guvernării civile, cât şi al celei militare. S-au purtat războaie mari între urmaşii săi şi împăraţii romani ce s-au succedat, războaie din care, una peste alta, persanii au ieşit avantajaţi. Dar cel de al patrusprezecelea, pe linie descendentă sassanidă, a fost Bahram Vânătorul, numit astfel pentru că nutrea o pasiune deosebită pentru vânatul măgarului sălbatic din deşert. Acesta a intrat într-un război cu noi, pentru că persecutase creştinii aproape tot atât de fanatic precum îi persecutăm noi pe semenii noştri creştini; şi a fost biruit în bătălie şi obligat să facă legământ, pe onoarea lui regală, de a respecta pacea vreme de o sută de ani. Fiii şi nepoţii lui, de teamă să nu stâmească mânia duhului său, au păstrat într-adevăr pacea cu stricteţe şi cei o sută de ani au expirat abia în vremurile noastre. Atunci, precum am mai menţionat, războiul a izbucnit din nou şi armata lui Anastasie, condusă în mod ruşinos, a fost tot atât de ruşinos înfrântă. Aceasta a fost campania la care fusese martor cetăţeanul Simion.

Cearta avusese mai multe cauze, dar principala a constituit-o preţul cu ridicata al mătăsii. Mătasea este un material pentru veşminte, cu mult mai răcoros, mai uşor şi mai atrăgător la vedere decât orice alt material cunoscut. A fost descoperită de o regină chineză, primitivă, şi veacuri de~a rândul a fost importată din China, pe mare şi pe

uscat, pentru folosinţa celor bogaţi şi cu gusturi subţiri, şi pentru dansatoare şi prostituate şi altele asemenea; şi, dintr-un lux rar, a devenit o marfă cu care se fudulea oricine. Mătasea se vopseşte uşor, îndeosebi cu vopseaua purpurie, extrasă dintr-o moluscă. Bumbacul este o altă marfă folositoare, importată clin Răsărit, îndeosebi din India; este floarea fibroasă a unui arbust de mlaştină şi se ţese din ea un material uşor, dens, mai răcoros decât lâna şi uşor de spălat. Totuşi, bumbacul nu are luciul şi fineţea mătăsii. Niciodată nu a existat vreun mister în jurul bumbacului; dar nimeni, afară de chinezi, nu ştia care este natura şi originea mătăsii, iar ei nu voiau niciodată să-i dezvăluie secretul, dorind să-şi păstreze preţiosul monopol. Mătasea crudă ne parvenea în jurubiţe gălbui, răsucite pe smocuri de iarbă, fiecare jurubiţă conţinând o anumită greutate de fire. Naturaliştii presupuneau că era firul unui uriaş păianjen chinez, dar alţii credeau că era fibră obţinută din scoarţa unui anumit palmier şi iarăşi alţii gândeau că era făcută din ceea ce se răzuieşite de pe partea inferioară, păroasă, a frunzei de dud. Totuşi, nimeni nu izbuti să dovedească justeţea părerii sale, deoarece raporturile noastre eu China au fost întotdeauna întreţinute prin nişte mijlocitori – cu excepţia unei perioade de acum patru sute de ani, când corăbiile noastre ajunseseră direct în porturile Chinei de Sud. JNoi tratam fie cu colonia de negustori persani din Ceylon, pe ruta maritimă, fie eu Persia însăşi, pe ruta de uscat. Caravanele cu mătase din China au nevoie de o sută cincizeci de zile pentru a ajunge la graniţa persană, pe drumul ce trece prin. Buchara şi Samarkand, şi de alte optzeci de zile pentru a ajunge la graniţa noastră, pe drumul prin Nisibis pe Eufratul Superior; de acolo, o călătorie de douăzeci de zile aduce mătasea la Constantinopol. Călătoria pe mare este poate mai puţin riscantă, dar mătasea trebuie atunci să treacă prin mâinile negustorilor abisinieni din Marea Roşie şi, astfel, s-ar plăti o vamă dublă.

Pe măsură ce spori cererea, negustorii chinezi urcară

preţul mătăsii brute; şi persanii, neacceptând ca singurii profitori să rămână chinezii, sporiră preţul de revânzare mai mult decât ar fi fost echitabil. Atunci negustorii noştri, puşi în situaţia de a nu mai putea realiza niciun profit cumpărâiid la preţul acesta, se hotărâră să trateze, pe cât cu putinţă, nemijlocit cu chinezii, redeschizând un vechi drum de negoţ, la nord de teritoriile persane, dincolo de Marea Caspică; acest drum, lung dar practic, intra în teritoriul nostru printr-o strâmtoare îngustă a munţilor Caucaz, la răsărit de Marea Neagră şi la graniţa dinspre Colchida, o ţară bogată, prietenă cu noi. Către Colchida se îndreptase, în vremuri de demult, Jason, însoţit de argonauţi, ca să readucă Lâna de aur, care era, cred eu, o parabolă pentru bogăţiile răsăritene, aduse pe această cale nordică. Hotărându-se să redeschidă vechiul drum, negustorii noştri îşi dădură seama că trebuie să plătească o cotă triburilor de huni sălbatici, prin teritoriile cărora urma să treacă, dar sperau că aceştia se vor mulţumi cu mai puţin decât persanii. Cel mai apropiat şi cel mai puternic dintre aceste triburi erau hunii albi, numiţi astfel pentru că aveau o înfăţişare europeană, nu ca ceilalţi hunî, care par nişte animale răufăcătoare, galbene la culoare. Trăiau între Marea Caspică şi cea Neagră şi erau duşmanii dintotdeauna ai persanilor. Nu o dată un dar trimis la vreme potrivită acestor huni albi, pentru a-i convinge să atace Persia dinspre nord, a salvat graniţa noastră de ameninţarea unei invazii serioase.

Dar planul negustorilor eşuă. Persanii prinseră de veste şi-i convinseră pe chinezi să trateze numai cu ei. Apoi regele Kobad scrise, sarcastic, împăratului Anastasie, că hunii albi îl trag acum la răspundere pentru cota pe care romanii promiseseră că le-o vor plăti în schimbul folosirii drumului de nord. Dacă Anastasie doreşte să mai cumpere mătase, trebuie întâi să împrumute guvernământului persan banii cu care acesta să-i îmbuneze pe hunii dezamăgiţi. Bineînţeles că Anastasie refuză cu indignare această cerere, după care Kobad invadă Armenia romană

cu o armată mică dar bine instruită, asediind importantul oraş Amida de pe cursul superior al Tigrului. Anastasie trimise în ajutor o armată de cincizeci şi două de mii de oameni, însă nu încredinţa comanda, ca de obicei, unui singur general incapabil, ci mai multor generali incapabili, de acelaşi rang – care tot timpul se opuseră reciproc unii faţă de planurile celorlalţi, şi nu reuşiră să cadă de acord nici măcar într-o singură privinţă. De aceea, această mare forţă fu bătută, divizie după divizie, în mai multe întâlniri crâncene; şi unele unităţi fugiră, fără să îndrăznească să se 'angajeze măcar în bătălie. În felul acesta, renumele nostru fu atât de discreditat în Răsărit, încât dacă atenţia lui Kobad nu ar fi fost atrasă de o invazie * dinspre nord a hunilor – Anastasie cumpărase serviciile hunilor albi, plătindu~le de două ori cota promisă – ar fi încercat, neîndoielnic, să năvălească peste Siria şi Asia Mică şi, tot atât de neîndoielnic, invazia aceasta ar fi izbutit. Amida căzuse, după un asediu îndelungat, datorită neglijenţei unor călugări armeni, care erau de strajă la unul din turnuri, dar care mâncaseră şi băuseră prea din belşug, după un post îndelungat, şi adormiseră: persanii se strecurară în acest turn, printr-un vechi tunel subteran pe care-l descoperiseră şi-i măcelăriră pe călugări până la ultimul. În timpul asaltului, Kobad însuşi vădi mare energie pentru un om de şaizeci de ani. Căţărându-se pe o scară de asalt, cu sabia în mână, ameninţă să străpungă orice persan care dă îndărăt. Se spune că magii persani, luându-se după un semn, l-au convins pe Kolmd;. I nu ridice asediul, cum intenţionase să facă,

nul acosta devenise obositor; iată semnul: câteva prostituate îi batjocoriseră, de pe ziduri, pe persani, ridi îndu-şi fustele înspre ei şi strigându-le: „Veniţi înăuntru şi desfătaţi-vă!” Magii interpretară aceasta ca un semn că în curând oraşul îşi va dezvălui tainele în faţa persanilor; şi descoperirea trecerii subterane, secrete, le dădu dreptate. Kobad, întorcându-se ca să-i combată pe hunii albi, lăsă la Amida o garnizoană de o mie de oameni, care izbuti să

menţină oraşul, în pofida forţei trimise de romani spre despresurare şi acceptă să evacueze oraşul, la doi ani după cucerirea lui, numai după ce i se plătiră şaptezeci de mii de monezi de aur.

Pacea între Anastasie şi Kobad se încheie pe şapte ani, dar dură mult mai mult, deoarece Anastasie era prea slab şi Kebad prea ocupat, ca să mai continue înfruntarea. Dar două acte ostile fură săvârşite, de fiecare parte câte unul. Kobad ocupă Porţile Caspiene, trecătoare în Caucaz prin care caravanele noastre urmau să plece în căutarea mătăsii; şi Anastasie întări oraşul deschis Daras, aproape de frontiera persană, oraş care domină drumul principal dintre cele două ţări.

Să dau o explicaţie ce înseamnă, în fapt, fiecare dintre aceste acte. Porţile Caspiene sunt de mare însemnătate strategică. Constituie singura trecătoare care poate fi folosită prin lanţul semeţ şi teribil al Caucazului, şi care, la rând ul său, înseamnă o barieră de multe sute de mile între întinsele stepe asiatice, pe care le cutreieră în voie hunii nomazi, şi lumea noastră civilizată. Alexandru cel Mare a fost primul în măsură să aprecieze cum se cuvine importanţa strategică a acestei trecători, care are o lungime de şapte mile, şi începe la capătul dinspre noi cu o poartă naturală, aşezată printre stânci prăpăstioase, şi care poate fi apărată de o garnizoană mică. A clădit acolo un fort, care în ultimii opt sau nouă sute de ani a fost stăpânit de mulţi principi. Actualul conetabil era un hun creştinat, ale cărui păşuni se întindeau de această parte a muntelui şi erau păzite de fort, împotriva hunilor păgâni aflaţi de partea cealaltă.

Acest conetabil simţi că i se apropie moartea şi, neavând prea multă încredere în mintea şi curajul fiilor săi, îi scrise lui Anastasie, oferindu-i să-i vândă fortul şi trecătoarea, pentru câteva mii de monezi de aur. Anastasie îşi convocă principalii senatori şi le ceru părerea în această chestiune; pe care ei o dădură, precum urmează: „Porţile Caspiene ar fi avut mare însemnătate comercială pentru Maiestatea-

voastră Sacră, dacă aţi fi putut folosi drumul de nord al caravanelor pentru negoţ nemijlocit cu China; cum însă această intenţie a fost zădărnicită, datorită intrigilor persane, nu se poate trage niciun folos de pe urma lor. Maiestatea-voastră îşi va da seama că actualul conetabil sau fiii săi vor continua să apere fortăreaţa, fără niciun stimulent din partea voastră, doar pentru a-i ţine departe pe năvălitorii din stepă, care ar putea încerca să vină peste ţara lor. Mai mult, a posta acolo o garnizoană romană ar fi primejdios şi costisitor totodată, deoarece Porţile Caspiene sunt aşezate la două sute de mile dincolo de capătul de răsărit al Mării Negre şi chiar şi mai departe de dioceza din Pontus, care este cel mai apropiat dintre domeniile Clemenţei-voastre, pe malurile sudice ale acestei mări; satrapia persană a Iberiei este aşezată la mijloc. De aceea sfătuim pe Măria-ta să-i mulţumească foarte politicos acestui hun şi să-i trimită un dar preţios, dar să nu azvârle bani buni (lupii bani răi; graniţa de răsărit a costat şi până acuma prea mult imperiul.”

Anastasie, neînţelept, le urmă sfatul. Conetabilul muri scurtă vreme după aceea şi fiii săi se încăierară pentru succesiune. Atunci cel mai tânăr dintre ei, care fusese frustrat de moştenire, îi sci’ise lui Kobad, propunând ca o puternică unitate persană să ocupe Porţile şi el însuşi să fie numit conetabil, cu un mare salariu anual. Kobad trimise unitatea, ocupă Porţile, măcelări pe toţi fiii, inclusiv pe cel mai tânăr, şi se felicită că acum domeniile sale cele mai apusene erau apărate de huni. Dacă Anastasie ar fi avut curajul să trimită o garnizoană la Porţi, ar fi putut, ori de câte ori ar fi dorit, să dea drumul peste partea persană a Armeniei unor valuri întregi de năvălitori, cu uşurinţa cu care un grădinar îndepărtează dopul unui rezervor de apă şi inundă canalele de irigaţie.

Atât despre Porţile Caspiene. Şi acum câteva cuvinte despre întărirea Darasului de către Anastasie. Un străvechi tratat interzicea ambelor părţi construirea unor întărituri noi, de-a lungul frontierei. Persanii se supărară rău din

cauza acestei acţiuni, dai' Anastasie mai întări şi satul Erzerum din Armenia romană, prefăcându-l de fapt într-o cetate, Persanii luară şi această acţiune în nume de i'ău, ca şi intrigile sale cu călugării manicheeni din Armenia persană, desfăşurate sub pretextul că s-ar fi convertit, în taină, Ia secta lor.

Când Anastasie muri şi Justin îi urmă, viitorul

i se păru lui Kobad îngrijorător. Ştia că Justin este un soldat capabil şi simţea apropiindu-se propriul său sfârşit. Asemenea atâtor regi orientali, îşi ura moştenitorul natural, al cărui nume era Khaous, Miza pe cel mai tânăr fiu al lui, Khosrou, copilul celei de a doua neveste ale sale care, odinioară, i-a înlesnit prin jertfa ei evadarea din aşa numitul Castel al uitării, unde fusese închis de un uzurpator, vreme de doi ani. Ea schimbase cu el veşmintele şi rămăsese în locul lui, iar când înşelăciunea se descoperi, fu omorâtă prin torturi deosebit de crude. Înainte de a scăpa, Kobad îi jurase că de-şi va redobândi vreodată tronul, succesorul îi va fi fiul ei. Pe lângă Khaous mai exista încă un fiu, Jamaspes, care era cel mai capabil militar din toată Persia şi se bucura de încrederea întregii nobilimi; dar el nu putea fi ales la tron, deoarece îşi pierduse un ochi într-o bătălie cu hunii. În Persia nu poate domni niciun om mutilat sau deformat în vreun fel, şi una din ciudăţeniile legilor persane este că acestea niciodată nu pot fi schimbate sau anulate. Kobad medită ani de zile cum anume ar putea să scape de Khaous, care era susţinut în mod loial de fratele său Jamaspes; dar nu găsi nicio soluţie. Numai când Anastasie muri şi Justin deveni împărat, se hetărî pentru o anumită acţiune. Îi scrise lui Justin o scrisoare ciudată, însoţind-o cu câteva daruri foarte frumoase, bijuterii şi lucrări de artă. O citez aici cu câteva omisiuni nesemnificative:

„Kobad din Neamul Sassanizilor, Fratele Soarelui, Mare Rege al Persanilor, împărat Recunoscut al Mediei, Irakului, Transiordaniei, Cisarabiei, Persarmeniei, Kirmanului, Khorasanului, Mekranului, Omanului, Sindului, Sogdianei şi al altor ţări, prea numeroase pentru a fi înşirate cum se

cuvine în această scurtă scrisoare, către Justin, împăratul Creştin al Romanilor, cu reşedinţa la Constantinopol, trimite salutări.

Văr Regal, am suferit mari nedreptăţi de pe urma lui Anastasie, Tatăl tău, precum tu, în binecunoscuta nobleţe a sufletului tău, vei fi printre primii să recunoşti. Totuşi, am găsit de cuviinţă să lăsăm deoparte toate acuzaţiile pe care le-am putea aduce romanilor, încredinţaţi fiind că în t impul vieţii regescului tău Tată ai deplâns acţiunile sale necugetate, tot atât de mult ca şi noi înşine, deşi din respect filial, te-ai abţinut de a le domoli urmările. Dar noi suntem siguri că adevărata victorie este a aceluia care, deşi se ştie nedreptăţit, este totuşi gata să se lase îmblânzit de duşmanii săi, când aceştia îi solicită prietenia. Aceasta este mărinimia propusă de Kobad, şi el este gata să se lege de Justin cu cea mai strânsă prietenie cu putinţă.

Vărul nostru Regal nu poate să nu cunoască o înţelegere demnă de luat aminte, care a avut loc între strămoşul său, împăratul Arcadius şi strămoşul meu, marele Yesdijerd, care şi-a zis singur (în marea sa umilinţă faţă de Zeul Soare pe care îl adora) «Păcătosul». Acest Arcadiu fiind grav bolnav şi neavând un fiu de vârstă matură, ci numai un copil, pe nume Teodosie, se temea ca acest copil să nu fie înlăturat de ia succesiune, de vreun general sau de către una din rudele sale ambiţioase. Tot aşa se temea că supuşii săi se vor folosi de nesiguranţa politică atât de caracteristică pentru domnia unui împărat de vârstă gingaşă. De aceea, el a scris curajos strămoşului nostru Yesdijerd, rugându-l să acţioneze ca tutore al copilului său, până ce va deveni major, şi să-i păzească tronul împotriva rivalilor. Nobilul nostru strămoş, Păcătos după nume dar virtuos în fapte, a acceptat misiunea şi a scris Senatului din Constantinopol
0 scrisoare, ameninţând cu războiul pe orice uzurpator al tronului lui Teodosie. Şi apoi duse faţă de Roma o politică profund paşnică, până la moartea lui.

în amintirea acestei nobile istorii, care îl onorează pe

Arcadius nu mai puţin decât pe strămoşul nostru, şi cu nădejdea unui alt veac de pace, aşa cum mai apoi împăratul Teodosie a jurat strămoşului nostru Bahram Vânătorul, şi care a expirat abia de curând, avem următoarea propunere a-ţi face: ca tu, Justin, să faci din iubitul nostru fiu Khosrou, care este urmaşul ales de noi pentru tron, fiul tău adoptiv. Fă asta şi te vom iubi, şi supuşii noştri îi vor iubi pe supuşii tăi, iar Marele Rege eu împăratul Romanilor nu vor mai fi veri, ci fraţi. Rămâi cu bine,”

1 ’ / x,

Vă puteţi închipui că atât Justin, cât şi Justinian, ca prezumptivul său urmaş, ar fi trebuit să fie în~ cântaţi de această scrisoare, care oferea o soluţie fericită tuturor greutăţilor pe care le aveau de înfruntat, inclusiv vechea dispută cu privire la preţul mătăsii; şi nu aţi greşi. Totuşi, au socotit recomandabil să adune senatorii principali pentru a le cere sfatul, la fel cum făcuse Anastasie în chestiunea Porţilor Caspiene. Este binecunoscut ce se petrece în asemenea împrejurări. Concluzia cea mai simplă şi cea mai evidentă este respinsă, nedemnă fiind de asemenea experţi întru înţelepciune ca aceşti bătrâni cu părul alb, şi se dezbate cu frenezie o alternativă obscură, care se respinge până la urmă, şi în sfârşit se ajunge la o concluzie dintre cele mai întortocheate care, deşi minunat de nepotrivită, este acceptată în unanimitate. Există o poveste populară, foarte nimerită io acest context. Odată, la Atena, doi deştepţi de poliţişti urmăreau un hoţ teban, care fugea spre i, raniţele oraşului, când dădură peste o firmă cu inscripţia: „l-a ciorchine. Tebanii sunt bineveniţi.” linul zise: „Probabil că s-a refugiat aici”. — „Nu, strigă celălalt, acesta este locul în care se aşteaptă să-l căutăm!” – „Exact, reluă primul, aşa că probabil s-a hotărât să ne păcălească, intrând.” Aşa că se apucară să caute meticulos prin local. Între timp, hoţul teban, care nu ştia să citească, fugi peste graniţă, ajungând în siguranţă. În felul acesta dezbătea acum Senatul, tot atât de deştept, despre Kobad. Era sincer, sau era viclean, sau

era rău intenţionat? Sau ce altceva?

Se examinară tot soiul de păreri şi până îa urmă Cancelarul, ca expert în drept ce se afla, îşi dădu părerea bine chibzuită, cum că Kobad ascunde cea mai mare viclenie, sub aparenţa unei depline sincerităţi: intenţionează, de fapt, să-l lase pe Khosrou adoptat ca fiu al lui Justin, ca după moartea lui Justin să revendice legitim imperiul! Orice persoană de rând – dar nu era de faţă nicio persoană de rând – şi-ar fi dat imediat seama de absurditatea acestui argument. În primul rând, persanii sunt un popor cinstit şi Marele Rege nu ar fi în stare să-şi terfelească demnitatea regală printr-un astfel de giumbuşluc de două paraleân al doilea rând, niciun persan nu putea avea o cât de palidă speranţă, să fie acceptat de noi în chip de candidat la tronul roman, nici măcar dacă s-ar fi botezat în religia creştină, ceea ce, fireşte, l-ar fi îndepărtat dintr-o dată de comunitatea fraţilor săi întru adorarea focului. Adevărul era că oferta lui Kobad era sinceră, de bun vecin (un far semnalând celuilalt iar), lâ fel cum fusese odinioară cea a lui Arcadius. Dar părerea Cancelarului îl sperie pe Justinian, care nu dorea să aibă rivali la succesiune; şi nici măcar Teodora, care judeca scrisoarea ca fiind exact ceea ce intenţiona să fie, nu-l mai putu convinge să revină la o judecată sănătoasă în această chestiune. Aşa că Justin fu nevoit să-i dea lui Kobad un răspuns stupid, în care se oferi să-l adopte pe Khosrou prin ceremonia armelor, nu prin Cartă Imperială. Această formă de adopţiune era uzuală în primul rând printre goţi. Viitorul tată oferă un cal şi o armură completă viitorului fiu şi rosteşte o formă simplă: „Eşti fiul meu fără cusur. În ziua aceasta, după obiceiul popoarelor şi în chip bărbătesc, te-am conceput. Duşmanii mei să fie duşmanii tăi; prietenii mei, prietenii tăi; rudele mele, rudele tale.” Deosebirea dintre această formulă şi adopţiunea civilă, prin Cartă, este că formula goţilor nu e recunoscută de Dreptul Roman ca acordând fiului vreun titlu asupra patrimoniului, ci este socotită un simplu contract de protecţie legală pe de o

parte şi de obedienţă filială pe de altă parte.

înainte de a convoca senatul, într-o întrevedere particulară, Justinian îl asigurase pe ambasadorul persan, că împăratul, după părerea lui, va accepta fără întârziere misiunea; în consecinţă, ambasadorul trimisese un mesaj lui Khosrou să stea pregătit ia frontieră, de unde în scurt timp va fi escortat la Constantinopol, pentru ceremonia de adopţiune. Dar acum, bineînţeles, lucrurile apărură schimbate. Khosrou se simţi cumplit de insultat când un ambasador roman înmână reprezentantului său la Nisi'ois, pe frontieră, acest răspuns jalnic. Un simplu „nu" ar fi fost mult mai puţin jignitor, decât un „nu" mascat într-un „da". Oare Justin s-a aşteptat Intr-adevăr ca domnitorul celui mai vechi şi celui mai mare regat din lumea civilizată să îngăduie fiului său preferat, urmaşului său ales, un prinţ cu sângele lui Artaxerxes şi Cirus în vine, să fie tratat ca un oarecare oştean de profesie, ca un barbar german? Curând după «coastă intâmplare, războiul reizbucni; în cursul acestuia i se dădu lui Belizarie primul său comandament mai important.

înainte de a relata isprăvile sale, trebuie să vă mai spun câte ceva despre cele petrecute cu stăpâna mea şi cu mine, la Antiohia. Intr-o zi, la amiază – era în cea de a douăzeci şi noua zi a lunii mai – în anul izbucnirii acestui nou război persan, stăteam pe veranda dinspre grădina casei, aşteptând să se anunţe prânzul. Era un loc răcoros, foarte frumos căptuşit cu faianţă albastră, cu o fântână care juca neîntrerupt şi un bazin alb, plin cu peşti de diverse culori, împrejmuit cu ghivece de flori, printre ele unele specii foarte rare, importate din Extremul Orient. Stăpâna mea, somnoroasă, ţinea între degete un lucru de mână, dar era incapabilă să coasă, din pricina apăsării care se lăsase în ziua aceea; iar eu îmi simţeam mădularele şi mintea deopotrivă de moleşite. Deodată am început să simt greaţă. Tot pământul părea să se ridice şi să se zguduie în jurul meu. Eram îngrozit: să fie holeră? Voi muri în câteva ceasuri? Holera bântuia în cartierele mai sărace ale

oraşului, ucigând cinci mii de suflete pe zi. Nu departe de noi se înălţa un templu superb, în stil corintic, care odinioară fusese închinat zeiţei Diana (aceeaşi cu zeiţa siriană Astarte), dar acum, de vreo sută de ani şi mai bine, devenise cartierul general oficial al facţiunii Albastre. Uitându-mă intr-acolo prin arcul verandei, am încercat să-mi fixez privirea asupra peristilului larg al clădirii masive, ale cărei coloane în marmură galbenă de Numidia se înşiruiau în rânduri înalte. Dar şi acestea se clătinau, de parcă ar fi fost bete şi la o smucitură deosebit de violentă toate părură a se răsturna lateral şi peristilul se prăbuşi cu un huruit şi o bufnitură asurzitoare! Dintr-o dată mi-am dat seama că nu eu sunt cel bolnav, ci muma noastră, Pământul! Ceea ce simţeam, era de fapt un cutremur de o violenţă uriaşă şi teribilă. I-am apucat pe Fotius, băiatul stăpânei mele, şi pe micuţa Marta, care se jucaseră pe duşumea alături de mine şi am fugit în grădină, Antonina împleticindu-se în urma mea. Era şi timpul: o clătinare şi mai violentă a pământului ne azvârli jos pe toţi şi, cu un huiet cumplit, frumoasa, scumpa, confortabilă noastră casă se prăbuşi, devenind un morman de moloz şi de scândură ruptă. Un obiect oarecare, zburând prin văzduh, mă izbi în cap şi m-am trezit făcând automat mişcări de înot cu braţele, de parcă aş fi fost azvârlit în mare de pe o corabie eşuată, iar valuri care se umflau mereu, mă acopereau. Într-adevăr, chiar în clipa aceea – deşi eu nu ştiam – multe mii de concetăţeni ai mei înotau, şi încă de frica morţii. Căci marele râu Orontes, umflat de apele de primăvară, fusese scos din matcă de convulsiile pământului; şi acum se abatea asupra oraşului de jos, în valuri înalte de douăzeci de picioare, măturând totul în cale.

Când capulmi se mai limpezi puţin, o apucai pe stăpâna mea de mină şi dădurăm buzna îndărăt, spre locul unde fusese casa, strigându-i nebuneşte pe servitori. Dar toţi erau îngropaţi sub ruinele din care se ridicau nori de praf, cu excepţia a doi grădinari şi un slujitor, care când simţiseră primul şoc scăpaseră pe uşa din dos, şi de o

slujnică, rănită grav. Încercarăm să eliberăm dintre ruine pe cineva care gemea rău de tot, aproape de noi cred că era cumnata stăpânei mele – dar, dinii o dată, se stârni vântui şi printre mormanele de (lărâmăluri se răspândi fulgerător focul, făcând imposibilă orice acţiune de salvare. La un moment dat mi se păru că-l aud ţipând pe băiatul mai vârstnic al stăpânei mele; dar ajuns la locul acela, n-am mai auzit nimic. Apoi şocurile începură să-şi piardă, treptat, intensitatea. Câteva ceasuri mai târziu furăm în stare să evaluăm grozăviile acelei zile.

Antiohia, cel de al doilea oraş al Imperiului de Răsărit (deşi Alexandria şi Corintul şi Ierusalimul contestau, cu semeţie, acest titlu) zăcea în ruine. Dintre cele trei sferturi de milion de locuitori, cei care supravieţuiseră – poate cu excepţia eâtorva mii – rămăseseră cu toţii fără adăpost; căci un incendiu mistuitor distrusese casele de lemn care scăpaseră de cutremur. Nicio biserică sau clădire publică nu rămăsese nevătămată. Fisuri lungi şi cumplit de adinei apăruseră pe faţa pământului, înghiţind străzi şi rânduri întregi de case. Paguba cea mai fantastică se produsese în cartierele Ostracin şi Nimfean, dar cea mai mare pierdere de vieţi a fost la Băile publice (numite după Hadrian şi Traian), care în momentul pi'imului şoc erau aglomerate.

Năpastele obişnuite care însoţesc un cutremur de asemenea amploare nu se lăsară aşteptate: jaf, răzmeriţă, contaminarea apei, răspândirea molimelor printre locuitori (holera, cu forţă sporită) şi încrâncenate certuri religioase, în privinţa cauzelor dezastrului. Spre norocul nostru, aveam un guvernator capabil, care izbuti să reţină încrederea elementelor mai bune dintre supravieţuitori. Organiză grupuri pentru scoaterea celor prinşi de vii între dărâmături, pentru combaterea focului, pentru înmormântarea morţilor, pentru clădirea unor adăposturi temporare şi pentru adunarea şi distribuirea merindelor. Dacă nu ar fi fost el, situaţia noastră ar fi devenit într-adevăr deznădăjduită.

Soţul stăpânei mele fusese surprins de prăbuşirea

Templului Dianei şi trupul său nu fu niciodată identificat; dar am fost în stare să recuperăm o sumă considerabilă, în aur, din pivniţa casei; testamentul său rămase nevătămat, în cripta unei biserici din Seleucia, în custodia preoţilor, iar clădirea-magazie în care îşi ţinea baloturile de mătase nici nu se prăbuşise, nici nu arsese. Vila din Liban rămăsese, şi ea, nevătămată de dezastru. Putea să se fi întâmplat mult mai rău, conchiserăm noi. Dintre cei patru copii, stăpâna mea mai avea şi acum doi. Cum era de aşteptat, suferi mult pentru cei doi copii pierduţi, zicându-şi că fuseseră preferaţii ei, cei mai frumoşi şi cei mai înzestraţi dintre cei patru; dar nu ştiu dacă într-adevăr era aşa. Este adevărat că Fotius nu se vădi a-i fi un fiu bun, dar îl preferam fratelui său care murise.

Când Justin află de dezastrul care lovise nu numai Antiohia, ci şi marele oraş Edessa, de pe drumul spre Persia, precum şi Anazarba, Pompeiopolis şi, în apus, Durazzo şi Corintul, tot atâtea oraşe principale, îi covârşi durerea. Îşi scoase diadema de pe cap, îmbrăcă o manta cenuşie, de doliu, oferi sacrificii pe un altar de dincolo de zidurile oraşului şi nu se spălă şi nu se bărbieri o lună întreagă. De asemenea, închise, prin decret, teatrele şi Hipodromul, pe aceeaşi durată. Contribui cu două milioane de monezi de aur la reclădirea Antiohiei şi, proporţional, şi la reconstruirea celorlalte oraşe; şi le scuti de impozite pentru un număr de ani. Scăderea în consecinţă a veniturilor imperiali era îngrijorătoare.

în ce o priveşte pe stăpâna mea Antonina: ea aştept;! doi ani la Antiohia, până ce condiţiile de acolo se îmbunătăţiră suficient pentru ca valorile imobiliare să revină la un nivel rezonabil. Atunci îşi vându toate proprietăţile moştenite de la soţul ei; şi se întoarse la Constantinopol, cu cei doi copii. Însoţită de mine. Cumpără o casă mică, în suburbia Blachernae, cu vedere spre Cornul de Aur şi nu o anunţă pe Teodora de prezenţa ei în oraş, nici pe vreuna din fostele ei asociate, preferind să trăiască în recluziune.

Curând după sosirea noastră în oraş, Justinian deveni

împărat, urmându-l pe Justin. Teodora era soţia lui, căci mătuşa bătrână murise, iar el izbutise să-l convingă pe Justin să revoce legea care interzicea patricienilor căsătoria cu femei ce fuseseră actriţe.

Aşa că fosta tovarăşă de club a stăpânei mele purta acum coroana de împărăteasă, bătută în nestemate, şiraguri de perle peste umeri, o mantie de mătase purpurie, o fustă roşie, cu brocai-t de aur, papuci de aur şi ciorapi verzi. Stăpâna mea socoti că este mai bine s-o lase pe Teodora să o caute – dacă va dori – decât să se prezinte ea. Pentru că, după câte ştiam, se putea prea bine ca împărăteasa să dorească să uite sau să nimicească orice dovadă a vieţii ei anterioare.

Stăpâna mea urmări cu pasiune ştirile despre războiul persan, şi ajunse să se mândrească, în taină, de isprăvile lui Belizarie. El şi un alt comandant tânăr, Sittas pe nume, întreprinseseră o incursiune în Armenia persană şi luaseră un număr de prizonieri. Acesta a fost singurul succes cu care se puteau mândri romanii în acest război, care până acuma se desfăşurase foarte nefavorabil nouă. Supuşii iberieni ai persanilor, care erau creştini, se răsculaseră împotriva lui Kobad, pentru că încercase să le impună, cu forţa, obiceiuri persane la înmormântări. Creştinii sapă gropi şi păgânii recurg la incinerare, dar persanii îşi expun morţii în turnuri, pradă păsărilor răpitoare: ei consideră focul şi pământul stihii mult prea sacre, ca să le spurce cu carnea cadavrelor. De la Constantinopol
ii se trimise iberienilor ajutor: un general distins, bani şi o mică forţă de huni prieteni, aşezaţi pe graniţa spre Colchida; dar acestea nu ajungeau pentru a împiedica recucerirea Iberiei’ de către persani.

în lanţurile de munţi dintre Iberia şi Colchida există două trecători, dominate de forturi străvechi. Colchidenii, care apărau aceste forturi, se folosiră de război pentru a trimite un ambasador la Constantinopol, eerând să fie plătiţi ca să rămână în continuare cu această sarcină anevoioasă şi neplăcută j dar, în acelaşi timp, ei transmiseră că în cazul în

care împăratul preferă să apere fortăreţele cu oamenii săi, este liber să o facă. Asta se petrecuse pe când Justin mai era în viaţă, deşi se ramolise de-a binelea. Justinian, care lua acum personal toate hotărmle mai importante, era hotărât să nu repete greşeala comisă de Anastasie în cazul Porţilor Caspiene. Fără să convoace Senatul, informă ambasadorul că Justin acceptă cea de a doua alternativă; De aceea, colchidenii îşi retraseră garnizoanele şi trupele imperiale fură trimise ca să le ia locul. Dar, spre deosebire de fortul de la Porţile Caspiene, care, uşor accesibil era aşezat într-o regiune relativ rodnică, aceste fortăreţe se aflau în împrejurimi sălbatice şi pustii, iar proviziile de care aveau nevoie nu puteau fi aduse nici măcar pe catâri—numai cărăuşii puteau să se caţere peste stâncile acelea. Pe o rază de multe mile nu creştea nimic ce; se putea mânca, cu excepţia unui soi de mei, pe care colchidenii îl puteau consuma, dar oamenii noştri îl considerau hrană potrivită numai pentru păsări. Cărăuşii colchideni începură acum să ceară atât de mult pentru a căra pâinea şi uleiul şi vinul spre garnizoanele imperiale, încât cei doi comandanţi îşi epuizară curând alocaţia pentru subzistenţă şi soldaţii lor, refuzând să se atingă de pâinea de mei, fură forţaţi să se retragă la câmpie.

— Când persanii din Iberia aflară de retragerea imperialilor, ocupară la rândul lor fortăreţele, fiind de părere că merită să-şi hrănească garnizoana cu merindele cele mai bune care se puteau procura. Justinian ar fi trebuit să menţină pe loc garnizoanele colchidene, plătindu-le bine pentru serviciile lor.

O altă greşeală din partea noastră a constat într-un raid în teritoriul inamic de lângă Nisibis, întreprins de un general trac, care comanda trupele din Daras. Obiectul unui raid, obişnuia să spună Belizarie, este de a pătrunde cât se poate de departe în teritoriul duşman, fără a-ţi primejdui retragerea, şi de a pricinui acolo, adversarilor, cât se poate de multe pagube din punct de vedere militar; dar trebuie evitat orice act de cruzime care nu este necesar. O

incursiune izbutită pune în alarmă guvernul ţării şi-l discreditează în ochii locuitorilor: spaima adversarului şi discreditarea lui sunt măsura succesului incursiunii. Astfel, în campania din anul precedent, cavaleriştii lui Belizarie şi Sittas, care întreprinseseră raidul, pătrunseseră o sută de mile în sus, pe valea râului Arsanias, trecuseră apa pe un pod pe care apoi îl distruseseră şi se retraseră încet pe malul celălalt – jefuind sistematic, pe măsura înaintării lor – până să sosească o importantă coloană persană. Nu participaseră mai mult de câteva sute de oameni, toţi bine instruiţi. Dar acest trac îşi înfăptui incursiunea cu numeroase forţe, alcătuite greşit din cavalerie şi infanterie, reducând viteza de deplasare a cailor la cea a pedestraşilor. Nu ajunse în dreptul nici unui loc mai de seamă, săvârşi mai multe acte de sălbăticie lipsite de noimă şi, pe baza unui raport inexact şi neconfirmat despre nişte întăriri persane care ar fi înaintat, chipurile, pe drumul spre Nisibis, veni în goană îndărăt, cu mâinile goale, la Daras, de unde pornise.

Această laşitate şi sminteală anulară efectul favorabil al incursiunii anterioare. Din acest motiv, lui Belizarie şi lui Sittas li se ordonă să pustiască din nou valea Arsanias; ceea ce şi făcură. De astă dată persanii erau însă în alarmă şi, curând, surprinseră un escadron al oamenilor lui Sittas, care erau nu numai împovăraţi cu pradă grea, dar mai erau şi beţi pe deasupra. Ca să le acopere retragerea, Belizarie fu obligat să dea o luptă dificilă de ariergardă şi avu norocul de a-şi salva, nevătămate, în cea mai mare parte, forţele, după ce le pricinui pierderi grele persanilor. Dar lăsă în urmă, în mâinile duşmanului, o mare herghelie capturată şi un număr de notabilităţi persane, prinse anterior. După această incursiune, în care foştii săi camarazi de şcoală se distinseră în mod deosebit, Belizarie institui pentru întâia oară o regulă severă, îndreptată împotriva beţiei în timpul serviciului activ: pedeapsa era moartea, fără drept de apel, şi anume moartea socotită cea mai ruşinoasă la neamul din care cel beat făcea parte – sentinţa urmând să fie

executată de tovarăşii săi.

Unul din primele acte ale lui Justinian, îndată după urcarea lui pe tron, fu demiterea generalului
I cuc din comanda pe care o deţinuse şi numirea lui Iicli/i. I ie în locul lui, în funcţia de guvernator la Dai as. La noi ajunse un zvon care o tulbură mult pe stăpâna mea, şi anume că Belizai’ie ar fi avansat pentru că s-ar fi căsătorit cu Anastasia, sora Teodorei, în ciuda faptului că îşi pierduse dinţii şi oca nesănătoasă; dar zvonul se dovedi neadevărat. Soţul fericit era Sittas.

Într-o zi, în vreme ce războiul continua să se desfăşoare, soarta stăpânei mele fu din nou schimbată, datorită faptului că la casa noastră poposiră doi călugări buimaci, jerpeliţi de drum, cel mai vârstnic rărind un coş mic. Descoperiseră cu mare greutate reşedinţa ei, parcurgând pe jos întreg drumul de la Antiohia, unde se aşteptaseră iniţial să o întâlnească. Numai după ce întrebaseră de nenumărate ori, zadarnic, de la un capăt al oraşului la celălalt, şi numai după multe rugăminţi, au dat peste casa noastră. Când ne uitarăm prima oară în coş, părea să nu conţină decât nişte frunze de dud, proaspăt culese. Dar între frunzele acelea era depozitatş o avere de proporţii colosale. Stăpâna mea duse coşul imediat la Palat şi ceru audienţă la Luminăţia-sa,

CAPITOLUL VI *SECRETUL MĂTĂSII*

împărăteasa Teodora. Îmbrăcase straie învechite şi se dădu drept cuvioasa văduvă a cutăruia, răposat vistiernic al Albaştrilor, la Antiohia; nu se dădu drept Antonina de la club. Refuză să indice amănunte despre treaba pe care o avea cu împărăteasa, dar declară că este o importantă chestiune de stat, şi că dacă ar spune răspicat despre ce este vorba, nu ar fi crezută. O cunoştea pe Teodora îndeajuns ca să ştie că această declaraţie va fi suficientă.

Partea aceea a palatului spre care se duse stăpâna mea Antonina, era o aripă, numită Casa de alamă. Acoperişul era alcătuit din plăci de alamă şi deasupra porţii se afla o imagine a lui Hristos. Aici erau încartiruite cele ’patru batalioane ale Gărzii Imperiale; aici se găseau, de

asemenea, sălile tronului şi cele în care aveau loc banchetele de stat, şi temniţa de stat pentru bărbaţii şi femeile acuzaţi de trădare. Celelalte clădiri principale ale palatului sunt Daphne, unde se rezolvă cele mai multe dintre treburile şi lucrările imperiale, şi Sigma, unde împăratul şi împărăteasa îşi au apartamentele’pentru dormit şi reşedinţa eunucilor. Există, de asemenea, un mic palat pătrat, cu un acoperiş în formă de piramidă, clădit din marmură cu vine purpurii – celelalte sunt din marmură aibă, galbenă, roşie sau perele – în care, datorită unei reguli străvechi, trebuie ca toate împărătesele să-şi nască copiii, despre care se spune apoi că „s-au născut în purpură”. Aici îi născu şi Teodora un copil lui Justinian şi anume o fetiţă; aceasta muri însă în copilărie. Palatul, anexele şi terenurile din jurul său se întind pe o zecime din perimetrul întregului oraş şi acoperă un teren triunghiular, între Bosfor şi apele Mării Marmara.

Stăpâna mea fu lăsată să stea ceasuri întregi în sala de aşteptare din Casa de alamă, un apartament mic, îmbâcsit, şi fu interogată de un număr de pei’sonaje mai însemnate şi mai puţin însemnate, aproape toţi eunuci, fiecare încercând, la rândul său, să spargă tăcerea în care ea se învăluise, împărăteasa, i se repetă de fiecare dată, refuză să-i primească pe petiţionari, până ce aceştia nu-şi formulează limpede doleanţa. Stăpâna mea le răspunse că dacă împărăteasa ar şti că împiedică o petiţionară atât de importantă să ajungă până la ea, i-ar pedepsi pentru că s-au amestecat. După seriozitatea persoanei ei, şi-ar putea neîndoielnic da seama că nu vine fără rost, ca petiţionară la împărăteasă, nu-i aşa?

Până la urmă izbuti. O admiseră în camera de audienţă a Teodorei, drapată cu mătase, la cea de a doua audienţă, care începea la orele două. Afară de coş, mai adusese cu ea şi pe cei doi copii, Fotius şi Marta; iar aceştia erau necăjiţi şi plângeau, pentru că pierduseră masa, fiind ţinuţi în sala de aşteptare încă de înainte de orele opt. Stăpâna mea recunoscu pe unul sau doi dintre funcţionari şi pe câţiva

dintre ofiţerii de Gardă, aducându-şi aminte de aceştia din zilele ei de la club, dar avu grijă ca nimeni să nu o recunoască. Crucea frumoasă, de aur, pe care o purta pe piept şi doliul de văduvă constituiau suficientă deghizare; din zilele în care fusese dansatoare acrobatică şi până acum, devenise mult mai greoaie. Lipsise zece ani încheiaţi din această parte a lumii.

Stăpâna mea urmări preliminariile audienţei, pe care Teodora o acorda la altă oră decât Justinian, pentru ca principalii funcţionari de stat să fie liberi şi să o poată asista. Procedura o deschise un preot, printr-o scurtă rugăciune, la care se dădură câteva răspunsuri cântate, timp în care Teodora îşi tăie unghiile cu un cuţitaş, aruncând priviri dispreţuitoare. Apoi, diverşi înalţi funcţionari, pensionari şi femei de renume veniră, unul câte unul, foarte reverenţioşi, la tronul ei, ca să-i sărute tivul mantiei sau podul piciorului. Ea îi salută cu răceală. După aceea fură anunţaţi primii petiţionari. Pe unii Teodora îi ascultă cu atenţie, pe alţii cu nerăbdare şi cu sprâncenele încruntate. Hotărârile ei erau scurte şi tăioase. „Un dar de aur pentru această femeie/1 „Această cerere trebuie transmisă Clemenţei-sale împăratul", „Scoateţi-l de aici pe obraznicul ăsta şi biciuiţi-l”. Toată lumea părea să o privească pe Teodora cu spaimă şi respect.

Nu se schimbase, totuşi, de fel, gândi stăpâna mea. În sfârşit, Narses, şambelanul eunuc, o anunţă

Teodorei, parcă scuzându-se:

— Antonina, văduva lui cutare, negustor de mătase, răposat vistiernic al facţiunii Albastre la Antiohia: cu o cerere personală. Refuză cu încăpăţânare să declare despre ce este vorba; insistă, totuşi, că este de importanţă atât pentru stat, cât şi pentru Luminăţia-voastră.

Stăpâna mea înainta şi se plecă adâne.

Teodora o privi cu un aer batjocoritor, cu capul uşor plecat într-o parte, într-o atitudine familiară. Stăpâna mea era gata să uite de sine, îi venea să dea buzna ca să o îmbrăţişeze pe vechea ei pri etenă; îi dădui’ă lacrimile.

Ţinea foarte mult la Teodora şi acum simţea o mândrie profundă pentru prietena ei, când o vedea şezând cu atâta graţie şi siguranţă de sine pe un tron de aur.

Teodora se adresă stăpânei mele.

— Ce fetiţă frumoasă! E a ta?

— Da, Luminăţia-voastră.

— Numele?

— Marta, Luminăţia-voastră.

— De ce tocmai Marta?

— Un nume creştin, Maiestate. Copilul e botezat,

— Dar de ce nu Maria? Sau Elisabeta? Sau Dorcas? Sau Ana? Sau Zoe?

Stăpâna mea deveni mai curajoasă:

— Am numit-o Marta după sora lui Lazăr, cel sculat din morţi. Marta, mi se spune, prefera discuţiilor religioase, care pot fi eretice, rutina cotidiană a vieţii casnice.

Preoţii se scandalizară, dar Teodora râse blajin şi-i zise majordomului:

— Evacuează sala, şi încă repede. Doresc să am o întrevedere particulară cu această văduvă inteligentă şi pioasă.

înainte ca ultimii petiţionari, şi străjeri să se fi retras, împărăteasa coborî de pe tron, alergă spre Antonina şi o îmbrăţişa cu gingăşie, plângând de bucurie.

— O, Antonina mea, crezusem că ai murit. Mi se spusese că ai fost omorâtă în cutremurul din Antiohia! Nu te-am recunoscut, până ce n-ai vorbit. De ce nu m-ai căutat? Eşti cea mai bună prietenă pe care am avut-o vreodată, scumpă Antonina,

Stăpâna mea îi ceru iertare, explicându-i că nu fusese sigură dacă Teodora este sau nu dornică de a revedea vechile tovarăşe, acum, când avea o poziţie atât de înaltă.

— Ai fost nedreaptă, zise Teodora, îmbrăţişând-o din nou. Pipăi crucea de pe pieptul stăpânei mele. Va să zică te-ai creştinat şi tu? Uite, despre tine nu aş fi crezut-o niciodată – păgână ce eşti, vrăjitoare ce eşti!

Stăpânei mele îi reveni toată încrederea în sine,

— Am luat învăţătură de la Teodora, glumi ea.

Teodora o plesni uşor şi arboră, în joacă, un aer de dojană. Stăpâna mea, care nu mai simţea nici urmă de teamă sau stinghereală, îşi îngădui să remarce că de la micul dejun încoace copii ei nu mâncaseră nimic. Teodora chemă din nou majordomul şi-i spuse să-l pedepsească pe cel vinovat de faptul că oaspeţii ei au rămas flămânzi. De asemenea, îi mai spuse că în această după-amiază audienţele nu vor mai fi reluate şi că petiţionarii urmau să revină a doua zi. Apoi îi conduse pe stăpâna mea şi pe copii în odăile ei particulare, dincolo de sala de banchete, unde pe farfurii de aur, încrustate cu ametiste, li se servi o masă minunată. Vorbiră pe îndelete, liniştit, despre zilele de odinioară. Stăpâna mea află că Indaro se căsătorise bine şi plecase la Smirna, dar Chrysomallo se mai afla şi acum aici – va fi chemată neîntârziat. Şi ce ar zice stăpâna mea, dacă ar deveni Doamnă a Dormitorului, cu rang de patriciană, asemenea prietenei ei Chrysomallo, şi ar trăi la palat?

Stăpâna mea nu îndrăzni să o întrebe ps Teodora despre raporturile ei cu Justinian, dar Teodora, chiar şi fără a fi întrebată, îi spuse o mulţime de lucruri.

— E un băiat deştept, fricos, nehotărât, poate fi condus. Singura greutate. Pe care. O întâmpin este că e religios, condamnabil de religios şi, mai presus de toate, are grijă să-şi păstreze sufletul curat de orice erezie. Avem o înţelegere, el şi cu mine, ca în ciuda dezacordului nostru notoriu în problemele teologice, să nu tragem, totuşi, în direcţii opuse. Asta contribuie la păstrarea păcii generale şi-i aduce la noi pe intriganţii din ambele tabere, atât pe ortodocşi, cât şi pe eretici; ne adunăm şi ne confruntăm informaţiile.

— Şi Ion de Capadocia? întrebă stăpâna mea.

— Jurământul nostru continuă să fie în vigoare.

— Să-l aducem la toiagul de cerşetor?

— În curând, în curând. Antonina, scumpă prietenă, te vei recăsători, nu-i aşa?

— De ce nu?

— Mă gândesc la un soţ pentru tine.

— O, Teodora, unul potrivit, nădăjduiesc?

— Un om care, întru totul, este prea *pios şi prea drept, un om care evită cu tot soiul de pretexte să se căsătorească – speriat, se pare, să nu păcătuiască printr-o alegere greşită. Vreau să vă fac un serviciu amândurora, şi lui şi ţie.

— Un patrician?

— Un patrician. Tânăr, frumos, un soldat grozav – cel mai bun comandant de cavalerie pe care îl avem.

Stăpâna mea începu să râdă.

— O, Teodora, se pare că tu şi cu mine ne-am gândit, amândouă, la acelaşi om. Dar ce facem dacă Belizarie refuză?

— Nu va refuza. Lucrul îi va fi înfăţişat ca un ordin din partea mea, în numele împăratului.

în bucuria ei, stăpâna mea îşi aduse aminte de coş. Zise:

— Teodora, aceasta este cea mai fericită zi din viaţa mea. Totuşi, îmi stă în putere să vă fac un dar, şi împăratului şi ţie, care, cred, va răsplăti însutit bunătatea ta faţă de mine.

Scoase o creangă de dud şi-i arătă Teodorei trei viermi, care se hrăneau dintr-însa.

— Secretul mătăsii, zise ea.

împărăteasa se uită, vizibil neîncrezătoare. Dar» apoi stăpâna mea îi ai-ătă gogoşii de mătase, în care obişnuiesc să se înfăşoare viermii, când le vine vremea să devină fluturi; şi relată povestea, cum ajunsese în posesia acestei mărfi preţioase, precum urmează:

— S-a întâmplat ca răposatul meu soţ să fie» în privinţa convingerilor religioase, nestorian, deourece se născuse la Antiohia, de unde îşi trage obârşia această erezie.

Nu era nevoie să-i explice Teodorei ce este nestorianismul, dar să-mi fie îngăduit să explic cititorilor mei că nu este decât încă una din numeroasele şi diversele păreri cu privire la natura Fiului, şi anume o credinţă mai degrabă logică decât mistică. Nestorienii cred că Fiul a avut

două naturi, atât umană cât şi divină, şi că fiecare a fost completă, deci fiecare personală, personalitatea fiind o parte esenţială a naturii complete; şi că, în consecinţă, nimeni nu poate concepe aceste două naturi ca fiind unite (cum este părerea ortodoxă), ci numai ca fiind alăturate. În ce priveşte natura divină a Fiului, acesta a generat din sălăşluirea Tatălui într-însul, fapt comparabil cu sălăşluirea Tatălui în sfinţi; deşi sfinţii posedă această natură intr-o măsură mult redusă. Concepţia nestoriană a fost anatemizată, considerată ca o scădere a demnităţii Fiului şi ca fiind primejdios de aproape de erezia pâotiniană, care neagă în mod brutal orice atribut divin al Fiului.

Într-o zi au venit în taină doi călugări nestorieni la soţul meu şi s-au plâns că mânăstirea lor din Liban fusese închisă din ordinul patriarhului de Antiohia şi că acum s-au trezit azvârliţi în lumea largă. Îşi propuseseră să se ducă într-o ţară oarecare, depărtată – India sau Abisinia sau China – ca să predice acolo cuvântul lui Dumnezeu. Dar nu aveau bani şi sandalele lor erau rupte şi sutanele în zdrenţe, iar pomenile rare. Aşa că soţul meu i-a alinat şi a făcut astfel ca să se poată alătura uneia dintre caravanele sale care băteau drumul Persiei, şi le-a dat bani ca să poată călători, dacă doreau, chiar şi până în China, unde misionarilor li se deschidea un eâmp larg de activitate, şi unde se şi întemeiase o comunitate nestoriană. Aşa că cei doi îl lăudară pe Dumnezeu şi-i mulţumiră, şi-l întrebară pe soţul meu cu ce serviciu l-ar putea răsplăti. El răspunse, pe jumătate în glumă: „Rugaţi-vă pentru mine în fiecare dimineaţă şi în fiecare seară, iar când vă întoarceţi, aduceţi cu voi secretul mătăsii; căci asta vă va asigura libertatea religioasă, până Ia capătul zilelor voastre”.

Oamenii aceştia simpli s-au dus în China, îndurând pe drum multe suferinţe şi stătură acolo un an, predicând Evanghelia. Avuseseră încredere că va pogorî asupra lor harul limbilor, precum pogorâse asupra Apostolilor, şi astfel se vor putea face înţeleşi de băştinaşi. Dar harul acesta nu Ie fu acordat; iar limba chineză se învaţă foarte greu cu

mijloace omeneşti, fiindcă alcătuită din foarte puţine cuvinte, care îşi schimbă mereu înţelesul, după accentul cu care sunt rostite. De aceea, cei doi călugări nu putură face altceva decât să ofteze şi să se încrunte şi să arate spre ceruri şi să vorbească serios, în propriul lor dialect sirian; şi astfel hălăduiră din sat în sat. Unii locuitori râseră de ei, altora le fu milă de ei, iară alţii îi considerară oameni sfinţi şi le dădură pomeni.

într-o zi trecură printr-o livadă de duzi, nepăzită, şi văzură într-un şopron alăturat femei care desfăşurau mătase de pe gogoşi, şi o răsuceau apoi în jurubiţe! Furară o gogoaşă, o desfăşurară şi găsiră într-însa un vierme, semănând de-a binelea cu viermii pe care îi văzuseră mişunând pe frunzele de dud şi ghiciră că ciclul trebuie să fie: larvă, vierme, gogoaşă, fluture, ou şi iarăşi larvă. Aşteptară prin împrejurimi, până se făcu iarăşi vremea fluturilor; atunci se întoarseră pe plantaţie şi adunară ceea ce bănuiau a fi ouă de viermi de mătase şi le ascunseră într-un lujer gol de bambus – cum spune legenda că Prometeu ascunsese odinioară focul, furat din cer, într-un lujer gol de mălură. Pecetluind bine lujerul cu ceară, porniră în lunga călătorie spre casă, întorcând u-se prin Persia. Sosiră la Antiohia un an şi două luni după pecetluirea ouălor, dar acestea se clociră după ce fură aşezate la căldură; larvele se hrăniră cu frunzele de dud, pe care călugării le aveau pregătite pentru ele. Unii gogoşi s-au şi format, iată!

Vă puteţi închipui cu ce încântare primi Teodora povestea stăpânei mele. Călugării observaseră cu atenţie meşteşugul producerii mătăsii şi era limpede că având la îndemână aceste începuturi modeste se putea construi o industrie de mătase, care va fi în măsură să ne facă independenţi nu numai de Persia, dar şi de China. În multe dintre oraşele noastre existau de pe acum fabrici pentru ţesutul şi vopsitul mătăsii brute. Teodora îi avansă pe călugări în rang, făcându-i stareţi ai unor mânăstiri ortodoxe şi-i scrise patriarhului de Antiohia o scrisoare

informându-l că cei doi sunt sub protecţia ei. Cele două mânăstiri deveniră ferme de mătase, cu păduri de duzi tineri, iar stareţii, deşi nu-şi renegară părerile nestoriene, erau mult prea ocupaţi, pentru a mai sta să discute subtilităţi de dogmă cu ceilalţi călugări. Scandalurile ereziilor sunt un produs al trândăviei.

Nu peste mult, Justinian îi făcu regelui Kobad un dar, oonstând dintr-o mantie scumpă de mătase, vopsită în purpură de Tir, care, arăta el în scrisoarea de însoţire, fusese produsă de viermi de mătase sirieni; şi-i trimise şi gogoşi de viermi de mătase, ca dovadă. Darul acesta îi pricinui lui Kobad o mare supărare: la rândul său, aflase şi el de curând secretul mătăsii; îi fusese comunicat de unul din vasalii săi, care se însurase cu o prinţesă chineză – iar prinţesa ascunsese în turbanul ei o mână de ouă, înainte de a-şi părăsi ţara. Dar Kobad nu întreprinsese nimic pentru a-şi exploata cunoştinţele proaspăt dobândite. Socotise că e mai sigur să lase lucrurile pe vechiul lor făgaş, obţmând profituri de intermediar de pe urma vânzării mătăsii spre Apus şi acoperind în felul acesta cheltuielile marelui său consum intern, decât să inaugureze o industrie nouă, cu riscul de a fi observat şi imitat de noi. Iată însă că lucrurile luaseră o întorsătură cum nu se putea mai rea pentru el: monopolul său era înfrânt şi, cu cât ar fi cerut un preţ mai ridicat pentru mătase, cu atât î-ar fi încurajat mai mult pe fermierii noştri de mătase, din Siria. De aceea îi informă pe chinezi că atât Persia cât şi Constantinopolul cunosc secretul mătăsii şi nu sunt dispuşi să plătească un preţ atât de ridicat în străinătate, pentru ceea ce pot creşte ieftin acasă. Preţul scăzu întrucâtva, dar nici acum încă fermele noastre de mătase nu sunt în stare să ne îmbrace, fără ajutor din China şi Persia; căci creşterea viermilor de mătase nu este nicidecum o treabă uşoară. Justinian făcu din vânzarea şi manufacturarea mătăsii un monopol de stat.

La două zile după sosirea ei la Curte, stăpâna mea Antonina fu înălţată la rang de patriciană: Ilustra Doamnă

Antonina a Dormitorului; şi fu prezentată lui Justinian, care se purtă condescendent cu ea, dar pretinse că nu o cunoaşte. Între timp, fusese amestecată într-o aventură alarmantă, în seara zilei în care obţinuse acea audienţă la Teodora, părăsi palatul şi se duse pe jos spre punctul cel mai apropiat al Bosforului, unde putea închiria o barcă, s-o ducă până acasă, dincolo de docurile din Cornul de Aur. Dar un ins voinic, cu barbă neagră, purtând o caschetă de negustor, o opri în stradă. O trase deoparte şi o întrebă dacă o cheamă Antonina; iar dacă e aşa, voia să vorbească ceva cu dânsa.

— Sunt o persoană oficială, de la Palat, zise el.

Stăpâna mea refuză să-l însoţească, precum îi propusese necunoscutul, într-o casă din apropiere, căci omul putea fi un impostor, care în fapt intenţiona să o răpească, atât pe ea cât şi pe copiii ei, după ce îi droga, şi apoi să îi vândă ca sclavi unei căpetenii oarecare, din Colchida sau Crimeea sau din cine ştie ce altă regiune sălbatică. Exista un volum considerabil de trafic de femei şi copii răpiţi, spre colţuri îndepărtate ale coastei Mării Negre. Ea răspunse:

— Nu, vino cu mine în această biserică, – unde vom putea vorbi între patru ochi.

Omul acceptă şi intrară. Stăpâna mea zise:

— Arată-mi acum împuternicirea dumitale. Cum pot fi sigură că eşti de la Palat?

El scoase un document oficial, scris cu cerneala purpurie pe care o foloseşte numai împăratul. Documentul atesta că loialul şi iubitul patrician, distinsul cutare (dar îşi ţinu degetul peste nume) primise însărcinarea de superintendent al poliţiei secrete, în oraşul Constantinopol, prin graţia Prea-saerei-sale Clemenţe, Împăratul Justinian.

Stăpâna mea citi documentul la flacăra pâlpîindă a luminărilor lungi, amirositoare, care ardeau în curentul de aer din faţa sanctuarului unui oarecare călugăr martir; părea a fi autentic.

— Ei bine, ce vrei de la mine? întrebă ea,

— O relatare a tot ce s-a petrecut între dumneata şi

împărăteasă, în după amiaza aceasta.

Ea râse, hotărâtă să nu trădeze nici urmă de frică.

— Negreşit, ar fi mai bine să o întrebaţi pe împărăteasă. Memoria mea e slabă în privinţa întrevederilor regale.

— Închisoarea şi puţină tortură o va întări, ameninţă el. Şi mai este o chestiune importantă, pe care Clemenţa-sa doreşte să o afle, şi pe care dumneata, ca o fostă asociată a împărătesei…

Stăpâna mea interveni:

— Dacă împărăteasa a fost atât de mărinimoasă, încât să-şi amintească de anumite servicii neînsemnate, pe care i le făcusem cu mulţi ani înainte de a fi înălţată la purpură, este treaba ei. Eu însă nu-mi aduc aminte de nimic.

El îşi coborî glasul şi-i zise:

— Fără eschivări, te rog frumos. Este adevărat că împărăteasa a avut un fiu nelegitim, în perioada activităţii ei teatrale, de la un negustor de pe Marea Roşie, care vă vizita adeseori la clubul vostru?

Stăpâna mea începu să ţipe şi doi călugări, care le dăduseră târcoale prin întuneric, veniră în fugă,

— Omul acesta blasfemează pe Hristos, zise ea. Este un idolatru, un manichean, un sodomit scârnav şi nu mai ştiu ce. Apăraţi-mă de el, cucernici călugări!

Superintendentul le flutură în faţă împuternicirea.

Această femeie minte, zise el. O interoghez în numele împăratului. Iată, sunt superintendent de poliţie. Plecaţi, fraţi sfinţiţi, şi lăsaţi-mă să o anchetez între patru ochi. Afară mă aşteaptă soldaţi.

Stăpâna mea îi întrebă pe călugări:

— De cine depinde această biserică a Sfintei Maria Magdalena, în privinţa subvenţiei? De Sacra Clemenţă a împăiatului, sau de Sacra Luminăţie a împărătesei?

Amândoi făcură o plecăciune, reeunoscând astfel e: a sunt îndatoraţi Teodorei.

— Sunt în serviciul împărătesei, îi preveni ea. Apoi îl întrebă pe superintendent, întinzându-i degetul arătător:

— Recunoşti inelul acesta?

Era un mic inel de aur, cu un ochi omenesc albastru, pictat pe email, iar în irisul ochiului se vedea o mică iniţială de aur, un *Theta* mare. Teodora i-l dăruise tocmai, ca o dovadă că acum era una dintre persoanele ei de încredere.

Omul încercă să i-l zmulgă de pe deget. Stăpâna mea se bătu cu el, îl lovi în părţile moi şi scăpă. Fugi, cu copiii ei, către altarul mare, pentru a se pune la adăpost, şi omul nu mai îndrăzni să o urmărească. Apoi îi zise celui mai tânăr dintre călugări:

— Fugi la Palat, frate întru Hristos, şi dă imediat de ştire împărătesei, că femeia cu frunzele ele dud se află în primejdie, aici, în biserica voastră.

Călugărul, îngrozit, se scuză:

— Nu am voie să părăsesc această biserică fără îngăduinţa superiorului meu, iar el tocmai ia parte la o slujbă, în catedrală.

— De cine te temi mai mult: de împărăteasă sau de superiorul tău? Pleacă o dată, cu cât o porneşti mai repede, cu atât ai să fii mai repede îndărăt.

Călugărul îşi ridică poalele şi o luă la goană, Superintendentul părăsi încruntat biserica şi-i zise:

— Ai să-ţi atragi mare nemulţumire din partea Clemenţei-sale.

Stăpâna mea răspunse:

— Sau poate mulţumiri din partea Luminăţieisale.

Curând apăru o companie întreagă de Gardă, ca să o escorteze pe stăpâna mea îndărăt, în siguranţa Palatului; aici îi povesti Teodorei câte ceva din cele ce s-au petrecut, dar nu totul: evită, discret, să pomenească de întrebarea cu privire la fiul nelegitim. Totuşi, Teodora luă lucrul în serios, îi ceru o descriere a bărbatului, dar statura voinică şi barba neagră şi uşorul accent provincial erau singurele semne particulare.

— Nu este niciunul dintre agenţii obişnuiţi ai împăratului, zise ea. Este fie cineva necunoscut mie, care are o însărcinare secretă, fie un impostor. Voi descoperi cât de curând.

Dar nu reuşi să-i dea de urmă, deşi îi cercetă pe călugări şi obţinu şi de la ei o descriere. Unul dintre călugări sugeră că necunoscutul vorbise cu un accent cilician, dar în acest punct stăpâna mea nu fu de acord cu el.

Stăpâna mea nu-l mai întâlni niciodată pe acest presupus superintendent de poliţie, dar îşi dădu seama că mişcările ei erau necontenit supravegheate. Înainte de a renunţa la casa ei din Blachernae, s-a comis o spargere şi cutia cu hârtiile ei particulare a fost prădată; noroc că niciuna din aceste hârtii nu era compromiţătoare, nici din punct de vedere moral, nici politic. Stăpâna mea, trebuie să recunosc, nu trăise în ultima vreme o viaţă deosebit de castă; şi fiind în conflict cu legea în privinţa unei proprietăţi a soţului ei, a fost nevoită să-şi cumpere dreptatea într-un tribunal inferior, de la o persoană oficială a facţiunii Verzi, care controla această instanţă. Altminteri, conştiinţa ei era curată şi în scris nu era consemnată niciuna dintre escapadele ei. Era o femeie care niciodată nu scria şi nu păstra scrisori de dragoste, niciodată nu cerea şi nu dădea chitanţe pentru bani, în tranzacţii dubioase. Dar îşi dădu seama foarte curând că trebuie să se poarte cu şi mai multă prudenţă decât fusese obişnuită, pentru a evita ca duşmanii secreţi, care păreau că intenţionează să o lovească printr-însa pe Teodora, să-i facă vreun rău.

Simţi toată vigoarea atacului lor într-o zi sfântă. După ce dimineaţa asistase la audienţele Teodorei, o urmă de aproape în obişnuita procesiune regală, spre catedrala Sfintei Sofia. (Aceasta era încă biserica veche, o clădire minunată, deşi nu comparabilă cu cea aşezată pe acelaşi loc – recunoscută a fi cea mai frumoasă clădire sacră din toată lumea). Stăpâna mea era îmbrăcată în cele mai frumoase mătăsuri înflorate pe care le avea, cu toate adausurile roşii şi purpurii la care o îndreptăţea rangul ei nou, de Doamnă Ilustră, şi purta giuvaerele cele mai grele şi cele mai rafinate – în parte daruri ale Teodorei, care era, în sensul propriu al cuvântului „tot atât de generoasă, pe cât avea de slobodă gura”. Bineînţeles că purta şi o perucă

frumos cârlionţată, de culoare castanie, cu multe bucle, fluturându-i, plăcut la vedere, pe gât, ca să sporească propriul ei păr castaniu, frumos dar nu prea îmbelşugat. Procesiunile acestea îi făceau de fiecare dată plăcere stăpânei mele – afară de zilele în care ploua, bineînţeles; chiar şi cele care se îndreptau spre biserici mai depărtate, în zilele onomastice ale sfinţilor cărora le erau închinate. Căci în asemenea împrejurări, superintendentul străzilor oraşului dă ordin să se măture drumurile principale şi pavajele; şi toată populaţia este îmbrăcată de sărbătoare şi apare cu feţele şi mâinile şi picioarele curate şi se prosternează eu adoraţie la trecerea împăratului şi a împărătesei; şi de la ferestre atârnă pânze brodate şi peste tot se zăresc decoraţiuni ingenioase, din. Mirt, iederă, rozmarin, cu flori de seră şi de câmp, alcătuind litere şi cuvinte prin care cinstirea-împăratului se asociază cu cea a sfântului. Călugării din procesiune cântă imnuri vesele, în ritm de marş, şi prin tot oraşul se aud bătăi ritmice de toacă, ehemând credincioşii Ia rugăciune; fiecare biserică îşi are ritmul ei deosebit, caracteristic.

Şi cu acel prilej, atunci când ajunse la Sfânta Sofia, stăpâna mea era bine dispusă. Trecând prin rândul penitenţilor din vestibul, cărora le este interzisă împărtăşania şi nu au voie să vină mai aproape, urcă scările şi se aşeză lângă doamna Chrysomallo, în rândul din faţă al galeriilor rezervate pentru femei. Se aplecă peste balustrada sculptată şi începu să facă semne vesele spre nava de jos, unde se aflau prieteni ai ei, bărbaţi; căci multe informaţiuni intime se pot schimba astfel, folosind mâinile şi marama. La Sfânta Sofia, ca în cele mai multe dintre bisericile la modă, caracterul sacru al slujbei nu prea era luat în serios: veşmintele şi bârfeala constituiau interesul major al galeriei, iar jos, în navă, un murmur de discuţii politice şi religioase înăbuşeau regulat lectura Scripturilor. Totuşi, cântecul corului de eunuci era ascultat de obicei cu un anumit respect şi aproape toată lumea participa la recitarea Crezului, şi a altor rugăciuni; şi dacă predica era

ţinută de un predicator energic, adeseori era salutată cu aplauze vii şi râsete, sau cu şuierături. Eucaristia se împărţea la urmă, apoi se rostea binecuvântarea, şi iată-ne din nou plecaţi.

— Ar fi o nebunie să fii pornit împotriva ceremoniilor creştineşti; sunt atât de civilizate şi de mondene, obişnuia să spună stăpâna mea. Nu sunt decât o varietate mai calmă a spectacolelor de teatru.

Predicatorul din ziua aceea era un episcop pe care nu-l mai auzisem niciodată, dar despre care se ştia că în calitate de teolog, era foarte admirat de Justinian. Deţinea o dioceză italiană oarecare şi era arătos, deşi cam sclivisit. Îşi alesese ca text versetele din Prima Epistolă a Apostolului Pavel către Corintieni, în care se statorniceşte că bărbaţii trebuie să poarte părul scurt şi să nu se roage cu mpu-l acoperit; dar că femeile trebuie să poarte pârul lung şi să nu se roage cu capul descoperit. Zăbovi cu multă gravitate asupra versetului: „Căci dacă o femeie nu e acoperită, să fie tunsă” ceea ce voia să spună că femeia care participă la o slujbă, în biserică, fără să poarte ceva care să-i acopere capul, să fie pedepsită cu tăierea părului, până aproape de rădăcină. Asistenţa se porni la taelalele obişnuite, deşi nu fără să se remarce expresii de nervozitate pe multe chipuri, atât de bărbaţi cât şi de femei. Deoarece se aflau în catedrală nu puţine femei al căror acoperământ de cap nu consta decât din câteva bijuterii, parcă stropite, pe ici, pe colo, şi mulţi bărbaţi al căror păr era tuns în stilul hunilor, care era la modă – partea din faţă, până în dreptul tâmplelor, se tunde, iar pe spate este lăsat să crească până la umeri. Ce va fi dacă împăratul sau împărăteasa sau amândoi vor fi convinşi de acest episcop să ia într-adevăr măsuri severe împotriva celor ce încalcă legea? Totuşi, nu bărbaţii constituiau ţinta denunţurilor episcopale: predica era îndreptată, foarte ilogic, împotriva femeilor care poartă peruci. De parcă o perucă nu ar fi un acoperământ, şi încă unul dintre cele mai complicate şi mai eficiente cu putinţă!

Episcopul începu încet, cu o voce muzicală, făcând reflecţii generale despre părul femeiesc, citându-i elogios pe poeţii păgâni de ambele limbi – ca să ne lămurească o dată pentru totdeauna că este un om cu educaţie aleasă, nu un predicator oarecare, ignorant şi încuiat, crescut în cine ştie ce mânăstire. Il cită pe Ovidiu cum că spusese cutare lucru, şi Meleager cutare lucru, lăudând un păr frumos pieptănat. Sublinie că nu găseşte laudele acestea potrivnice Scripturilor: căci însuşi Apostolul Pavel, chiar în pasajul din care e extras textul, scrisese: „Dacă o femeie are părul lung, aceasta-i o mândrie pentru dânsa”. Şi lăudând lungimea, Apostolul intenţionase neîndoielnic să laude şi tăria şi luciul, căci niciun păr care nu este tare şi nu este lucios, nu poate creşte până la o lungime lăudabilă. „*Dar,* zise cu emfază colosală pe acest cuvânt, *dar* în timpul oricărei ceremonii religioase şi în orice altă împrejurare, cu excepţia celor mai intime, acest păr lung, tare, lucios, frumos, trebuie să fie acoperit în mod decent, *din respect faţă de îngeri.*”

„Căci îngerii creştini – continuă el să explice, de parcă ar fi întreţinut cu ei raporturi îndelungate şi ostenitoare – sunt toţi, fără excepţie, eunuci; ei privesc din Ceruri în jos, spre oamenii care se roagă, şi din acest unghi vertical nu prea văd altceva decât capete şi umeri. Orice persoană cinstită, care cunoaşte cât de cât eunucii – continuă el cu o privire şireată în direcţia corului şi a aripii lungi, rezervată pentru eunucii din Administraţia de stat şi pentru eunucii personali, ataşaţi de anumiţi curteni eminenţi, ca eu însumi, bunăoară – orice asemenea persoană cinstită mă va sprijini, când afirm că lipsa obişnuitelor organe bărbăteşti de procreaţie nu fereşte inima, precum s-ar putea presupune, de dorinţe carnale, în niciun chip! în fapt, arareori am cunoscut vreun eunuc care ar putea mărturisi cu cugetul pe deplin cinstit că nu a nutrit sentimente gingaşe faţă de mâinile şi ochii şi picioarele şi păx-ul femeilor – oh, în mod deosebit faţă de păr! Cunosc mulţi eunuci înstăriţi şi învăţaţi, care-şi petrec timpul rezervat distracţiei în chip

neserios şi ruşinos, pieptănând încet şi cu voluptate părul unei femei frivole din gospodăria lor! N-aveţi decât să râdeţi, surorilor, dar ştiţi că aşa se petrec lucrurile; şi săvârşiţi un mare păcat, ispitind în felul acesta poftele sterile ale celor castraţi. Îngerii sunt expuşi ispitei, nu mai puţin decât eunucii: starostele duşmanilor a fost el însuşi un înger, care a decăzut din Graţie – şi oare nu, în parte, din încântarea pricinuită de părul vreunei fiice a Pământului? Aşadar din respect faţă de aceşti îngeri binecuvântaţi dar iubitori de frumuseţe, care nu trebuie sustraşi de la misiunile lor religioase, şi anume de a cânta necontenit osanale şi aleluia, prima îndatorire a oricărei femei creştine cu păr frumos este de a-l păstra bine acoperit. Şi este neîndoielnic un mare rău, în sine, să sustragi atenţia unor oameni pioşi de la închinare, prin desfăşurarea, la timp nepotrivit, a gloriei ce încununează femeia, chiar şi fără a căuta să târăşti în colbul pământului îngerii din ceruri, sporind astfel seminţia diavolilor – şi aşa destul de numeroşi, precum se ştie!”

„Dar până şi poeţii păgâni – şi aici îi cită pe Marţian, Properţiu şi Juvenal – au scris cu cea mai mare repulsie despre femeile care poartă păr ce nu le aparţine.” Astfel, perucile se dovedeau a constitui nu numai ’âncălcări ale legilor Bisericii, dar şi ale canoanelor seculare ale frumuseţii şi bunului gust. „în ce priveşte părerea ortodoxă a Sfinţilor Părinţi, ea nu putea fi mai categorică şi o putem rezuma precum urmează: perucile bărbăteşti se folosesc îndeosebi pentru a acoperi chelia; de aceea sunt echivalente cu o tichie pe tigvă şi constituie un acoperământ şi deci sunt anatema. Dar perucile femeieşti (deoarece o femeie chealā constituie o raritate) au ca scop să sporească părul existent, să-i sporească şi să-i îmbunătăţească efectul: deci nu constituie un acoperământ şi în consecinţă sunt anatema. Aceasta este explicaţia fulgerelor îndreptăţite ale Bisericii care, conciliu după conciliu, au fost îndreptate necontenit împotriva perucilor purtate de ambele sexe: atât împotriva perucii bărbăteşti, care constituie o laşitate, cât şi

împotriva perucii femeieşti, care este o expresie a lipsei de modestie. Tertulian a spus

— Dar ce n-a spus Tertulian împotriva acestor monstruozităţi încovrigate şi încârlionţate, care sunt perucile? Printre altele a spus că orice deghizare a propriei fiinţe constituie adulter în faţa lui Dumnezeu. Toate perucile, fardurile, pudrele, măştile, sânii falşi sunt în fapt deghizări, şi ca atare invenţii ale Diavolului."

„Mai mult decât atât, surori rătăcite – continuă episcopul, arătând brusc, foarte brutal spre Chrysomallo şi spre stăpâna mea ale căror peruci erau în ziua aceea, după cea a Teodorei, cele mai elegante monstruozităţi din toată Sfânta Sofia – Tertulian face un apel viguros la mintea voastră şi la scrupulele voastre religioase. El scrie: «Dacă veţi azvârli necucernicul vostru păr fals, ca fiind dispreţuit în Ceruri, nu vi-l pot face oare nesuferit, ca femei cu discernământ lumesc ce vă aflaţi, amin— tindu-vă că buclele acestea lascive, cumpărate de-a gata, pot avea o origină detestabilă? Se poate prea bine să fi fost tăiate de pe cadavrul vreunei femei moarte de ciumă şi să păstreze, în continuare, germenii ciumei; sau, mai rău, au putut prea bine împodobi un cap care a hulit, osândit iremediabil de Ceruri şi purtând astfel blestemul greu şi ineluctabil al lui Dumnezeu»

Ce spune sfântul Ambrozie, cel înţelept, despre peruci? «Nu-mi vorbiţi de peruci cârlionţate: sunt codoaşe ale pasiunilor, nu dascăli intru virtute.» Ce spune sfântul Ciprian, cel drept? «Fiţi atente la ce vă spun, o voi, femei! Adulterul este un păcat grav; dar a purta păr fals este o vină şi mai mare.» Ce spune sfântul Ieronim, cel vestit? Povesteşte o istorie instructivă, de adevărul căreia îşi leagă reputaţia de dascăl creştin; dacă această poveste este născocită, atunci numele lui Ieronim trebuie şters din diptihuri, ca fiind cel al unui eretic sau al unui falsificator! Vorbeşte despre o matroană respectabilă, din rândurile cunoştinţelor sale, numită Praetexta, care a avut nenorocul de a fi căsătorită cu un păgân. Ei bine, este ştiut că o

femeie trebuie să asculte de bărbatul ei în toate privinţele, căci, într-adevăr, următorul text din Corintieni limpezeşte răspicat lucrurile, când spune: «Capul oricărui bărbat este Fiul, dar capul femeii este bărbatul.» Dar în această frază este cuprinsă o rezervă implicită, şi anume: când bărbatul nu este creştin, atunci în problemele spirituale Fiul, şi nu bărbatul, devine capul femeii; la fel şi în cazul văduvelor: Fiul devine singurul lor cap, afară de cazul în care se remărită, ceea ce constituie o lipsă de cuviinţă faţă de Fiu.

Acest soţ, care se chema Hymetius, îi spuse într-o bună zi Praetextei: «nepoata noastră orfană, Eustochia, pe care am crescut-o în casa noastră, ou gingăşie, nu este o fată neatrăgătoare. Ar putea găsi uşor un soţ bogat şi să ne scutească astfel de cheltuielile de zestre; o singură scădere în înfăţişarea ei o împiedică – părul rar şi aspru. De aceea, buna mea soţie, i-epară acest cusur al naturii, ducându-te în taină la peruchier şi comandându-i o perucă frumoasă, cârlionţată.» Ceea ce Praetexta făcu, sperând ca prinţr-o cheltuială de cinci monezi de aur să economisească o mie sau chiar mai multe şi uitând cu desăvârşire atât de îndatoririle ei faţă de Dumnezeu, cât şi de respectul faţă de îngeri. În aceeaşi noapte, stând întinsă alătui'i de soţul ei şi zăbovind în cuget pe îndelete asupra schimbării în bine a Eustochiei, pogorî lângă acest pat păcătos un înger înalt de stat şi vorbi mânios, cu glas subţire: «Praetexta, strigă îngerul, l-ai scultat pe soţul tău, necredinciosul, mai degrabă decât pe Domnul Iau cel răstignit. Ai acoperit părul unei fecioare cu bucle adăugate, dându-i înfăţişarea unei târfe. Pentru asta am să-ţi ofilesc acuma mâinile, poruncindu-le să recunoască cu măsura propriei lor suferinţe, grozăvia crimei tale. Nu vei mai trăi decât cinci luni, şi apoi te va aştepta Iadul; şi dacă te vei încumeta să te mai atingi o dată de capul Eustochiei, soţul tău şi copiii tăi vor muri chiar de faţă cu tine!» O, surori rătăcite, cât de mare fusese păcatul, şi cât de binemeritată această chinuitoare pedeapsă trupească!”

Nimic mai firesc decât ca stăpâna mea Antonina să

înceapă să chicotească la auzul acestei poveşti. Nu avea niciun interes deosebit ca numele acestui sfânt, în speţă Ieronim, să rămână înscris în diptihuri; era de părere că pentru această poveste revoltătoare merita să fie înlăturat fără nicio altă discuţie. Şi dacă mâinile Praetextei au fost într-adevăr veştejite, cum ar mai fi putut oare să atingă capul nepoatei sale? Comunică această remarcă doamnei Chrysomallo, care începu să chicotească la rândul ei, făcând u-i semne soţului ei, aflat în nava de dedesubt şi fluturându-şi mâinile dramatic, de parcă ar fi fost şi ele veştejite. Această frivolitate îl mânie pe episcop. Începu să ocărască pe stăpâna mea şi pe doamna Chrysomallo, pomenindu-le numele, deşi era venetic în oraş: ceea ce ne arătă limpede că un duşman de la Curte îl instigase să predice împotriva lor. Le ameninţă cu excluderea de la împărtăşanie şi o stigmatiză pe stăpâna mea ca pe o văduvă neruşinată, care trăieşte deşănţat, îşi vopseşte faţa şi duce o viaţă veselă, precum marea târfă din Babilon, în loc să poarte straie cernite şi să plângă pentru păcatele ei şi să îngrijească de cei săraci, cum ar trebui să facă o văduvă. Continuă afirmând că stăpâna mea aduce dezonoare Piosului şi Strălucitului Suveran în slujba căruia se află, şi asupra întregului oraş Constantinopol; şi dacă va izbucni o molimă neaşteptată, împrăştiată de peruca oribilă a stăpânei mele şi de zulufii roşii, jegosi, care atârnă din ea, credincioşii din oraş vor şti cui să mulţumească.

Această lipsă de delicateţe fu prea mult pentru Teodora, care stătuse pe tron, alături de Justinian. Se sculă, se scuză printr-o plecăciune respectuoasă în direcţia lui Justinian şi porni să plece, în jos, de-a lungul navei, urmată de pajii ei, fără să mai aştepte eucaristia sau binecuvântarea. Eticheta cerea ca doamnele de la galerie să se scoale, ca să o însoţească. Episcopul cerea în continuare ca stăpâna mea şi doamna Chrysomallo să fie tunse la piele, asemenea unui ou de struţ. Teodora îi răspunse indirect; căci a-i răspunde direct ar fi fost o insultă adusă lui Justinian, care rămăsese tăcut. Se opri din drum, ca să-i strige lui Ioan de Capadocia,

deasupra rândurilor:

— Te rog să-i spui prietenului dumitale elocvent, cu bărbia rasă, că nu este cuviincios ca briciul să predice anatema împotriva pieptenului – şi nici înţelept nu e.

Doamnele coborâră, gălăgioase, de la galerie, iar în biserică rămaseră numai bărbaţii şi eunucii, care ascultară predica până la capăt. Dar auzind zumzetul discuţiei indignate şi agitate care se iscase, episcopul găsi de cuviinţă să-şi încheie argumentaţia, scuzându-se josnic faţă de Clemenţa-sa dacă vorbise cu prea multă sinceritate şi ar fi supărat-o pe prea Casta, Graţioasa şi Frumoasa împărăteasă, ale cărei-glorii nu puteau fi egalate nici de cele mai melodioase versuri ale geniului poeţilor, fie ei creştini, fie păgâni. Episcopul era, într-adevăr, într-o situaţie primejdioasă: el nu ar fi îndrăznit niciodată să rostească o asemenea predică, dacă în particular nu ar fi primit asigurări din partea unora sau altora, că doamna Chrysomallo şi stăpâna mea sunt în dizgraţia Curţii. În ce priveşte briciul şi pieptenul: aluzia Teodorei urmărea să spună că acest episcop se afla el însuşi în culpă faţă de legea Bisericii, apărând cu bărbia rasă. Iar părul lui fusese pomădat intr-o manieră prea puţin cucernică, fiindcă, de fapt, era un tipic filfizon din Ravena. Înainte de sfârşitul zilei, el se şi trezi reîmbarcat pe o mică navă comercială, în drum spre casă, spre Italia. Teodora îi spuse răspicat lui Justinian că rămâne ferm alături de vechile ei partenere, câtă vreme ele sunt loiale tronului, la fel cum îşi păstrează ferm convingerile despre natura unică a Fiului.

Evenimentele acestea produseră mare impresie la Constantinopol şi numele stăpânei mele deveni, în Bazar, subiectul multor povestiri neadevăraje, care însă, una peste alta, nu erau compromiţă-

I

toare. Povestea ei era acum binecunoscută şi faptul că Teodora o recunoscuse ca prietenă, prin admonestarea publică a unui episcop, îi întări mult poziţia. Totuşi, pentru a o apăra de orice act de violenţă îndreptat împotriva

persoanei ei, doi camerieri îi fură ataşaţi ca pază permanentă, ori de câte ori ieşea, fie pe jos, fie cu trăsura; iar când fu trimisă la graniţa persană, ca emisară a Teodorei către Belizarie, în împrejurări pe care le va explica următorul capitol, o însoţi un întreg detaşament de Gardă.

CAPITOLUL VII *BĂTĂLIA DE LA DAR AS*

Ajuns în punctul acesta, trebuie să relatez pe scurt evenimentele petrecute în Persia, după numirea lui Belizarie la comanda trupelor din Daras.

1 nexpugnabilul oraş Nisibis, situat la cincisprezece mile mai la răsărit, fusese odinioară principalul punct de frontieră roman. Rezistase cu succes la trei asedii îndelungate, întreprinse de Sapor, cel de-al unsprezecelea Sassanid; după care i-a fost predat paşnic, prin ruşinosul tratat semnat de împăratul Jovian, care a cedat Persiei cinci districte de frontieră. Pentru a înlocui oraşul Nisibis, Anastasie întărise Darasul, care rămăsese în teritoriu roman; dar era nevoie de un avanpost, pentru a-l asigura împotriva unor atacuri prin surprindere. De aceea, Justinian îi îngădui lui Belizarie, la cererea acestuia, să clădească o fortăreaţă la Mygdon, situat la o depărtare de trei mile de Daras, dar numai la câteva sute de paşi de frontieră.

Belizarie studiase arta fortificaţiilor. Aşeză temelia fortăreţe! într-o poziţie puternică şi începu să clădească de zoi’, intenţionând să o termine şi să instaleze acolo o garnizoană, înainte ca persanii să poată întrerupe lucrarea. Zidarii, foarte numeroşi, clădiră în grabă mare, cu sabia la şold, exact cum se zice că reclădiseră evreii, sub Nehemiah, zidurile Ierusalimului, sub privirile geloase ale vecinilor lor, samariteni. Înainte de a începe lucrarea, Belizarie adunase la Daras o mare cantitate de scânduri şi piatră fasonată şi var; şi zidurile fortăreţei, care cuprindeau două pogoane de pământ, se înălţară. Curând de două staturi de om şi continuau să se ridice repede.

Comandantul persan de la Nisibis înmână imediat un protest lui Belizarie şi trimise o copie şi Comandantului Armatelor Romane din Răsărit, cu o scrisoare de însoţire în

care se spunea că persanii nu trec cu vederea această nouă încălcare a clauzelor tratatului cu privire la fortificaţiile de pe frontieră. Dacă lucrările de construcţie nu încetează pe dată, se va vedea nevoit să recurgă la constrângere.

Acest protest fu trimis neîntârziat lui Justinian, care răspunse că nu trebuie ţinut seama de el şi că Belizarie trebuie să primească fără zăbavă întăriri. Întăririle trimise constau dintr-o divizie mixtă, de cavalerie şi infanterie, sub comanda a doi fraţi, tineri nobili traci, numiţi Coutzes şi Boutzes, care comandaseră împreună trupele staţionate în Liban. Ghinionul voi ca ciocnirea cu persanii să aibă loc într-o zi în care Belizarie zăcea bolnav de malarie în ultimul hal, şi în consecinţă nu era bun de nimic. De fiecare parte nu erau angajaţi mai mult de opt mii de soldaţi în această bătălie, în cursul căreia Boutzes, cu jumătate din cavalerie, se lăsă atras în urmărirea unei mici unităţi inamice, descoperind flancul corpului principal, alcătuit din infanterie. Persanii efectuară un atac concentrat asupra cavaleriei lui Coutzes, pe flancul celălalt, şi o puseră pe fugă, capturând un număr de prizonieri, între care şi pe Coutzes. Infanteria, protejată în fuga ei de cavaleriştii din Regimentul de casă al lui Belizarie, sub comanda lui Ioan Armeanul, se revărsă îndărăt, în fortăreaţă. La căderea serii, Boutzes, întorcându-se cu forţele intacte şi expunând trufaş prada pe care o aducea, află de soarta fratelui său şi se mânie. Ordonă evacuarea fortăreţei, socotind-o aşezată sub o zodie nefavorabilă; şi întreaga forţă romană, infanterie şi cavalerie deopotrivă, se retrase spre Daras, purtându-l pe Belizarie, bolnav, pe o targă. Două zile mai târziu, Belizarie, revenit din delirul febrei, dar încă atât de slab încât abia putea încăleca, îi contraatacă pe persanii care ocupaseră fortăreaţa şi începuseră s-o demoleze. În fruntea cavaleriei sale de casă, care număra o mie de oameni, îi izgoni de pe ziduri; dar Boutzes, care ar fi trebuit să readucă aici infanteria cu materialele şi aprovizionarea necesară pentru a face faţă unui asediu, nu-i putu convinge pe oameni să-l urmeze; fortăreaţa Mygdon fu deci din nou

abandonată din lipsă de garnizoană. Persanii o râseră de pe faţa pământului şi se întoarseră, victorioşi, la Nisibis.

Citind rapoartele care îi parveniseră, Justinian conchise că Comandantul Armatelor din Răsărit procedase greşit, trimiţându-i lui Belizarie forţe nepotrivite şi rău comandate şi că Belizarie este singurul soldat care nu-şi pătase reputaţia. De aceea, îl demise pe Comandantul Armatelor şi-l numi în locul său pe Belizarie, care pe vremea aceea avea numai douăzeci şi opt de ani. De asemenea, Justinian trimise la frontieră pe Maestrul Oficiilor, unul din miniştrii săi principali, în îndatoririie căruia intra şi supravegherea poştelor, comunicaţiilor şi arsenalelor din tot Imperiul de Răsărit, precum şi a ambasadelor din străinătate. Acest Maestru al Oficiilor era însărcinat să reînceapă negocierile de pace cu persanii, dar să le tărăgăneze pe cât se putea de mult, dându-i răgaz lui Belizarie să aducă Darasul, în special, şi toată frontiera, în general, într-o stare de apărare eficientă. Belizarie se folosi de acest armistiţiu pentru a întreprinde un turneu de inspecţie a frontierei, întărind fortificaţiile, recrutând şi instruind trupe noi, adunând depozite de materiale militare. Exista speranţa că redeschiderea ostilităţilor va putea fi evitată, întrucât părea firesc ca, la vârsta de şaptezeci şi cinci de ani, Kobad să prefere o bătrâneţe liniştită grijilor unui alt război major. Dar nu a fost să fie aşa.

Belizarie, care izbutise să adune o armată de douăzeci şi cinci de mii de oameni (dintre care, însă, cel mult trei mii puteau fi socotiţi că vor vădi curaj, fie în atac, fie în defensivă), află curând că o armată bine instruită, de patruzeci de mii de oameni, sub comanda generălissimului persan Firouz, se află în marş împotriva lui. Apoi sosi un mesager persan, cu o comunicare arogantă, adresată lui Belizarie: „Firouz cel cu Panglica de aur va petrece noaptea de mâine în oraşul Daras. Să i se pregătească o baie.”

La care Belizarie răspunse spiritual şi elegant, aşa cum i se potrivea atât de bine: „Belizarie cel cu casca de oţel asigură generalissimul persan că atât camera de sudaţie,

cât şi duşul rece vor fi pregătite şi-l vor aştepta-l.

Persoana care s-a simţit cea mai jignită de mesajul lui Firouz nu a fost, în mod ciudat, Belizarie, ci băieşul. Era acelaşi Andreas, care odinioară fusese sclavul purtător de ghiozdan al lui Belizarie. Cu câţiva ani mai înainte, la Constantinopol, lui Andreas i se dăduse libertatea şi fusese angajat ca instructor la o şcoală de lupte de pe lângă universitate, până ce veni în Răsărit, pentru a fi din nou alături de Belizarie.

Problema tactică a lui Belizarie era acum aceea a hangiului sărac, de la ţară, care trebuie să pregătească, în termen scurt, un banchet pentru un număr mare de oaspeţi flămânzi: şi anume, cum să facă să ajungă puţin pentru mulţi. Asemenea hangiului, ştia că acest puţin este de calitate inferioară şi, tot asemenea hangiului, rezolvă problema printr-o rânduire atentă a mesei, şi un zâmbet curajos, aşezând în faţă mânearea cea mai bună şi vinul cel mai bun, şi ţinând în rezervă mâncarea mai proastă şi vinul mai prost. Mânearea şi vinul mai prost erau infanteria, din care jumătate era alcătuită din oameni de curând luaţi sub arme. Din cauza timpului scurt pe care-l avusese la dispoziţie, hotărâse nici să nu încerce să-i insti’uiască pe recruţii aceştia la mai mult decât o specialitate: de aceea optase să-i facă arcaşi, îi echipă cu arcuri lungi, rigide, şi le reglementă solda pe măsură ce le creştea iscusinţa în mânuirea acestei arme; dar tirul lor se mărginea totuşi la ceea ce el numea „a trage la întâmplare”. Nu cerea mai mult decât ca fiecare om să fie în stare să-şi trimită toate cele patruzeci de săgeţi din tolbă la o distanţă de cel puţin o sută de metri, într-un unghi de tragere nu mai mare de zece grade. În faţa unui duşman în formaţie de masă, considera că atâta va fi suficient. Confecţioase o cantitate mare de săgeţi şi continua să-şi ţină artificierii ocupaţi cu forjarea altor vârfuri de săgeată şi eu pregătirea altor cozi de săgeţi. Infanteria instruită anterior fu specializată, de asemenea, într-o singură direcţie, şi anume apărarea unui pod îngust împotriva şarjelor de cavalerie sau de infanterie;

le găsi tuturor armură de inele şi lănci de lungimi diferite, instruindu-i să lupte în formaţia, de falangă folosită de Alexandru, al cărei front părea zbârlit de lănci, asemenea unui porc spinos. Infanteria semiinstruită fu pusă să se antreneze la aruncarea suliţei.

Mânearea şi vinul mai bun erau, în această metaforă a hangiului sărac, cavaleria. Temporar îşi împărţi cuirasierii de casă în şase grupuri, pe care le trimise ca unităţi model la cele şase escadroane de cavalerie grea, ca să le stimuleze prin această pildă de unitate instruită: nu îi prezentă ca pe nişte instructori, ci doar ca pe nişte adversari de întrecere în arta tragerii şi eschivării şi manevrării rapide – totuşi, ei deveniră instructori. Avea cu el, de asemenea, două escadroane de cavalerie uşoară, de huni massageţi de dincolo de Buchara şi Samarkand, vechi duşmani ai Persiei. Şi o jumătate de escadron de huni herulieni, a căror tabără de vară se află în Crimeea; erau arcaşi deprinşi să tragă rapid, iar pentru luptele corp la corp, foloseau lănci şi săbii late. Purtau mantii din piele de bivol, pe care erau cusute plăci uşoare de metal, dar nu aveau nicio altă armură de corp. (Cavaleria uşoară este esenţială pentru avanposturi, pe frontieră, socotea Belizarie, dar trebuie sprijinită de o puternică forţă de şoc, alcătuită din cavaleria grea, aşezată în garnizoane nu prea depărtate. Imperiul ducea lipsă de cavalerie uşoară; precum se poate deduce din faptul că atât hunii herulieni cât şi cei massageţi locuiesc la multe sute de mile depărtare de graniţa romană.)

Belizarie se duse în faţa Darasului, exact dincolo de terenul de paradă, care este mărginit de şanţul de apărare al oraşului. Desenă un sistem întortochiat de tranşee care urma să fie săpat, adânc de şase picioare şi lat de douăsprezece, cu câte un pod îngust la fiecare o sută de paşi. Sistemul, văzut de pe crenelurile fortăreţei, semăna cu forma unei pălării cu borul lat şi calota pătrată, a cărei parte superioară se rezema de marginea depărtată a terenului de paradă. Intrucât urma să aibă loc o bătălie

hotărâtă de persani şi cum obiectul ei era ocuparea şi demolarea Darasului, Belizarie îşi putea îngădui să rămână în apărare: şi, într-adevăr, a trece la ofensivă cu trupe ca acelea de care dispunea, ar fi fost o iniţiativă foarte puţin înţeleaptă.

De jur împrejurul spaţiului central sau al intrândului care stătea deschis, adică în cele trei părţi ale sistemului de şanţuri, Belizarie îşi aşeză infanteria; podurile erau apărate de falangele de lăncieri, sprijinite de suliţaşi; arcaşii fură înşiruiţi de-a lungul şanţurilor dintre ele. Şanţurile au fost înzestrate pe toată lungimea lor cu ţepi ascuţite şi de altfel erau prea late pentru a putea fi sărite de cavalerie. În faţă, pe laturi, dincolo de şanţurile înaintate (borul pălăriei) postă cavaleria grea. Podurile de peste şanţuri erau aici ceva mai late, pentru a îngădui mişcări mai rapide. Ca o verigă de legătură între centru şi aripi, aşeză şase sute de huni massageţi, în fiecare colţ al intrândului, gata să tragă, în cruciş, nori de săgeţi asupra duşmanului în cazul în care acesta ar încerca să înainteze împotriva infanteriei, sau gata să pornească în ajutorul oricărei aripi de cavalerie care ar da de greutăţi. Drept rezervă, păstră propria lui cavalerie de casă, regrupată acum din nou într-o singură unitate, şi pe hunii herulieni.

Acestea erau dispoziţiunile pe care le dăduse. La consiliul de război, unde le expusese şi le explicase, fuseseră aprobate în unanimitate. Oamenii erau într-o perfectă stare de sănătate, în ciuda climatului torid, de iulie: epidemia de dizenterie şi celelalte boli, caracteristice căldurii, aproape inevitabile la Daras în această parte a anului, nu izbucniseră. Belizarie dăduse ordine foarte stricte de a se amesteca toată apa de băut cu vin acru, ca să o purifice, şi de a se păstra curăţenia latrinelor şi a bucătăriilor de campanie; şi, îndeosebi, de a nu se îngădui muştelor să se aciuiască; spunea că Beelzebut, împăratul muştelor, este diavolul principal al distrugerilor şi acolo unde sunt muşte, apar şi bolile. Mai mult decât atât: ordonase ca toate exerciţiile militare să aibă loc dimineaţa, foarte devreme,

înainte ca soarele să dogorească; după care oamenii săi dormeau, zi de zi, până la ora prânzului. Seara îi trimitea în marşuri de noapte, pentru a-i păstra într-o condiţie fizică potrivită, ori îi punea să sape. Belizarie nu le îngăduia niciodată oamenilor săi să trândăvească. Şi, în consecinţă, acuma, în preajma bătăliei, se aflau în starea de spirit cea mai potrivită şi nutreau cea mai mare încredere în tânărul lor comandant.

A doua zi după sosirea mesagerului lui Firouz, la răsăritul soarelui, străjile de pe creneluri raportară nori de praf ridicându-se de-a lungul drumului dinspre Harmodius, un sat aproape de Mygdon, în direcţia oraşului Nisibis. Curând, coloanele persane putură fi zărite cu ochiul liber, cum se aşezau în formaţie strânsă, dincolo de bătaia arcuri’or romane: infanteria, ascunsă după scuturi imense, ovale, se afla la mijloc, cavaleria pe ambele flanel ri. Armata persanilor era apreciată la patruzeci de mii de oameni. Dar Belizarie comentă:

— Există puţini generali în stare să ştăpânească patruzeci de mii de oameni, în toiul unei bătălii. Firouz s-ar simţi neîndoielnic mai în largul său; dacă armatele noastre ar fi mai apropiate ca număr.

Persanii încercară, prin strigăte provocatoare şi batjocoritoare, să-i determine pe romani să atace, dar aceştia îşi păstrară locul şi tăcerea, şi vreme îndelungată nu se petrecu nimic. Romanii nu se retraseră nici pentru a prinzi, aşa cum obişnuiau – ci li se împărţi la posturile de luptă hrană rece: porc sărat, turte de grâu şi vin. Firouz fusese convins că simpla apariţie a forţelor sale imense îi va înspăimânta pe oamenii noştri şi îi va scoate din minţi, şi că ceasul prânzului va constitui pentru comandanţii mai laşi un pretext pentru a-şi retrage forţele. Nici acum încă nu credea că vor avea loc lupte serioase.

— Aşteptaţi, spunea el. Nu-s decât romani, în curând se vor răzgândi.

Dar nu se petrecu nimic.

Târziu, după amiază, trupele de casă ale unui persan

numit Pituazes, care comanda aripa dreaptă, înaintară, călare, împotriva cavaleriei trace a lui Boutzes, care se afla în faţa lui. Boutzes îi jurase lui Belizarie că în această zi va lupta într-o cooperare loială cu restul forţelor şi că nu se va lăsa atras în nicio aventură personală. După cum se convenise, el se retrase uşor din faţa tranşeelor, atunci când călăreţii lui Pituazes se apropiară. Scopul său era să-i atragă pe persani dincoace, în cursă, şi apoi să se întoarcă şi să-i şarjeze, în timp ce continuau să fie înghesuiţi pe poduri, nedeşfăşuraţi cum trebuie. Dar până la urmă persanii nu îndrăzniră să treacă de şanţuri, aşa că Boutzes şi oamenii săi se întoarseră la posturi, chiuind în şa. Persanii se retraseră. Călăreţii persani au arme şi scuturi bogat împodobite, şi îndeosebi tolbe foarte frumoase, şi poartă mănuşi (pentru care oamenii noştri îi batjocoresc), dar nu au coifuri. De asemenea, se folosesc de cravaşe; în bătălie, oamenii noştri nu au ce face cu cravaşele.

În această hărţuială căzură şapte persani şi Boutzes trimise dincolo de şanţuri o grupă, ca să aducă trupurile. Apoi cele două armate stătură alte câteva minute, pândindu-se în tăcere. Se spune că Firouz a remarcat în faţa ofiţerilor din statul său major, că romanii păstrează o ordine remarcabil de bună, dar că va trimite după garnizoana din Nisibis – alcătuită din încă zece mii de oameni – şi, neîndoielnic, sosirea acesteia, în ziua următoare, va avea efectul de a înfrânge încăpăţânarea duşmanului. Atunci un tânăr persan, al cărui nume nu-l cunosc dar, după cum îl arătau veşmintele şi armele, un aristocrat, ieşi în galop pe un cal superb, roib, îndreptându-se spre centrul roman. Cunoştea câteva cuvinte greceşti, şi după ce trase brusc de hăţuri, rosti tare o chemare la înfruntare individuală, angajându-se să ciopârţească orice nobil roman care ar îndrăzni să i se opună.

Nimeni nu acceptă provocarea, căci exista un ordin general ca rândurile să nu fie descompletate, sub niciun pretext. Tânărul continuă să strige şi să-şi vânture suliţa şi să râdă dispreţuitor. Deodată se iscă un murmur dinspre un

şanţ lăturalnic, pe partea stângă a poziţiei romane. Un călăreţ veni, aplecat peste gâtul calului, ţâşnind peste un pod; trecu de hunii massageţi din unghiul respectiv, îndreptându-se fără ocoluri spre persan. Persanul observă şarja prea târziu. Încercă să o evite, biciuindu-şi brusc calul, dar lancea îl izbi din plin, în partea dreaptă a pieptului şi-l azvârli peste cap. Căzu, ameţit. Romanul, descălecând în grabă, îi tăie gâtul – de parcă ar fi fost un animal de sacrificiu. Un strigăt puternic se înălţă dinspre armata romană şi de pe zidurile Darasului, ticsite de orăşeni. Întâi se crezu că eroul este Boutzes, care îl răzbună pe fratele său Coutzes, prins de persani. Dar când învingătorul se întoarse, călare, în pas de voie, peste şanţuri, aducând după el calul persanului, cu mortul azvârlit peste şa, se văzu cine este – curajosul Andreas, băieşul!

Căci Andreas, care avusese îndatoriri puţine şi un caracter energic, luase parte câtăva vreme, fără ştirea lui Belizarie, la exerciţiile matinale de cavalerie, sub comanda lui Boutzes, care îndeplinea acum funcţia de Maestru al Cailor în armata lui Belizarie; şi datorită antrenamentului său de luptător, devenise un combatant formidabil. Belizarie trimise la el un ofiţer de stat major ca să-l felicite şi să-i transmită un dar, care consta dintr-un coif metalic, cu un moţ alb, o lance cu un steguleţ alb şi un colan de aur, dorind să exprime astfel că vrea să-i acorde rangul de sergent în Regimentul său de Cuirasieri de casă. Dar Maestrul Oficiilor, care funcţiona ca mareşal al lui Belizarie, deplânse încălcarea disciplinei – deşi era încântat de succesul lui Andreas,. Trimise un mesaj către toţi comandanţii de escadron în care se spunea că nimeni nu trebuie să mai răspundă vreunei alte provocări la luptă individuală, sub pedeapsa biciuirii grele. Belizarie nu fu de acord cu Maestrul Oficiilor, deoarece ordinul cuprindea o ameninţare ce nu putea fi tradusă în fapt. Un om care ar ieşi călare, ca să accepte o provocare, fie ar fi victorios, şi atunci opinia generală s-ar împotrivi unanim pedepsirii, fie ar fi înfrânt, şi – atunci persanul i-ar lua cadavrul, până

dincolo de raza de acţiune a bicelor romane.

O a doua provocare se produse foarte curând. Veni din partea unui alt persan, care fusese jignit că primul ieşise din rânduri, încălcând regulile protocolului. Căci în armata pei'sană există în aceste chestiuni un regulament strict: cel ce provoacă, trebuie să fie întotdeauna din familia cea mai nobilă reprezentată în bătălie. Cel de al doilea ieşi deci mai curând ca să restabilească locul de cinste al familiei sale, decât din dorinţa arzătoare de luptă. Nu era un tinerel, ci un bărbat în puterea vârstei; îşi mânuia calul şi armele cu un aer de hotărâre şi experienţă. Nici nu strigă agitat, precum făcuse tânărul pe care îl ucisese Andreas, ci pocni numai din bici, când şi când, cu un strigăt aspru, de „ho, ho”, trecând încet, călare, de-a lungul liniilor romane. La un moment dat, opri calul şi strigă ceva în persană – se credea că-l invită pe însuşi Belizarie, să iasă să-l înfrunte. Dar când cineva din statul major îi raportă aceasta lui Belizarie, îndemnându-l totodată să accepte provocarea, gândindu-se că victoria lui ar îmbărbăta armata, el răspunse cu dispreţ:

— Dacă doreşte moartea, de ce nu-şi pune ştreangul de gât, de unul singur, în loc de a încerca să mă implice ca accesoriu?

Aşa că multă vreme nu ieşi nimeni pentru a-l înfrunta pe cel de-al doilea provocator. Acesta se întorcea tocmai spre liniile persane, poate chiar uşurat că-şi îndeplinise obligaţiunea de onoare faţă de familie fără nicio consecinţă serioasă, când, la fel ca mai înainte, se iscă brusc un murmur; veni din nou un călăreţ – purtând de astă dată o cască cu un moţ alb şi o lance cu steguleţ alb – şarjâncL peste pod. Persanul se întoarse, îşi apucă şi mai tare lancea, dădu pinteni calului şi-l întâmpină pe adversarul său în plină goană. Ambele lănci lunecară de pe pieptarele lustruite, de care se izbiră; dar caii, în loc să treacă unul pe lângă celălalt, cum se petrece de obicei în asemenea întâlniri în viteză, se ciocniră, frunte în frunte, cu zăngănit de armuri şi fură azvârliţi îndărăt, lăsându-se pe încheieturile picioarelor din spate. Călăreţii fură proiectaţi

înainte şi se ciocniră în văzduh, căzând la pământ împreună, învălmăşiţi. Toţi spectatorii îşi reţinură răsuflarea. Romanul îşi reveni mai repede. Când persanul se ridică în genunchi, îl izbi în faţă, cu pumnul, apoi îl apucă de picior şi-l aruncă, peste cap, în stilul binecunoscut al şcolilor de lupte; şi-l lichidă dintr-o singură izbitură de pumnal. Un răcnet se înălţă din rândurile romanilor de după şanţuri şi de pe ziduri, chiar mai puternic decât cel de adineauri, şi se văzu că, îmbrăcat cu uniforma de sergent al Regimentului de casă al lui Belizarie, cel ce luase asupră-şi onoarea Romei fusese iarăşi Andreas. Persanii se retraseră în tabăra lor, socotind ziua de rău augur; iar romanii înălţară cânteeul victoriei şi se retraseră după zidurile Darasului.

Dar Andreas demisiona din rangul de sergent al Regimentului de casă. Făptuise în ziua aceea o mare ispravă, în văzul a şaptezeci de mii de oameni, şi apoi dovedise, prin repetare, că ca se datorase iscusinţei, nu întâmplării: socoti că, oricât ar mai trăi, nu va depăşi niciodată această dublă glorie, care va fi pomenită în veci de veci, la focurile de tabără şi în vinării şi în istoriile scrise ale războiului. De aceea se întoarse la prosoapele, bureţii şi căldările sale, din nou ca simplu băieş, şi nimeni nu-l mai zări vreodată în armură – cu excepţia unei singure împrejurări, externe, la care mă voi referi la timpul potrivit.

A doua zi, devreme, sosi garnizoana din Nisibis, întărind armata persană până la un efectiv de cincizeci de mii de oameni de toate armele, ceea ce constituia dublul forţelor lui Belizarie. Când află vestea, acesta comentă:

— Oricât de rari ar fi generalii care ştiu să stăpânească o armată de patruzeci de mii de oameni, şi mai rari sunt cei în stare să conducă cincizeci de mii.

Presupunerea lui că Firouz va fi oarecum încurcat de dimensiunile stingheritoare ale forţelor sale, părea a fi justificată. Căci acum armata persană se reorganiză în două linii de bătălie egale, una sprijinind pe cealaltă. Belizarie comentă:

— Soluţie de sergent-instructor. Ar fi putut folosi unităţile din faţă pentru a masca Darasul şi cu restul să lovească în liniile mele de comunicaţie!

între timp, el şi Maestrul Oficiilor trimiseră iâmpreună o scrisoare lui Firouz, propunându-i să retragă armata persană la Nisibis, în loc de a forţa o bătălie deznădăjduită şi inutilă. Formularea acestei scrisori îi reveni, în cea mai mare parte, lui Belizarie şi ni s-a păstrat o frază caracteristică: „Niciun om, dacă are o judecată cât de cât sănătoasă, nu este încântat să lupte, chiar când a lupta este necesar; şi generalul care deschide ostilităţile poartă o mare răspundere, nu numai faţă de oamenii de sub comanda lui, ci faţă de toată naţiunea sa, pentru nenorocirile şi grozăviile fără de care nu se poate imagina un război”. Maestrul Oficiilor contribui cu un pasaj, în sensul că negocierile de pace sunt pe punctul de a fi reluate de Justinian, al cărui ambasador se află pe drum, venind dinspre Antiohia, dar că o ciocnire la Daras ar pune definitiv capăt tuturor nădejdilor de soluţionare paşnică.

Firouz răspunse că Persia a fost de atâtea ori dezamăgită de declaraţiile paşnice ale ambasadorilor romani, încât răbdarea ei este epuizată: războiul este singurul leac. Niciun tratat de pace nu mai poate fi luat în serios, şi mai ales unul încheiat sub jurământ de un roman.

Belizarie şi Maestrul Oficiilor răspunseră că ei au spus tot ce s-a putut spune în mod onorabil, şi că această corespondenţă va fi prinsă în ziua următoare de drapelul imperial – copiile identice ale propriilor lor scrisori şi ale răspunsului persan – ca o mărturie, în faţa Dumnezeului creştinilor, că romanii au depus toate eforturile pentru a evita o bătălie inutilă.

Firouz răspunse: „Şi persanii au un Dumnezeu, mai străvechi şi mai puternic decât al vostru şi mâine el ne va conduce nevătămaţi la Daras”.

Belizarie se adresă acum forţelor sale, care fură adunate la un loc, în formaţie, îndărătul şanţului din mijloc. Vorbi cu glas puternic, răspicat şi în cuvinte simple, aşa încât fiecare

om îl auzi atât de clar, de parcă ar fi stat de vorbă cu el într-o încăpere; şi vorbi pe un ton familiar, întâi în latina de tabără, apoi în greacă, pentru ca să-l înţeleagă toţi. Le arată că motivul pentru care armatele romane nu i-au bătut în trecut, în mod invariabil, pe persani, inferiori deopotrivă în curaj, armament şi forţă trupească, a fost că disciplina lor. Lăsase de dorit; şi aceasta este un cusur, uşor de remediat. Dacă fiecare om îşi ascultă ofiţerul, atât în timpul înaintării, cât şi al retragerii, înfrângerea este exclusă. Bătălia trebuie purtată de soldatul de rând de parcă s-ar afla la instrucţie; şi la instrucţie este neîndoielnic mai uşor să asculţi decât să rupi rândurile şi să acţionezi cum te taie capul. Controlul tactic al bătăliei trebuie să rămână în mâinile generalului care comandă, în speţă, Belizarie, şi el a dat ordine clare, alternative, ofiţerilor din subordine, cum anume să acţioneze în cazul uneia sau alteia din variantele posibile ale bătăliei. Soldatul de rând să fie atât de ocupat cu propriile sale arme şi cu păstrarea formaţiei, încât să nu aibă răgaz să facă speculaţii neîntemeiate despre evoluţia generală a luptelor. Trebuie să aibă toată încrederea în inteligenţa încercată şi în loialitatea ofiţerilor. Făcu, de asemenea, o referire ironică la infanteria persană care era numai pe jumătate alcătuită din soldaţi instruiţi.

— Voi, recruţii romani, aţi învăţat într-un răgaz scurt să faceţi bine un lucru, şi anume să trageţi tare şi drept; şi recruţii lor şi-au însuşit o artă militară, şi anume arta de a se piti pe după scuturile lor enorme. Nu sunt decât o gloată de ţărani, aduşi numai pentru a face impresie, asemenea armatelor de pe scenă şi încă înainte de trecerea zilei îl vor încurca grozav pe generalissimul lor. Au suliţi de mână, e adevărat, dar asta nu-i face suliţaşi mai curând decât dacă ar fi înarmaţi cu fluiere şi îi s-ar zice îmblânzitori de şerpi!

Din turnul de veghe se dădu semnalul că persanii încep să-şi orânduiască forţele; aşa încât, cu urale zgomotoase la adresa lui Belizarie, parada se puse în mişcare. Cavaleria grea se îndreptă spre postul ei, pe maluri, cavaleria uşoară se aşeză în cele două unghiuri ale intrândului, arcaşii se

aliniară iarăşi de-a lungul şanţurilor mai apropiate, falăngile de lăncieri se postară la poduri, cu suliţaşii în spate şi alături de ei. Pharas, căpetenia hunilor herulieni, un om mic de stat, cu picioarele crăcănate, veni încet la Belizarie şi-i zise, în greaca negustorească, aproape de neînţeles, pe care o vorbesc aceşti sălbatici din Crimeea:

— Eu nu lovesc persani, nu mult, aici, sub ziduri inalte: trimite mine după deal în stângă, departe. Mă ascund după deal. Când persani venit, eU grăbesc în spatele lor; eu şarjat, trag, trag.

Belizarie se uită drept în ochii lui Pharas, care-şi coborî privirea. Era evident că Pharas se îndoia de deznodământul bătăliei şi voia să se menţină într-o poziţie în general, neutră; şarja lui finală se va îndrepta împotriva acelei părţi care i se va părea că este pe punctul de a pierde bătălia. Belizarie băgă de seamă că degetul lui Pharas sângera de la o mică zgârietură; de aceea îi apucă repede degetul, deşi-se aflau încălecaţi, genunchi lângă genunchi şi, luându-l în gură, îl supse. Apoi zise:

— Ţi-am mâncat sângele, Pharas: vei fi *arida* al meu, fratele meu de sânge. Du-te acum, dragă Pharas, *anda* al meu şi fă cum spui. Ascunde-te după dealul acela şi şarjează-i pe persani, dar nici prea devreme nici prea târziu.

Pharas se plânse, jeluindu-se:

— Mi-ai mâncat sângele, acum dă-mi-l pe al tău, *anda*!

Căci datorită acestei acţiuni unilaterale, se afla (potrivit superstiţiei hunilor) sub puterea magică a lui Belizarie. Dar Belizarie răspunse:

— După ce vei fi şarjat, ai să mănânci până te saturi. Dar acum nu am sânge care să-mi prisosească, *anda.*

Aşa că Pharas se trezi legat de Belizarie şi nevoit să-i fie loial.

Persanii rămaseră pe poziţii toată dimineaţa, până ce auziră dinspre întărituri goarnele, dând semnalul ca distribuitorii de raţii să vină şi să aducă prânzul la şanţuri. Când Firouz socoti că distribuirea mesei este pe punctul de

a începe, lansă atacul. Ostaşii persani sunt învăţaţi să mănânce târziu după amiază şi în consecinţă nu sunt flămânzi până la ceasul la care soarele coboară pe cer, în vreme ce pofta romanilor se stârneşte o dată cu sunetul goarnei de amiază. Belizarie prevăzuse acest atac de amiază şi-şi sfătuise trupele să-şi umple pântecele la masa de dimineaţă; aşa că luptară nu mai puţin bine. Cavaleria persană înaintă până în bătaia arcurilor cavaleriei romane de pe aripi, şi începu să tragă; şi un mare număr de arcaşi pedeştri pătrunse, de asemenea, în intrând şi începu să tragă nori de săgeţi asupra infanteriei romane şi asupra cavaleriei uşoare, din unghiurile şanţurilor. Aceşti arcaşi pedeştri înaintară în linii paralele, cu un singur pas distanţă între rânduri. Îndată ce omul din capul unui rlând îşi slobozea săgeata se trăgea un rând îndărăt, ajungând apoi abia treptat din nou în capul rândului; în felul acesta se menţinea un şuvoi continuu de săgeţi. Depăşeau de departe numărul propriilor noştri arcaşi, dar sufereau trei mari dezavantaje, în primul rând, arcurile rigide pe care le foloseau recruţii lui Belizarie aveau o bătaie mai mare decât arcurile uşoare ale lor; apoi, vântul bătea dinspre apus, aşa că săgeţile lor pierdeau din viteză şi cădeau prea scurt; şi, în sfârşit, asupra lor se trăgea şi din faţă şi din ambele părţi, iar ei erau destul de îngrămădiţi pentru ca tragerea la întâmplare a romanilor să le producă pierderi. Presiunea trupelor proaspete din spate îi forţa să înainteze mai adânc decât doreau şi, în ciuda faptului că asta îi aducea mai aproape, aveau pierderi mai mari. În acelaşi timp, o încercare cam nehotărâtă a suliţaşilor persani de a captura două poduri, eşuă; suliţaşii noştri îi izgoniră. Dar, cam după un ceas sau două, ambele părţi epuizându-şi proiectilele, de-a lungul întregii linii se dezlănţuiră bătălii deznădăjduite în dreptul podurilor, cu lancea şi cu suliţa, şi avură loc încercări de trecere a şanţurilor, peste poduri improvizate din scânduri. Belizarie frânse cu cavaleria descălecată – şi anume cu escadronul din dreapta al hunilor massageţi, rechemaţi acum dincoace de şanţ – o acţiune

primejdioasă a inamicului.

Până la urmă, atacatorii obţinură, pe partea stângă, o uşoară superioritate asupra tracilor lui Boutzes. Forţară unul dintre poduri şi izbutiră să se desfăşoare pe partea cealaltă. Trupele inamice, angajate în acţiunea de aici, erau auxiliari sarazini, încălecaţi pe cai foarte buni, ei înşişi foarte sălbatici. Boutzes luptă cu vigoare, dar deznodământul rămase incert, până ce escadronul din stângă al hunilor massageţi care, asemenea escadronului din dreapta, fusese rechemat dincoace de şanţ, veni galopând în ajutorul tracilor. Fuseseră tocmai aprovizionaţi suplimentar cu săgeţi persane, strânse de pretutindeni, în mare grabă, de o mulţime de băieţi din oraş, care le legau apoi câte patruzeci la un loc. Sarazinii fură împinşi îndărăt, peste şanţ, cu pierderi grele, şi nu avură vreme să-şi refacă formaţia, căci acum

Pharas, cu jumătatea de escadron de huni herulieni, îi şarjă pe neaşteptate, din spate, venind de după deal. Se spune că în ziua aeeea, în raport cu numărul lor, oamenii lui Pharas făcură mai multe ravagii în rândurile inamicului, decât oricare altă unitate angajată pe câmpul de bătălie» îşi folosiră săbiile late şi, prinsă între ei pe de o parte, tracii lui Boutzes şi hunii massageţi pe de altă parte, cavaleria persană de pe această aripă pierdu trei mii de oameni. Supravieţuitorii se traseră îndărăt, către corpul principal; dar Boutzes nu avea instrucţiuni să-i urmărească şi se întoarse, la şanţul său, respectând ordinele primite.

Belizarie rechemă imediat hunii massageţi şi oamenii lui Pharas. Îl îmbrăţişă pe Pharas şi completă ceremonialul de frăţie de sânge, îngăduindu-i lui Pharas isă sugă o julitură de săgeată, de pe dosul mâinii sale. Acum era nevoie arzătoare de aceşti luptători grozavi pe flancul celălalt, unde Firouz trimisese tocmai „Nemuritorii” – corpul regal de cavalerie grea, care număra zece. Mii de oameni – ca să frângă, cu orice preţ, apărarea. „Nemuritorii” izbutiră să forţeze două poduri. Cavaleria noastră angajată aici, alcătuită în cea mai mare parte din armeni, se retrase

încet, deplasându-se în diagonală, spre dreapta, conform instrucţiunilor. Manevra aceasta lăsă un câmp gol şi curat, potrivit pentru o contra-şarjă romană, dinspre centru. Escadronul din dreapta al hunilor-massageţi, acum reîncălecat şi reunit cu ceilalţi massageţi, proaspăt întorşi din bătălia victorioasă de pe aripa stângă, şi cu herulienii lui Pharas şi cu incomparabilul Regiment de casă al lui Belizarie, porniră în trap şi trecură apoi în galop. Atât de mare fu vigoarea acestei şarje, care îi prinse pe persani din flanc, încât tăie drept prin coloană, frângând-o în două părţi inegale.

Pe această aripă comanda generalul persan Baresmanas, cel cu un singur ochi, un văr al regelui Kobad. Călărea liniştit, cu statul său major, în spatele a ceea ce credea a fi o urmărire victorioasă a aripei drepte, frânte, a romanilor, când deodată, din partea în care era chior, auzi strigăte sălbatice şi ţipete, iar hunii massageţi năvăliră peste el, cu lăncile lor scurte, groase şi cu săbiile late şuierând. Hunii aveau motive temeinice pentru a-l urî pe Baresmanas, căci el fusese cel ce le luase păşunile din Orientul îndepărtat. Drept răzbunare, călătoriseră multe sute de mile ca să se înroleze în armata romană. Căpetenia lor, Sunicas, atacă cu lancea pe purtătorul Marelui Drapel, aflat la câţiva paşi în faţa lui Baresmanas şi-l nimeri în coastă, sub braţul ridicat, aşa că drapelul de culoarea carminului cu „Leul şi Soarele” brodate pe el, se înclină brusc şi căzu. Un strigăt de mânie şi de alarmă iscat din spate, îi opri pe „Nemuritorii” din faţă; întorcându-şi privirile, văzură că Marele lor Drapel s-a prăbuşit; năvăliră îndărăt, spre a sări în ajutor. Dar era prea târziu. Sunicas, beat de victorie, îl căută el însuşi pe Baresmanas şi-l ucise, izbindu-l cu lancea în coastă; văzând aceasta, persanii din spatele său se întoarseră şi o rupseră la fugă. Principalul corp al „Nemuritorilor” era împresurat, căci oamenii îşi reveniseră şi acum luptau iarăşi cu dârzenie; şi, înainte de sfârşitul zilei, căzură nu mai puţin de cinci mii dintre aceşti persani nobili,

Curând, centrul persan, lipsit de apărare, se frânse şi

porni şuvoi îndărăt, spre Nisibis; recruţii infanteriei persane confirmară opinia negativă a lui ’Belizarie, azvârlindu-şi scuturile mari şi suliţele în clipa în care principalul corp roman se repezi în urmărirea lor. Recruţii romani, deşi instruiţi numai în mânuirea la întâmplare a arcului, ridicară suliţele căzute şi se jucară de-a suliţaşii; rândurile persane erau într-o asemenea debandadă, încât până şi acest tir stângaci le prefăcu retragerea în derută şi masacru.

Dar Belizarie nu îngădui ca urmărirea să fie împinsă dincolo de o milă sau aşa ceva, căci era un principiu al său, de totdeauna, că un duşman înfrânt nu trebuie urmărit până e adus la disperare

— Ceea ce fusese şi una dintre maximele lui luliu Caesar. În felul acesta el păstră victoria neîntinată. Pentru prima oară de mai bine de o sută de ani, romanii învinseseră în mod hotărâtor o armată persană; şi se luptaseră în mare inferioritate numerică. Marele Drapel al lui Baresmanas, pătat de sânge, fu ridicat de pe câmpul de bătălie şi Belizarie îl trimise lui Justinian, o dată cu mesajele împodobite cu lauri, vestind victoria.

Vreme îndelungată, armata persană nu-şi mai reveni din surpriză şi ruşine. Până la sfârşitul anului, pe această porţiune a graniţei nu mai avură loc decât. Hărţuieli, deoarece Belizarie nu putea risca un atac împotriva oraşului Nisibis, şi nici măcar o încercare de a reclădi fortăreaţa Mygdon. În ce-l priveşte pe Firouz, Kobad îl acuză de laşitate şi-i luă panglica de aur din păr, care fusese însemnul rangului său înalt.

15 – Corniţele Belizarie voi. I

Să vă mai spun câte ceva despre huni. Sunt mai multe seminţii între ei, şi ocupă întreg teritoriul sălbatic aşezat la nord de imperiile roman şi persan, de la munţii Carpaţi şi până departe, în China. Există huni albi, şi huni massageţi, huni herulieni, huni bulgari şi tătari şi încă mulţi alţii. Toţi au, îndeobşte, aceleaşi obiceiuri, cu excepţia celor herulieni, care, de curând, au trecut la creştinism. Hunii sunt de culoarea grâului, au ochii oblici, adânciţi, (mereu

înroşiţi de vânt şi de nisip), nasuri mici, obraji rotofei, păr negru, moale, pe care-l poartă ras în faţă, împletit la urechi şi atârnând lung pe spate, tigve turtite, braţe puternice, picioare scurte, răsucite spre înăuntru. Navighează prin deşert precum marinarii pe mare, în caravane lungi, alcătuite din căruţe cu coviltire negre. Caii lor pot galopa douăzeci de mile fără a se opri şi parcurg într-o singură zi o sută de mile. Pe unele căruţe leagă coşuri mari de răchită, acoperite cu pâslă neagră, în care pun toată avuţia lor gospodărească; şi pe altele leagă corturi în formă de clopot, din acelaşi material, care constituie de fapt singurul lor cămin. Se mută de la o păşune la alta, pe măsură ce se schimbă anotimpul; într-un an sunt în stare să străbată o distanţă egală cu cea de la Constantinopol la Babilon şi îndărăt. ’ Fiecare trib şi fiecare clan din fiecare trib îşi are propriile sale păşuni, moştenite. Cele mai multe dintre războaiele lor izbucnesc datorită unor certuri pentru dreptul la păşunat. Vara îşi întorc faţa spre nord, urmând cintezoiul zăpezilor; iarna se întorc înspre sud. Nu ară pământul, dar obţin cereale fie prin schimb, fie ca tribut al vecinilor aşezaţi. Principala lor băutură răcoritoare este laptele de iapă, pe care ei îl numesc *kosmos* şi pe care-l beau fie proaspăt, fie ca lapte acrit, fie ca zer, fie ca ameţitorul *kavasse.* Au oroare de apa curată. Mănâncă orice fel de carne, dar îşi procură singuri numai vânat sau carne de cal, căci porcul sau boul ar muri în vânturile necruţătoare ale stepelor prin care hălăduiesc. Conservă carnea uscând-o la soare şi vânt, fără sare. Popoarele civilizate îi detestă, pentru că ei consumă carne de cal.

Hunii poartă bonete din piele de vulpe, iar pentru a păstra căldura, îmbracă iarna două mantale lungi, una cu blana întoarsă în afară, cealaltă, cu blana înăuntru. Rangul unui om este indicat de soiul de blană pe care-l poartă: oamenii de rând poartă piei de câine sau de lup, dar nobilii, de samur. Nădragii lor sunt din piele de capră. Poartă pe pumn şoimi, cu ajutorul cărora vânează o mare cantitate de gâşte bătrâne şi de alte sălbăticiuni. Celălalt sport de frunte

al lor este lupta de pe cal. Sunt foarte certăreţi; când doi bărbaţi se bat, un al treilea nu îndrăzneşte niciodată să intervină pentru a-i despărţi, nici măcar fratele sau tatăl unuia dintre cei doi. Omorul este pedepsit cu moartea (afară de cazul în care ucigaşul era beat în clipa în care a comis fapta), la fel şi dezmăţul trupesc, adulterul, furtul, urinatul peste focul de tabără şi chiar şi infracţiuni mai mici, afară de cazul în care sunt făptuite în afara clanului sau a confederaţiei de triburi; în afară, totul este permis. Veşmintele lor personale sunt foarte jegoase şi nici ei nu se spală, în schimb îşi mânjesc feţele cu seu de cal. Se închină cerului albastru şi folosesc vrăjitori; de teama spiritelor rele, omul bolnav nu poate fi vizitat de nimeni, afară de servitorii săi. Sunt îngroziţi de tunet şi de fulger, iar în timpul furtunilor se ascund în corturi. La ei, căsătoria se înfăptuieşte prin captură sau prin mimarea capturii, iar fiul moşteneşte toate nevestele tatălui, cu excepţia mamei sale. Armele lor, precum am mai spus, sunt arcuri uşoare, săgeţi, lănci groase şi săbii late, încovoiate. În bătălie, bărbaţii mai nobili poartă haine de piele, acoperite, î-n faţă. Cu plăci de metal; dar nu şi în spate, pentru că asta se consideră laşitate. Vorbesc într-o limbă aproape neinteligibilă, ciripind ca păsările.

în cea mai mare parte a timpului, trăiesc în neînţelegere şi harţă, trib cu trib şi clan cu clan, dar câteodată, câte un nobil de sine stătător se ridică, devenind prinţ şi având multe clanuri în subordinele sale; este numit Han. Când se ridică un asemenea Han, cele două imperii trebuie să se ferească de incursiunile hunilor de peste graniţă.

Atâta, deci, despre huni.

CAPITOLUL VIII *BĂTĂLIA INUTILĂ*

Această victorie a prilejuit călătoria stăpânei mele, Antonina, la Daras: împărăteasa Teodora o trimise la Belizarie, cu o scrisoare de felicitări personale şi cu daruri. Precum era firesc, şi împăratul Justinian trimise o scrisoare şi daruri, fără a şti însă că Teodora procedează la fel, deoarece ea nu-i făcuse această confidenţă. Cele două

misiuni navigară independent una de alta. Darurile lui Justinian constau dintr-o togă de ceremonie, superb brodată cu fir de aur şi perle;

o carte de rugăciuni, ilustrată, legată în fildeş sculptat; o relicvă valoroasă – strachina autentică, de cerşetor, a Sfântului Bartimeu cel orb, căruia, după evanghelistul Marcu, Mântuitorul îi redase vederea. Această strachină, care ajunsese la Justinian din tezaurul unei mânăstiri desfiinţată de curând pentru imoralitatea ei, era din lemn de măslin, care, din cauza vechimii, dobândise o culoare argintiu-eenuşie. (Nu era împodobită cu metale preţioase şi pietre, cum sunt de obicei aceste relicve, ci era o simplă strachină de cerşit, de felul celor pe care cerşetorii le mai folosesc şi acum, stând sub porticul bisericilor sau în pieţe. De jur împrejurul buzei fuseseră încrustate cândva, nu se ştie când, cuvintele greceşti „Sărăcie şi Răbdare”, în epistola scrisă de mâna lui Justinian, se aduceau mari elogii iscusinţei lui Belizarie, vădită în bătălie, şi loialităţii Ivii faţă de cauza imperială şi era încurajat să-şi repete faptele glorioase, cu binecuvântarea lui Dumnezeu, dacă persanul păgân va îndrăzni vreodată să ne mai violeze frontierele, dar în acelaşi timp Justinian îl sfătuia să cruţe, pe cât îi va fi cu putinţă, numărul de oameni combatanţi; câtă vreme continua să stăruie lipsa de soldaţi, îndemnul la răbdare, încrustat pe sfânta relicvă, trebuia respectat întocmai.

Justinian încredinţă această solie lui Narses, şambelanul Curţii. În dreptul Lesbosului, corabia în care naviga acesta o depăşi pe cea în care ne aflam noi, stăpâna mea şi cu mine, şi Narses o invită politicos să-şi unească forţele cu ale lui. Narses avea o statură de pitic şi era de o sluţenie respingătoare: băştinaş din Armenia persană, avea renumele de a fi cel mai deştept om din Constantinopol şi era, fireşte, eunuc. Stăpâna mea, jucăuşă, pentru a mai uşura plictisul călătoriei de trei săptămâni, începu să-l necăjească pe Narses, cum că e „trădător al sexului său”. Am auzit-o, fără să vreau, şoptindu-i într-o seară cameristei ei, Macedonia:

— Nu vădeşte niciuna din trăsăturile obişnuite ale eunucilor – înclinaţie spre lux, sentimentalism, fire fricoasă şi religiozitate speculativă. Nu-şi exprimă dorinţa de a pieptăna frumosul meu par castaniu, sau de a-mi dezmierda picioarele gingaşe, şi nici nu pare să-mi invidieze frumuseţea chipului: ceea ce este, între: toate, trăsătura cea mai pregnantă la eunuci. (Am omis să menţionez că stăpâna mea era apreciată – şi nu numai în virtutea costisitoarelor înfrumuseţări, rezultate de pe urma migalei mâinilor peruchierului, pedicuristului, manicuristului şi tuturor celorlalţi din aceas'tă branşă, cât mai ales datorită propriilor ei daruri – ca una dintre primele trei frumuseţi feminine din Constantinopol; primul loc fiind, fireşte, de neatins, căci era rezervat împărătesei.) Narses discută concret despre problemele apărării graniţei, despre recrutări şi despre intendenţă; şi când se adresa escortei de Gărzi, dădea ordine limpezi, categorice, imitând foarte bine intonaţia şi vocea militarilor, ceea ce stârnea un zâmbet uşor al stăpânei mele. Zâmbetul ei îl jigni, ceea ce el îi spuse pe faţă.

Ei bine, noi, eunucii, constituim o trăsătură de frunte a civilizaţiei romane de Răsărit, şi jucăm un l-ol foarte folositor în viaţa ei. Istoria vieţii mele n-a fost obişnuită – în fapt, cei mai mulţi eunuci sunt importaţi de tineri de pe ţărmurile Mării Negre, cam de prin Colchida, şi sunt instruiţi într-o şcoală specială a Palatului, în toate amănuntele, Administraţiei de stat Imperiale, care este aproape în întregime dominată de eunuci. Împăraţii noştri şi-au însuşit iniţial de la curtea persană principiul că eunucii, nefiind eligibili în funcţii supreme şi. Nici în stare de a întemeia familii primejdios de puternice, pot fi onoraţi fără riscuri cu încrederea regală şi folosiţi ca un bastion împotriva conspiraţiilor de nobili puternici, care ar putea ţinti uzurparea tronului. În general, eunucii devin funcţionari mai blânzi, mai loiali şi mai harnici decât colegii lor cu sâmburele intact, şi minuţiozitatea lor în chestiunile cotidiene – nu contest că sunt minuţioşi – este o puternică

forţă conservatoare. De aceea în familiile de clasă mijlocie, bogate, care au destui feciori pentru a continua stirpea, a devenit de mult obicei să se castreze câte unul dintre cei mai tineri, deliberat, în vederea pregătirii sale pentru o carieră rodnică în Administraţia de stat. De asemenea, fiii bastarzi ai împăraţilor, sau cei ai fiilor şi fiicelor lor, sunt castraţi în mod sistematic, pentru a face din ei cetăţeni folositori şi pentru a preîntâmpina eventualele lor aspiraţii la tron. Eunucii nu sunt excluşi nici de la preoţie, cum fusese cazul la toate ordinele preoţeşti din vremurile păgâne, cu excepţia preoţilor din Atlis ai Mamei Cybele. Însuşi patriarhul oraşului este acum adeseori unul dintre ai noştri.

Astfel, a fi eunuc înseamnă, cel puţin pe plan social, mai degrabă un avantaj decât un dezavantaj, ceea ce reiese şi din compararea preţurilor pe piaţa de sclavi. Preţul unui sclav de casă eunuc este de trei ori cât cel al unuia nevătămat; şi este numai cu ceva mai scăzut decât cel al unui medic de casă experimentat sau al unui artist iscusit. Eunucul este însă numai rareori un om fericit, deoarece, îndeobşte, operaţia se efectuează înainte de vârsta pubertăţii şi, în consecinţă, el îşi imaginează, în taină, că a fi un bărbat întreg înseamnă ceva foarte buo; dacă nu de altceva, măcar pentru că bărbaţii întregi sunt în situaţia de a-i batjocori pe eunuci, jurând că ar prefera să fie orbi sau muţi sau surzi, sau chiar toate trei laolaltă, decât să se lipsească de dulcele şi sănătosul act al dragostei. Fireşte eunucul are gata pregătit răspunsul la asemenea lăudăroşenie, şi anume că sexul este în fapt o nebunie, care nu aduce nimănui prea mult noroc. Dar în taină, mărturisesc şi eu, eunucul e în stare să-l pizmuiască pe bărbatul care poate să ducă o femeie la pat şi acolo să-i facă mai mult decât să o îmbrăţişeze pur şi simplu ca pe o soră şi să-i sărute, neprihănit, ochii.

Stăpâna mea Antonina mi-a spus o dată:

— În ce mă priveşte, dragul meu Eugeniu, dacă nu aş fi femeie, aş vrea să fiu mult mai degrabă eunuc decât

bărbat; căci bărbaţilor le vine extrem de greu să găsească în materie de sex o cale medie, între dezmăţ şi ascetism. Faptul că noi, femeile, suntem privite cu atâta suspiciune de către Biserică şi că de pe amvoane se predică atât de caraghios împotriva noastră, înfăţişându-ne ca pe nişte ispititoare şi nimicitoare, l-am înţeles întotdeauna ca pe o mărturisire indirectă a invidiei nutrite de bărbaţi faţă de echilibrul femeilor. Eunucul se bucură într-o anumită măsură de acest echilibru şi s-ar bucura de el din plin, dacă nu i-ar batjocori acei fericiţi-nefericiţi întregi la trup. În legătură cu asta, Eugeniu, să ţii seama de fabula lui Esop despre vulpea care şi-a pierdut coada într-o capcană şi care apoi a încercat să-şi convingă semenii, adică vulpile celelalte, cât de convenabilă este această mutilare. Ele o batjocoriră, spunându-i că a ajuns la această părere numai pentru că ea însăşi fusese mutilată. Despre Esop se spune că ar fi fost un sclav eunuc, cum eşti şi tu. Eu conchid că morala cuprinsă în această fabulă nu este cea luată îndeobşte ca atare, şi anume că celui nenorocit îi place să-i vadă şi pe ceilalţi la fel – cum se petrece bunăoară cu călugării care, depunând jurăminte severe, şi-au pierdut libertatea şi încearcă să-şi convingă prietenii vechi să procedeze la fel. Nu, morala constă mai degrabă din evidenţierea imposibilităţii de a

I

conchide logic dacă bărbaţii sunt mai fericiţi în sau fără deplinătatea puterilor lor trupeşti. În ce mă priveşte, mă simt fericită că sunt femeie şi că această discuţie nu mă atinge personal, în niciun fel.

Stăpâna mea îi spuse şi lui Narses aproximativ aceleaşi lucruri. El răspunse la tachinările ei cu cumpătare şi-i relată povestea vieţii sale, din care reieşi de ce anume este nemulţumit de starea lui trupească. La unsprezece ani fusese făcut prizonier, într-o bătălie, şi la acea vârstă fragedă ucisese un om cu săbiuţa lui – căci se trăgea dintr-o binecunoscută familie de militari din Armenia. Zicea că urăşte munca de birou şi speră să-l convingă într-o zi pe

împărat să-i încredinţeze un comandament militar; toată viaţa studiase intens strategia şi tactica şi, dacă i s-ar acorda

I o dată prilejul, credea că într-o bună zi i s-ar aduce şi lui asemenea daruri regeşti, ca acelea pe care le duce acum el lui Belizarie, sau poate chiar altele şi mai mari!

; Este ştiut că aproape fiecare om de pe lumea asta este nemulţumit cu meseria sau cu profesiunea lui. Fermierul ar vrea să fie împărat, împăratul ar vrea să sădească verze; costelivul căpitan al navei comerciale îl invidiază pe proprietarul borţos al vinăriei – care, la rândul său, îi întoarce invidia, nemulţumit de viaţa sa sedentară. Dar este înţelept să nu râzi de oamenii aceştia când dau glas nemulţumirii lor, în chip de confidenţă: stăpâna mea învăţase de ptima dată să se poarte astfel, cu tact, încă din zilele de odinioară, de pe când lucra la club. Aşa că se prefăcu a-şi da seama că greşise atunci când îi vorbise lui Narses ca unui oarecare eunuc paşnic de prin Colchida şi vădi simpatie faţă de nemulţumirea lui. Declară că dacă vreodată va fi răsplătit, prin numirea într-un înalt post militar, pentru marile servicii pe care le adusese statului, ea va fi prima să-l felicite şi să-i dorească succes. Cât mai dură călătoria, se împăcară bine; şi Narses deveni un bun prieten al ei. O ceartă şi o împăcare sunt un preambul mai favorabil al prieteniei decât multe altele. Dar vă puteţi imagina că stăpâna mea nu putea lua ambiţiile lui militare prea în serios, chiar şi după ce el dovedi, prin discuţiile cu cei doi căpitani de Gardă care comandau escorta lui şi a ei, că are mai multe cunoştinţe în domeniul teoriei militare decât ei. Căci deşi putea fi adevărat că la vârsta de unsprezece ani ucisese cu săbiuţa lui un om, asta se petrecuse cu patruzeci şi nouă de ani în urmă, şi de atunci încoace abia dacă scosese piciorul din palat unde, vreme îndelungată, până ce nu i se desăvârşise educaţia, lucrase la un război de ţesut, în compania femeilor palatine.

Prima parte a călătoriei o făcurăm pe mare, într-o navă de război cu trei rânduri de vâsle. A fost un drum plăcut,

dar fără de evenimente; trecurăm prin dreptul obişnuitelor dealuri verzi şi oraşe albe. Când, în sfârşit, debarcarăm la Selcucia şi ajunserăm pe uscat la Antiohia, am rămas încântat, văzând cât de repede se reparaseră ravagiile cutremurului: era iarăşi scumpa, agitata, lutoasa, vechea noastră Antiohie. Narses şi stăpâna mea au fost musafirii Senatului local şi ai oficialităţilor facţiunii Albastre, care se purtară extrem de amabil cu stăpâna mea – şi ea cu dânşii. Apoi o luarăm pe drumul pavat, înspi-e Zeugma, vestit pentru podul său de vase, aşezat la distanţă de o sută douăzeci de mile; de unde mai sunt de străbătut două sute de mile, printr-o regiune în cea mai mare parte fertilă, udată de patru afluenţi principali ai Eufratului, până la Daras şi la frontieră. Călătorirăm în cabriolete de poştă şi căldura ni se păru foarte obositoare, în ciuda umbrarelor şi a căluţilor cu pas vioi. De la Edessa, unde ne oprirăm două zile, trimiserăm călăreţi repezi, ca să ne vestească apropierea.

Protocolul prescria ca la Daras scrisorile să nu fie înmânate nemijlocit lui Belizarie (or Maestrului Oficiilor, care era de asemenea onorat printr-o epistolă a împăratului), ci oamenilor lor de casă. Stăpânei mele îi păru foarte rău, deoarece cunoştea conţinutul scrisorii Teodorei, care fusese doar scrisă în prezenţa ei. Ar fi dat mult să poată urmări chipul lui Belizarie, în timp ce o citea. Scrisoarea glăsuia precum urmează:

„Teodora Augusta, soţie a lui Justinian, către Ilustrul patrician Belizarie, Comandant al Armatelor victorioase din Răsărit,: salut.

Veşti au ajuns la regescul meu soţ, împăratul, şi la mine însămi, despre binemeritatul tău succes în faţa persanilor. Numele tău este pomenit acum laolaltă cu cel al eroilor din trecut şi noi te lăudăm, pentru că ne-ai adus mari foloase, şi-ţi dorim tot binele. Două dintre darurile împăratului, strachina şi cartea de rugăciuni ţin seama de firea ta religioasă, iar cel de al treilea, toga, este o anticipare a preţuirii ce ţi se va acorda la Curtea noastră, când te vei

întoarce de la datorie şi victorii. Se cuvine deci – căci darurile unei Doamne, către cineva din suita imperială, trebuie să fie complimentare cu cele ale stăpânului ei – să-ţi. Trimit trei alte daruri, pe care le vei primi din mâna Doamnei Dormitorului nostru, care se bucură de deplina noastră încredere, daruri care îţi vor pricinui plăceri de cu totul altă natură.

Primul dintre aceste daruri l-am ales pentru că poartă însemnul casei tale şi, afară de asta, este cel mai grozav, din soiul său, de pe toate domeniile noastre; cel de al doilea îl trimit pentru că prada ta te va fi făcut să ai nevoie de el; în ce-l priveşte pe al treilea, este un dar mai preţios decât nestematele şi vei atrage asupra ta marea noastră nemulţumire dacă, trufaş, îl vei refuza. Căci este o caracteristică a Teodorei să ofere, din gratitudine, întotdeauna ce are mai bun. Rămâi cu bine!”

Belizarie trimise vorbă că reprezentanţii Maiestăţilor-lor sunt bineveniţi şi chiar îi primi, pe Narses şi pe stăpâna mea, în sala de judecată, răcoroasă, boltită, în care împărţea de obicei dreptate şi unde acorda zilnic audienţe subalternilor şi aliaţilor săi. Narses fu introdus primul, ca emisar al împăratului. Se pare că Belizarie îl primi amabil, interesându-se întii de sănătatea stăpânului său regesc şi a stăpânei sale şi a principalilor senatori, şi cerându-i apoi ştiri despre evenimentele din oraş şi din imperiu. Băură împreună o cupă de vin, pe estrada tribunalului, şi Narses îi puse întrebări iscoditoare despre amănuntele bătăliei. Belizarie răspunse, dar nu într-o doară, ca unui oarecare eunuc din Palat, ci atent şi în amănunt, cumpănind fiecare cuvânt. Narses voia să ştie de ce i-a descălecat Belizarie temporar pe hunii massageţi, ca să apere şanţul din mijloc. Belizarie răspunse:

— Pentru că atacul fusese formidabil şi pentru că nimic nu-i stimulează mai mult pe pedestraşii aflaţi la strâmtoare („oamenii de dârvală”, cum li se zice câteodată cu dispreţ, din pricina îndatoririlor umile care le revin), decât atunci când îşi văd camarazii de pe cai renunţând, cu nobleţe, la

posibilitatea de a fugi, trimiţându-şi caii ceva mai îndărăt, sub paza unor grăjdari, şi luptându-se şi ei o dată corp la corp, pe propriile lor picioare.

Apoi i se înmânară lui Belizarie darurile împăratului, pe care le admiră, mulţumi pentru ele şi, curând, Narses se înclină şi se retrase.

Intre timp, stăpâna mea Antonina şedea în anticamera de la capătul sălii, iar Rufinus, care devenise acum purtătorul de drapel al lui Belizarie, căuta să fie foarte atent eu dânsa. Dar la observaţiile lui politicoase ea răspunse confuz, la întâmplare, deoarece pentru prima oară în viaţă nu se simţea la largul ei. Când Teodora şi stăpâna mea discutaseră chestiunea la Palat, Antonina păruse firească şi sigură; dar acum, când se ridică să dea urmare chemării în sala de judecată, genunchii îi tremurară şi limba i se uscă în gură.

Se opri la mijlocul sălii şi făcu semn Gărzilor să aducă în faţă primul dintre cele trei daruri ale Teodorei – un armăsar murg, înalt, focos, de trei ani, cu o pată albă pe frunte şi pintenog la toate patru picioarele. La aceste semne se referise Teodora, când scrisese că primul ei dar purta însemnul casei lui Belizarie. Un vuiet de aplauze se înălţă dinspre cuirasierii de casă, aliniaţi de-a lungul pereţilor sălii, cu lăncile drepte, lipite de flanc, şi dinspre ofiţerii de cavalerie, aşezaţi după rang în jurul estradei. Stăpâna mea îl auzi pe Rufinus, care se oprise aproape, murmurând în barbă:

— Singur acest dar al împărătesei depăşeşte pe cele trei ale împăratului.

Într-adevăr, era un animal nemaipomenit de frumos, din prăsila vestită a tracilor, pe care o pomeneşte poetul Vergiliu în cea de a cincea carte a *Eneidei.* E, ". ’Armăsarul fu trimis la grajd şi stăpâna mea Antonina făcu semn să fie adus cel de al doilea dar. Stăpâna mea fusese îngrijorată că acesta ar putea să nu ajungă la vreme, deşi îl trimisesem înainte, din Antiohia, îndată după debarcare, şi îl depăşisem la o zi distanţă de Edessa; dar iată-l sosise

— Un transport de cinci sute de armuri complete, din zale, pentru cavalerişti, provenit din atelierele de armament de La Adrianopol. Teodora a aflat că Belizarie capturase şi un msre număr de cai persani şi prevăzuse, fără a greşi, că el va înrola în propriile sale forţe pe cei mai robuşti dintre cei trei mii de prizonieri şi-i va face cuirasieri. Dar armura de cavalerie persană, care îi căzuse în mână, nu era potrivită, fiind şi prea subţire şi prea complicată pentru a putea fi folosită pe câmpul de luptă; aşa că aceste cinci sute de armuri erau un dar dintre cele mai binevenite. Se iscă iarăşi un murmur -» e satisfacţie şi aplauze, deoarece se văzu că toate coifurile de metal aveau pene albe. Era evident că împărăteasa ştia să ofere daruri potrivite.

Stăpâna mea îşi regăsi în sfârşit glasul şi vorbi:

— Prin ordin al Luminii ţi ei-sale. Regeasca mea Stăpână, cel de al treilea dar, Ilustre Belizarie, trebuie să-ţi fie înmuiat în particular.

Simţea cu toată certitudinea că Belizarie nu o recunoscuse, deoarece, când îi răspunse, vocea lui suna rece şi firească:

— Precum doreşte Binefăcătoarea mea. Dar voi, domnii mei, nu vă retrageţi, vă rog! Ilustra Doamnă a Dormitorului Imperial va fi poate destul de mărinimoasă să mă întâlnească în anticamera din caro tocmai a venit, şi să-mi înmâneze acolo cel de al treilea dar, între patru ochi, precum ne cere Glorioasa ei Stăpână.

Stăpâna mea Antonina se înclină şi se retrase în anticameră, iar el veni imediat, intră şi închise uşa.

Stătură aşa, faţă în faţă, fără a vorbi până ce, într-un târziu, ea îi zise, cu glas scăzut:

— Darul sunt eu însămi, Antonina. Îţi aduci aminte de mine – fata dansatoare de la banchetul dat de unchiul tău, Modestus, la Adrianopol? *

Fie că el nu uitase niciodată, fie că amintirea îi reveni acum brusc, răspunse:

— Iar eu sunt acelaşi, Belizarie.

Îi cuprinse mâinile într-ale lui şi cel de al treilea dar fu primit.

Apoi Belizarie zise:

— Spune-i Regeştii tale Stăpâne că niciodată, în tot cursul istorici, cred eu, nu s-au oferit unui supus daruri atât de binevenite de către o stăpână imperială; şi că le accept, mişcat şi uimit de minunata ei" capacitate de a-mi ghici nevoile şi dorinţele. Dar, o, dulce Antonina, mai spune-i că bucuria pentru cel de al treilea dar al ei, care este de departe şi nemăsurat cel mai de preţ, trebuie amânată până ce voi fi rechemat de la război, deoarece trebuie să respect un legământ.

— Ce legământ mai poate fi acesta, dragul meu Belizarie? întrebă ea.

El răspunse:

— Ofiţerii şi oamenii mei au făcut legământ pe Evanghelii, şi eu i-am urmat, că nici nu-şi vor rade bărbile, nici nu vor cădea în păcatul beţiei, nici nu se vor căsători sau lua ibovnică, atâta vreme cât rămân aici, în serviciu activ, împotriva persanilor.

— Nu ai putea apela la patriarh, ca să-ţi dea dezlegare de acest jurământ? întrebă ea.

— Aş putea s-o fac, dar nu vreau, din pricina celorlalţi, care trebuie să rămână pe mai departe legaţi de el. Ai răbdare şi aşteaptă, iubita mea Antonina! Imaginea ta a stăruit în inima mea în toţi aceşti cincisprezece ani! A şti că la revenirea mea în oraş mă aşteaptă cea mai mare răsplată din câte pot exista, va grăbi, neîndoielnic, întoarcerea mea victorioasă, precum o doreşte împăratul.

Deşi stăpâna mea Antonina nu putea exercita presiuni asupra lui, întrucât era vorba de onoare, nu-şi putu ascunde nici dezamăgirea. Îl întrebă:

— O, Belizarie, eşti sigur că nu cauţi scuze pentru a câştiga timp?

Dar toate acestea erau spuse de formă: niciodată pe faţa unui om încântarea nu fusese înscrisă mai limpede.

Belizarie şi stăpâna mea se întoarseră în sala de tribunal

şi amândoi îşi reluară înfăţişarea şi tonul oficial. Belizarie îl chemă din nou pe Narses şi-i invită, atât pe el cât şi pe stăpâna mea, şi pe ofiţerii din escorta lor, la un banchet ce urma să aibă loc în seara aceea, cu statul său major. Stăpâna mea nu mai avu alt prilej de a sta de vorbă singură cu Belizarie şi amândoi avură grijă să nu dezvăluie prin vorbe sau priviri marea dragoste pe care o simţeau unul pentru celălalt. Banchetul fu o întâlnire sobră, pe de o parte din cauza legământului de a nu bea, depus de aproape toţi cei de faţă, iar pe de alta pentru că la Daras delicatesele de masă nu se procură cu uşurinţă, în dimineaţa următoare, Narses şi Antonina porniră spre casă, purtând scrisori de umilă gratitudine către Stăpânul şi Stăpâna Imperială. Dar Narses ghicise taina stăpânei mele şi-i şopti, îndată ce se aflară singuri în doi, în cabrioletă:

— Să aibă tot atâta noroc în dragostea ta, Ilustră Doamnă, precum tu într-a lui!

Stăpâna mea îi răspunse cu vorbe care îi făcură tot atâta plăcere, câtă îi făcuseră ei vorbele lui:

— Şi fie ca dumneata, Distinse Şambelan, să ai tot atâta succes când mantia purpurie de general îţi va flutura de pe umeri, precum ai avut în toţi anii aceştia, cât ai fost îmbrăcat în mătăsurile scorţoase şi roşii ale funcţiei tale de la Palat.

Când sosirăm îndărăt, la Constantinopol, două scrisori ale lui Belizarie o aşteptau, deoarece veniseră pe căi mai repezi. Erau scrise într-o limbă atât de simplă şi de elegantă, şi exprimau o pasiune atât de sinceră încât – această dragoste nefiind numai admisă ci, în fapt, chiar impusă celor doi prin ordine imperiale – stăpâna mea se hotărî să încalce o regulă respectată de ea o viaţă întreagă şi încredinţă scrisului propriile ei sentimente de dragoste. Până la întoarcerea lui, cam optsprezece luni mai târziu, îşi trimiseră unul altuia multe zeci de scrisori.

în faza următoare a războiului s-a produs o invazie persană în Armenia romană; dar ea a fost energic combătută de Sittas, fostul camarad al lui Belizarie,

cumnatul Teodorei. Numele de roman bucurându-se acum de mai mult respect decât înainte, un număr de armeni creştini, de pe partea persană de dincolo de frontieră, dezertară, trecând în rândurile armatei imperiale. Kobad pierdu, de asemenea, veniturile aferente minei de aur de la Pharangium, un oraş aşezat într-o vale rodnică dar aproape inaccesibilă, pe graniţa dintre cele două Armenii; căci conducătorul minei optase pentru trecerea oraşului şi a minelor sub protecţia romană. Kobad, cu îneăpăţânare de om bătrân, refuză să-şi retragă armatele din vecinătatea Darasului, deşi Justinian trimisese o ambasadă pentru reluarea negocierilor de pace. Fiecare parte încercă să arunce răspunderea morală a conflictului asupra celeilalte. Kobad comunică ambasadorului roman că persanii au procedat îndreptăţit ocupând şi punând o garnizoană la Porţile Caspiene, pe care împăratul Anastasie refuzase să le cumpere de la proprietar pe un preţ simbolic, deoarece, procedând astfel, au apărat de năvăliri barbare atât imperiul roman cât şi pe cel persan. Întreţinerea garnizoanei era costisitoare şi socotea drept ca Justinian să plătească fie jumătate din cheltuieli, fie, dacă preferă, să trimită la Porţile Caspiene un detaşament de trupe romane, care să îngăduie retragerea jumătăţii garnizoanei persane.

Regele şi ambasadorul discutară încălcarea unui străvechi tratat privind fortificaţiile de pe graniţă. Fortificarea de către romani a Darasului, sublinie Kobad, impusese, din punct de vedere strategic, menţinerea de către persani a unor puternice unităţi de frontieră la Nisibis, ceea ce constituia. Din nou un impozit abuziv asupra resurselor ţării şi o nedreptate în plus, pe care nu o putea accepta, îi oferi lui Justinian trei alternative din care să aleagă: să contribuie la apărarea Porţilor Caspiene, să demoleze fortificaţiile de la Daras, să reînceapă războiul. Ambasadorul inţeiese spusele regelui în sensul că un tribut în bani, camuflat de ochii lumii ca o contribuţie la apărarea comună în faţa ameninţării barbare, ar pune capăt conflictului.

Justinian încă nu se putea hotărî dacă să ofere sau nu un tribut de bani. În vreme ce el încă mai delibera, Kobad fu vizitat de regele sarazinilor, aliatul său, care îi propuse planul unei lovituri grele ce putea fi dată romanilor. Sarazinul era un bătr. În înalt, slab, viguros, a cărui curte se afla. La Ilira, în deşert, şi care vreme de cincizeci de ani întreprinsese numeroase incursiuni în teritoriul roman, între graniţele Egiptului şi Mesopotamiei. Apărea brusc, din regiuni sălbatice, cu o forţă de câteva sute de călăreţi, jefuia, incendia, masacra… Lua prizonieri – câteodată cu miile – şi apoi dispărea tot atât de brusc precum apăruse. Se puseseră la cale mai multe expediţii represive împotriva lui, dar toate rămăseseră fără succes; căci arta de a purta război în deşert este stăpânită numai de cei ce s-au născut -acolo. Tăiase retragerea şi capturase două puternice coloane romane care operaseră împotriva lui, şi-i ţinuse pe ofiţeri în captivitate, ca să. Fie răscumpăraţi.

Acest rege bătrân îi prepuse acum lui Kobad ca în loc de a purta campania, ca-de obicei, între izvoarele Eufratului şi Tigrului, unde romanii stăpâneau un număr de oraşe împrejmuite cu ziduri, în care se puteau retrage ori de câte ori erau atacaţi, să ia o rută sudică, pe care nu o apucase încă nicio armată persană, urmând cursul Eufratului. Anume, pornind din punctul în care cursul râului coteşte de la apus spre nord, să izbească de-a curmezişul deşertului sirian. Căci aici, dincolo de deşert, romanii, încrezându-se în apărarea naturală oferită de pustiu şi de stâncile secetoase, fără de apă, au clădit numai puţine întărituri. Iar în acestea nici nu staţionau trupe demne de menţionat. În urma unui atac viguros, Antiohia le-ar cădea în mână fără luptă, deoarece – şi acest comentariu al său era pe deplin întemeiat – Antiohia, este cel mai uşuratic oraş din tot Răsăritul, pe locuitori neinteresându-i decât patru lucruri şi anume: vinul, plăcerile trupului, politica de Hipodrom şi dezbaterile religioase. (Negoţul nu-i interesează ca atare, ci e numai o necesitate neplăcută, de care se ţin doai ca să-şi asigure fondurile necesare pentru a da curs celor patru

interese majore, care îi pasionează.) Ce oraş superb de jefuit! Şi atacanţii s-ar putea întoarce nestingheriţi, cu prada, mult înainte ca vreun ajutor să poată sosi din Mesopotamia romană.

Kobad era interesat, dar se îndoia. Dacă în trecut nicio armată persană nu găsise această cale. Practicabilă, în ce măsură s-au schimbat acum împrejurările, ca planul să devină realizabil? Cum ar rezista o armată, neobişnuită nici cu scurte perioade de foame, nici cu setea, în deşertul dogoritor şi lipsit de păşuni?

Regele sarazinilor răspunse la prima întrebare că până atunci Marele Rege nu apelase niciodată la sfatul unui sarazin cu experienţă. În ce priveşte întrebarea a doua: forţa persană ar trebui alcătuită numai din cavalerie uşoară – infanteria şi cavaleria grea erau excluse – şi expediţia ar trebui întreprinsă primăvara, când, cei ce ştiu să le caute, vor găsi păşuni întinse până şi în cel mai sălbatic deşert; trupele urmau să se deplaseze cu o încărcătură cât mai uşoară; şi sarazinii îi vor aştepta, undeva, într-un punct apropiat de izvorul râului, în teritoriu roman, cu hrană şi apă îndestulătoare pentru ultima şi cea mai grea etapă a călătoriei.

Kobad se lăsă convins de regele sarazinilor, deşi sarazinii sunt, lucru ştiut, o rasă în care nu se poate avea încredere; îşi spuse însă că regele sarazinilor nu putea avea alt motiv să facă această propunere, decât acela de a obţine ajutor persan pentru un raid promiţător conceput, se vede, pe o scară prea vastă ca să-l ducă la bun sfârşit de unul singur. Kobad nu trebuia să se ferească decât de trădare pe drumul de întoarcere al regelui, de aceea insistă ca acesta să-şi lase cei doi fii şi cei doi nepoţi la curtea persană din Susa, până la terminarea campaniei. Sarazinul acceptă şi în luna martie a anului următor – anul de după bătălia de la Daras – toate pregătirile erau isprăvite. Corpul expediţicnar se adună la Ctesiphon, în Asiria, fiind alcătuit din cincisprezece mii de oameni, sub comanda unui persan capabil, numit Azareth.

Trecură Eufratul puţin deasupra oraşului Babilon şi înaintară de-a lungul malului sudic, prin regiuni nelocuite, până ajunseră la postul de frontieră roman de la Circesium, unde se aflau numai câţiva vameşi. De aici înaintară repede, călărind de-a lungul drumului roman care, după ce urmează râul o sută de mile, coteşte spre sud, înspre Palmyra şi Damasc. Aici li se alătură o mare unitate de sarazini, sub comanda regelui; acesta îi spuse lui Azareth că drumul stă deschis drept înainte, prin deşert, până la Chalcida, un oraş împrejmuit de ziduri, care constituia aproape singurul obstacol între ei şi Antiohia; şi nici acesta nu era un obstacol, pentru că toată garnizoana consta numai din două sute de oameni. Azareth nu avea deplină încredere în sarazini, deşi îi aduseseră proviziile prevăzute. De aceea, aşteptă până ce nişte cercetaşi, trimişi înainte cu escortă de sarazini, se întoarseră raportând că în deşert există multe păşuni şi că de nicio parte nu li se întinsese vreo cursă.

Dar acordându-şi acest răgaz, subestimase energia lui Belizarie, câre introdusese de curând un lanţ de posturi de pândă, cu un cod de semnalizare prin fum, că o măsură de protecţie împotriva incursiunilor de peste graniţă. La mai puţin de un ceas de la sosirea persanilor la Circesium, aşezat la două sute de mile de Daras, de-a curmezişul deşertului sudic, Belizarie aflase numărul şi alcătuirea forţelor adverse şi luase hotărârile. Lăsând în urmă, la Daras şi în celelalte oraşe de graniţă, numai garnizoane mici, se grăbi în marşuri forţate în ajutorul An tichiei, cu toate trupele instruite pe care le putuse aduna – şi care, având în vedere răgazul atât de scurt, numărau numai opt mii de oameni; dar mai adună întăriri în cursul marşului, însumând alte opt mii. O luă pe drumul sudic, prin Carrhae (vestit pentru înfrângerea dezastruoasă suferită aici, din partea persanilor, de Crassus, colegul lui luliu Caesar) şi izbuti să ajungă cu principalul său corp de cavalerie la Chalcida, la trei sute mile distanţă, în şapte zile, adică exact la vreme pentru a amplasa unităţi în fortificaţii. Dar fu o

cursă strânsă, căci Azareth trecuse deşertul şi se afla la distanţă de numai o jumătate de *? I* de marş de Chalcida

— Chiar printre stâncile în care Sfântul Ieronim şi ceilalţi asceţi, fârtaţii săi nebuni, trăiseră odinioară asemenea unor scorpioni furioşi, adorându-l într-adevăr pe Dumnezeu, dar respingând cu ingratitudine toate celelalte lucruri plăcute: şi frumoase create de Dumnezeu. În aceeaşi dimineaţă,
i se alăturară lui Belizarie cinci mii de călăreţi arabi, din deşertul nord-sirian, unde îşi ţinuseră caii la păscut. Erau supuşii regelui Harith ibn Cabala, din Bostra în Transiordania, căruia Justinian îi plătea o sumă anuală, în aur, cu condiţia să oprească incursiunile sarazinilor în Siria, Aceşti arabi nu erau însă soldaţi de încredere şi regele Harith era bănuit că are n înţelegere cu sarazinii, deoarece ori de câte ori avusese loc vreun raid al acestora, oamenii săi sosiseră de fiecare dată cu două-trei zile întârziere; dar Belizarie era bucuros să-i aibă cu el, deoarece în absenţa infanteriei, care se mai afla pe drum, arabii sporiră numărul trupelor la douăsprezece mii.

Azareth fu scârbit de el însuşi când avangarda lui, înaintând spre Chalcida, fu brusc zvârlită îndărăt. Spre corpul principal, de o şarjă a cavaleriei romane. Lăsase să-i scape prilejul printre degete şi acum nu mai putea ajunge la Antiohia fără a risca o bătălie cu acelaşi general şi aceleaşi trupe, care se bătuseră atât de bine la Daras. Dacă ar fi fost înfrânt la asemenea distanţă de frontiera sa şi, mai ales, la o margine nefavorabilă a deşertului sirian, era puţin probabil ca măcar un singur persan să supravieţuiască pe drumul de întoarcere – sarazinii şi-ar salva propria lor piele, topindu-se în deşertul pe care îl cunosc atât de bine. Şi chiar de-ar fi victorios, probabil că nu ar fi în stare să-l împiedice pe Belizarie să se refugieze, cu resturile forţelor sale. După zidurile oraşului Chalcida. Ar fi primejdios să continue incursiunea împotriva Aniiohiei, lăsând în spate oraşul Chalcida necapturat şi cu întăririle romane aflându-se pe drum. Aş. A că luă hotărârea înţeleaptă de a face cale întoarsă, fără câştiguri şi fără pierderi, atâta timp cât mai

avea provizii şi vremea rămânea temperată. Se consolă cu gândul că, chiar dacă ar fi ajuns la Chalcida înainte de Belizarie **şi ar fi înaintat până la Antiohia şi ar fi jefuit-o,** forţele sale – şi îndeosebi sarazinii – ar fi fost dezorganizate de victorie iar Belizarie le-ar fi interceptat pe drumul de întoarcere şi ar fi avut din nou avantajul de a alege câmpul de bătălie şi de a sta în defensivă, ca la Daras. Regele sarazinilor era de acord că, acum, singura posibilitate care le rămânea deschisă era retragerea; nu îndrăzni să-şi dezmembreze nici propriile sale forţe în mici grupuri de incursiune şi să plece spre sud, la jaf, de teamă că Azareth i-ar raporta lui Kobad că fusese părăsit şi Kobad i-ar omorî pe ostatecii sarazini. Aşa că persanii şi sarazinii făcură stângă împrejur şi porniră în marş spre casă, iar Belizarie îi urmă de aproape, ca să se asigure că nu se întorc şi nu revin în Siria pe vreun alt drum. Niciuna dintre armate nu se grăbi şi nu încercă să deschidă ostilităţile. Belizarie rămase la distanţă de o zi în urma lui Azareth şi făcu în fiecare seară tabără în locul pe care Azareth îl abandonase în dimineaţa respectivă. Organiză o pază strictă, pe propriile sale flancuri şi în spate, pentru a nu fi surprins de sarazini.

Era a şaptesprezecea zi a lunii aprilie şi Vinerea sfântă, aniversarea răstignirii lui Isus. Sărbătoarea Paştilor, ziua în care se spune că El s-ar fi sculat din nou din morţi, urma să aibă loc două zile mai târziu. Persanii ajunseseră iarăşi pe maiul Eufratului şi mărşăluiseră de-a lungul lui cale de cincizeci de mile, până în punctul în care drumul spre Palmyra şi Damasc ocoleşte râul. Era limpede că nu se gândeau să-şi schimbe planul, ci-şi vor continua marşul acasă, de-a lungul râului. La Chalcida, Belizarie îl dojenise aspru pe comandantul avangărzii sale pentru că intrase în luptă cu inamicul, fără ordin, şi în felul acesta stricase planul tactic în baza căruia toată armata persană ar fi căzut în cursă; şi chiar l-ar fi scos din comanda pe care o deţinea, dar la intervenţia Maestrului Oficiilor renunţă la această măsură. Faptul că Belizarie părea să demobilizeze spiritul

ofensiv al oamenilor săi şi nu încerca să nimicească duşmanul în timpul retragerii acestuia, determină gurile sparte din armata lui să-l acuze de laşitate – dar deocamdată fără a i-o spune în faţă.

După aceea, însă, oamenii fură cuprinşi cu deBăvârşire de fanatismul creştin al Paştilor, care este întotdeauna sărbătorit printr-un mare chef, după patruzeci de zile de hrană frugală şi una sau două zile de post negru. Ţipară, cerând să fie duşi la luptă împotriva persanilor, astfel încât să poată câştiga o bătălie de răsunet pentru a sărbători duminica Paştilor, cea mai norocoasă zi din tot anul. În seara aceea, Belizarie intră în micul oraş Sura; dar persanii mărşăluiau într-o cadenţă atât de înceată – deoarece nu doreau de fel să pară grăbiţi a se întoarce acasă – încât o parte a infanteriei sale ajunsese din urmă cavaleria persană. Aceste batalione de infanterie nu făcuseră marşul pe la Chalcida, ci tăiaseră pe un drum mai scurt, pe Eufrat, cotind spre sud de drumul spre Carrhae. Sosirea lor constitui semnalul pentru o înnoită ardoare de bătălie: se spunea că, având douăzeci de mii de oameni, Belizarie nu are dreptul să se ferească de un atac asupra unui inamic demoralizat şi vlăguit.

în dimineaţa următoare, un număr de ofiţeri veni la Belizarie şi-l informă că loialitatea şi curajul său sunt puse sub semnul întrebării de către oamenii de sub ordinele lor, care nu mai pot j fi reţinuţi de la provocarea inamicului. Dacă încearcă să-i mai reţină, este probabil că va avea loc o răzmeriţă.

Belizarie rămase uimit. Le arătă că este dator să urmeze ordinele răspicate ale lui Justinian şi să evite orice fel de risipă inutilă de trupe. Macstrul Oficiilor îl susţinu în această părere; dar amândoi fură combătuţi cu vehemenţă.

Atunci Belizarie ordonă să **se** sune goarnele pentru o adunare generală şi **se** adresă trupelor precum urmează:

Bărbaţi din forţele imperiale şi din forţele aliate! Ce câine v-a muşcat, încât v-aţi trimis ofiţerii la mine cu o cerere atât de smintită? V-aţi săturat de bine? Tată-i pe persani –

care. Au venit pe pământul nostru cu intenţia, nici mai mult, nici mai puţin, de a jefui marele oraş Antio* hia – forţaţi acum, datoxită acţiunii noastre neîntârziate,. Să se retragă cu mâna goală, necăjiţi, bătând cale întoarsă până în Persia. „Nu da pinteni unui cal supus” spune un proverb încercat, precum ştiţi prea bine, voi care sunteţi călăreţi, şi în aceasta împrejurare proverbul se potriveşte perfect, îndeosebi legat cu un alt proverb: „Să laşi binele în voia lui”. Atâta am de spus în privinţa înţelepciunii lumeşti; dar lăsaţi-mă să vă mai amintesc, vouă, celor cuprinşi de entuziasm creştin, că Scripturile ne poruncesc cu stricteţe: „Să nu ucizi!” Aceasta trebuie înţeles, mă grăbesc să o spun, ca o poruncă îndreptată numai împotriva omorului după bunul plac, căci altminteri ne-ar fi interzis să slujim ca oşteni, chiar şi în apărarea ţării noastre. Dar vă cer să hotărâţi voi înşivă dacă bătăliei pe care vreţi să o daţi nu i se potriveşte denumirea de omor după bunul plac; eu însumi nu văd niciun temei valabil pentru a da această bătălie. Victoria cea mai deplină şi mai îmbucurătoare constă din a zădărnici planurile inamicului, fără a suferi pierderi materiale sau morale. Şi am şi cucerit o asemenea victorie. Dacă îi forţăm pe persani să lupte, nu vom zori cu nicio zi plecarea lor, chiar dacă suntem victorioşi; în schimb, dacă suntem înfrânţi... Trebuie să vă amintesc aici că Providenţa înclină mai degrabă de partea celor ce nimeresc în primejdii pe care nu le-au căutat, decât a celor ce le caută cu tot dinadinsul. Nu ne putem îngădui să fim înfrânţi, aduceţi-vă aminte! Un ultim cuvânt: ştiţi că până şi un şobolan luptă cu înverşunare când este încolţit, iar aceşti persani nicidecum nu trebuie dispreţuiţi, ca şobolanii. Mai departe, suntem în Duminica Paştilor şi voi toţi, afară de arabi, care se închină demonilor şi afară de hunii massageţi, care se închină cerului albastru, aţi postit, începând din noaptea trecută, şi trebuie să postiţi vreme de douăzeci şi patru de ore. Oamenii care postesc nu luptă cu puteri depline, îndeosebi pedestraşii. Nu mai vorbesc de faptul că voi, infanteriştii, aţi mărşăluit trei sute de mile în

douăzeci de zile – o ispravă minunată, dar istovitoare – şi că unele batalioane, mai încete de picior, se mai află pe drum:

Dar ei nu voiră să-l asculte şi răcniră „Laşule!” şi „Trădătorule!” – strigăte la care se asociară până şi unii dintre ofiţerii săi.

Belizarie schimbă tonul şi le spuse că este înaintat de încrederea şi curajul lor; s-ar putea ca un înger bun să-i îndemne la bătălie, şi atunci ar fi necucernic din partea lui să le stea în cale;

că ei pot conta pe el şi-i va conduce cu vigoare împotriva duşmanului dintotdeauna.

Ieşi în grabă din Sura şi îi prinse din urmă pe persani, e am spre mijlocul zilei; şi hărţuindu-le ariergarda cu tir neîntrerupt de săgeţi, îl forţă pe Azareth să se întoarcă şi să dea bătălia. Râul era la stângă romanilor; pe malul opus, puţin mai în aval, se afla oraşul comercial roman Callinicum, Intre râul scăzut şi malurile mari, piezişe, care îl reţin în perioada umflării apelor, se întindea un spaţiu de câteva sute de metri; bătălia se dădu aici.

A fost o bătălie foarte sângeroasă şi începu cu obişnuitul schimb de săgeţi. Belizarie îşi aşeză infanteria în stângă, râul asigurând apărarea din flanc, iar pe regele Harith al arabilor la extrema dreaptă, pe panta ascendentă a malului. Mijlocul îl ocupa el însuşi, cu cavaleria. Azareth opuse arabilor regelui Harith pe sarazini, care sunt de aceeaşi teapă, iar în centru şi în dreapta se angajă el însuşi. Persanii traseră două săgeţi pentru fiecare săgeată romană; dar arcurile romane fiind mult mai rigide şi mult mai tare încordate, iar armura persană fiind mai mult pentru ochi decât pentru apărare, în schimburile acestea căzură de două ori mai mulţi persani decât romani.

După amiaza trecea, fără ca una din părţi să câştige superioritatea, când deodată Azareth trimise două escadroane din cavaleria lui cea mai bună în sus, pe mal, împotriva regelui Harith. Arabii se întoarseră şi fugiră, căci aşa fac de obicei aceşti luptători din deşert când sunt şarjaţi; în felul acesta lăsară însă centrul roman expus.

Azareth, în loc de a-i urmări pe arabi, se întoarse împotriva spatelui centrului roman – şi-l frânse. Câteva escadroane de cavalerie, şi anume hunii massageţi şi cuirasierii de casă ai lui Belizarie se menţinură pe poziţie, pricinuind duşmanului pierderi grele; dar restul se năpusti spre râu şi trecu înot spre nişte insule de nisip, aproape de mal, unde se aflau în siguranţă neputând fi urmăriţi. Arabii nici nu încercară să reia lupta, ci plecară repede,

! călare, îndărăt, spre corturile lor din deşert.

— Infanteria romană era alcătuită în parte din recruţi proaspeţi din Asia Mică, pe care Belizarie îi instruise ea arcaşi, şi în parte din suliţaşi demni de toată încrederea. Primii fură sfârtecaţi, fără ca cel puţin să încerce să folosească săbiile pe care le purtau; şi nici să înoate nu ştiau. Aceştia fuseseră cei mai gălăgioşi la Sura, vociferând în favoarea bătăliei. Dar Belizarie adună suliţaşii şi-i aşeză într-un semicerc, cu spatele spre râu; şi cu supravieţuitorii propriului său escadron, descălecaţi, L respinse atacurile persane, până la căderea nopţii. Erau numai trei mii de oameni, care înfruntau toată armata persană şi pe deasupra mai erau şi leşinaţi de nemâncare; dar rândul din faţă, lăsat într-un genunchi, alcătuia cu scuturile o baricadă rigidă, de neurnit, din dosul căreia camarazii lor luptau cu suliţi lungi şi scurte. Cavaleria persană şarjă iarăşi şi iarăşi, dar Belizarie îi puse pe oamenii săi să-şi izbească scuturile unul de celălalt şi să strige în unison; caii persanilor se speriară, ridicându-se în două picioare şi se produse învălmăşeală.

Când se lăsă noaptea, persanii se retraseră în tabăra lor şi o navă de transport din Callinicum îi trecu pe Belizarie şi pe camarazii săi, grupurigrupuri, dincolo, pe insule, unde îşi petrecură noaptea. Ziua următoare apărură mai multe ambarcaţiuni şi ceea ce mai rămăsese din armata ro mană fu transportat la Callinicum, caii trecând înot. Sărbătoarea Paştilor fu petrecută acolo, dar fără bucurie: creştinii mai ignoranţi şi mai smintiţi justificară înfrângerea spunând că Dumnezeu moare an de an, în fiecare zi de înălţare pe

cruce, şi toată ziua următoare rămâne mort, până la înviere, de Paşti; bătălia ar fi trebuit deci amânată cu o zi – căci, mort fiind, Dumnezeu nu-i putuse ajuta. Belizarie relată toate acestea într-o scrisoare adresată stăpânei mele, bătându-şi joc de teologii nechemaţi.

Persanii despuiară morţii romani, ca şi pe ai lor proprii, nu mai puţin numeroşi. Detaşamentul de partea noastră care suferise cel mai mult erau hunii massageţi: dintre cei o mie două sute supravieţuiseră numai patru sute, şi cei mai mulţi dintre aceştia erau răniţi. Belizarie pierduse jumătate din Regimentul său de casă, care numărase trei mii de oameni. Aşteptă până sosi restul infanteriei şi apoi se întoarse cu trupele spre Daras; pierderile lui totale se cifrau cam la şase mii de oameni.

Azareth se întoarse în Persia şi susţinu că a obţinut victoria dar, înainte de a-l lăuda, Kobad îi ordonă să „ia înapoi săgeţile41. Este un obicei persan ca, înainte de începutul oricărei expediţii militare, fiecare soldat să depună o săgeată într-un morman. Aceste săgeţi sunt apoi legate, mănunchi-mănunchi şi ţinute sub sigiliu la vistierie. Când campania se isprăveşte, supravieţuitorii „iau înapoi săgeţile"; şi, văzându-se câte rămân, se pot calcula pierderile. Şapte mii de săgeţi rămaseră neridicate; Kobad îl dizgraţie pe Azareth, scoţându-l din postul său de comandă. De asemenea, regele sarazinilor fu mustrat pentru sfatul său smintit şi subvenţia anuală pe care o primise vreme îndelungată fu suspendată.

Belizarie scrise un raport către Justinian, seuzându-se pentru pierderi şi Maestrul Oficiilor trimise un raport de confirmare, explicând exact ce se petrecuse şi lăudând curajul lui Belizarie; aşa că Justinian continuă să aibă încredere în el. Dar stăpâna mea dorea ca acest război fără noimă să se isprăvească, ceea ce s-ar fi putut obţine cu uşurinţă prin plata câtorva mii de monezi de aur şi prin câteva fraze curtenitoare, schimbate între domnitorii celor două imperii ce se înfruntau. Probabil că grija ei pentru soarta lui Belizarie era mai vizibilă decât ar fi dorit; căci

Teodora îl convinse pe Justinian să-l recheme pe Belizarie, pe temeiul că în oraş este nevoie de un soldat capabil, împotriva violenţei care pe zi ce trecea punea stăpânire, în măsură tot mai mare, pe gloatele facţiunilor Albastră şi Verde. Sittas fu numit să-i ţină locul pe graniţă.

Belizarie se întoarse deci, aducând, cu el cavaleria sa de casă; şi se căsători cu stăpâna mea de sărbătoarea Sfântului Ioan Botezătorul, chiar în biserica Sfântului Ioan. Fu un prilej de mare pompă şi bucurie, Justinian însuşi îndeplinind la altar rolul de naş al stăpânei mele; căci ea nu mai avea nicio rudă bărbătească în viaţă. Teodora înscrise pe numele ei o mare proprietate din oraş, de pe urma căreia dispunea de un venit anual considerabil; era de părere că o femeie care depinde pentru fiecare gologan pe care-l cheltuieşte de soţul ei, o duce numai ceva mai bine decât o sclavă. Stăpâna mea îl preveni pe Belizarie că pe viitor îl va însoţi în campaniile sale, precum Antonia Bătrina îl însoţise pe vesţi-

Trecură zece ani până ce Belizarie se întoarse pe graniţa persană. Despre cele ce se petrecuseră în Răsărit în timpul absenţei sale, îndeosebi despre celelalte nenorociri care se abătuseră peste sărmana noastră Antiohie, vă promit o relatare completă, când povestea mea va ajunge în punctul respectiv. Între timp, vor fi suficiente câteva cuvinte. Regele Kobad muri, curând după rechemarea lui Belizarie, la vârsta de optzeci şi trei de ani, dar nu înainte de a ordona o nouă invadare a teritoriilor noastre. Forţele sale erau atât de puternice, încât în Armenia romană soldaţii noştri fură nevoiţi să se retragă în oraşele întărite, în vreme ce persanii pustiiră ţara. Succesiunea la tronul lui Kobad fu apoi disputată între trei pretendenţi. Aceştia erau Khaous, moştenitorul legal; Jamaspes cel cu un ochi, următorul în vârstă, în calitate de regent al fiului său minor (el însuşi fiind exclus, din cauza mutilării); şi Khosrou, cel mai tânăr, pe care Kobad îl desemnase prin testament. Khosrou fu aclamat printe-un vot al Marelui Consiliu şi încoronat după toate regulile. Curând, îi nimici pe fraţii săi, care se

răsculaseră împotriva lui, precum şi pe toţi moştenitorii lor în linie bărbătească. Dar nici după acest masacru nu se simţi sigur pe tron şi se hotărî să ajungă la o înţelegere cu Justinian.

în consecinţă, aceşti „ochi gemeni ai lumii” semnară sinoptic o pace, numită „Veşnică”, prin care se prevedea ca orice teritoriu, cucerit de oricare parte în timpul recentelor războaie, să fie retrocedat, şi Justinian să-i plătească lui Khosrou o sumă importantă pentru menţinerea permanentă a garnizoanei persane la Porţile Caspiene – cam opt sute de mii de monezi de aur – şi, fără a demola fortificaţiile de la Daras, să-şi retragăcartierul general avansat la Constantina, care nu se afla atât de primejdios de aproape de graniţă. Se mai prevedea şi o condiţie ciudată: anume, să li, se îngăduie filosofilor păgâni, care fugiseră de la Atena la curtea persană, când Justinian cu patru ani în urmă ordonase închiderea Universităţii— bietul; Symmachus numărându-se printre ei – să li se îngăduie deci să se întoarcă temporar în imperiul roman, fără teamă de persecuţii, cu scopul de a pune ordine în treburile lor şi de a alcătui o bibliotecă din lucrările clasicilor păgâni, spre folosul personal al lui Khosrou. Justinian acceptă, încântat că dăduse vechilor zei lovitura de graţie, nu numai la Atena, dar pe toată întinderea imperiului său: convertise pretutindeni venerabilele lor temple în biserici creştine şi le sechestrase averile.

Atât în ce priveşte Persia. Dar Teodora avusese dreptate anticipând neplăceri din partea facţiunilor, şi Justinian de asemenea când acceptase rechemarea lui Belizarie – fără de care, precum voi arăta, ar fi pierdut neîndoielnic tronul şi, aproapr sigur, şi viaţa.

Trebuie oare să repet ceea ce am mai spus despre virulenţa urii dintre Albaştri şi Verzi? Preocupaţi de dispute din ce în ce în mai crâncene în privinţa naturii Fiului, erau acum pe cale să justifice o profeţie a Evangheliei. Căci, după Evanghelistul Matei, Isus le spusese celor doisprezece apostoli ai săi când îi trimisese întâia oară să preulice

creştinismul: „Să nu credeţi că am venit să aduc pacea pe pământ. Nu am venit să aduc pacea, ci o sabie. Căci am venit ca să pun omul să-l duşmănească pe tatăl său, şi fiica pe mama ei şi nora pe soacra ei. Duşmanii omului vor fi membrii casei sale.” Aşa se şi întâmpla în multe case din oraş. Fiul şi fiica purtau poate cocarda Albastră şi erau ortodocşi, de partea dublei naturi, în vreme ce tatăl, mama şi nora purtau Verdele şi susţineau natura unică. Azvârleau ibrice cu apă clocotită unii după alţii, când se aşezau la masă, sau otrăveau vinul; şi blasfemau cu mare pricepere. Dacă Verzii înălţau unui conducător de care victorios o statuie şi înscriau pe ea: „Spre gloria cutăruia şi cutăruia, câştigător al premiului de întemeiere şi spre mai marea glorie a lui Hristos, cel cu o singură natură”, Albaştrii se adunau noaptea şi rădeau inscripţia, apoi decapitau statuia şi o vopseau în albastru; la care, Verzii aveau să răspundă, probabil, prin tentativa de a incendia o vinărie sau alta „pe care Albaştrii o foloseau drept cartier general. După căderea întunericului, nimeni nu mai era în siguranţă în stradă, nici măcar medicul care zorea să îngrijească bolnavul, sau preotul care mergea în; pas mai agale ca să administreze ultimul sacrament unui muribund, nici cei ce se drăgosteau la miez de noapte, nici măcar proscrişii cei mai săraci.

Bande de tineri filfizoni cutreierau străzile în timpul nopţii, ucigând şi jefuind fără deosebire; şi poliţia era fie mituită, fie terorizată până la inerţie. Războiul se purta până şi împotriva celor morţi. În timpul nopţii se sfredeleau găuri în mormintele decedaţilor membri de facţiuni, în care se înfigeau tăblii de plumb, cu blesteme: „Fie-ţi somnul tulburat, Albastru (sau Verde) netrebnic, până în ziua Judecăţii, de vise despre victoriile Verzi (sau Albastre) şi deşteaptă-te numai pentru a fi osândit la veşnică pierzanie!”

în zilele lui Anastasie, Verzii fuseseră de departe facţiunea cea mai puternică şi se bucuraseră de favorurile lui regale, iar pe Hipodrom li se atribuiseră locurile cele mai

bune. Dar Teodora insistă ca Justinian să răstoarne această situaţie. Acum locurile cele mai bune li se atribuiră Albaştrilor şi ei fură favorizaţi în toate felurile posibile – prin numiri politice şi la Curte, prin subvenţii în bani, şi îndeosebi prin scutul legii – monopolul Verzilor în tribunalele inferioare fiind, în sfârşit, înfrânt. E lesne de închipuit că Verzii nu cedară în faţa Albaştrilor fără rezistenţă şi luptă, ba încă una foarte acerbă. Câtă vreme fuseseră cei mai puternici, îi siliseră pe Albaştri să rămână pitiţi îri funcţii mărunte; iar Albaştrii se răzbunau acum, purtându-se, recunosc, într-un fel chiar mai violent şi mai arbitrar decât o făcuseră vreodată Verzii. Scenele violente deveniră acum frecvente chiar şi ziua în amiaza mare şi dacă se întâmpla ca un Verde să fie ucis, iar ucigaşul să fie arestat de poliţie, era de ajuns ca un funcţionar Albastru să jure în tribunal că Verdele fusese agresorul: acuzatul era imediat eliberat pe cauţiune. Era ilegal ca vreun cetăţean particular să poarte arme, dar această dispoziţie legală nu se mai aplica.

Moda vremii era de a se purta cuţite scurte, ascunse ziua sub togă şi legate de coapsă; noaptea, în schimb, toată lumea purta armele făţiş. Unul dintre rezultatele acestor tulburări de stradă fu moda bijuteriilor false: cetăţenii bogaţi nu mai apăreau cu centuri de aur bătute în nestemate şi cu inele preţioase, ci cu juvaeruri de alamă şi sticlă.

Justinian intenţionase să autorize numai temporar persecuţia împotriva Verzilor. După ce îi va fi pedepsit zdravăn, îi va pune la egalitate cu Albaştrii şi va încerca să menţină între cele două facţiuni o balanţă a puterii. Dar până atunci se purtă astfel, încât deveni foarte neplăcut să fii Verde. Avură loc treceri în masă de partea Albaştrilor, iar Albaştrii primiră ajutoare considerabile din partea criminalilor, care credeau că faptul de a purta cocarda Albastră le va acorda imunitate. Puteai fi martorul unor scene extraordinare. Femei tinere se alipeau bandelor de asasini ale facţiunilor şi ucideau şi erau ucise laolaltă cu

bărbaţii. (E de notat că femeile pot avea numai un interes indirect în politica facţiunilor: căci, din vremuri păgâne, nu erau admise pe Hipodrom şi nu puteau asista la cursele de care, decât dacă se întâmpla – precum fusese cazul Teodorei şi al stăpânei mele – să fie femei înrudite cu vreunul dintre participanţi.) Existau apoi cazuri de fii cheltuitori şi lacomi, care îşi şantajau părinţii avuţi: „Dacă nu-mi dai o sută de monezi de aur, am să vin la noapte cu banda mea şi am să dau foc depozitului tău”. Se statornici obiceiul ca oricine care avea pică pe vreun vecin ce nu era cunoscut ca Albastru, să-l denunţe ca fiind Verde. Ceasul omorurilor se mută mai devreme, din amurg, la începutul dupăamiezii; tinerii brutali se făleau că sunt în stare să ucidă trecătorii întâmplători, cu o singură lovitură de sabie, asemenea călăilor de meserie. Era un an deosebit de rău pentru rămătari: bandele obişnuiau să-i viziteze în birourile lor, în numele unor datornici din facţiune, şi să-i oblige, cu vârful pumnalului, să restituie contractele de împrumut. De asemenea, femei şi băieţi, chiar din clasele suspuse, erau forţaţi să se supună poftelor căpeteniilor de bandă şi avură loc cazuri de viol, comise în stradă, de către grupuri de membri ai facţiunilor» aidoma ca într-un oraş barbar proaspăt ocupat. Pentru a încununa totul, Justinian dezlănţui o vînătoare de eretici împotriva celor Verzi; astfel încât până şi preoţii şi călugării începură să poarte cocarda Albastră şi să participe la politica de facţiuni. Vânătorile de eretici constituiau un pretext pentru desfiinţarea mânăstirilor bogate şi sechestrarea tezaurului lor.

Un mai e număr de Verzi proeminenţi fugiră din oraş spre colţuri depărtate ale imperiului, în afara câmpului de acţiune al lui Justinian, şi chiar dincolo de graniţă, pe teritoriu persan sau barbar. Nu simţeam nicio milă pentru ei, deoarece moartea fostului meu stăpân, Damocles, se datora inimii de piatră a Verzilor; şi, de asemeni, vedeam cu ochi buni felul în care împărăteasa răzbuna nedreptatea cu care Verzii îi trataseră familia, pe când fusese numai micuţa Teodora, fiica maestrului urşilor. Dar Ioan de

Capadocia, care de mult dezertase din rândurile Verzi şi era acum unul dintre conducătorii Albaştrilor, devenise instrumentul principal al lui Justinian în persecuţiile religioase. Deşi nu era soldat, fusese numit Comandant al Gărzilor. Umplu vistieria cu ceea ce se jefui din mânăstiri, se îmbogăţi mai zdravăn decât oriei iul reţinând o parte din pradă, şi se desfătă, asistând la tortura unor nenorociţi de eretici. Ioan vădea un mare respect faţă de Teodora, dar ea îl trata cu dispreţ politicos, iar stăpâna mea Antonina nu avea nevoie de nicio încurajare pentru a-i urma exemplul. Teodora îşi dădea, bineînţeles, seama că Ioan de Capadocia o calomniază faţă de Justinian, „Voi aştepta cu răbdare, vreme de douăzeci de ani, dacă va fi nevoie, mărturisi ea stăpânei mele, asemenea elefantului lui Severus.”

Elefantul lui Severus este imortalizat printr-o statuie aşezată în vecinătatea Portalului Regal, aproape faţă-n faţă cu intrarea principală la Hipodrom. Vreme de douăzeci de ani elefantul aşteptase să-l poată prinde pe un anumit zaraf: pe baza mărturiei acestuia, stăpânul elefantului fusese închis în temniţa datornicilor, unde murise. În sfârşit, în vreme ce lua parte la o procesiune, elefantul îl recunoscu pe zaraf în mulţimea înşiruită de-a lungul străzii, îl apucă cu trompa şi-i strivi sub tălpi. Cercetările dovediră limpede că zaraful fusese hoţ şi sperjur, aşa că elefantul fu cinstit cu această statuie, care îl reprezintă împreună cu stăpânul său cocoţat pe spinarea lui. Motto-ul statuii sună: „În cele din urmă, ceasul răzbunării va sosi”. Foarte mulţi dintre cei care suferă nedreptăţi, fie particulare, fie publice, găsesc în mesajul elefantului o alinare.

S-ar putea să doriţi să aflaţi mai multe despre Justinian ca împărat, şi mai ales despre felul cum s-a purtat. Omul era parcă alcătuit dintr-o mulţime de contradicţii: cele mai multe se puteau însă explica, fiind rezultatul unei ambiţioase lupte împotriva propriei sale laşităţi şi meschinării. Justinian dorea, pe semne, să rămână în amintirea oamenilor ca „Justinian cel Mare”. Într-adevăr talentele sale ar fi fost pe măsura acestei ţinte, dacă n-ar fi

fost atât de bestial în cuget. Căci era neînchipuit de bine informat, harnic şi ager la minte şi accesibil, şi nu era nici beţiv, nici depravat. Pe de altă parte, era mai nehotărât decât orice alt om pe care l-am întâlnit, şi superstiţios ca văduvele bătrâne, clientela obişnuită a bisericilor. Plutea ceva în jurul lui, ceva inefabil, ce-ţi încreţea pielea – orice ar fi fost, cu siguranţă că nu era măreţie, ci mai degrabă ceva diabolic. După studierea cărţilor de istorie, el ajunse la concluzia că suveranii sunt cinstiţi drept „Mari" din patru motive principale: succes în apărarea patriei şi cuceriri externe, asigurarea respectului legilor şi al prescripţiilor religioase de. Către supuşi, mari construcţii şi lucrări publice, cucernicie personală şi reformă morală severă. Se apucă de treabă, pe liniile acestea.

începu cu aspectul lega! printr-o recodificare a legilor, ceea ce, recunosc, devenise extrem de necesar. Nu exista un singur cod, ci o varietate întreagă de coduri paralele, toate contrazicându-se, deopotrivă de depăşite şi de obscure toate, astfel încât în afara cazurilor cele mai simple, un judecător nu putea da o sentinţă dreaptă, nici dacă dorea să o facă. Juriştii harnici, însărcinaţi de Justinian, reuşiră până la urmă să orânduiască această mulţime zăpăcitoare într-un singur sistem, relativ inteligibil şi nu în întregime contradictoriu – dar fu nevoie de nu mai puţin de trei milioane de rânduri scrise pentru a o face. Măcar de-ar fi fost el însuşi, şi judecătorii săi, şi avocaţii săi, şi populaţia îndeobşte, la înălţimea acestei formidabile misiuni! Conformismul religios încercă să-l obţină prin depistarea ereziilor; dar în această privinţă nu se purtă consecvent, deoarece, de teama Teodorei. Îi persecuta în primul rând pe evrei, pe samariteni, pe pagini, sectele minore de manicheeni şi sabellieni şi pe alţii de aceeaşi teapă, în vreme ce tolera erezia monofizită şi cea nestoriană, oriunde nu exista o legătură dovedită între acestea şi politica facţiunii Verzi, aşa că acestea îşi continuau existenţa nestingherite. Nu numai că aceste erezii se răspândiră în provincii, dar Justinian îngădui chiar să fie exportate, prin

misiuni, în străinătate, în speţă în Etiopia şi Arabia.

Marile sale lucrări publice constau, în primul rând, din construirea şi restaurarea unor mânăstiri şi biserici. Acestea erau, fireşte, nefolositoare imperiului (decât doar într-un sens spiritual, imprecis) şi nu erau de comparat cu construirea şi restaurarea unor apeducte, drumuri, porturi şi grânare, cărora nu le acorda nici pe departe aceeaşi atenţie.

Voi avea prilejul de a menţiona mai amplu planurile sale în direcţia cuceririlor externe – al căror instrument principal deveni Belizarie.

Reformele sale morale fură în cea mai mare parte inspirate de Teodora, şi erau extrem de severe. Trecuse foarte multă vreme de când o femeie într-adevăr capabilă nu mai ajunsese într-o poziţie atât de puternică, precum Teodora. Era mai ales vina Bisericii, care – generând din Răsărit, unde femeile sunt apreciate doar cu ceva mai mult decât jucăriile, sau sclavele, sau animalele de povară – avea tendinţa de a exclude femeile din viaţa publică şi de a nu le acorda niciun fel de educaţie demnă de luat în seamă. În vremurile păgâne, împărăteasa fusese adeseori cel de al doilea cârmuitor al statului şi acţionase ca o frână puternică în faţa capriciilor împăratului; ceea ce fusese posibil datorită faptului că fusese crescută într-o atmosferă cultă, de libertate, şi nu închisă cu se-

CAPITOLUL IX *„RĂZMERIŢA VICTORIEI, e* tul Germanicus dincolo de Rin, spre mângâierea amândurora şi spre marele beneficiu al Romei. A rămâne, supusă, la Constantinopol, ignorând ce s-ar putea întâmpla cu el pe cine ştie ce graniţă îndepărtată, şi a fi expusă tuturor zvonurilor nesăbuite despre înfrângerea şi moartea lui, era o tortură pe care refuza să o mai suporte.

Ocupară un apartament mare la Palat, unde este loc suficient pentru toţi.

veritate în locuinţa femeilor, până ce ar fi fost chemată

să se mărite cu un om pe care nu-l văzuse niciodată – precum este regula acum cu femeile aparţinând claselor înalte. Pe Teodora preoţii nu o puteau duce de nas. Văzuse cu ochii ei lumea, şi înţelegea deopotrivă bărbaţii şi politica, atât cea laică precum şi cea ecleziastică. Îl conducea pe Justinian tot atât de absolut, cum se zice că-l condusese odinioară marea Li via pe August, primul împărat al romanilor.

Teodora se hotărî să redea treptat femeilor poziţia puternică pe care o pierduseră. Această tendinţă a ei explică şi sprijinul pe care-l dădu legislaţiei lui Justinian împotriva prostituatelor şi sodomiţilor. În vreme ce soţii fuseseră liberi să-şi afle plăcerile în bordelurile publice sau cu băieţi lâncezi, soţiile nu şi le putuseră dobândi cu uşurinţă. Asociaţia proxeneţilor, aflată înainte vreme sub protecţia imperială, fu desfiinţată; şi codoşlâcul deveni infracţiune calificată drept crimă. Sodomia se pedepsea acum cu castrarea şi se organiză o mare vinătoare împotriva prostituatelor de rând, de teapa celor care pretind numai câţiva bănuţi şi sunt cunoscute îndeobşte sub denumirea de „în~ fanterie”. Teodora numea aceste nefericite „o jignire permanentă adusă demnităţii femeilor”, Le acordă trei luni ca să devină femei respectabile, prin căsătorie; apoi, dacă perseverau cu încăpăţînare să rămână necăsătorite, erau din nou arestate şi închise în aşa numitul Castel al căinţei, pe malul asiatic al Bosforului. (Dintre cele cinci sute de femei închise acolo, un număr considerabil alese moartea, sărind de pe zidurile castelului, de supărare şi plictiseală.) Dar celor care alegeau căsătoria, Teodora le oferea o zestre, şi foarte multe au profitat de generozitatea ei. Totuşi, ea nu se

ir

atinse de „cavalerie”, cum se chemau îndeobşte prostituatele cu educaţie mai aleasă, care-şi apăf. Rau singure interesele, posedau bijuterii preţioase şi erau organizate într-o breaslă. Le folosi ca agente secrete şi le asigură medici buni, atunci când se îmbolnăveau.

Erau vremuri rele pentru soţi. Teodora exprimă răspicat părerea că soţiile nu trebuie să trăiască o viaţă mai castă decât soţii. Dacă un soţ se înhăita cu prostituate – cum se petrecea în fapt mai devreme sau mai târziu cu orice soţ – soţia era

i perfect liberă să se distreze cu amanţi. Dacă din această pricină soţul se mânia împotriva soţiei, ea putea introduce imediat un apel la Teodora, prin care să-i aducă o contra-acuzaţie, pentru cruzime, sau neîntreţinerea familiei, sau ceva de soiul acesta; iar Teodora dădea fără greş curs acuzaţiei, acceptând relatarea femeii despre cazul respectiv, fără a mai pune alte întrebări. Adeseori un soţ gelos era obligat să plătească o amendă, caro se ridica până la dublul zestrei soţiei; amenda st: înmâna apoi femeii în tribunal, după scăderea unei sume modice, pentru cheltuieli de judecată Uneori soţul era şi biciuit şi i se mai dădeau şi câteva zile de închisoare. După o vreme, soţii deveniră foarte grijulii în privinţa purtării şi totodată foarte nepăsători faţă de purtarea soţiilor. Biciul era împletit din cinci curele de piele, cu câte o plăcuţă de fier la fiecare capăt; şi sclavii publici loveau foarte tare.

Ca să vă dau un exemplu despre felul în care îi trata Teodora pe soţi, să vă relatez ce a păţit fiul Maestrului Oficiilor. Dorea să se însoare cu o vară de gradul doi; dar Teodora, care hotărâse să-l cunune cu fiica doamnei Chrysomallo, îi spuse că nici nu poate fi vorba de aşa ceva; nu încuviinţa căsătoriile între veri. Omul fu, bineînţeles, obligat să se supună, deoarece Teodora era la Curte ceea ce este o bunică bătrână pentru membrii unei mari familii de la ţară. A fost destul de norocos să se însoare cu fata doamnei Chrysomallo, care era tânără şi frumoasă şi inteligentă; dar după cununie, bombăni în faţa unui prieten al său cum că la această fată „s-a umblat”. Adevărul era că doamna Chrysomallo, deşi creştină după nume, continua să respecte obiceiurile familiei ei care, din pricina legăturilor cu Hipodromul, era păgână. Deci fata, în loc de a-i oferi

soţului o feciorie desăvârşită, trecuse prin tradiţionala ceremonie păgână a deflorării – anume, încălecarea unui falus de piatră, de formă priapică, menit să-i asigure fecunditatea. Plângerile mirelui ajunseră la urechile Teodorei, căre se mânie foc.

— Ce aere îşi mai dau domnii aceştia tineri, ce să zic! strigă ea. Ai crede că el însuşi n-a umblat toată viaţa lui la o fată! Cică „s-a. Umblat", asta-i bună!

Apoi dădu ordin servitorilor ei să-i arunce tânărului o pătură peste cap, la fel cum procedează elevii cu colegii lor nepopulari când aceştia se află în drum spre şcoală. Şi, după ce-l înveliră, îl chelfăniră zdravăn.

Povestea elefantului lui Severus îmi aduce aminte că Teodora nu pierdea niciun prilej pentru a plăti datorii vechi. Patricianul Hecebolos fu printre primii care a trebuit să plătească pentru purtarea sa urâtă faţă de Teodora: fu adus îndărăt de la Pentapolis şi acuzat de sodomie; Teodora, judecind ea însăşi cazul, îl găsi vinovat (nu pe nedrept) şi-l condamnă la castrare. Muri după operaţie, de otrăvirea sângelui.

Aici trebuie de asemenea (din cauza legăturii) să relatez povestea comică a lui Hippobates, bătrânul senator care veni intr-o dimineaţă în audienţă la Teodora, pentru a apela la ea să-i facă dreptate împotriva soţului doamnei Chrysomallo, unul din curtenii ei, care îi datora nişte bani. Acest Hippobates fusese adus odată, în vremea, de demult, de un prieten – mai precis: de însuşi Demarhul Albaştrilor – ca să petreacă o seară la club. În mod firesc era de aşteptat ca şi el să aleagă pe una din doamne, şi să facă pereche cu dânsa, atunci când Demarhul şi-a ales o alta; dar, dintr-o pricină sau alta, nu se simţi la înălţimea necesară companiei femeieşti. Atunci însă, în loc de a mărturisi făţiş – precum ar fi procedat un om de onoare – că este creştin, sau impotent, sau că preferă sexul celălalt, sau că suferă de altceva, începu să găsească cusururi farmecelor trupeşti care i se ofereau. Zicea că Indaro este prea înaltă şi are umerii prea pătraţi; că Teodora e prea slăbănoagă şi are

gura prea mare; că stăpâna mea are părul roşu, culoare pe care nu o poate răbda, şi „o faţă cioplită cu târnăcopul41. Am uitat ce cusur avea Chrysomallo, poate că nasul prea coroiat, Cum Hippobates era un satir bătrân, detestabil, toate se simţiră uşurate, nefiind nevoite să-i distreze. Totuşi, omul nu avea niciun drept să critice în felul acesta pe asociate şi observaţiile lui stârniră supărare violentă. Ghinionul era că îl prezentase tocmai Demarhul, cu care ele trebuiau să rămână în relaţiile cele mai bune. Altminteri l-ar fi pedepsit cu procedeele umilitoare la care recurgeau de obicei.

Teodora ştia dinainte că Hippobates vine să ceară banii, aşa că pregăti totul, cu mare grijă, pentru primirea lui. Omul intră într-o postură foarte jalnică, şi se târî slugarnic şi abject, ca să sărute podul piciorului ei, prefăcându-se că plânge. Nu cred că şi-a dat seama că Teodora, împărăteasa, este Teodora de la club, pe care o insultase cândva. Ea îl întrebă cu amabilitate ce necaz are. Omul începu cu un scâncet de cerşetor, extrem de nepotrivit:

— O, Luminăţia-ta, este un lucru trist pentru un patrician să rămână fără un gologan. Creditorii îmi stau pe scări, asemenea dulăilor, perceptorii bat în permanenţă la uşa mea, abia am o coajă de pâine în casă. Te implor, prea graţioasă şi demnă de dragoste împărăteasă, să-l convingi pe servitorul tău să-mi plătească banii pe care mi-i datorează.

Teodora începu:

— O, Strălucit şi Ilustru Hippobates…

De după perdele, un cor ascuns, alcătuit din eunuci, despărţit în două semicoruri, intonă o meJopee misterioasă:

Primul semicor Strălucit Hippobates,

Ai o ţeastă cheală!

Al doilea semicor; Strălucit Hippobates.

Îţi pute răsuflarea

Corul întreg t Ai un burţoi umflat,

Strălucit Hippobates!

Ţeastă cheală, răsuflare împuţită Şi un burţoi umflat!

Teodora se întoarse spre stăpâna mea:

— Scumpa mea Doamnă Antonina, ai auzit vreun zgomot ciudat?

— Nu, Luminăţia-ta.

— Dar dumneata, Doamnă Chrysomallo?

— Nimic, Maiestate.

— Trebuie să fi fost un zumzet în capul meu. Continuă, Hippobates!

Hippobates, neîndrăznind să bage în seamă ceea ce auzise, îşi reîncepu, nervos, jalba:

— Când un patrician ca mine ajunge să nu aibă bani, şi asta nu din vina lui, îi este ruşine să mărturisească această situaţie absurdă creditorilor săi. În primul rând, ei nu i-ar da crezare. Iar când, în sfârşit, creditorii şi-ar da seama că este de fapt un cerşetor, patricianul ar trebui să sufere atât dizgraţia societăţii, cât şi falimentul: şi dizgraţia societăţii, precum ştii, Măria-ta…

Teodora începu iarăşi:

— O, Prea Strălucit şi Ilustru Hippobates…

Şi din nou corul ascuns intonă, de astă dată ceva mai tare:

Primul semicor 3 Strălucit Hippobates Ai o cocoaşă în spato!

Al doilea semicor: Excelent Hippobates,

Ai o surpătură!

Corul întreg î Ai trânji.

Strălucit Hippobates,

Surpătură şi cocoaşă-n spate,

Şi trânji peste toate!

— Doamnă Chrysomallo, de astă dată ai auzit ceva?

— Nu, Luminăţia-ta.

— Dar dumneata, Doamnă Antonina?

— Niciun murmur, Maiestate.

— Aş fi putut jura că am auzit un soi de zgomot. Dar continuă, Hippobates!

Şi omul fu nevoit să continue a se preface că el însuşi nu auzise nimic. De fiecare dată ce-şi începea petiţia, corul

intervenea, întrerupându-l, şi de fiecare dată versurile erau' tot mai grosolane. Până la urmă fu nevoit să renunţe, retrăgându-se zăpăcit, ieşit din minţi, dar cu obişnuitele plecăciuni surâzătoare.

Creditorii săi, care fuseseră de la bun început cei ce-l îndemnaseră să facă apel la Teodora, deveniră mai insistenţi decât oricând înainte, până ce fu nevoit să se adreseze vechiului său prieten, Demarhul Albaştrilor; acesta trimise o grupă de facţionişti să apere casa lui Hippobates. Urmă o răzmeriţă, în cursul căreia doi dintre creditori, care erau Verzi, fură ucişi şi un număr de Albaştri răniţi. Ştiri despre tulburările acestea ajunseră la Palat; Ioan de Capadocia, dându-şi seama că Hippobates nu este în graţiile Teodorei, dar neştiind că unii dintre cei angajaţi în încăierare fuseseră trimişi de la cartierul general al Albaştrilor, crezu că-i va face plăcere lui Justinian dacă intervine în numele ordinii publice. Trimise la locul tulburărilor o unitate puternică de Gărzi care arestară fără deosebire Albaştri şi Verzi, câţi mai mulţi de fiecare culoare. Avu loc, în pripă, o judecată; patru dintre ei fură condamnaţi la decapitare, pentru că fuseseră găsiţi având arme asupra lor, iar trei la spânzurătoare, pentru asociere la omor; şi toţi fură duşi la execuţie.

Se întâmplă ca ştreangul spânzurătorii să nu fie destul de rezistent. Se rupse de două ori – o dată sub povara unui Verde, o dată sub cea a unui Albastru, Aceşti nenorociţi căzură la pământ şi fură lăsaţi să zacă, socotiţi morţi, presupunându-se că li se frânsese gâtul. În aceeaşi seară însă, nişte călugări cercetară trupurile şi descoperiră că mai au viaţă în ele, îi transportară pe cei doi la spitalul Sfântului Laurenţiu, unde îşi reveniră. Acest spital era un sanctuar. Dar Ioan de Capadocia, violând sanctuarul, îi arestă din nou şi-i azvârli în închisoarea de stat (care, la un loc'cu căzărmiie de poliţie, cuprindea o aripă întreagă a Palatului de alamă, pe latura apropiată de Hipodrom).

Demarhul Albastru luă acum o hotărâre remarcabilă. Proteguit de un steag de armistiţiu, se duse neîntârziat la

cartierul general al Verzilor şi, într-o discuţie cu Demarhul Verde propuse o acţiune comună împotriva poliţiei, care îndrăznise să se amestece în sfada tradiţională dintre cele două culeri. Demarhul Verde se vădi extrem de dornic să declare un armistiţiu temporar. Data curselor de Anul Nou, ziua a treisprezecea a lunii ianuarie, era aproape. Conveniră ca după obişnuitul salut de loialitate către Justinian, când acesta va intra pe Hipodrom, cu toţii, Albaştri şi Verzi deopotrivă, să apeleze pentru eliberarea prizonierilor a căror viaţă fusese cruţată de Dumnezeu printr-un miracol, şi pentru demiterea lui Ioan de Capadocia – pe care Albaştrii îl detestau, socotindu-l ca pe unul care-şi schimbă mereu faţa şi-l invidiau pentru bogăţia lui, în vreme ce Verzii îl urau, declarându-l trădător şi opresor. Aşa se şi făcu, şi cred că şi Teodora era amestecată în acest complot. Dar Justinian primi totul foarte rece şi nu răspunse în niciun fel la apelurile pentru eliberarea prizonierilor, apeluri care continuară toată ziua, fiind repetate după alergarea fiecăreia dintre cele douăzeci şi două de curse.

Ce doi Demarhi conveniră atunci asupra unei acţiuni mai viguroase şi asupra unei parole comune

— Şi anume „Victorie” – pentru ambele facţiuni. În seara aceea, după curse, înconjurară închisoarea de stat şi cerură eliberarea celor doi care fuseseră ridicaţi din sanctuar. Nu li se dădu niciun răspuns aşa că dădură foc cu torţe porticului. Flăcările se răspmdiră şi nimiciră întreaga aripă, cu cazarma poliţiei cu tot. Cei mai mulţi dintre prizonieri fură salvaţi, dar un număr de gardieni şi de poliţişti muriră în flăcări. Gărzile imperiale, care simpatizau cu răsculaţii, nu interveniră. Propriul lor sălaş, ; aflat în centrul Casei de alamă, nu fusese atins şi focul era acum localizat.

Dimineaţa următoare, Justinian hotărî continuarea curselor, în mod obişnuit, fără a ţine seama de excesele comise; dar facţioniştii împrejmuiră palatul, cerând demiterea lui Ioan de Capadocia şi a lui Tribonian, judecătorul suprem, precum şi a guvernatorului oraşului.

C’md în continuare nu Îi se dădu răspuns, dar nu sosiră nici gărzi, nici poliţie ca să-i împrăştie, facţioniştii îşi dădură seama că sunt. Liberi să se răscoale după pofta inimii lor. Îngrămădiră întâi nişte bănci de lemn „târâtc din Hipodrom, rezemându-le de câteva clădiri publice, şi le dădură foc. Apoi, învăluiţi de fum şi profitând de zăpăceala produsă, începură, eu mare chef, să ucidă, să fure, să violeze şi să jefuiască. Albaştrii convinşi vădiră o preferinţă pentru vătămarea bunurilor Verzi, iar Verzii convinşi atacară proprietăţile Albastre; dar având în vedere armistiţiul, cei mai mulţi dintre răsculaţi nu mai făceau mofturi la alegerea victimelor. Parola era, precum am mai spus, „Victorie" şi culorile combinate câştigară într-adevăr o mare victorie asupra oraşului. Curând, cartierul central era iluminat în mai multe părţi: brigăzile de pompieri nu încercară să stingă incendiile – cei mai mulţi dintre ei luau parte, din plin, la jaf. Flăcările se întinseră, fără opreliştí. Noroc că era o zi fără. De vânt, altfel ar fi ars întreg oraşul. Se dezlănţui o goană în direcţia docurilov, vinde oamenii oferiră barcagiilor sume enorme ca să-i treacă la loc sigur, pe ţărmul asiatic.

Mă aflam, ca de obicei, în apartamentul nostru din palat, de serviciu pe lângă stăpâna mea Antonina, şi trebuie să recunosc că toată lumea din casă era îngrozită, în ciuda purtării calme „dacă nu chiar dispreţuitoare, a lui Belizarie. Veniră ordine imperiale în sensul ca nimeni, sub niciun pretext, să nu părăsească incinta palatului. De mult ar fi trebuit să se întreprindă o acţiune viguroasă, dar Teodora nu putea realiza nimic cu Justinian, care se ruga în capela sa particulară. Ioan de Capadocia dispăruse şi, în consecinţă, Gărzile aflate în partea intactă a Casei de alamă continuau să nu primească niciun ordin. Dar dacă ar fi încercat să intervină, gloata i-ar fi măcelărit neîndoielnic. Nominal, Belizarie continua să fie Comandantul Armatelor din Răsărit, dar în oraş nu avea autoritate. Când stăpâna mea îl îndemnă să-i ofere lui Justinian serviciile sale şi ale cuirasierilor de casă – erau încartiruiţi nu departe – refuză:

ca slujitor al împăratului, nu trebuia să vorbească neîntrebat, ci era dator să aştepte ordinele. Nu veniră niciun fel de ordine. Justinian era încăpăţânat ca un catâr; se ruga cu ardoare şi o asigura pe Teodora că cerul le va purta de grijă.

În sfârşit, în ziua de cincisprezece ianuarie, Justinian se urni, intenţionând să pună capăt dezordinilor. Recurse la metoda de a apela la scrupulele creştine ale supuşilor săi. Trimise la ci, dan palat, o deputăţie de episcopi şi preoţi, eu prapuri şi câteva relicve sacre – o mică frântură din Adevărata Cruce şi cornul autentic al berbecului Patriarhului Avram, care va răsuna în ziua Judecăţii, şi toiagul, în formă de şarpe, al lui Moise, eu care odinioară în Egipt şi Sinai se făptuiseră miracole şi, afară de acestea, osemintele Zoiei, martira fecioară, şi ale altor câţiva martiri, de mai mică însemnătate. Dar nu se produse niciun fel de miracol şi clerul fu nevoit să se retragă spre palatul Daphne, urmărit de o adevărată grindină de pietre şi cărămizi. Justinian privi, dintr-un balcon, ce se petrece şi strigă:

— O, apăraţi-i, repede! Cineva să iasă imediat şi să-i apere!

Belizarie ieşi, bucuros că are prilejul de a acţiona, punându-se în fruntea unui grup de patruzeci de soldaţi traci şi goţi, care se aflau de strajă permanent printre colonadele de la Daphne; şi-i respinse pe răsculaţi, ucigând un număr dintre ei, astfel încât clerul se putu întoarce cu relicvele nevătămate.

Această acţiune a lui Belizarie înfurie peste măsură facţiunile, care acum se dezlănţuiră pe de-a-ntregul. În ziua următoare, Justinian trimise în piaţa lui August un crainic, ca să anunţe că Ioan de Capadocia a demisionat din postul de comandant şi că guvernatorul oraşului şi Tribonian, judecătorul suprem, s-au retras la rândul lor din funcţiile pe care le deţinuseră. (Tribonian fusese atât de ocupat cu munca de recodificare a legilor, încât nu avusese timp suficient pentru a supraveghea cum se împarte dreptatea.)

Dar această concesie nu mai ajungea pentru a restabili pacea, îndeosebi pentru că armistiţiul dintre facţiuni fusese încălcat cu prilejul împărţirii prăzii, iar cauza Verde înviase cu neaşteptată vigoare. Până în ziua de şaptesprezece ianuarie fuseseră jefuite şi incendiate: bisericile Sfânta Sofia şi Sfânta Irina precum şi Portalul Regal – o bibliotecă vestită, cuprinzând, printre alte curiozităţi, operele complete ale lui Homer scrise pe intestinele unui şarpe lung de patruzeci de metri – Băile lui Zeuxippus, aşezate între Casa de alamă şi Hipodrom, Colonadele Argintarilor, şi Strada Superioară până în Piaţa lui Constantin. În felul acesta se distruseră enorm de multe comori. Noi, oamenii de casă, urmărirăm incendiile de la o fereastră aşezată sus şi nu îndrăznirăm să ne culcăm noaptea, de teamă că dacă adormim vom arde de vii.

Teodora izbuti să-l convingă pe Justinian să intre în Hipodrom şi să facă un apel public la pace, abia în a cincea zi a răzmeriţelor, adică în ziua de optsprezece ianuarie. Hipodromul se întinde paralel cu palatul, pe versantul ce coboară spre Marea Marmara. În capătul dinspre nord există două turnuri, precum şi gi-ajdurile, şoproanele de care şi birourile celor din administraţia distracţiilor şi, sus de tot, într-o parte, în punctul din care startul poate fi cel mai bine urmărit, loja imperială, deasupra căreia străjuiesc caii auriţi din Chios. La această lojă se ajunge printr-o colonadă izolată, de la palatul Daphne, de-a lungul bisericii Sfântul Ştefan; Justinian nu trebuia deci să-şi asume riscul de a străbate străzile publice într-un car. Ţinând în mână o copie a Evangheliilor, apăru în loja imperială, în faţa Hipodromului ticsit, şi începu să rostească unul din acele îndemnuri vagi, paterne, la pace şi armonie, combinat cu promisiuni de ordin general, care îndeobşte au efect, după o răzmeriţă, când fierbinţeala poporului începe să se mai răcorească, iar oamenii mai serioşi de felul lor încep să facă bilanţul daunelor. Dar cuvântarea lui se dovedi complet inutilă, deoarece nu era sprijinită de nicio demonstraţie de forţă. Dinspre băncile Albastre se înălţară. Câteva urale

timide şi fără de convingere, amestecate cu şuierături – dar se auziră răcnete duşmănoase dinspre Verzi, aceştia fiind acum iarăşi în plină ascendenţă: mulţi dezertori se întorseseră la vechea lor apartenenţă. Se azvârliră pietre şi alte proiectile spre loja imperială, ca odinioară, pe vremea lui Anastasie; Justinian se retrase în grabă mare, gloata revărsându-se din Hipodrom ca să-l urmărească. Gărzile de traci şi de goţi se retraseră din palat, unindu-se cu camarazii lor din Casa de alamă. În vecinătatea bisericii Sfântului Ştefan gloata prădă şi dădu foc unui bloc întins de clădiri ale palatului, care de fapt era reşedinţa eunucilor din Administraţia de stat.

înainte de urcarea pe tron a lui Justin, era de aşteptat să urmeze unul dintre nepoţii lui Anastasie. Cel mai puţin incapabil dintre nepoţii incapabili ai lui Anastasie, era Hypatius. Slujise sub Belizarie, la Daras, şi-ntr-adevăr, într-un fel prea puţin glorios – escadronul lui fusese cel zvârlit în şanţuri, pe aripa dreaptă, de şarja „Nemuritorilor®; dar despre el se putea afirma cel puţin că ambiţiile nu-i depăşeau talentele. Îndată după izbucnirea răzmeriţelor, venise modest, la Justinian, însoţit de fratele său Pompei, şi-i relatase că Verzii îi făcuseră propuneri, oferindu-i tronul; că refuzase cu indignare să încuviinţeze orice fel de acţiune purtată în numele său şi că pentru a-şi dovedi loialitatea se punea la dispoziţia lui Justinian. Justinian îl lăudă şi-i mulţumi, deşi nu era în stare să creadă în sinceritatea mărturisirii că i se oferise tronul – o socotea ca o încercare de a dezarma orice bănuială şi de a pune apoi mâna pe puterea supremă, la primul prilej favorabil. Dar după acest atac asupra palatului, Justinian le trimise vorbă, atât lui Hypatius cât şi lui Pompei, că dacă nu doresc să fie executaţi ca trădători, trebuie să plece neîntârziat. Îndată ce se lăsă întunericul, în ciuda propriei lor dorinţi, cei doi ieşiră, strecurându-se din palat, şi izbutiră să ajungă la casele lor, nebăgaţi în seamă. Din nenorocire însă, vestea că Hypatius este liber şi se află undeva, pe afară, ajunse într-un fel sau altul la Verzi. Îi înconjurară casa, intrară cu

forţa şi-l scoaseră, în triumf, ducându-l până în Piaţa lui Constantin Aici, în mijlocul mulţimii îngrămădite, care vocifera necontenit, fu proclamat în mod formal împărat şi încoronat cu un colan de aur, în lipsa unei diademe – deşi celelalte însemne imperiale erau la îndemână, fiind luate din palat, cu ocazia jafului. Hypatius cu adevărat nu voia să primească tronul; iar soţia lui, Maria, o creştină cucernică, îşi frângea mâinile şi bocea, spunând că-l iau de lângă dânsa pentru a-l purta pe drumul morţii. Dar Verzii nu puteau fi contrazişi.

Reprezentanţii Verzilor se duseră la Casa Senatului şi cerură să se depună jurământ de credinţă faţă de Hypatius. Senatorii (precum se petrece întotdeauna în asemenea cazuri) nu voiau să se angajeze. Preferinţele lor se împărţeau cam egal; deşi în majoritate erau Albaştri declaraţi, mulţi dintre ei continuau să fie în taină Verzi, regretând, precum se exprimau îndeobşte, „vremurile frumoase ale lui Anastasie14 şi dispreţuindu-l pe parvenitul de Justinian. Ieşiră din încurcătură ţinând nişte discursuri cu multe întorsături retorice, dar nu ajunseră la nicio concluzie. Şi la palat se adunaseră câţiva senatori; aceştia erau cu toţii Albaştri şi cu toţii foarte speriaţi. Justinian însuşi tremura de frică şi întreba pe oricine întâlnea în cale – bărbat, femeie sau eunuc, patrician, om de rând sau sclav – ce ar trebui să întreprindă. Se convocă în mare grabă un Consiliu în toată legea. Cei mai mulţi dintre acei bicisnici care au participat, îl sfătuiră să fugă imediat, deoarece în Gărzile palatului, în mod evident, nu se putea avea nicio încredere, iar oraşul era dominat acum de Verzi. Numai Belizarie şi Mundus se pronunţară în favoarea unei rezistenţe hotărâte în faţa rebelilor – Mundus era Comandantul Armatelor din Iliria şi ajunsese întâmplător în oraş cu două zile mai înainte; venise să caute cai de schimb pentru unităţile sale de cavalerie.

Teodora intră nechemată în camera dd Consiliu, Era atât de teribilă în dispreţul şi în mânia ei, încât oricine dintre cei de faţă, nu numai Justinian însuşi, ar fi preferat fără îndoială

să moară, decât să înfrunte acele priviri dogoritoare. Vorbi astfel:

— Toate acestea sunt vorbe, vorbe, vorbe, şi ca femeie cu scaun la cap ce mă aflu, protestez şi cer să se treacă imediat la acţiune viguroasă. Ne aflăm în cea de a şasea zi a tulburărilor şi în fiecare zi mi s-au dat asigurări că „suntem stăpâni pe situaţie”, şi că „Dumnezeu ne va purta de grijă”, şi că „se iau toate măsurile posibile:, şi aşa mai departe, şi aşa mai departe. Dar până acuma nu s-a întreprins nimic – numai vorbe, vorbe, vorbe. S-au trimis câţiva episcopi, cu nişte relicve ridicole. S-au vânturat Evangheliile în faţa unei gloate de porci necredincioşi – clar când încep să guiţe şi să grohăie, suntem gata s-o rupem la fugă! Se pare că te-ai hotărât să fugi, Justinian cel Mare. Foarte bine, atunci du-te! Dar du-te neîntârziat, cât timp mai eşti stăpân peste un port particular şi mai ai la dispoziţie corăbii şi marinari şi bani! Dacă însă te duci, ţine minte ce-ţi spun: Nu vei fi niciodată în stare să te întorci în palatul acesta, iar ei te vor urmări până la capăt şi vei avea parte de o moarte mizerabilă şi meritată. Nu ţi-a mai rămas niciun refugiu sigur. Nici măcar la Curtea Persană nu te poţi refugia: pentru că odinioară, în ciuda sfatylui meu, refuzând să-l adopţi ca fiu pe Khosrou, care acum este rege, l-ai insultat de moarte. Dar du-te, îţi spun, du-te, încearcă-ţi norocul în Spania sau în Britania, sau în Etiopia, dispreţul meu te va urmări! În ce mă priveşte, doresc să nu fiu despărţită niciodată de această purpură şi să nu supravieţuiesc zilei în care supuşii mei nu mi se vor mai adresa cu toate titlurile pe care le port pe drept. E adevărat cuvântul bătrînesc: „regalitatea este un giulgiu". Ce mai aştepţi? Un miracol din Ceruri? Nu, ridică-ţi poalele togii şi fugi, căci Cerul te urăşte! Eu voi rămâne aici şi voi înfrunta verdictul pe care mi-l vor impune demnităţile mele!

Apoi Mundus şi Belizarie se puseră sub ordinele Teodorei – căci nimeni altul nu părea gata să le dea vreunul. Justinian era îmbrăcat în veşminte călugăreşti, parcă din umilinţă, dar în fapt pentru a fi deghizat, în cazul în care

palatul ar fi fost iarăşi atacat. Era complet pierdut în rugăciuni, în capela regală, cu faţa acoperită de gluga cenuşie, aspră. În această situaţie, un mesaj neaşteptat din partea lui Hypatius îi parveni Teodorei: „Cea mai nobilă dintre femei, deoarece împăratul mă suspectează şi nu va face nimic pentru mine, te implor să ai încredere în loialitatea mea şi să trimiţi soldaţi ca să mă elibereze din această situaţie penibilă”.

Teodora îi porunci imediat tul Belizarie să se pună în fruntea Gărzilor, să-l salveze pe Hypatius şi să-l aducă îndărăt, la palat. Belizarie convocă oamenii din Regimentul său de casă, care erau cantonaţi în incinta palatuluiijşi Mundus îşi chemă escorta de huni herulieni. Împreună, cele două unităţi nu numărau mai mult de patru sute de oameni, deoarece cea mai mare parte a ostaşilor lui Belizarie fuseseră împrumutaţi forţelor imperiale şi se aflau în Tracia, sub comanda lui Ioan Armeanul, sprijinind şi impunând perceperea impozitelor. Belizarie hotărî ca Mundus, cu hunii săi, să facă un ocol printr-o alee şerpuită, numită „Melcul11, îndreptându-se spre Poarta Morţilor, care se afla în sud-estul Hipodromului şi prin care se obişnuia odinioară să se scoată trupurile gladiatorilor morţi. Urma să se posteze acolo, aşteptând ordinele. Apoi Belizarie, însoţit de oamenii săi, călări de-a curmezişul terenurilor din jurul palatului, până la capătul Străzii Superioare, unde se aflã Palatul Senatului, şi se întoarse spre stângă, spre porţile Casei de alamă. Negăsind nicio sentinelă în faţă şi porţile rămânând închise, izbi cu garda săbiei în poartă şi strigă:

— Sunt Belizarie, Comandantul Armatelor din Răsărit. În numele Maiestăţii-sale Sacre, împăratul Justinian, deschideţi!

Dar nu primi niciun răspuns. Asemenea Senatului, soldaţii preferau să aştepte desfăşurarea evenimentelor. Porţile erau de alamă masivă şi ar fi fost greu să le forţeze, aşa că după o a doua somaţie, se întoarse la palat şi raportă Teodorei că Gărzile nu sunt disponibile. Ea îi ceru să întreprindă tot ce se poate, cu oamenii pe care îi are la

dispoziţie.

Belizarie se hotărî să se deplaseze pe lângă biserica Sfântul Ştefan, ruinată şi ea de incendiu şi, mai departe, drept în sus, spre loja imperială. Pentru a parcurge acest itinerariu, trebuia să treacă printre ruinele reşedinţei eunucilor, care continuau să fumege. Când şi când se prăbuşea câte un zid şi mai ţâşnea câte o limbă de flacără. Caii erau îngroziţi de fum şi nu voiau să-l înfrunte, aşa că dădu ordin de descălecare şi trimise caii îndărăt. Udându-şi mantalele şi învelindu-şi cu ele feţele, oamenii săi goniră printre ruine, câte doi, câte trei, şi ajunseră la colonada albastră a Hipodromului (este ornamentată numai cu lapis-lazuli), care urcă, treptat, spre loja imperială. Dar găsiră uşa din capăt zăvorită şi păzită. Ar fi fost primejdios să o forţeze, căci ar fi trebuit să-şi croiască drum luptând prin întuneric, în sus, pe o scară îngustă, în vreme ce un grup compact de Verzi putea fi trimis primprejur, ca să-i atace din spate. Belizarie dădu ordin de întoarcere. De astă dată îşi conduse însă oamenii drept spre intrarea principală a Hipodromului, aşezată pe latura nordică, între turnuri.

Nu vă pot spune cu ce-şi petrecuseră timpul Verzii de pe Hipodrom, dar ştiu că atât Demarhui cât şi Democratul Verde ţinuseră nişte discursuri umflate, în vreme ce Albaştrii ce se aflau de faţă şedeau în tăcere, încruntaţi. Devenise limpede că Verzii izbutiseră să numească un împărat de propria lor culoare; Demarhul Albastru se căia amarnic pentru armistiţiul pe care-i încheiase cu ei. Dintr-o dată se iscă un răcnet şi Belizarie fu zărit, mărşăluind în Hipodrom, cu sabia trasă, în fruntea sodaţilor îmbrăcaţi în armură de zale. Se întoarse şi-i strigă lui Hypatius, care şedea în loja de deasupra lui:

— Ilustre Hypatius, ai ocupat locul împăratului; şi nu ai dreptul să-l ocupi. Îţi porunceşte să te întorci imediat la palat şi să te pui la dispoziţia lui!

Spre surpriza generală (căci numai conducătorii facţiunii îşi dădeau seama cât de puţin dorea să devină monarh), Hypatius se sculă ascultător şi porni spre uşa lojii; dar

Demarhul Verde, care stătuse alături de el, îl forţă să se reaşeze pe scaun. Mulţimea Verzilor începu acum să-i ameninţe pe oamenii lui Belizarie. El ordonă o şarjă, de-a lungul băncilor. Verzii începură să ţipe şi să se retragă în dezordine. Nu erau decât o gloată de pierde-vară din oraş, iar armele lor erau bune pentru asasinat dar nu pentru luptă; pe deasupra, nu purtau niciun fel de armură. Aşa că cei două sute de oameni ai lui Belizarie, în armură completă, ajungeau cu prisosinţă pentru a face faţă miilor, între timp, Mundus, aşteptând afară, în dreptul Porţii Morţilor, auzise vuietul de spaimă stârnit înăuntru şi-şi dăduse seama că oamenii lui Belizarie sunt angajaţi în luptă. Şarjă cu hunii săi în Hipodrom, şi anume împotriva acelor Verzi care săriseră peste bariere, în arenă, şi îi măcelări. Unii dintre aceştia căutară să se refugieze pe piedestalurile statuilor aşezate în şir, de-a lungul barierei centrale – cea a împăratului Teodosie, cu şervetul în mină şi cei trei şerpi mari, încolăciţi, aduşi de la Delfi, care odinioară suportaseră tripiedul preotesei, or statuile unor vestiţi conducători de care, printre care una a fostului meu stăpân, Damocles, înălţată de curând acolo de către Teodora – dar şi aceştia fură traşi repede de pe piedestaluri şi omorâţi. Apoi Albaştrii, care stătuseră, ca de obicei, cu toţii la un loc, intrară şi ei în luptă. Conduşi chiar de doi dintre nepoţii lui Justinian, dădură buzna spre loja imperială şi, după o încăierare aprigă, uciseră pe Demarhul Verde şi pe oamenii săi, puseră mâna pe Hypatius şi pe Pompei şi-i predară lui Rufinus, care era adjutantul lui Belizarie. Rufinus îi conduse la palat, luând-o pe scara îngustă şi prin colonada albastră.

Verzii îşi reveniră acum din prima surpriză şi începură să lupte cu deznădejde. Belizarie şi Mundus fură nevoiţi să continue să ucidă metodic, până ce nătărăii îmbrăcaţi în mătase, cu mânecile fluturânde şi părul lung, pomădat, se retraseră din nou, în panică. Până la urmă, Belizarie duse o parte din oamenii săi, fără luptă, la Poarta de Nord şi trimise pe alţii să păzească celelalte porţi; şi Mundus îşi

rechemă hunii. Dar nimeni nu ar fi fost în stare să-i recheme pe Albaştri, care acum nu se mai declarau satisfăcuţi decât cu exterminarea totală a Verzilor. Belizarie şi Mundus socotiră că nu ar fi înţelept să intervină: rămaseră locului, privind încruntaţi la măcelul fratricid, cum ar privi cineva o bătălie între cocori şi ciori – cu simpatiile înclinând poate într-o măsură oarecare spre ciori, care erau însă aproape tot atât de inumani ca şi adversarii lor, şi nu mai puţin caraghioşi la înfăţişare. Când deveni limpede că Albaştrii câştigaseră o frumoasă victorie (în numele Fiului cel cu dublă natură şi al Viceregelui Său, împăratul cel cu două feţe), Belizarie se întoarse la palat pentru a primi noi ordine, însoţit de Mundus. Curând, stăpâna mea îmbrăţişă pe scumpul ei soţ, aşa cum era, pătat din cap până în picioare de sânge. Dar o hoardă întreagă de Albaştri din suburbii, unde culoarea era foarte putemcă, sosi acum în goană, vânturând tot soiul de arme, şi pătrunse pe Hipodrom pentru a participa la masacru. Îi înarmase, la arsenal, Narses, care îl mituise pe Democratul Albastru ca să cheme voluntari împotriva uzurpatorului Hypatius. Aceştia fură urmaţi de Gărzile din Casa de alamă, la ceasul acesta dornici şi ei de a-şi demonstra loialitatea faţă de Justinian, prin măcelărirea Verzilor.

Treizeci şi cinci de mii de Verzi şi câteva sute de Albaştri fură ucişi fără şovăială, înainte de a se isprăvi ziua aceea şi foarte mulţi alţii fură grav răniţi. Mulţimea atacă, de asemenea, grajdurile Verzi – ucigând rândaşii, tăind tendoanele de la picioarele cailor şi dând foc carelor. Apoi începu prin tot oraşul o vânătoare aprigă a Verzilor care nu erau dispuşi să se lepede de culoarea lor, şi până în dimineaţa următoare nu rămase niciun bărbat şi nicio femeie care să mai poarte cocarda detestată.

Când Hypatius şi Pompei fură aduşi în faţa lui Justinian, acest® îi spuse lui Belizarie:

— Excelent, dar pe trădătorii aceştia ar fi trebuit să-i prinzi mai repede, înainte ca jumătate din oraşul nostru să fie incendiat

Apoi îi condamnă la moarte – o faptă ticăloasă, precum îi spuse Teodora, în faţă. Dar el, ca de obicei, răspunse şi de astă dată cu blândeţe. Ce figură mai era, chiar şi în zilele acelea!

în felul acesta se isprăvi aşa numita „Răzmeriţă a Victoriei44 şi, o dată cu ea, cel puţin pentru o vreme, lupta dintre Verzi şi Albaştri. Verzii erau înfrânţi de-a binelea, şi Justinian statornici această fericită stare de lucruri instituţional, interzicând printr-un edict orice fel de curse de care în oraş. Totuşi, câţiva ani mai târziu, cursele fură reluate; aşa că facţiunea Verde trebuia să renască şi ea. La urma urmelor, Albaştrii nu puteau să se întreacă cu ei înşişî, în câţiva ani, Verzii deveniră la fel de bătăioşî ca întotdeauna, coalizând sub protecţia culorii lor toate elementele din oraş adverse împăratului şi credinţei ortodoxe; şi, după căderea amurgului, bandele de asasini circulau din nou nestingherite pe străzi.

Belizarie era întotdeauna neutru – un Alb, ca în zilele sale de şcolar; dar stăpâna mea Antonina era Albastră, din pricina răului făptuit de Verzi împotriva tatălui ei, şi din pricina clubului, şi din pricina Teodorei, prietena ei jurată.

EXPEDIŢIA ÎMPOTRIVA CARTAGINEI

Justinian plănui acum o mare expediţie împotriva vandalilor, un popor mult călătorit, al cărui oraşcapitală era Cartagina, în Africa de Nord; şi, la insistenţele Teodorei, încredinţa comanda unică lui Belizarie.

19 – Corniţele Belizarie voi. 1

Este uşor de arătat cine erau vandalii şi ce căutau în Africa. Erau de neam german şi prima oară fuseseră semnalaţi ca locuind pe malurile îngheţate ale Mării Baltice, cam pe vremea în care Isus zăbovise pe pământ, printre evrei. Migraseră în etape lente, spre sud, către şesurile mănoase, împrejmuite de munţii Carpaţi, unde îşi sporiseră numărul prin alianţe şi căsătorii cu triburile hune, care ocupaseră mai înainte aceste teritorii. Până pe vremea în care împăratul Constantin adoptă creştinismul ca religie de stat, numărul lor depăşise posibilitatea ţării de a-i adăposti;

din cauza lipsei de hrană pe de o parte şi a rodniciei femeilor lor pe de altă parte, un număr considerabil dintre ei fu obligat să treacă în imperiu, de partea aceasta a Dunării Superioare, unde li se acordară pământurx **şi** statut de aliaţi, şi unde îşi însuşiră metodele romane în purtarea războaielor. Două generaţii mai târziu, trecură iarăşi Dunărea şi invadară Germania, prădând şi incendiind pe măsură ce înaintau, **şi** apoi mărşăluiră spre nord. Dezbătură eventualitatea unei invazii a insulei Britanice, care fusese golită de garnizoane romane. În porturile franceze existau destule mijloace de transport, dar vandalii nu erau marinari încercaţi şi Canalul englez le păru o călătorie maritimă prea grea. Aşa că, lăsând Britania la cheremul piraţilor saxoni, invadară în schimb Franţa, trecând peste fluviu Rin, într-un ajun de An Nou, când era îngheţat. Vreme de doi ani întreprinseră raiduri şi prădară Franţa, apoi invadară Spania, unde se stabiliră în partea cea mai meridională, numindu-şi regatul Andaluzia. Dar câţiva ani mai târziu fură poftiţi la Cartagina, de către Cornitele Bonifaciu, guvernatorul roman al Africii de Nord. Cornitele Bonifaciu fusese acuzat pe nedrept că ar fi conspirat împotriva împăratului şi avea nevoie de aliaţi, care să-l scape de o moarte ruşinoasă: oferi vandalilor, cu titlu de proprietate, o treime din pământurile din jurul Cartaginei, dacă îi vin într-ajutor.

Câtă vreme zăboviseră în Spania, vandalii se făcuseră marinari, deşi exista o lege romană care prevedea moartea pentru oricine ar învăţa pe vreun barbar german arta construirii sau cârmuirii unei corăbii. Aşa că trecură peste mare, de pe una din coloanele de stânci ale lui Ilercule, şi anume de pe Gibraltar din Spania, pe cealaltă, Ceuta, în Maroc, şi apoi mărşăluiră spre răsărit, de-a lungul coastei. Erau în total două sute de mii, dar numai cincizeci de mii de bărbaţi combatanţi, restul fiind femei, copii şi vârstnici; căci veniseră cu toţii, grămadă, numai foarte puţini preferind să rămână pe loc. Vandalii aceştia erau creştini, dar asemenea celor mai multe triburi germane, erau eretici arieni. Iată,

din păcate, încă o teorie despre natura Fiului, care trebuie prezentată.

Pe vremea când germanii fuseseră convertiţi la creştinism de către Ulfilas, un contemporan al împăratului Constantin, care tradusese Scripturile în limba gotică – toate afară de Cartea Regilor, de care se temea că le va stârni patima de luptă – această erezie ariană era foarte răspândită şi devenise doctrina ortodoxă a Bisericii. Era binevenită printre germani, deoarece părea un crez simplu, barbar, corespunzând propriei lor concepţii despre zeitate. Arienii afirmă că Tatăl este nemăsurat superior omului, şi că nu există o punte reală între Tată şi om; nici măcar Fiul, care nu l-a cunoscut niciodată perfect pe Tatăl şi care, cât timp a trăit aici, pe pămint, a fost supus tuturor suferinţelor omeneşti, precum minia, tristeţea, deznădejdea, umilinţa – cum le descriu, de fapt, Evangheliştii. Totuşi, Fiul (după aceşti arieni) este un soi de semizeu: nu Dumnezeu, ci o fiinţă medie, de o substanţă diferită de a Tatălui şi complet neasemănătoare cu acesta, o fiinţă care a existat înaintea lumii şi a fost creată din nimic şi a devenit om, Cum germanii crezuseră oricum într-un Dumnezeu cu putere nemăsurată şi fire capricioasă, numit Odin şi, de asemenea, într-un semizeu şi strămoş al rasei, numit Mann (ceea ce înseamnă, în germană „, bărbat”), care se născuse, practic, din nimic – schimbarea lor de credinţă a fost mai mult o schimbare de nume decât de crezuri. Acceptaseră să se abţină de la sacrificii umane, deoarece acestea (după noul lor crez) fuseseră interzise de Dumnezeu, din vremurile Patriarhului Avram; dar luară parte mai departe la războaie sânger-oase şi la masacre. Căci, deşi bun-ul Ulfilas omisese Cartea Regilor din traducerea lui, închisese în schimb Cartea lui Iosua, în care se relatează măcelărirea nemiloasă a triburilor păgâne de către evrei, când au ajuns în „Ţara Făgăduinţei1-.

Pentru vandali, Africa romană era şi ea „ţară a făgăduinţei”, care semăna chiar cu Canaanul de odinioară, cu viile şi lanurile sale de grâu, cu plantaţiile de smochini şi

cetăţile sale întărite. Dar când, în deplasarea ei, această mulţime se şi apropiase d» Cartagina, vandalii fură informaţi glacial de către Cornițele Bonifaciu că făcuse o greşeală: împăratul, sau, mai precis, împărăteasa Regentă, îi acordase între timp iarăşi încrederea ei şi, în consecinţă, el nu mai avea nevoie de aliaţi vandali; îi rugă deci să facă bine să se întoarcă în Andaluzia, el urmând să le plătească pentru osteneala pe care şi-au dat-o. Fireşte, vandalii se simţiră insultaţi cu grosolănie. Şi refuzară să plece. Din aliaţi deveniră dintr-o dată inamici şi-l înfrânseră pe Bonifaciu în bătălie; după care ocupară nu numai o treime din pământuri ’ aşezate în jurul Cartaginei, ci întreaga dioceză a Africii, zdrobindu-i pe localnici, pur şi simplu.

Cartagina însăşi – care, după Roma, era cel mai mare oraş din Imperiul de Apus – rezistă mai mulţi ani. Asta pentru că era aprovizionată cu merinde d pe mare şi avea fortificaţii foarte puternice, pe car vandalii, neavând cunoştinţe de inginerie, nu reuşiră să le distrugă; şi nu pentru că apărătorii ar fi dat dovadă de un eroism deosebit. Romanii africani deveniseră nerăzboinici datorită veacurilor de pace, bogăţiei solului şi căldurii care sleieşte. Şi apoi, mai erau. Şi divizaţi de schisma donatistă. Aceasta nu era, de astă dată, o părere eretică despre natura Fiului, ci o ceartă în privinţa disciplinii ecleziastice: donatiştii susţineau că a fi binecuvântat de un preot care trăieşte o viaţă păcătoasă, sau care a comis un act atât de nepios ca arderea unei cărţi religioase când a primit ordin din partea autorităţilor civile, nu este de fapt o binecuvântare, şi că niciun act sacerdotal, ori despre care ar fi vorba, nu este valid, dacă este făptuit de o asemenea persoană. Teoria ortodoxă afirma, în schimb, că apa vieţii poate curge şi printre măselele unui câine mort (precum se formula îndeobşte) şi să tămăduiască totuşi sufletul. Donatiştii alcătuiră o comunitate separată, despărţindu-se de ortodocşi, ca să nu se contamineze. Vandalii încheiară o alianţă cu ei, întrucât asta le convenea deocamdată şi afirmară că, în felul lor arian, sunt şi ei donatişti.

Regele vandalilor, Geiseric cel şchiop, care, nu se ştie cum, se născuse creştin ortodox, devenise arian; şi începu curând să-i persecute pe toţi nonarienii din Africa, fie ei donatişti, fie ortodocşi sau eretici de orice soi, cu toată violenţa caracteristică unui neofit. Până la urmă, întreaga dioceză a Africii ajunse sub puterea lui şi, ca o precauţie împotriva unor răscoale posibile, demolă toate fortificaţiile oraşelor, cu excepţia celor de la Hippo Regius şi Cartagina; în amândouă aceste oraşe aşeză garnizoane puternice. Apoi îşi întări flota şi începu să cucerească insule, printre care Sardinia şi Balearele şi să întreprindă raiduri pe coastele Spaniei, Italiei şi chiar şi ale Greciei. Isprava sa principală a fost prădarea Romei, de unde după o şedere de două săptămâni, a cărat acasă o pradă imensă – bunuri publice şi particulare deopotrivă – inclusiv tezaurul de aur din Templul lui Solomon, pe care Titus îl adusese la Roma cu veacuri în urmă, şi jumătate din acoperişul templului lui Jupiter Capitolinul, oare era din bronz fin, aurit. Precum am mai menţionat, din pricina prădăciunilor lui Geiseric, bunicul după mamă al lui Belizarie abandonase Roma, optând pentru Constantinopol.

împăratul Apusului – căci împăraţii din Răsărit, de la Constantinopol, mai aveau în zilele acelea colegi la Roma – nu era capabil să reziste numeroaselor acte de piraterie; dar de la Constantinopol se trimise la Cartagina o expediţie de pedeapsă. Ea consta din o sută de mii de oameni, transportaţi de cea mai formidabilă flotă adunată vreodată pe Marea Mediterană; şi expediţia nu ar fi întâmpinat nicio dificultate în a-i zdrobi pe vandali. Geiseric vădi cea mai mare deferenţă faţă de comandantul ei şi obţinu un răgaz de cinci zile, în care, precum promise, „urma să pregătească oraşul pentru predare”. Intre timp îşi adună în taină forţele şi în noaptea a patra trimise corăbii aprinse drept în rândurile flotei imperiale, urmărindu-le apoi cu galere înarmate. Prinşi între văpăi şi vandalii sălbatici, romanii fură complet nimiciţi. Numai câteva corăbii deteriorate şi câteva sute de soldaţi reuşiră să se întoarcă

la Constantinopol. Acest dezastru avusese loc cu două generaţii înainte de domnia lui Justinian.

De atunci s-au succedat mai mulţi urmaşi ai lui Geiseric, care decretase ca puterea regală să treacă întotdeauna, în întregime, asupra celui mai vârstnic bărbat în viaţă dintre rudele sale apropiate. Asta urma să împiedice împărţirea regatului şi slăbirea în consecinţă a autorităţii centrale şi, de asemenea, frecventele încurcături ce se produc când se proclamă o regenţă, în numele unui domnitor-copil. Astfel, la moartea tatălui, fiul mai vârstnic al regelui nu moştenea tronul câtă vreme mai avea un unchi de gradul întâi sau de gradul doi în viaţă, ci trebuia să cedeze acestuia succe«ÎMttea, Geiseric nu luase poate în considerare, îb suficientă măsură, faptul că această lege a succesiunii tindea să-i favorizeze pe prinţii care se remarcau mai mult prin longevitatea lor, decât prin puterea minţii.

În momentul urcării pe tron a lui Justinian, rege al vandalilor era Hilderic. Acesta semnase o alianţă defensivă cu regele goţilor, care domnea peste Italia (în vremurile acelea, întreaga parte apuseană a imperiului —deşi nominal se afla sub suveranitatea împăratului de Răsărit, de la Constantinopol, ia Roma nemaiexistând împărat – era dominată de diverşi aliaţi germani, care îndeplineau rolul de forţe armate. Îşi aleseseră, pentru a se aşeza, regiunile cele mai rodnice şi erau, cu toţii, eretici arieni.) Hilderic întreţinea raporturi bune şi cu împăratul de Răsărit şi continua să trimită la Constantinopol suma de bani ce reprezenta tributul anual asupra căruia convenise Geiseric în tratatul de pace care fi ratificase cuceririle. Era un om bătrân, nepotrivit ’pentru conducerea treburilor publice şi cu o fire aproape Ia fel de bănuitoare ca a lui Justinian, Văduva predecesorului său, o soră a lui Teodoric, westifcul rege al goţilor, trăia încă. Ea adusese ca zestre o gardă alcătuită din şase mii de călăreţi goţi aşi suveranitatea asupra Lilybaeumului, un promontoriu din Sicilia, la numai o sută de mile depărtare sie Cartagina; cineva îl convinse pe Hilderic că această fostă regină intenţionează să-l ucidă şi

să (pună mâna pe Cartagina, pentru a o preda goţilor, *O* amneă în închisoare şi apoi puse să fie strangulată, iar pe cei şase mii de goţi îi masacră. Asta «I Jigni profund pe Teodoric, care rupse alianţa cu vandalii, dar nu putea risca o expediţie militară.

m

Justinian era prieten personal cu Hilderic şi schimbau frecvent scrisori şi daruri. Hilderic se împrietenise cu Justinian la Roma, pe vremea când fusese un ostatec oarecare, neînsemnat, la curtea lui Teodoric; iar Justinian îl preţuia pe Hilderic şi pentru toleranţa pe care o vădise faţă de creştinii ortodocşi – regii vandali dinaintea lui îi persecutaseră cu sălbăticie. Când ajunse la Constantinopol vestea că Hilderic fusese detronat şi închis de nepotul său, Geilimer, Justinian se simţi jignit Era convins că trebuie să i se dea o lecţie lui Geilimer; căci el însuşi se aflase cândva într-o situaţie similară cu cea a lui Geilimer, anume când unchiul său Justin ajunsese decrepit şi în. Ultimii doi ani de viaţă fusese numai nominal împărat:, Justinian considera că alesese calea virtuoasă* mulţumindu-se cu titlul de Regent în loc de a anticipa suveranitatea şi opţiunea de atunci îl învestea acum cu un drept deosebit pentru a-şi exprima pro testul faţă de Geilimer. Scrise o scrisoare blinda, conform uzanţelor diplomatice: dacă bătrânul ar fi eliberat şi reaşezat în drepturile sale regale, Dumnezeu l-ar privi cu ochi buni pe Geilimer, iar Justinian i-ar deveni prieten.

Pretextul de care se folosise Geilimer pentru a-l închide pe Hilderic fusese o acuzaţie calomnioasă cum că s-ar fi convertit în taină la ortodoxie şi că ar dori să-şi lase tronul lui Justinian; aşa că nici nu învrednici cu un răspuns scrisoarea pe care i-o înmânară ambasadorii, mărginindu-se să emită un zgomot necuviincios, din gură. Hilderic fu dus într-o celulă şi mai întunecoasă, şi mai neplăcută decât cea în care stătuse până atunci.

Justinian scrise din nou, de astă dată mai ferm, precizând că Geilimer pusese mâna cu forţa pe puterea regală şi, în consecinţă, trebuie să se aştepte la răsplata divină pe care

o provoacă, fără greş, orice uzurpare. Ceru ca Hilderic să fie cel puţin trimis la Constantinopol, pentru a-şi trăi restul zilelor într-un exil confortabil, şi ameninţă să declare război vandalilor, dacă această cerere nu va fi satisfăcută.

Geilimer răspunse că Justinian nu are niciun drept să se amestece în treburile interne ale regatului african; că Hilderic fusese demis ca trădător

— O acţiune încuviinţată de Consiliul Regal Vandal, de la Cartagina; şi că, înainte de a declara război, Justinian să-şi. Aducă aminte ce s-a întâmplat cu ultima flotă care a vizitat Cartagina, venind dinspre Răsărit.

Justinian nu i-ar fi acordat regelui Khosrou condiţii atât de favorabile în tratatul pe care-l încheiaseră, dacă nu s-ar fi gândit încă de atunci la posibilitatea de a retrage o parte a forţelor sale de pe graniţa persană, în vederea unei expediţii contra vandalilor. Dar când pomeni miniştrilor săi principali de acest proiect, toţi fură împotrivă, considerându-l foarte primejdios. Părerile lor erau destul de îndreptăţite; purtătorul lor de cuvânt era acum Ioan de Capadocia, în calitate de Comandant al Gărzilor şi, de asemenea, de Intendent general al Armatelor Imperiale. Faţă de Constantinopol, Cartagina este aşezată la distanţă de cel puţin o sută patruzeci de zile de călătorie pe uscat. Pentru a transporta pe mare o forţă adecvata, ar fi trebuit să se rechiziţioneze un număr mare de corăbii; şi asta ar fi împiedicat în măsură considerabilă desfăşurarea negoţului obişnuit al imperiului. Recrutarea trupelor necesare pentru apărarea graniţelor din nord şi din est era şi altminteri destul de grea, chiar dacă forţele nu erau irosite în războaie inutile, în capătul celălalt al lumii. Chiar dacă vandalii puteau fi învinşi cu uşurinţă, din punct de vedere strategic nu era prea înţelept să se ocupe Africa de Nord, fără a se controla, de asemenea, Sicilia şi Italia – lucru la care Justinian nu putea spera. Afară de asta, cheltuielile unei asemenea expediţii s-ar cifra la milioane. Ioan de Capadocia se mai temea – deşi nu spunea – că Justinian, forţându-se să adune banii necesari, va cerceta cu atenţie

registrele şi socotelile din birourile Intendentului general, la Ministerul de Război, unde ar fi dat negreşit peste dovezile unor fraude de proporţii majore.

Argumentele potrivnice îl convinseră într-’ adevăr pe Justinian. Toată lumea se simţi uşurată, îndeosebi funcţionarii înalţi de la vistierie, cărora le-ar fi revenit sarcina de a strânge sume considerabile, rezultate din noi impozite. La rândul lor, se simţiră uşuraţi şi generalii: fiecare se temuse că meritele sale îl vor desemna comandant al expediţiei împotriva vandalilor.

Atunci sosi un episcop din Egipt, cerând de urgenţă audienţă la palat; căci visase un vis de oarecare importanţă. Justinian îl primi cu amabilitatea obişnuită şi episcopul îi desluşi că însuşi bunul Dumnezeu îi apăruse în vis şi-i poruncise să se ducă şi să-l dojenească pe împărat pentru nehotărârea de care dă dovadă: „Căci dacă va întreprinde acest război, în apărarea Fiului meu, căruia aceşti eretici arieni îi neagă identitatea cu Mine, voi mărşălui în faţa armatelor sale în bătălie şi-l voi face stăpânul Africii”. Este mai puţin probabil ca acest mesaj să fi emanat de la Dumnezeu, cât mai mult de la un grup de clerici ortodocşi africani, prieteni cu Hilderic, care fugiseră de la Cartagina când Geilimer se urcase pe tron. Dar Justinian îi dădu crezare totală şi-l asigură pe episcop că va da neîntârziat ascultare poruncilor divine. Acestea erau deci împrejurările în care iî chemă pe Belizarie, ale cărui însuşiri de loialitate şi curaj fuseseră dovedite, dincolo’ de orice îndoială, în „’Răzmeriţa Victoriei”. Îi spuse, în prezenţa Teodorei:

— Fericite patrician, tu eşti cel căruia îi încredinţăm cucerirea Catarginei!

Belizarie, care fusese prevenit de stăpâna mea. Ce are de gând Justinian să facă, răspunse:

— Vă gândiţi numai la mine, Maiestate, sau la o duzină de comandanţi, toţi egali în rang cu mine? Dacă vă gândiţi la prima variantă, vă pot oferi gratitudinea mea loială; dar dacă vă gândiţi la cea de a doua, numai ascultarea mea

loială.

Justinian era pe punctul de a-i da un răspuns evaziv, când Teodora interveni:

— Nu-l mai supăra pe împărat cu întrebări inutile. Fireşte că se gândeşte la tine în calitate de comandant unic, nu-i aşa, dragul meu Justiniaa? Tu, Narses, vezi să fie întocmit imediat ordinul scris şi să fie adus împăratului spre semnare: Ilustrul Belizarie să fie desemnat ca viceregent al împăratului. Distanţa mare dintre Cartagina şi Constantinopol va face, din păcate, cu neputinţă ca împăratul să-şi dea părerea eu promptitudinea necesară în chestiunile imediate şi urgente, sau să ratifice numirile politice de rang înalt şi tratatele. De aceea scrie, bunule Narses: „Ordinele Ilustrului Belizarie, Comandant al Armatelor Noastre din Răsărit, să fie considerate, în timpul acestei expediţii, ca fiind ale Noastre*'.

Justinian clipi din ochi şi înghiţi în sec, văzând că treaba se orânduieşte astfel, în numele său. Dar nu îndrăzni să revină la planul iniţial pe care-l făurise, şi anume al unui comandament multiplu. Planul acesta avea o oarecare justificare politică, în sensul că, aplicându-l, nici un singur general nu ar fi putut nădăjdui să dobândească întreaga glorie, devenind astfel un rival al său; dar ar fi fost un dezastru din punct de vedere militar – precum se dovedise odată în Persia, în timpul lui Anastasie. Semnă ordinul.

Acestea se petrecură în toamna anului 532 al Domnului, câteva luni după răzmeriţă, şi în cursul iernii se făcură pregătirile necesare,. Stăpâna mea era fericită că expediţia nu se îmbarca până în primăvară, căci în jurul Anului Nou aştepta un copil de la Belizaiie şi era hotărâtă să nu mai rămână acasă, când el pleca la război. Intenţiona să găsească o doică pentru copil şi să-l dea în grija Teodorei. Aşa şi făcu; copilul fu o fată, pe care o numiră Ioanina. Împăratul şi împărăteasa îi fură naşi, la cristelniţă. Era singurul copil pe care stăpâna mea îl născu lui Belizarie şi, până la urmă, fata îi dezamăgi.

La Constantinopol se nutreau presentimente sumbre

când se anunţaseră amănuntele expediţiei. Se povesteşte că guvernatorul oraşului i-ar fi spus lui Ioan de Capadocia, într-o seară, la palat:

— Mă tem că acest dezastru se va dovedi tot atât de amplu ca şi cel suferit de bunicii noştri, de mâna lui Geiseric.

Şi Ioan de Capadocia ar fi răspuns, voios:

— Cu neputinţă. Căci în campania aceea am pierdut nu mai puţin de o sută de mii de oameni, dar acum l-am convins pe împărat să trimită numai cincisprezece mii, şi aceştia sunt, în cea mai mare parte, infanterie.

Guvernatorul oraşului, iarăşi:

— La ce forţă combatantă apreciezi armata vandală?

Răspunsul lui Ioan de Capadocia.

— Mai bine de o sută de mii, socotindu-i şi pe aliaţii lor mauri.

Guvernatorul oraşului, mirat:

— Omule, ce nădejde de succes mai poate avea în cazul acesta Belizarie?

Iar Ioan de Capadocia, dând din umeri:

— Un episcop are dreptul să viseze.

Fraza aceasta deveni proverbială.

Infanteria era de calitate bună, în cea mai mare parte alcătuită din munteni isaurieni. Belizarie îi antrenase în marşuri şi la lucrări de săpături, la fel ca în mânuirea armelor. Cavaleria număra numai cinci mii de oameni, din cauza greutăţii de a transporta cai la distanţa de aproximativ o mie cinci sute de mile. Dar în rândurile ei se aflau resturile hunilor massageţi, care luptaseră atât de bine la Daras şi pe Eufrat, anume şase sute (căci mulţi dintre cei grav răniţi se însănătoşiseră); şi cei patru sute de herulieni ai lui Pharas; şi regimentul de cuirasieri de casă ai lui Belizarie, numărând o mie cinci sute de oameni. Restul erau traci, care slujiseră sub Boutzes; dar Boutzes însuşi rămăsese pe graniţa persană. Belizarie încred inţă comanda acestor traci lui Rufinus şi unui hun massaget, numit Aigan, fiul lui Sunicas; pe câmpui de luptă, Sunicas îl

încredinţase lui Belizarie, pe când trăgea să moară. Şeful de stat major al lui Belizarie era un eunuc armean, numit Solomon; nu era eunuc prin castrare deliberată, ci datorită unui accident pe care-l suferise ca prunc în scutece, şi-şi petrecuse toată viaţa printre soldaţi.

A fost nevoie de o flotă de cinci sute de corăbii de marfă, ca să transporte această armată la Cartagina. Nu s-a văzut vreodată adunătură de vase mai pestriţă, capacitatea lor variind între treizeci şi cinci sute de tone. Echipajele lor numărau treizeci de mii de marinari, în cea mai-mare parte egipteni şi greci din Asia Mică, comandaţi de un amiral din Alexandria. Pe lângă aceste nave de transport, exista o flotilă de nouăzeci şi două de galere rapide, cu un singur rând de vâsle, toate acoperite, pentru a feri vâslaşii în cazul unei bătălii navale. În fiecare galeră erau douăzeci de vâslaşi, oameni din Constantinopol, numiţi îndeobşte „infanteria marină”, care sunt plătiţi mai bine decât se obişnuieşte, pentru că la nevoie pot fi folosiţi ca infanterie. Ioan de Capadocia fu însărcinat cu aprovizionarea acestei flote şi doi ofiţeri fură trimişi pe păşunile regale din Tracia, pentru a alege trei mii de cai şi a-i ţine pregătiţi la Heracleea, pe coasta de nord a Mării Marmara, când flota va atinge punctul acesta.

Pornirăm, în sfârşit, la vremea echinoxului de primăvară, Belizarie şi stăpâna mea avură parte de impresionante urări de drum bun din partea lui Justinian şi a Teodorei şi de binecuvântarea patriarhului de Constantinopol. Ne îmbarcarăm în portul imperial, în apropierea palatului, în punctul în care Marea Marmara se îngustează în Bosfor. Aici se pot vedea trepte largi, albe, de marmură, bărci oficiale, aurite, copaci ornamentali, aduşi din Răsărit; şi o capelă frumoasă, în care sunt expuse scutecele autentice ale lui Isus şi un portret al său, din viaţa de mai târziu, atribuit Evanghelistului Luca. Portul e dominat de un grup sculptural, reprezentând un taur, luptându-se pe viaţă şi pe moarte cu un leu. Il privirăm cu interes superstiţios, deoarece taurul este simbolul Armatelor Romane, precum

leul este cel al Africii de Nord.

Stăpâna mea, Antonina, zise, zâmbind, către guvernatorul oraşului, care stătea alături de ea:

— Sunt gata să pun rămăşag cinci mii contra două, că taurul câştigă. Leul este costeliv, iar taurul, deşi mic, este dintr-o prăsilă de luptători.

Pentru a ne purta noroc,. Justinian adusese pe bordul corăbiei noastre, care era nava de comandă a întregii flote, un tânăr trac, ce fusese tocmai botezat în credinţa ortodoxă. Făcea parte dintr-una din sectele pe cale de dispariţie, eunomienii, al căror specific constă din a nega că Fiul poate fi Dumnezeu şi etern, pe temeiul că El a fost cândva conceput, iar concepţia eternă, afirmă ei, este o idee absurdă. Ceea ce este conceput nu poate fi de aceeaşi substanţă cu ceea ce este neconceput; şi invers. Ceea ce este neconceput rămâne pe vecie neconceput, iar ceea ce este conceput nu poate nega actul concepţiei. De aceea... Dar, în acest caz, acest tânăr eretic fusese convertit la dreapta credinţă şi deveni finul lui Belizarie şi al stăpânei mele Antonina, şi-şi luă numele nou de Teodosie.

Era cel mai frumos bărbat pe care l-am văzut vreodată, şi am văzut mulţi la viaţa mea. Nu atât de înalt şi atât de superb muşchiulos ca Belizarie, dar era plămădit puternic şi graţios şi avea o faţă extrem de mobilă. (Singurul defect pe care i l-am putut găsi a fost că ceafa era puţin prea îngustă, eu o adâncitură profundă.) Dar, afară de aceasta, era singurul bărbat pe care stăpâna mea l-a întâlnit vreodată, în stare să flecărească cu ea despre propriile ei nimicuri, lucru ce o umplea de bucurie. Belizarie era spiritual. Şi elocvent şi cald şi avea toate calităţile de admirat la un bărbat, şi n-a existat vreodată femeie atât de norocoasă în alegerea bărbatului ca stăpâna mea. Era ca soarele, eal’e străbate în goană bolta cerurilor – încălzind făpturile şi clădirile; dar asemenea soarelui, cercul său nu era complet – nu putea străluci dinspre nord Era o neputinţă legată de loialitatea lui fundamentală: credinţa şi ignoranţa ocupau acest segment al orbitei sale. Dar Teodosie strălucea

dinspre nord, cu o lumină ce râdea, a cărei calitate îmi este extrem de greu s-o exprim. Nu pot spune decât că tot ce-i lipsea lui Belizarie părea să-i fie oferit stăpânei mele de Teodosie. Era foarte puţin în comparaţie cu ceea ce avea Belizarie, dar, totuşi, foarte preţios pentru dânsa, poate chiar din pricină că era puţin.

Este aproape cu neputinţă, cred eu, ca un bărbat să iubească două femei concomitent, fără ca în cugetul său să existe o rezervă tainică: „pe aceasta o preţuiesc mai mult”. Dar o femeie se poate afla prea bine într-o asemenea situaţie, precum descoperi foarte curând stăpâna mea

— Cea mai fericită, şi în acelaşi timp cea mai nenorocită, dintre toate situaţiile posibile. Femeia îi poate împăca pe cei doi în inima ei dar, în raporturile lor cu dânsa, fiecare ignoră dragostea ei pentru celălalt. Bărbatul mai bun (şi stăpâna mea niciodată nu ar fi şovăit o clipă să-l recunoască pe Belizarie ca atare) este ispitit să se poarte cu dânsa mai degrabă neatent – din cauza incapacităţii de a înţelege fenomenul radiaţiei dinspre nord şi din dorinţa de a parcurge în jurul ei o orbită de dragoste completă. Celălalt este atât de liber de sentimente de gelozie sau, îndeobşte, de simţăminte intense, încât ia dragostea ei pentru altcineva tot atât de puţin în serios ca şi dragostea ce-i poartă lui. Temperamentul său echilibrat face ca orice emoţie puternică să pară absurdă.

Serenitatea lui Teodosie, aeriană, în contrast cu gravitatea profundă. Şi morală a lui Belizarie, o determinară întâi pe stăpâna mea Antonina să-i. Alăture în cugetul ei. Se ivi cazul hunilor massageţi, care se îmbătaseră la Abydos; şi apoi se ivi cazul sticlelor cu apă, când ne apropiarăm de Sicilia. Amândouă trebuie relatate în amănunt.

După ce am luat la bord, la Perinthus, caii din Tracia, am continuat să coborâm pe Marea Marmara, până ce ajunserăm la Hellespont şi ancorarăm într-o seară în dreptul Abydosului, intenţionând să ridicăm pânzele în dimineaţa următoare, devreme. Curenţii sunt foarte puternici aici şi este nevoie de o briză zdravănă, din nord-

est, pentru a naviga printre ei; dar în dimineaţa următoare nu exista niciun fel de briză, aşa că furăm nevoiţi să aşteptăm patru zile, până ce se stârni una. Oamenii, lăsaţi să debarce, se treziră că nu au ce face: nu este mult de făcut sau de văzut prin aceste părţi, dacă nu cumva are cineva gustul antichităţilor – atunci poţi călări de-a lungul coastei, până în locul în care fusese Troia şi, descălecând, să ocoleşti în fugă mormântul lui Achile, ca să-ţi poarte noroc.

Hunii massageţi aduceau cu ei ceea ce se cheamă „albină”, un soi de ferment pe care-l pun în laptele de iapă, după ce l-au bătut într-o băşică, cu un băţ scobit, ca să-l separe de partea grasă. La Perinthus cumpăraseră o cantitate de lapte de iapă şi o trataseră în felul acesta, aşa că acum obţinuseră o băutură foarte puternică – o numesc *kavasse* sau *kumys.* Din politeţe faţă de Aigan, am gustat o dată şi am găsit-o mult prea înţepătoare pentru gustul meu, deşi izul pe care-î lasă în urmă nu se deosebeşte prea mult de cel al laptelui de migdală; şi faptul că este muls de la o iapă îmi pare ceva dezgustător. Dar, aşa cum spunem când obiceiurile altora nu sunt identice cu ale noastre, „fiecare peşte la nada lui” şi „ciulinii sunt lăptucă pentru buzele măgarului”.

Belizarie habar nu avea de existenţa albinei; luase ceea ce socotise a fi fost precauţi uni suficiente împotriva autoaprovizionării soldaţilor cu băuturi alcoolice, afară de raţia zilnică de vin acru, pe care o amesteca cu apa, pentru a o purifica. Hunii organizaseră pe ţărm o beţie, în cursul căreia unul dintre ei îşi bătu joc de alţi doi pentru că se zăpăciseră şi încurcaseră versurile unei balade – şi fu imediat ucis de aceştia. Belizarie ordonă instituirea unei curţi marţiale care să-i judece pe ucigaşi; aceştia păreau că nu consideră) a fi comis o crimă gravă, învocând beţia: ziceau că sunt gata să plătească rudelor omului ucis obişnuitul preţ al sângelui. Dar Belizarie considera că a omorî un camarad, în drum spre bătălie, este un act dintre cele mai ruşinoase. Îl întrebă pe Aigan care este cea mai

ruşinoasă moarte prin care poate fi pedepsit un hun, iar Aigan îi răspunse „moartea prin tragere în ţeapă”.

Cei doi huni fură traşi în ţeapă, în toată regula, pe dealul de lângă Abydos, spre marea indignare a camarazilor lor, care declarară că sunt aliaţi ai romanilor şi nu romani, şi că propriile lor legi nu prevăd moartea ca pedeapsă pentru omucidere comisă sub influenţa unei băuturi. Belizarie îi trecu în revistă, ca să li se adreseze personal şi, în loc de a se scuza, le spuse că-i timpul să-şi revadă codul lor barbar: după dânsul, beţia este o circumstanţă care agravează crima, nu o atenuează şi, atâta vreme cât slujesc sub dânsui, trebuie să dea ascultare legilor sale. Îi preveni că nu va închide ochii faţă de niciun fel de act de violenţă particulară, comis împotriva camarazilor, sau civililor, afară de cazul în care se dovedeşte că a avut loc o provocare gravă. „Această armată trebuie să meargă la bătălie cu mâinile curate.” Apoi luă în stăpânire albina, până ce hunii se vor afla în garnizoană sigură, în Cartagina cucerită.

La cina din seara aceea, tovarăşii săi de masă şezură tăcuţi. Belizarie, ştiind ce le apasă cugetul, făcu un gest cu capul în direcţia dealului şi întrebă:

4— Şi care-i părerea ta sinceră? Dar a ta?

Ioan Armeanul răspunse:

Au meritat-o.

Rufinus spuse la fel şi Uliaris mormăi:

— Un om care e beat să nu mânuiască arme în sfârşit, Teodosie, chemat la rândul său să-şi dea părerea, observă, cu nepăsare:

— Ar fi trebuit să existe şi un al treilea, nu-i aşa

Stăpâna mea era singura persoană de faţă care înţelese aluzia batjocoritoare. Belizarie răspunse eu seriozitate:

Nu, după toate mărturiile, ceilalţi din jurul focului de tabără nu au fost amestecaţi.

Dar stăpâna mea se uită la Teodosie şi zise:

— Chiar dacă ar fi fost un al treilea, naşul tău nu l-ar fi răsplătit cu o gură de vin oţetit.

La care Teodosie îi zâmbi cu gratitudine şi nu se mai rosti

alt cuvânt; dar când doi străini sunt în stare să glumească între ei, fără ca cineva, nici chiar cei mai intimi, să bănuiască mai multe înţelesuri în cuvintele lor decât se pare, înseamnă ca între ei există o legătură profundă. Căci Teo«iosie înţelesese cam aşa ceva: dealul amintea -de Golgota, locul crucificării, dar din această execuţie impresionantă lipsise o a treia victimă, nevinovată într-o măsură şi mai evidentă decât ceilalţi doi. Observaţia stăpânei mele cu privire la vinul oţetit era o aluzie la milosul soldat roman, care îi dăduse lui Isus să bea din buretele de isop, înfipt în vârful suliţei.

Teodosie nu era religios în cuget. Botezul său în credinţa ortodoxă fusese o chestiune de convenienţă, cum fusese şi cel al stăpânei mele, şi t’l nu se dezbără nici până la urmă de felul practic, uşor zeflemist, de a privi lucrurile, pe care l-am găsit întotdeauna caracteristic tracilor. Ştia să descopere inconsecvenţele şi aroganţa până şi în cele mai frumoase caractere, deşi nu se propunea pe sine ca model de moralitate. Emoţiile şi gândurile sale erau cel puţin ale lui, proprii, nu împrumutate; în aparenţă se conforma convenţiilor obişnuite, dar în particular nu recunoştea nicio autoritate cu privire la o rânduială corectă, afară de propria sa judecată.

Şi acum despre incidentul sticlelor cu apă: acesta se petrecu câteva săptămâni mai târziu, când ne aflam în drum spre Sicilia. Călătoria se lungise mult peste aşteptările tuturor: căci, deşi de la Abydos avurăm vânt puternic din spate, care ne scoase în Marea Egee, departe, până la Lesbos, acesta conteni aici aproape cu desăvârşire şi avurăm nevoie de trei săptămâni ca să ocolim coasta meridională a Greciei. Mai mult, viteza întregii flote era cea a corăbiei celei mai lente, deoarece Belizarie avea grijă ca nicio unitate să nu se detaşeze şi să nu ajungă la Cartagina înaintea restului flotei, anihilând astfel efectul surprizei. Vopsi pânzele principale ale celor trei corăbii conducătoare, a noastră şi încă două, cu dungi late, roşii, ca să slujească de ghid în timpul zilei; iar noaptea folosi lanterne la pupă.

Nicio navă nu avea voie să se îndepărteze de nava vecină mai mult de o lungime de cablu. Din când în când avură loc ciocniri, după care urmară înjurături năprasnice, şi se folosiră cârligele de acostare, dar nicio corabie nu pierdu contactul şi nici nu fu găurită.

Apoi vântul conteni complet şi Belizarie ordonă debarcarea generală la Methone, un oraş pe promontoriul de sud-vest al Greciei. Operaţia se efectuă ca un exerciţiu, cu armură completă, şi locuitorii se speriară de-a binelea. Oamenii începuseră să devină destul de apatici şi caii la fel, aşa că, până la stârnirea vântului, se dădu ordin să se întreprindă marşuri şi bătălii mimate. La Methone era extrem de cald. Pâinea-pesmet a soldaţilor, cai'e fusese adusă în saci de la Constantinopol, începuse să mucegăiască şi să pută. Belizarie se folosi imediat de ordinul imperial pe care-l avea asupra sa, pentru a rechiziţiona pâine proaspătă din vecinătate, dar nu o obţinu înainte ea cinci sute de oameni să moară de colici.

Anchetă chestiunea pesmeţilor şi-i raportă lui Justinian. Ajunse la concluzia că pesmeţii fuseseră furnizaţi de 'Ioan de Capadocia, în calitate de Intendent general al Armatei; şi că, sub pretextul că pâinea proaspătă pierde din greutate când e uscată ca să devină pesmet, Intendentul fusese plătit, după contract, cu obişnuita pătrime în plus faţă de aceeaşi greutate de pâine proaspătă, afară de o alocaţie de combustibil, pentru cuptoare; că prăjise numai foarte puţin pâinea, încât aceasta nu-şi pierduse din greutate sfertul necesar, acceptând totuşi plata ca pentru pesmeţi în toată regula; că a băgat, de asemenea, în buzunar, alocaţia de combustibil, prăjitul parţial fiind efectuat gratuit, la cuptoarele care încălzesc băile publice. Mai târziu, Justinian îl lăudă pe Belizarie pentru raportul acesta, dezvinovăţindu-l în acelaşi timp pe Ioan de Capadocia (care găsise un ţap ispăşitor printre subalternii săi) de bănuiala fraudei deliberate.

Dar nimeni, nici măcar Ioan de Capadocia, nu putea fi acuzat de alterarea apei, pricinuită de arşiţă; aga proaspătă

fusese îmbarcată în butoaie, în primul port în care ne opriserăm, pe insula Zanthe. Călătoria noastră de la Zanthe, de-a curmezişul Mării Adriatice, spre Sicilia, se prelungise cu şaisprezece zile, datorită unor acalmii neaşteptate a vânturilor; era o perioadă mizerabilă, deoarece ajunsesem la mijlocul lui iunie şi vremea era groaznic de călduroasă. La Methone, stăpâna mea fusese precaută şi mă trimisese să cumpăr în piaţa publică un număr de borcane de sticlă, de felul celor ce se folosesc pentru a mura măsline; acestea fură umplute cu apă proaspătă şi afundate până la gât în nisipul din fundul corăbiei; primisem misiunea de a uda necontenit nisipul cu apă de mare. Rezultatul fu că cei ce navigau pe corabia noastră erau singurii care aveau apă nealterată pentru băut; ceea ce îl puse într-o teribilă încurcătură pe Belizarie, care se mândrea că mănâncă aceeaşi hrană ca oamenii de sub comanda lui şi bea aceeaşi apă. Situaţia se înrăutăţi şi mai mult când, din cauza prelungirii neaşteptate a călătoriei, se isprăviră şi proviziile de vin acru.

Belizarie explică ofiţerilor din Regimentul de casă situaţia şi le ceru sfatul. Arătă că nu există destulă apă nealterată ca să poată fi împărţită cu cei de pe celelalte nave ale flotei; şi nici nu putea să împartă numai cu două sau trei nave, de teama de a nu stâmii invidii. Poate că purtarea cea mai nobilă ar fi constat din urmarea exemplului marelui Cato care, odată, fiind angajat într-un marş pe arşiţă înăbuşitoare, prin Africa, dojeni un soldat pentru că îi adusese un coif cu apă, în vreme cef restul armatei suferea de sete, şi o vărsă pe pământ; şi al regelui David al evreilor care procedase odinioară cam în acelaşi fel cu apa ce
i se adusese din puţul de la Betleem. Ei bine, toţi aceşti locotenenţi ai lui Belizarie erau plămădiţi din acelaşi aluat: erau, până la ultimul, eroi şi ţineau la -onoare într-o măsură care mie câteodată mi se părea extravagantă. Erau cu toţii convinşi că nu trebuie să profite de pe urma prevederii stăpânei mele, ci să deşerte sticlele cu apă peste bord! Bineînţeles că stăpâna mea se mânie teribil. La început,

nimeni nu-i sprijini părerea după care ar fi fost. Nu numai o nebunie, dar de-a dreptul o insultă, să i se ceară să bea apă stricată, după ce se ostenise să menţină apa proaspătă – ceea ce orice om cu scaun la cap ar fi putut să facă, Apoi Teodosie ieşi în faţă, zâmbind, şi-i zise:

— Naşă Antonina, dacă nu se găseşte nimeni care să-şi piardă o onoare greşit înţeleasă, bându-ţi apa excelentă, eu mă ofer în chip de victimă bucuroasă. Iată cupa mea. Îmi pot turna? N-am să îndrăznesc să-l acuz pe naşul meu de neloialitate faţă de împărat, dacă va lua asupră-şi riscul unei dizenterii, atunci când bunul mers al acestei expediţii depinde într-o măsură atât de mare de starea sănătăţii sale. Dar îmi voi îngădui cel puţin să reamintesc societăţii că cele cinci fecioare înţelepte, din parabola Evangheliei, nu ar fi fost lăudate dacă, aflând că cele cinci fecioare smintite au uitat să-şi umple lămpile, ar fi vărsat prapriul lor ulei şi n-ar fi fost în stare să-l primească pe mire la miezul nopţii.

într-o tăcere de moarte îşi umplu cupa şi bău» dându-şi capul pe spate, apoi o umplu din nou şi o oferi lui Belizarie. Belizarie o ţinu o clipă în mână, cugetând, ’ apoi zise:

— Teodosie, ai dreptate; datoria are precădere asupra onoarei.

Sorbi puţin şi apoi întinse cupa lui Ioan Armeanul şi lui Aigan, care sorbiră, la rândul lor. În felul acesta se produse o nouă legătură între Teodosie şi stăpâna mea, căreia îi apărase onoarea cu riscul de a şi-o pierde pe a lui.

Ancorarăm într-un loc pustiu, aproape de vulcanul Etna. Aici exista apă şi iarbă pentru cai şi mai aveam destui saci cu pesmeţi de la Methone, ca să ne ţină câteva săptămâni. Dar Belizarie avea nevoie de provizii proaspete, îndeosebi de vin, ulei şi zarzavaturi. Îl trimise cu o galeră rapidă pe secretarul său, Procopius din Gaesarea, să facă rost de toate acestea la Siracuza, oiaşul capitală, şi să ni le aducă în portul Catania, unde se putea ancora mai în siguranţă. Belizarie ştia că se încheiase de curând o înţelegere între Justinian şi regentul got al Italiei, regina Amalasonta (fiica lui Teodoric, al cărei fiu tânăr, Atalaric era acum rege),

potrivit căreia ea urma să-i asigure piaţa deschisă în Sicilia, pentru cumpărăturile de care ar avea nevoie armatele sale, dacă ajung întâmplător pe această rută. Amalasonta fusese încântată să semneze această înţelegere, deoarece poziţia ei politică era fragilă şi prietenia lui Justinian trăgea greu în cumpănă.

În consecinţă, guvernatorul Siciliei trimise spre noi, de-a lungul coastei, un număr de nave cu pro viziile cerute şi, de asemenea, câteva nave încărcate cu cai, pentru a-i înlocui pe cei care muriseră în timpul călătoriei. Că nu am pierdut mai mulţi, se datora felului ingenios în care Belizarie îi punea la exerciţii, pe bord: puse să fie săltaţi în boxele lor, cu o funie petrecută pe sub picioarele din faţă, până ce stăteau în cumpănă pe picioarele dindărăt. În poziţia aceasta tropăiră şi se clătinară, mânioşi, încercând mereu să-şi recâştige poziţia firească şi, năduşind, umorile rele ieşiră prin piele. Procopius aduse din Siracuza veşti foarte bune. Un prieten al său din copilărie, negustor din Caesarea în Palestina, primise tocmai o încărcătură de marfă din Cartagina şi agentul său îi raportase că vandalii nu numai că nu bănuiesc apropierea unei expediţii, dar îşi trimiseseră de curând forţele cele mai bune, sub comanda lui Zazo, fratele regelui Geilimer, să înăbuşe o răscoală în Sardinia, care era posesiune vandală. Şi mai departe, că băştinaşii din Tripoli, regiunea de coastă care este aşezată între Cartagina şi Egipt, au izbutit să se răscoale împotriva vandalilor, care au trimis şi în direcţia aceea o forţă navală.

Belizarie ajunse la concluzia că nu mai trebuie pierdută vreme. Ridicarăm pânzele şi pornirăm din Catania, atingând micile insule Gozzo şi Malta

— La Malta eşuase, cândva, Apostolul Pavel. Apoi se stârni un vânt puternic, de răsărit; în dimineaţa următoare zărirăm punctul cel mai apropiat al coastei africane, un promontoriu al deşertului, numit Capoudia, aşezat la o sută cincizeci de mile la răsărit de Cartagina. Îndată ce ajunserăm în apele mai puţin adânci, strânserăm pânzele şi ancorarăm. Belizarie convocă pe nava-comandă o

conferinţă generală a ofiţerilor, punând în discuţie problema dacă să debarcăm aici şi să mărşăluim dr-a lungul coastei, protejaţi de flotă, sau să continuăm călătoria pe mare şi să efectuăm debarcarea într-un alt punct, mai apropiat de Cartagina.

Primul luă cuvântul amiralul egiptean, fiindcă avea o veche experienţă, câştigată pe această coastă. Arătă că până la Cartagina mai este de parcurs o distanţă echivalentă cu nouă zile de marş, de-a lungul unei coaste fără niciun port. Dacă flota urma să ţină pasul cu armata, zăbovind în apropierea coastei, ce s-ar întâmpla în cazul în care, brusc, s-ar isca o furtună? Ar fi de înfruntat două alternative, ambele la fel de primejdioase: fie ca flota să fie împinsă spre coastă şi să eşueze, fie să se trezească mânată în larg şi să piardă contactul cu armata. Coasta este, practic, lipsită de apă, soarele e dogoritor şi trupele – purtând echipamentul complet şi eărând şi raţiile – s-ar epuiza în cursul marşului. Propuse, în consecinţă, să navigăm în susul coastei, până într-un punct foarte apropiat de Cartagina, unde se află un lac mare, lacul Tunis, care e un loc fără de cusur pentru ancorare.

Sprijinind pe amiral, Rufinus îi reaminti lui Belizarie că vandalii ar putea aduna, cu uşurinţă, o armată de cinci ori mai mare decât a noastră; şi că în timpul popasurilor noastre de noapte nu vom beneficia de apărarea nici unui oraş împrejmuit, deoarece vandalii demolaseră de mult toate întăriturile oraşelor din dioceză, afară de Cartagina şi Hippo Regius.

Părerea generală era că planul amiralului este judicios şi că un marş lent de-a lungul coastei ne-ar face să pierdem poate avantajul pe care ni-l oferă surpriza. Belizarie se reţinuse, deocamdată, să-şi dea părerea. Întrebă pe rând ofiţerii dacă, într-adevăr, precum i se spusese, trupele refuză să se lupte intr-o bătălie marină „în camî în care vandalii le-ar ieşi în întâmpinare, pe mare.

Ofiţerii recunoscură că s-au auzit asemenea vorbe, deoarece marinarii din Siracuza, de pe corăbiile care

aduseseră proviziile, au povestit nişte lucruri înspăimântătoare, de-a dreptul de necrezut, despre flota vandalilor – alcătuită, în cea mai mare parte, din corăbii rapide, de o mie cinci sute de tone, cu cinci rânduri de vâsle, care şi-ar putea tăia cale prin flota noastră „ca un cuţit prin brânză proaspătă. Dar jurară că ei nu se tem şi se angajară să-şi convingă oamenii să lupte pe mare la fel de vitejeşte ca şi pe uscat.

Atunci luă cuvântul Belizarie:

— Camarazi, vreau să cred că nu veţi considera cele ce am de spus ca poruncile unui stăpân şi că nu vă veţi închipui că am aşteptat să vorbesc la urmă, pentru ca în felul acesta să închid discuţia şi să vă constrâng să acceptaţi spusele mele. Ne aflăm acum în cunoştinţa tuturor factorilor principali ai problemei şi, dacă-mi îngăduiţi, am să trag concluzii, asemenea unui judecător, şi am să dau verdictul. Dacă mi se va arăta vreo fisură în raţionamentul meu, sunt oricând dispus să iau în considerare o schimbare.

În primul rând: se pare că trupele ne-au prevenit în mod cinstit că refuză să se lupte împotriva flotei vandale, dacă aceasta iese împotriva noastră în larg, dar se declară gata să dea orice bătălie pe uscat, indiferent de sorţi. Ştiţi tot atât de bine ca şi mine că nimeni nu poate sili oamenii să lupte împotriva voinţei lor; şi dacă cel puţin pe uscat se vor lupta vitejeşte, este maximum ce se poate pretinde, cinstit, unor oameni trăiţi pe uscat. În al doilea rând: ; nu sunt de acord să renunţă® la elementul surpriză, debarcând armata aici. Dacă trimitem înainte câteva galere rapide, deghizate ca vase de piraţi egipteni, care să pună mâna pe orice corabie ar întâlni, putem feri grosul flotei noastre, astfel încât să nu fie observată. La fel pe uscat, cercetaşi! călări pot pleca înainte, prevenind în Mul acesta ca vestea înaintării noastre să ajungă ia Cartagina de-a lungul drumului. Argumentul că o furtună ne-ar putea risipi corăbiile sau le-ar putea împinge la mal trebuie luat în considerare; dar e oare neîndoielnic că dacă ar fi să se

stârnească o furtună, trupele şi caii s-ar afla în mai mare siguranţă pe uscat? Din punct de vedere militar, o acalmie ar fi mai rea decât o furtună, căci ar da vandalilor răgaz să se pregătească. Mai mult, harta îmi arată că pentru a ajunge la lacul Tunis, ar trebui să ocolim Capul Bonn, în vârful unui lung promontoriu, cu un ţărm foarte stâncos, şi să ne schimbăm direcţia brusc, de la nord-est spre sud-vest. Dacă am avea cu noi faimosul sac cu vânturi al lui Odiseu, încât să putem dezlănţui întâi un vânt, apoi celălalt, situaţia ar fi alta; dar cred că nu putem risca să întârziem din cauza unei acalmii sau a unui vânt potrivnic la punctul de mânecare.

Părerea mea este, deci, să debarcăm; flota să ne însoţească, încet, până la promontoriu, de unde nu mai sunt decât cincizeci de mile pe uscat până la Cartagina, dar o sută cincizeci pe mare; de acolo să pornim drept spre Cartagina, tăind peste dealuri şi ocolind lacul, şi să o capturăm; iar flota să ocolească promontoriul cât poate de repede şi să ni se alăture, îndată ce-i semnalăm că avem nevoie de ajutorul ei. În ce priveşte oraşele fortificate: infanteria a fost antrenată de mine în arta de a săpa tabere întărite cu şanţuri, care, într-un fel, sunt mai bune decât oraşele întărite, deoarece în incinta lor nu există probleme civile, care nu fac decât să încurce treburile. Şi, în sfârşit, înainte de orice bătălie, oamenii şi caii noştri trebuie să se reobişnuiască să mărşăluiască pe uscat: un marş de nouă zile este exact ce le trebuie. Fiecare plan cuprinde dezavantaje şi primejdii, dar tocmai marea superioritate numerică a vandalilor mă face să cred că un plan atât de nebănuit, ca acel pe care l-am propus, ar fi avantajos. Şi-apoi, să nu uitaţi că romanii africani sunt ortodocşi, şi-i consideră pe vandalii lui Geilimer drept opresori arieni. Dacă ne purtăm curajos şi înţelept, vom avea toată populaţia civilă de partea noastră şi nu vom duce lipsă nici de apă, nici de provizii.

Nu se putea răspunde la argumentele acestea. Debarcarăm cu toţii, afară de o gardă de câte cinci arcaşi

de corabie şi, bineînţeles, echipajele. Stăpâna mea Antonina nu a putut fi convinsă să rămână pe nava-comandă, fiind o femeie de un curaj rar.

CAPITOLUL XI *ÎNFRÂNGEREA VANDALILOR*

în cele mai multe istorii publicate în zilele noastre, toate bătăliile sunt descrise într-un mod foarte asemănător. De aceea, pentru mine va constitui o adevărată încercare a iscusinţei de cronicar dacă vă voi putea expune bătăliile lui Belizarie astfel încât deosebirea de structură dintre ele să reiasă limpede, fără a vă plictisi cu prea multe amănunte de tehnică militară; trebuie să procedez precum un amfitrion care-i oferă musafirului său vinuri vechi, pentru degustare, dar care nu încearcă să-l îmbete. Trebuie să arăt, de exemplu, că bătălia de la borna Milei Zece s-a deosebit de cele două bătălii persane, cea de la Daras şi cea de pe malul Eufratului, prin caracterul ei haotic şi prin complexitatea factorului geografic.

Scurt timp după debarcarea de la Capoudia, de ziua Sfântului Ioan Botezătorul, care este şi ziua de Sânziene, după trei luni de călătorie, avurăm parte de nişte semne excelente: în seara aceea, săpând şanţurile pentru tabără, nişte soldaţi dădură pe neaşteptate peste un izvor bogat, cu apă proaspătă. Canalizându-l prin jgheaburi, am fost în stare să adăpăm toţi caii, fără a fi nevoiţi să debarcăm butoaiele cu apă. Belizarie trimise înainte o unitate a Regimentului său de casă, spre Sullecthum, oraşul cel mai apropiat.! n amurg, oamenii aceştia ajunseră la o x-îpă, în apropierea porţilor, unde stă tură ascunşi toată noaptea. Devreme, când se lumină de ziuă, un şir lung de căruţe cu zarzavaturi şi de ţărani călare veni şerpuind de-a lungul drumului, dinspre interior; căci la Sullecthum era zi de târg. Câte doi, câte trei, cuirasierii se alipiră, în linişte, şuvoiului de drumeţi şi ocupară oraşul – care nu era împrejmuit – fără să întâlnească vreo rezistenţă. Când orăşenii, romani africani, se dezmeticiră, fură îndemnaţi să se veselească, deoarece Belizarie vine ca să-i elibereze de sub opresorii vandali. Preotul şi primarul şi ceilalţi notabili se vădiră, într-

adevăr, foarte dispuşi să predea cheile oraşului şi să ne pună la dispoziţie cai de poştă şi alte înlesniri. Ziua următoare furăm încartiruiţi la Sullecthum, care este alcătuit din case pătrate, de piatră, văruite, cu acoperiş plat, fiecare aşezată în mijlocul unei grădini bine îngrijite; şi cum Belizarie întipărise bine în mintea ostaşilor să se poarte cu băştinaşii prieteneşte şi cinstit – biciuind pe câţiva oameni care furaseră fructe dintr-o livadă – furăm întâmpinaţi cu mare ospitalitate.

Un curier regal al vandalilor fu prins, iar Belizarie, care întotdeauna le oferea duşmanilor săi, înainte de a-i ataca, soluţia supunerii, îl trimise la Cartagina, cu un mesaj către magistraţii vandali de acolo. Îi asigură că nu venea ca să poarte război împotriva lor, ci numai ca să-l detroneze pe uzurpatorul Geilimer şi săreinstaureze pe regele

lor drept, Hilderic; şi în numele lui Justinian le solicită sprijinul. Expedierea acestei scrisori poate fi considerată ca un pas imprudent şi contravenind intenţiei sale mărturisite de a cuceri oraşul folosindu-se de elementul surpriză: căci dacă acel curier călărea repede, putea sosi la Cartagina cu şaze zile înaintea noastră şi să dea alarma. Dar scrupulele morale ale lui Belizarie în privinţa angajării unor bătălii care nu i se păreau absolut necesare nu se puteau domoli cu uşurinţă. Apoi, o asemenea declaraţie făţişă în privinţa intenţiilor sale lăsa să se înţeleagă că dispune de forţe extrem de puternice pentru a le traduce. În fapt, vandalii putând prea bine fi intimidaţi până-ntratât, încât să-i dea ascultare.

Regele Geilimer nu se afla însă la Cartagina, ci la Bulla, câteva zile de drum mai spre interior, având cu el cea mai mare parte a luptătorilor, săi. Fratele său, Amrnatas, căruia curierul îi înniână scrisoarea, i-o transmise neîntârziat. Sistemul poştal din regatul vandal fiind foarte bine organizat, Geilimer fu în stare să răspundă chiar în ziua următoare. În mesajul său dădu ordin ca Hilderic să fie imediat omorât, iar Ammatas să se pregătească să reziste pe drumul pe care ne apropiam noi, şi anume la borna de la

Mila Zece, venind dinspre Cartagina unde printre dealuri se întinde un defileu îngust. Forţele lui Ammatas trebuiau să se afle pe poziţii în cea de-a treia zi a lunii iulie. El însuşi va urca în grabă, cu întăriri de cavalerie spre nord, şi ne va ataca din spate în aceeaşi zi, dacă între timp nu intervine vreo schimbare a situaţiei. Despre acest schimb de scrisori, Belizarie nu ştia deocamdată nimic.

Ne continuarăm marşul, prin Leptiminus şi marele port de grâne Hadrumetum, parcurgând douăs prezece mile pe zi. Intre timp, furăm aprovizionaţi din belşug cu fructe şi pâine proaspătă de oamenii de la ţară, care ne salutau, bieţii de ei, cu cel mai mare entuziasm. În fiecare noapte săparăm şanţuri de tabără. Pentru a construi estacada respectivă, fiecare soldat purta un par lung, ascuţit la vârf, care se înfigea în palisadă. Flota ţinu pasul cu noi, la dreapta, şi vântul rămase favorabil. Ioan Armeanul, cu trei sute de cavalerişti din Regimentul de casă, alcătuia avangarda şi hunii massageţi ne protejară flancul stâng. Belizarie comanda ariergarda. Ajunserăm, în sfârşit, la gâtul promontoriului şi ne despărţirăm de flotă; dar părerea noastră de rău fu alinată de frumuseţea locului peste care dădurăm acum: Paradisul de la Grasse. Acesta este un palt regal, clădit de Geiseric, care l-a împrejmuit cu un parc de o nobilă frumuseţe, în parc sunt pâlcuri mari de copaci din toate soiurile favorizate de climă, iazuri cu peşti, fântâni, pajişti, ziduri umbroase, arbuşti, straturi cu flori; şi o livadă imensă, alcătuită din pomi aranjaţi în quincunx, adică în grupe de câte cinci, fiecare quincunx fiind alcătuit din cinci pomi de soi diferit. Clima africană este mai fierbinte decât a noastră, aşa că la începutul verii fructele erau coapte, ceea ce constituia o surpriză, noi aşteptându-ne să găsim fructe proaspete abia la începutul lui august – smochine şi piersici şi struguri şi altele asemenea. Trupele fură cantonate sub aceşti pomi şi li se îngădui să mănânee cât pot, dar să nu ia niciun fel de fructe pentru drum. Ne îndoparăm cu toţii cu prune şi goldane şi smochine şi dude; totuşi, când pornirăm iarăşi la drum, pomii păreau la fel de încărcaţi ca mai

înainte.

Acestea se petrecură în ziua în care aflarăm vestea executării lui Hilderic şi în care cercetaşii regelui Geilimer stabiliră primul contact cu ariergarda noastră. Totuşi Belizarie continuă să înainteze, fără să întârzie şi fără să se grăbească. În cea de-a şasea zi, a patra zi a lunii iulie, străbătuserăm peninsula şi, ocolind lacul Tunis, ne apropiarăm de borna de la Mila Zece. Aici se afla un mic sat şi o staţie de poştă; ne oprirăm la distanţă de cinci mile de aceasta. Belizarie alese un loc uşor de apărat, pe care aşeză obişnuita tabără întărită, iar noi săparăm şanţurile de apărare, fiecare om fixându-şi parul în palisadă.

între timp, forţele vandale veneau asupra noastră. Ammatas scoase garnizoana din Cartagina; nepotul lui Geilimer, fiul lui Zazo, înainta împotriva flancului nostru, în vreme ce Geilimer însuşi ameninţa spatele nostru. Vandalii, asemenea goţilor, erau călăreţi buni şi mânuiau cu iscusinţă lancea şi sabia, dar numai infanteria lor era înzestrată cu arcuri. Nu aveau experienţa unor bătălii recente, cu arcaşi călare, ca unităţile noastre, căci singurii lor duşmani din această ţară, călăreţii sălbatici – maurii din deşert – foloseau suliţa. Ceea ce se dovedi a fi un mare avantaj pentru noi. În ce priveşte calităţile lor de luptători: aceşti nordici cu piele albă şi păr de culoare deschisă se aclimatizaseră până acum – erau de a treia generaţie în Africa. Se căsătoriseră cu băştinaşe, îşi schimbaseră felul de hrană, se supuseseră soarelui african (care mai degrabă te indispune, decât te face să suferi) – şi cedaseră ispitei unor obiecte şi obiceiuri luxoase, precum veşminte de mătase, băi frecvente, mâncăruri condimentate, muzică de orchestră şi masaj în loc de exerciţii. Această viaţă avusese darul de a le slei puterile şi scosese în schimb în evidenţă o trăsătură, comună multor

triburi germanice, şi anume **o** slabă putere **ele** stăpânire a emoţiilor. Totuşi, din timpurile lui Geiseric şi până acum, forţele lor combatante sporiseră numeric de la cincizeci la

optzeci de mii de oameni, la care se adăugară numeroşii lor aliaţi mauri.

ţându-i duşmanului să se regrupeze şi mânându-l, într-o goană, prin defileu.

Pe şesul de după defileu desfăşurarea deveni posibilă, şi măcelul fu mai mare. Ioan Armeanul îi împinse pe vandali îndărăt, chiar până la zidurile Cartaginei şi, judecind după priveliştea oferită de cadavrele presărate la tot pasul pe câmpie, pe întinsul celor zece mile, s-ar fi putut crede că trecuse pe aici o armată de douăzeci de mii de oameni, şi nu pur şi simplu o jumătate de escadron.

între timp, forţele lui Geilimer şi cele ale nepotului său convergeau spre borna de la Mila Zece. Pe o câmpie care fusese cândva o mlaştină sărată, nepotul avu. Ghinionul de a da brusc peste hunii massageţi. Forţele sale depăşeau pe massageţi în proporţie de trei mii la şase sute, dar înfăţişarea străină a acestor oameni cu ochii oblici, cu părul lung (care, aduceţi-vă amnite, trăiau la distanţă de un an de călărie de Cartagina şi nu fuseseră văzuţi niciodată înainte pe pământ african) îi sperie pe vandalii superstiţioşi, şi norii de săgeţi ascuţite, neaşteptate, erau teribili. O rupseră la fugă cu toţii, fără excepţie, şi fără să fi dat piept cu inamicul, ′ şi fură masacraţi aproape până la ultimul. În ce-l priveşte pe Geilimer, acesta habar nu avea de soarta de care avusese parte nepotul său şi pierduse contactul cu ariergarda lui Belizarie, din cauza terenului deluros. Belizarie aflase că Ioan Armeanul curăţise defileul de inamic; dar nu primise alte rapoarte de la el şi se temea ca avangarda să nu fi căzut într-o ambuscadă şi să nu aibă cumva nevoie de ajutor. Lăsând infanteria în urmă, după palisadă, dădu ordin herulienilor, comandaţi de fx-atele său de sânge, Pharas, precum şi

Ioan Armeanul, cu avangarda, continuă să avanseze şi, în cea de a treia zi de iulie, cam spre amiază, cotind pe drum, aproape de borna de la Mila Zece, dădu peste o unitate de o sută de călăreţi vandali, pe cai foarte buni, care cantona, neglijent, în jurul staţiei de poştă. Oamenii lui Ioan, călărind

în coloană, nu avură cum să se desfăşoare din cauză că defileul prin care trece aici drumul este foarte îngust. Nu avură deci prilejul de a-şi folosi arcurile, aşa că şarjară imediat, cu lancea, din poziţia în care se aflau. Vandalii se adunară repede în formaţie şi se apărară pe po-! ziţie. În hărţuiala care avu loc, doisprezece dintre oamenii noştri căzură; dar Ioan Armeanul trase din scut o suliţă scurtă, bine cumpănită, o azvârli şi, fiind aproape, îl nimeri drept în frunte pe comandant, un tânăr frumos în armură aurită. Tînărul se prăvăli, mort, de pe cal, iar vandalii o. Rupseră la fugă, cu strigăte de deznădejde, urmăriţi de oamenii noştri. Alţi vandali, venind agale pe drum, în grupuri de câte douăzeci-treizeci, fură V atraşi în această fugă; şi, precum un bulgăre de t zăpadă, rostogolit de pe un deal adună mereu» zăpadă nouă şi creşte până la proporţii monstruoase, aşa se petrecu şi cu fuga vandalilor. Cuirasierii îi urmăriră şi-i uciseră metodic, cu lancea, cu suliţele scurte de aruncat şi cu arcurile, nepermi*fk* unui escadron de goţi din Tracia să galopeze înainte şi să cerceteze situaţia; iar el îi urma în pas mai domol, împreună cu principalul corp de cavalerie.

Regele Geilimer se afla acum aproape de borna de la Mila Zece, cu treizeci de mii de călăreţi. La palisadă, stăpâna mea preluase comanda şi organiză apărarea în chip foarte iscusit; căci studiase chestiunile acestea cu Belizarie şi curajul şi felul ei hazliu de a vorbi cu oamenii le inspirau acestora mare încredere. Aptitudinile ei militare nu fură puse însă la nicio încercare grea: Geilimer trecu de palisada noastră fără să o zărească, deoarece între ei se afla un deal. Nu-l întâlni nici pe Belizarie, care înainta pe un alt drum.

Când Pharas şi goţii din Tracia ajunseră la staţia de poştă, unde avusese loc prima ciocnire, găsiră oamenii de aici într-o stare de extremă agitaţie; căci vandalul în armură aurită, căzut în ciocnire, nu era altul decât însuşi Ammatas, fratele lui Geilimer,

Pharas şi herulienii săi înaintară mai departe, în căutarea

lui Ioan Armeanul. Abia plecaseră însă, când zări, apropiindu-se dinspre sud, un nor de praf, şi o sentinelă semnală apropierea unor forţe imense de cavalerie vandală – erau trupele regelui Geilimer. Goţii din Tracia galopară repede, ca să pună stăpânire pe dealul ce comanda intrarea în defileu, dar curând vandalii îi azvârliră de acolo numai prin presiunea numărului lor, iar goţii se retraseră, tot în galop, spre coi'pul principal. În felul acesta, regele Geilimer, cu o armată de cinci ori mai mare decât a noastră, fusese lăsat stăpân pe defileul care era extrem de uşor de apărat. Ioan Armeanul şi Pharas erau de o parte, iar Belizarie de cealaltă, în vreme ce flota noastră se afla undeva departe; bătălia părea ca şi pierdută.

Ei bine, există la Constantinopol o piaţă, numită „Piaţa Dragostei Frăţeşti”, cu un frumos grup statuar, pe un piedestal înalt, comemorând devotamentul fratern al fiilor împăratului Constantin

— Care mai târziu s-au nimicit reciproc, fără cruţare. Printre greci şi printre ceilalţi locuitori de pe ţărmurile Mediteranei, adevărata dragoste frăţească este atât de rară din cauza dreptului de moştenire, încât o autentică apariţie a ei, chiar la persoane mai puţin suspuse decât tinerii născuţi în purpură, ar fi fost într-adevăr demnă de comemorat printr-o sculptură. De altfel, cel mai vechi poem în limba greacă, *Munci şi zile* al lui Hesiod,

I vS-a născut din înfăţişarea unei ciorovăieli între fraţi. Dar la triburile germanice, devotamentul între fraţi este mai degrabă regulă decât raritate, iar viaţa luxoasă pe care au dus-o vandalii în *ai* Africa nu a estompat nicidecum această trăsătură. De aceea, când regele Geilimer ajunse la staţia, de poştă de la Mila Zece, cam spre mijlocul după-

I amiezii, şi aici i se aduse vestea că fratele său Ammatas fusese ucis, fu pentru el o lovitură năţi, prasnică. Se lăsă pradă unei dureri cumplite, barbare, şi nu fu în stare să cuprindă în minte si-

I tuaţia tactică; nu mai era capabil să cugete decât * în

termeni de morminte şi de elegii funebre.

Belizarie adună tracii fugari şi înaintă, împreună cu ei, spre bornă, unde forţele vandale se aflau *v* acum aglomerate într-o dezordine totală. Cava' *j* leria coborâse de pe dealul care domina poziţia ca să se uite la ce se petrece în vale şi rămase locului pentru a se ralia lamentaţiilor generale prilejuite de moartea lui Ammatas. Geilimer, căruia i se adusese acum la cunoştinţă înfrângerea şi uciderea nepotului său, de mâna hunilor massageţi, se bâlbâia nemângâiat; t nimeni nu mai putea aştepta de la el vreo idee sau acţiune militară.

i

I

?

X

I

y

Belizarie, surprins dar mulţumit de ceea ce zări, îşi împărţi imediat escadroanele în două mase compacte şi le trimise sus, pe dealuri, de ambele părţi ale defileului; şi, după ce luară poziţie, ordonă prin semnale un atac simultan asupra mulţimii ce se afla jos, între ele. Nori de săgeţi ucigătoare precedau această şarjă impetuoasă, iar panta dealului îi dădu un impuls irezistibil. Sute de duşmani căzură la primul atac. Escadroanele se degajară şi, după ce se retraseră puţin în sus pe pantă şi dezlănţuiră un alt nor de săgeţi, şarjară încă o dată. Repetară această manevră iarăşi şi iarăşi. În mai puţin de jumătate de oră, toţi vandalii supravieţuitori – afară de cele douătrei escadroane rămase în defileu şi deci izolate de corpul principal – o rupseră la fugă spre mocirla sărată, unde un mare număr dintre ei fură încercuiţi şi omorâţi de hunii massageţi. În ce-l pi'iveste pe Ioan Armeanul, oamenii săi se-mprăştiară într-atât, prădând cadavrele de pe câmpia din faţa Cartaginei, încât nu-i mai putea aduna eu uşurinţă. Sosirea lui Pharas nu ajută prea mult, căci exista pradă suficientă şi pentru herulienii săi; trecu câtva timp până ce forţa reunită de

şapte sute de călăreţi se întoarse ca să-i dea ajutor lui Belizarie, sosind tocmai înainte de sfârşit şi desăvârşind victoria printr-o şarjă în susul defileului.

A fost o bătălie despre care Belizarie spunea mai târziu:

— Sunt mulţumit, dar mi-e ruşine: mă simt ca un jucător de şah strâmtorat rău de tot, al cărui adversar nestăpinit dă cu piciorul succesului, sacrificându-şi piesele cele mai bune. Poate că, la urma urmelor, ar fi trebuit să accept sfatul amiralului şi să mă îndrept direct asupra Cartaginei; căci, apărat cu hotărâre, defileul de la bornă ar fi fost o barieră de netrecut.

În dimineaţa următoare sosi stăpâna mea, cu infanteria, şi înaintarăm cu toţii spre Cartagina. Sosirăm după amiază târziu şi găsirăm porţile aşteptându-ne larg deschise. DaiBelizarie interzise intrarea în oraş, nu atât pentru că s-ar fi temut de o ambuscadă, cât mai degrabă pentru că nu avea încredere că trupele se vor abţine de la jaf, Cartagina era un oraş roman eliberat, nu un oraş vandal cucerit şi orice act de violenţă ar fi fost nepotrivit. Jubilând, cetăţenii aprinseră aproape în fiecare fereastră lumânări sau lămpi, aşa că oraşul era iluminat ca pentru un festival", şi, de acolo de unde ne aflam, oferea o privelişte foarte frumoasă, fiind clădit pe un teren ce se ridica în trepte. Cetăţenii înfierbântaţi veniră în fugă ca să ne viziteze tabăra, aducând cununi şi daruri pentru soldaţi. Ce păcat, strigară ei, că nu ne este permis să participăm la scenele minunate, de bucurie nereţinută, care se desfăşoară în oraş,. Vandalii ticăloşi, care nu izbutiseră să fugă, au căutat cu toţii azil în biserici; pe străzi aveau acum loc imense procesiuni, conduse de episcopi, alcătuite din creştini ortodocşi, care cântau şi ovaţionau.

În seara aceea sosi flota – căci vântul se schimbase tocmai când vasele ocoleau Capul Bonn, şi ancoră în lacul Tunis – toate corăbiile, afară de o mică escadră de nave de război, care plecă în’ tr-o expediţie neautorizată, spre portul exterior al Cartaginei, unde echipajele prădară antrepozitele. Când Belizarie află că flota a sosit, zise:

— Totuşi, văd acum că dacă aş fi acceptat sfatul, amiralului, riscând vânturi nefavorabile, şi o bătălie navală, aş fi făcut o alegere greşită. Căci un atac asupra Cartaginei, dinspre mare, ar fi fost o nebunie. Fortificaţiile portului nu ar fi putut fi străpunse, zidurile dinspre mare fiind imense şi bine apărate. Şi, dacă nu ar fi avut loc panica stârnită de vestea înfrângerii regelui Geilimer, oare a determinat garnizoana să îndepărteze marile zăgazuri de la intrarea în lacul Tunis şi în portul exterior, pentru ai putea fugi pe toate navele ce se aflau la îndemână, flota noastră nu ar fi putut pătrunde.

Ar fi fost o problemă fără soluţie. Nu ar fi trebuit să întreprindem niciodată expediţia cu forţe atât de mici. Dar oare cu forţe mai mari am fi avut asemenea succes?

Dimineaţa următoare, când se lumină de-a binelea, debarcă infanteria marină. După ce dădu ordine severe, subliniind importanţi pe care o avea menţinerea unor raporturi bune cu băştinaşii, Belizarie intră, cu toată armata, în Cartagina. Apoi, încartiruirea fiind pusă la punct încă din seara anterioară, fiecare detaşament se deplasă spre strada care îi fusese repartizată, într-o ordine tot atât de perfectă, de parcă totul s-ar fi petrecut la Adrianopol sau la Antiohia sau chiar Constantinopol. Stăpâna mea Antonina se duse cu Belizarie la palatul regal, pe care-l luară în stăpânire, ca reşedinţă; la ceasul prânzului ne aşezarăm cu toţii la masă, în sala de banchete, ca să consumăm mâncărurile pe care le comandase Ammatas în vederea banchetului pe care intenţiona să-l ofere regelui Geilimer; furăm serviţi de slugile regale. După aceea, Belizarie se aşeză pe tronul lui Geilimer şi împărţi dreptate, în numele împăratului. Ocuparea oraşului se desfăşurase atât de liniştit, încât treburile curente nici nu fuseseră întrerupte. Afară de cazul prădării antrepozitelor, pentru care ordonă o anchetă severă, nu se comise nicio crimă care să trebuiască pedepsită şi s-au depus numai puţine plângeri.

Ziua aceea fu sărbătoarea Sfântului Ciprian, patronul Cartaginei, deşi mai lipseau două luni până la data exactă;

motivul era că furtuna Sfântului Ciprian – un vânt violent, dinspre nord-est, care este aşteptat îndeobşte la mijlocul lui septembrie

— O luase, la rândul său, înaintea calendarului şi mânase flota noastră, nevătămată, în port. Catedrala Sfântului Ciprian, pe care, cu ani în urmă, şi-o însuşiseră arienii ca lăcaş de reculegere, se afla din nou în mâinile ortodocşilor, aşa că sărbătoarea fu' petrecută în triumf bisericesc şi cu osanale.

Oraşul este mare, plin de prăvălii şi statui şi colonade din marmură locală, galbenă, şi băi şi oboare şi un mare Hipodrom pe deal – în fapt cu de toate cele ce trebuie să aibă un oraş, deşi pieţele nu sunt atât de mari ca cele din Constantinopol, şi străzile sunt mult mai înguste. Strălucirea libertăţii stărui vreme de săptămâni pe chipul locuitorilor şi fiecare zi părea o sărbătoare. Uşurinţa extraordinară cu care fuseseră învinşi vandalii constituia aproape unicul subiect de con versaţie şi, pentru a o explica, fiecare începu să-şi evoce visele profetice şi prevestirile din casă.

O indicaţie profetică fu descoperită până şi într-un cântecel al copiilor de şcoală, care circula de multă vreme pe străzi:

Gamma pe Beta îl va izgoni;

Dar lucrurile se vor inversa Beta pe Gamma îl va surghiuni,

Orbindu-l cu praştia sa,

Cântecul acesta era luat dintr-un abecedar utilizat în şcolile mânăstireşti în vederea însuşirii alfabetului grecesc: prima literă, *alfa,* trebuia memorată ca litera iniţială a cuvântului *anthos,* şi *gamma* ca a cuvântului *Gallos,* un suliţaş gal. Figurile acestea erau desenate de călugări în abecedare, pentru a fixa literele în memoria copiilor. Dar copiii îşi închipuiau că noţiunile de balearic şi de gal, care figurau pe pagini opuse ale broşurii de pergament, sunt adverse. Aşa că, jucându-se de-a „Galul şi balearicul”, unul dintre copii făcea pe glul care-l urmărea pe celălalt, pe

balearic, cu un băţ; de îndată ce-l prindea, galul o rupea la fugă, şi balearicul, urmărind u-l, arunca după el cu pietricele. Cântecelul se referea la acest joc. Dar interpretarea populară – care-i atribuia calităţi profetice – o traducea în felul următor: regele Geiseric îl izgonise pe Cornitele Bonifaciu, generalul roman care-l invitase din Andaluzia, iar acum Belizarie i-a pus pe fugă pe regele Geilimer şi i-a ucis pe fratele şi pe nepotul său. Căci iniţialele corespundeau perfect.

Belizarie însuşi nu avu vreme să se felicite pentru victorie sau să analizeze profeţiile. Puse neîntârziat la lucru un număr de prizonieri vandali, precum şi pe toţi zidarii disponibili, muncitorii necalificaţi din oraş şi numeroşi marinari, ca şi toate unităţile de infanterie pe care le putea dispensa de serviciu în garnizoană; şi anume îi puse la reconstruirea zidului dinspre uscat al oraşului, care se deteriorase într-atât, încât părea aproape o ruină, şi la săpatul unui şanţ larg, adânc, prevăzut ou o palisadă, în faţa şi în jurul zidurilor. Era o lucrare mare. Căci deşi oraşul, aşezat pe promontoriul bombat, este apărat din trei părţi de apă, fortificaţiile lui au o lungime enormă: o linie triplă, de şapte mile, tăind de-a curmezişul gâtul promontoriului, cu ziduri înalte de patruzeci de picioare şi turnuri puternice, la intervale; şi un zid interior, de cincisprezece mile lungime, la fel de puternic, înălţat de jur împrejur, la nivelul la care terenul începe să se ridice; şi întărituri de coastă. Există două porturi întărite – cel exterior*, pentru nave comerciale, şi cel interior, pentru nave de război; dintre acestea din urmă, pot fi ancorate chiar şi două sute în acelaşi timp. La sosirea noastră, portul interior era gol: partea cea mai mare a flotei vandale era plecată cu Zazo în Sardinia, alte corăbii fuseseră trimise la Tripoli, iar cu restul fugise garnizoana,

O zi sau două mai târziu se semnală apropierea unei nave de război vandale, căreia i se permise să intre, nestingherită, în port: era limpede că echipajul habar nu are că oraşul căzuse în mâinile noastre. Căpitanul fu arestat

îndată după debarcare; rămase trăsnit aflând de schimbarea intervenită în suveranitatea oraşului. Aducea o scrisoare către regele Geilimer din partea fratelui său Zazo, anunţând victorie deplină în Sardinia şi exprimând încrederea că flota imperială, despre care se raportase că se îndreaptă spre Cartagina, a fost distrusă precum se cuvine. În vremea aceasta, regele Geilimer îşi reorganiză forţele la Bulla – un oraş în interior, la distanţă de patru zile de marş spre răsărit, fosta capitală a regilor numizi. Trimisese, cu una din galerele sale staţionate mai jos, pe coastă, o scrisoare lui Zazo, implorându-l să se întoarcă.

Două săptămâni mai târziu Zazo se întoarse cu toată armata în Africa – Sardinia este aşezată la numai o sută cincizeci de mile spre nord – şi-şi îmbrăţişă fratele întâlnit pe şesul de lai Bulla. Cum stăteau acolo, plângând în tăcere, fiecare înlănţuit în braţele celuilalt, alcătuiau parcă o statuie a dragostei frăţeşti, ce ar fi adus onoare şi avere oricărui sculptor care ar fi reprodus-o. Şi fără cuvinte, urmând exemplul regal, fiecare dintre oamenii lui Zazo alese pe unul dintre oamenii lui Geilimer pentru o îmbrăţişare similară, după care toţi începură să plângă şi să-şi frângă mâinile. Trebuie să fi fost o privelişte dintre cele mai fantastice!

Apoi armatele vandale reunite porniră împotriva Cartaginei. Geilimer rămase uimit găsind întăriturile exterioare apărate de un şanţ cu palisadă, proaspăt săpat, şi cele mai multe puncte slabe ale primului dintre cele trei ziduri, reparate. Nu îndrăzniră să atace zidul, care era apărat de infanterie ce trăgea cu precizie; se mulţumiră să întrerupă apeductul, lung de cincizeci de mile, care aprovizionează oraşul cu apă. Dar Belizarie, precaut, deviase provizoriu apa băilor şi lacurilor subterane. Vandalii întrerupseră, de asemenea, aprovizionarea oraşului cu fructe şi zarzavaturi din interiorul ţării, ceea ce nu afectă însă prea mult locuitorii, care se puteau aproviziona dinspre mare şi din propriile lor grădini. A fi vandal în Africa însemnase a trăi scutit de orice impozit şi a beneficia de

privilegii feudale, astfel încât suburbia vandală a Cartaginei, aşezată la dreapta oraşului vechi, privit dinspre mare, era alcătuită din re-? şedinţe superbe, împrejmuite fiecare de câte un parc cu livezi şi grădini de zarzavat întinse. Belizarie alesese aceste reşedinţe pentru încartiruirea trupelor; şi cum era o toamnă rodnică, eram foarte bine aprovizionaţi cu de toate. De asemenea, silozurile de cereale ale oraşului erau bine aprovizionate.

Apoi regele Geilimer încercă, în taină, să convingă unele dintre trupele noastre să se răscoale: pe goţii din Tracia, care erau arieni, coreligionari cu vandalii, şi pe hunii massageţi, care erau nemulţumiţi – deoarece, când se semnase pacea cu Persia nu fuseseră trimişi acasă, în stepele lor de baştină, de partea cealaltă a imperiului persan, precum li se făgăduise iniţial, ci fuseseră îmbarcaţi pentru Africa. La auzul acestei oferte necinstite, goţii râseră pur şi simplu şi o raportară imediat; dar trecu o vreme până ce Belizarie, tratându-i pe huni cu onoruri speciale şi invitându-i la câteva banchete, le recâştigă încrederea şi îi determină să mărturisească faptul că discutaseră serios propunerea vandalilor – precum aflase dinainte, de la locotenentul său, Aigan. Hunii îi explicară că nu doresc să fie reţinuţi în Africa, în chip de unităţi de garnizoană, nici să trăiască şi să moară atât de departe de patria lor. Ispite ca veşminte de mătase, vase de cristal pentru a bea kavasse, pântecele plin şi femeile grase şi iubăreţe nu puteau trage mai greu în cumpănă decât nostalgia după stepele lor bătute de vânturi şi căruţele în care hălăduia poporul lor. Belizarie jură pe onoarea lui că li se va îngădui să se întoarcă acasă îndată ce vandalii vor fi bătuţi în mod hotărâtor; ei, în schimb, îşi reînnoiră jurământul de loialitate.

Când, devreme în luna decembrie, zidul era gata reparat şi devenise din nou, chiar şi fără şanţ lesne de apărat de-a lungul celor şapte mile, Belizarie luă hotărârea de a-şi scoate armata împotriva vandalilor. Dacă acum ar fi fost înfrânt, avea cel puţin un loc sigur în care se putea retrage.

Comandă personal infanteria, care alcătuia corpul principal al armatei. Unitatea de avangardă – alcătuită din toată cavaleria, cu excepţia a cinci sute de cuirasieri din Regimentul de casă pe care îl ţinu în spate, cu el, găsi duşmanul la Tricamaron, la douăzeci de mile distanţă, şi-l atacă neîntârziat, precum i se ordonase. Caracterul acestei bătălii fu cu totul neobişnuit. Vandalii, deşi se aflau iarăşi într-o covârşitoare superioritate numerică, stătură prosteşte în defensivă, de parcă ar fi fost recruţi de infanterie, de calitate inferioară. Ioan Armeanul, în fruntea restului de o mie de cuirasieri de casă, încercă să-i momească, să-i determine să iasă împotriva lui, prin atacuri de hărţuială. Până la urmă, văzând că nu se urnesc şi, dându-şi seama că îşi pierduseră tot curajul, şarjă de-a binelea, desfăşurând stindardul imperial. Datorită unei superstiţii oarecare, Geilimer ordonase oamenilor săi să depună lancea şi suliţa şi să se lupte numai cu săbiile, ceea ce îi dezavantajă considerabil.

Curând, Uliaris avu norocul să-l omoare pe Zazo, cu o aruncare de lance; când vestea morţii lui se răspândi, centrul vandal se frânse şi năvăli îndărăt, în tabără. Îndată ce atacul se generaliză, aripile urmară exemplul centrului, fără o singură lovitură de armă. Această bătălie, care urma să hotărască destinul unui mare regat, se desfăşură fără multă vărsare de sânge şi fără lupte din plin; de la început până la sfârşit abia dacă dură un ceas. Pierdurăm cincizeci de oameni, iar ei opt sute. Infanteria noastră nu ajunse nici de data aceasta să participe la acţiune, aflându-se la distanţă de o jumătate de zi de marş, în urmă. Sosi târziu după amiază şi se pregăti să atace tabăra vandală, care consta dintr-un inel vast, alcătuit din căruţe de ţară, cu coviltir, apărat de o palisadă şubredă.

Când regele Geilimer zări corpul principal al forţelor noastre apropiindu-se, îl luă în braţe pe nepotul său favorit, fiul mai mic, de şase ani, al lui Ammatas, îl aşeză pe crupa calului, îi spuse să-l ţină strâns şi plecă în galop cu el, urmat de o suită de cumnaţi şi veri şi alte neamuri, fără să

lase generalilor săi măcar un cuvânt de explicaţie sau de scuze. După un asemenea exemplu de laşitate din partea suveranului, generalii nici nu se gândiră să organizeze apărarea taberei. Escadron după escadron, armata se împrăştie în toate direcţiile: un preludiu ruşinos la o scenă ruşinoasă.

Cucerirăm tabăra fără o lovitură de sabie şi, o dată cu ea, tot ce conţinea; oamenii rupseră rândurile şi neîntârziat începu jocul de-a apucă-tot. Niciodată nu se oferise unei trupe meritorii asemenea pradă. Nu numai că exista pradă de aur şi juvaiere, atât bisericeşti cât şi personale, şi fildeş sculptat şi mătăsuri în lăzile de pe căruţe, dar şi pradă omenească – femeile şi copiii vandali, pe \tm bărbaţii îi lăsaseră în voia soartei, ca nişte ticăloşi. Belizarie declarase răspicat că, deşi vechiul obicei ostăşesc dă drept învingătorului după bătălie să jefuiască tabăra duşmanului, va spânzura sau va trage în ţeapă orice bărbat pe care-l va găsi vinovat de viol, căci aceasta constituie o îneălare a legilor lui Dumnezeu. Belizarie, precum ştiţi, avea obiceiul de a impune ordine de felul acesta şi emitea o lege numai o singură dată

— Nu ca stăpânul său Justinian, care adeseori publica iarăşi şi iarăşi unul şi acelaşi edict, deoarece, lipsit de hotărârea de a-l impune, încerca pe această cale să menţină proaspătă în memoria supuşilor săi cel puţin ameninţarea pedepselor.

Aşa că nu avu loc niciun viol, în sensul că femeile ar fi fost siluite, împotriva voinţei lor. Dar se făcu multă dragoste în toată legea, mai ales din iniţiativa femeilor, dintre care multe erau extrem de arătoase şi aproape toate de statură înaltă. Pentru că nu aveau niciun motiv să rămână credincioase bărbaţilor care le părăsiseră cu atâta laşitate. Mai mult decât atâta – femeile adoptară un punct de vedere practic: având de înfruntat perspectiva sclaviei, nu le mai rămânea nicio şansă de a-şi relua viaţa comodă din Cartagina, întreruptă de această campanie neplăcută, decât în postura de soţii ale oamenilor noştri – bărbaţii care

s-au dovedit a fi mai vrednici. Multe dintre ele trebuiau să ţină seama şi de copii. Presupuseră – asemenea multora dintre oamenii noştri – că o dată ce luptele se vor isprăvi, armata de invazie va deveni aristocraţia militară a Africii, deposedându-i pe vandali de toate proprietăţile lor personale, roman pe vandal, unul câte unul. Oamenii noştri fuseseră încurajaţi în această presupunere de o predică, rostită în catedrală de episcopul de Cartagina, pe un text al Evanghelistului Luca: „Când un bărbat puternic, înarmat, îşi păzeşte palatul, bunurile sale sunt în bună pace. Dar când unul mai puternic va veni peste el, acesta îi va lua toată armura în care avusese încredere şi-i va împărţi avuţia.” Perspectiva aceasta, de a deveni nobili într-o ţară atât de prosperă şi de plăcută, îi încântă pe toţi; singura excepţie o constituită massageţii.

Nu ştiu să spun dacă era comic sau mai degrabă tragic să vezi femeile acestea alegând, zornevoie, un soţ potrivit şi oferindu-li-se, făgăduindu-le ca zestre pământuri şi vite şi case frumos mobilate la Cartagina. Oamenii, cu excepţia goţilor din Tracia, nu înţelegeau o iotă din limba vandală. Dacă o femeie nu era deosebit de atrăgătoare sau nu se oferea unui bărbat o dată cu cantitatea de aur şi bijuterii în sân, bărbatul se scutura de dânsa şi pornea în căutarea unei afaceri mai bune. În ce priveşte numărul, exista cel puţin o femeie vandală pentru fiecare om din armata noastră. Câteva femei dintre cele mai modeste se înghesuiră în jurul meu, pentru că eram eunuc, sperând că o căsătorie cu mine le va feri deopotrivă castitatea şi libertatea. Stăpâna mea, la fel, primi nenumărate oferte din partea unor femei dornice de a intra în serviciul ei. Ea fusese printre primii care intraseră în tabără, şi adunase din căruţe, cu ajutorul slugilor ei, un morman întreg de comori.

Libertatea jafului şi a plăcerilor trupeşti fiind totală, armata se dezorganiză complet. Dacă, după două ceasuri, o singură unitate de vandali ar fi încercat să recucerească tabăra, ar fi dobândit un triumf uşor. Soldaţii noştri îşi umpluseră căştile din butoaiele cu vin dulce de pe căruţe şi

acum umblau de colo până colo, certându-se, jefuind, cântând strident şi fals, vânzându-şi unul altuia obiecte – cu care nu ştiau să umble, sau care pentru ei nu aveau nicio utilitate – pe sume mici de bani peşin, acceptând mângâierile femeilor şi, în sfârşit, colindând în afara taberei, în căutarea altei prăzi, ascunsă poate de fugari în peşteri învecinate sau pe sub pietre. Această forfotă şi dezordine generală, sălbatică, continuă toată noaptea. Belizarie, însoţit de şase oameni, se deplasă dintr-un punct într-altul, cu intenţia de a înăbuşi cu mâna grea actele de violenţă, oriunde va da peste ele. Ostaşii erau atât de ameţiţi de întorsătura bruscă şi favorabilă a destinului, majoritatea dintre ei devenind dintr-o singură lovitură destul de bogaţi, încât acum erau cu toţii convinşi că acest câştig le îngăduia să se retragă, fără a mai avea alte obligaţii militare.

Când mijiră zorile, Belizarie se urcă pe o movilă din mijlocul taberei, cu stăpâna mea alături de el, şi cu glas tare făcu apel la disciplină, exagerând voit primejdia iminentă a unui contraatac. Întâi nu primi niciun fel de răspuns. Atunci luă o goarnă şi sună, cu gura lui, „Adunarea Albilor"; cuirasierii lui de casă îşi aduseră încet aminte că pedeapsa pentru lipsă la trecerea în revistă era biciuirea severa. Aşa că se adunară unul câte unul, chiar şi fără tragere de inimă, târându-şi prada după ei, cu ajutorul familiilor de curând dobândite. La propunerea stăpânei mele, Belizarie trimise îndărăt, spre Cartagina, un convoi în care se încarcă prada, bunurile fiind legate în baloturi şi îngrămădite în căruţele capturate: o căruţă pentru fiecare jumătate de secţiune şi prizonierii respectivei jumătăţi de secţiune mergeau alături, sub paza câte unui soldat mai bătrân, responsabil.

Apoi îl trimise pe Ioan Armeanul, cu două sute

I de oameni, în urmărirea regelui Geilimer, cu ordinul de a-l aduce îndărăt, viu sau mort, oriunde l-ar găsi; şi Uliaris, care pe drept cuvânt se mândrea cu succesul pe care-l avusese ucigându-l pe Zazo, se prezentă,

voluntar, să-l însoţească. Belizarie ordonă acum o trecere în revistă generală, ameninţând că şarjează cu lancea gloata de soldaţi beţi, dacă nu se întorc la datorie; ceea ce şi făcură însă curând. Trimise cavaleria să cureţe de vandali împrejurimile; mai multe mii de vandali fură găsiţi în sanctuarele bisericilor din sate. Li se cruţară vieţile şi fură mânaţi, fireşte, dezarmaţi, sub pază de infanterie, în direcţia Cartaginei.

Ioan Armeanul şi Uliaris îl urmăriră pe Geilimer timp de cinci zile şi cinci nopţi, în direcţia Hippo Regius, un port prosper, la circa două sute de mile la vest de Cartagina şi l-ar fi ajuns din urmă chiar în ziua următoare, dacă nu intervenea un accident dintre cele mai nefericite. În zori, Uliaris, simţind că-i este frig, bău o mare cantitate de vin, ca să se încălzească. Stomacul lui fiind gol, se îmbătă şi începu a vorbi şi a glumi cam nebunatic, înfrăţindu-se cu toţi. Un sergent bătrân îl dojeni şi-i spuse:

— Nobile Uliaris, dacă te-ar vedea stăpânul tău Belizarie, ai fi în primejdie să fii tras în ţeapă.

— Aş, răspunse Uliaris. Omul care e în stare să tragă drept la ţintă nu este beat.

Zicând acestea, ochi prima ţintă ce i se ivi în faţă – o pupăză cu pene pestriţe şi moţ galben, cocoţată pe o tufă ţepoasă, pe o movilă apropiată. Săgeata plecă, sfârâind, şi Uliaris strigă:

— Oare aşa trage un om beat? Precum i-am spus eu însumi stăpânului nostru, la Abydos: niciun om beat nu ar trebui să mânuiască arme!

Toţi râseră, pentru că trăsese mult peste ţintă. Dar râsul li se curmă repede, deoarece de dincolo de movilă li se strigă că a fost rănit un om, care se dovedi a fi însuşi Ioan Armeanul; săgeata i se înfipsese în gât, sub apărătoare.

Urmărirea regelui Geilimer conteni pentru o vreme.

Ioan Armeanul muri câteva clipe mai târziu, în braţele lui Uliaris, şi acesta covârşit de ruşine şi groază, se refugie în sanctuarul bisericii unui sat apropiat; aşa că soldaţii fură lăsaţi fără căpetenie. Moartea lui Ioan fu primul doliu pe

care îl încercă Belizarie, dar îl suportă fără vaiete zgomotoase, cum făceau vandalii. Când soldaţii îi relatară remuşcările lui Uliaris şi ultimele cuvinte ale lui Ioan Armeanul: „în numele dragostei tale pentru mine, iubite stăpâne, te implor să nu te răzbuni pe vechiul nostru camarad’1 – îl iertă pe Uliaris-. Ioan Armeanul fu înmormântat în locul acesta şi Belizarie înzestră mormântul cu un venit perpetuu, în afară de împărtăşanie, Uliaris nu se mai atinse de vin tot restul vieţii. După mulţi ani, când pentru el se încheiase vremea campaniilor, se călugări şi-l sluji pe Dumnezeu la mânăstirea Sfântului Bartimeu, la Blachernae, lângă Cornul de Aur.

Belizarie reluă personal urmărirea regelui Geilimer, care fu gata să scape din Africa, într-o navă încărcată cu comori. Încercă să ajungă la aliatul său, regele vizigoţilor, în Spania. Dar un vânt potrivnic îl mână îndărăt, la Hippo Regius; se refugie la un trib prieten, de mauri, pe un munte prăpăstios, numit Pappua, care se ridica nu departe de Hippo, cu vedere peste mare. Corabia cu tezaurul său căzu în mâna lui Belizarie, care nu-şi putea îngădui, totuşi, să zăbovească prin vecinătăţi până ce prada va fi întregită cu coroana şi persoana lui Geilimer. Era nevoie de el în altă parte. Aşa că, după ce acceptă supunerea autorităţilor locale de la Hippo, începu să caute în jurul său un soldat de încredere, căruia să-i încredinţeze asedierea muntelui Pappua; şi dădu peste fratele său de sânge, Pharas, care îşi asumă misiunea. În vreme ce Pharas şi herulienii săi făcură tabără la piciorul muntelui, împiedicându-l pe Geilimer să scape, Belizarie îşi continuă misiunea de a-i prinde şi a-i dezarma pe vandalii fugari, pe tot cuprinsul diocezei. Îşi adună prizonierii la Cartagina şi-i folosi ca lucrători la fortificaţii.

De asemenea, trimise expediţii spre părţile detaşate ale imperiului vandal, ca să le recâştige la supunere, sporindu-şi totodată armata cu recruţi din rândurile romanilor africani. Trimise în Corsica şi Sardinia o expediţie ce purta cu ea capul lui Zazo, ca dovadă că nu minţea revendicând

cucerirea Cartaginei; o alta în Maroc, cu capul lui Ammatas, care înainte vreme guvernase această ţară; o alta la Tripoli; şi iarăşi alta în insulele Baleare, atât de rodnice, bogate în ulei de măsline, în migdale şi smochine. Toate regiunile şi insulele acestea se supuseră imediat autorităţii sale.

Singurul eşec îl încercă în Sicilia, unde, în numele lui Justinian, pretinse promontoriul de la Lilybaeum, ca făcând parte din imperiul vandal, pe temeiul că trecuse sub suveranitatea coroanei gote o dată cu zestrea pe care regele Teodoric o dăduse regelui Hilderic, împreună cu sora lui. Goţii din Sicilia refuzară să predea acel colţ, deşi stâncos şi pustiu de-a binelea, şi ajutară mica garnizoană vandală, staţionată aici, să-i izgonească pe oamenii lui Belizarie. Atunci Belizarie scrise o epistolă severă guvernatorului Siciliei, reafirmând dreptul inalienabil al lui Justinian şi ameninţând, în caz de refuz, cu războiul; căci îşi dăduse seama că a prinde picior în Sicilia, constituie o garanţie sigură împotriva unei eventuale invazii a goţilor în Africa. Pomenesc de această afacere a promontoriului Lilybaeum, deoarece mai târziu ea dobândi mare însemnătate politică.

Să-mi fie îngăduit să închei acest capitol cu sfârşitul poveştii regelui Geilimer. Iată-l deci pe muntele Pappua, cu nepoţii, verii şi cumnaţii săi, trăind laolaltă cu membrii sălbatici ai tribului de mauri, fără nădejde de scăpare; care om se putea simţi mai nenorocit, în toată Africa? Căci dacă vandalii puteau fi descrişi ca naţiunea cea mai înrobită de lux din toată lumea, vecinii lor, maurii, erau cei mai loviţi de sărăcie, trăind în tot cursul anului sub pământ, în bordeie care erau fie reci, fie sufocante, după anotimp. Dormeau pe jos, fiecare cu o piele de oaie sub el şi purtau aceeaşi cămaşă aspră şi acelaş burnuz cu glugă, vara şi iarna deopotrivă; nu aveau niciun fel de armură demnă de menţionat şi posedau numai foarte puţine obiecte. Pâinea, vinul şi uleiul lipseau cu desăvârşire din hrana lor, care consta din apă, ierburi şi turtă de orz nedospită, făcută nu din făină măcinată, ci din boabe strivite într-o piuliţă

grosolană, şi coaptă apoi în spuză. *

Ar fi greu să subestimez suferinţele lui Geilimer şi ale familiei sale. Erau nevoiţi să arate recunoştinţă prietenilor lor mauri, pentru ospitalitatea mizeră pe care le-o ofereau; şi cum Pharas stătea de veghe neclintit, nu le parveneau provizii proaspete. Curând, orzul începu să se isprăvească. Nu aveau niciun fel de distracţie, nici băi, nici cai, nici femei încântătoare, nici muzică; şi departe de tot, la mare distanţă, sub ei, puteau vedea zidurile albe şi turnurile de la Hippo Regius, şi ovalul Hipodromului, şi corăbiile intrând şi ieşind din port, cu pânzele ridicate; şi printre masele sumbre şi compacte de verdeaţă – livezile – străluceau mici pete argintii – iazurile reci, cu peşte.

Pharas, plictisindu-se de asediu, încercă un asalt asupra muntelui stâncos; dar herulienii săi fură respinşi cu pierderi grele de către garnizoana de mauri, care rostogoli peste ei bolovani. Hotărî să-l înfometeze pe Geilimer. Intr-o zi îi scrise o scrisoare, care suna precum urmează:

„Stimate Domn şi Rege, te salut.

Sunt un simplu barbar şi cu desăvârşire needucat. Dar spun acestea unui scrib, care va însemna, presupun, cu fidelitate, ce am să-ţi comunic. (Căci de nu, am să-l biciuiesc zdravăn.) Ce te-a apucat, dragul meu Geilimer, să stai, tu şi cu neamurile tale, cocoţaţi acolo, pe acel colţ de stâncă pustie, cu o bandă de mauri despuiaţi, păduchioşi? Oare pentru că vrei să eviţi să devii sclav? Ce este sclavia? Un euvânt smintit. Care om viu nu este sclav? Toţi sunt. Oamenii mei sunt sclavii mei, doar că nu se cheamă aşa; şi cu sunt sclav la *ancla* al meu, Belizarie; şi el la împăratul Justinian; şi Justinian, se zice, la nevastă-sa, frumoasa Teodora; şi ea la altcineva, nu ştiu la cine, poate că la Dumnezeul ei sau la un episcop oarecare sau altul. Vino jos, monarh al muntelui Pappua, şi devino un camarad-sclav la marele Belizarie, stăpânul şi *anda* al meu, la împăratul Justinian, sclavul unui sclav. Ştiu că Belizarie e dispus să-ţi cruţe viaţa şi să te trimită la Kesarorda (Constantinopol) unde vei fi făcut patrician şi ţi se vor da moşii bogate şi-ţi

vei petrece restul vieţii în desfătări, printre cai şi pomi şi femei cu sânii plini, şi cu nasuri fermecător de mici. El îşi va da cuvântul, am toată încrederea, şi din moment ce ai această asigurare, ai totul.

Semnat:

x, semnul lui Pharas herulianul, binevoitorul tău."

Când citi această scrisoare, Geilimer izbucni în plâns. Folosindu-se de cerneala şi pergamentul pe care Pharas, prevăzător, le trimisese cu solul, răspunse pe scurt că onoarea îi interzice să se supună; căci războiul fusese un război nedrept. Se roagă ca Dumnezeu să-l pedepsească într-o zi pe Belizarie pentru toată suferinţa pe care a adus-o peste nevinovaţii de vandali. Şi isprăvi: „În ce mă' priveşte, nu pot scrie mai mult; căci nenorocirea mi-a întunecat minţile. Rămâi deci cu bine, Pharas cel milos la inimă, şi trimite-mi, din pomana ta, o harpă şi un burete şi o singură pâine albă."

Pharas reciti de mai multe ori ultima frază, dar nu îi găsi înţelesul. Solul i-o interpretă însă: „Geilimer doreşte să încerce iarăşi mirosul şi gustul pâinii bune, pe care nu a mâncat-o de atâta vreme; şi buretele îi va sluji pentru tratarea unui ochi inflamat – căci maurii suferă de oftalmie, care este infecţioasă; iar harpa trebuie să asigure acompaniamentul muzical pentru o elegie pe care a compus-o despre propriile sale nenorociri11. Atunci Pharas, fiind un bărbat cu sentimente generoase, trimise darurile, dar nu-şi slăbi veghea.

într-o zi, după ce asediul durase trei luni, regele Geilimer şedea într-o colibă, observând o femeie maură, gazda lui, care pregătea o minusculă turtă de orz. După ce sfărâmase orzul şi plămădise cu apă un aluat şi-l frământase puţin, îl pusese la copt, în spuza focului întreţinut cu ciulini uscaţi. Doi copii, nepoţelul său şi băiatul gazdei, se ghemuiseră alături de vatră, amândoi foarte flămânzi. Aşteptau cu nerăbdare să se coacă turta. Tânărul vandal suferea serios de viermi intestinali, luaţi de la copiii mauri, viermi care fură stomacului hrana şi astfel sporesc pofta de mâncare

firească. Turta era numai pe jumătate coaptă, dar el nu mai putea aştepta şi o smulse din cenuşă şi, fără a o curăţa sau a aştepta până se răceşte, o înfundă în gură şi începu să o mestece. Tânărul maur îl apucă de păr, îl izbi cu pumnul în tâmplă şi-l pocni între umeri, astfel încât turta îi zbură din gură; după aceea o mâncă el.

Acest spectacol fu prea mult pentru sufletul sensibil al lui Geilimer. Luă imediat un băţ ascuţit şi o bucată zdrenţuită de piele de oaie, făcu cerneală din mangal pisat şi lapte de capră, şi-i scrise din nou lui Pharas, spunând că se predă în condiţiile care îi fuseseră propuse: dar să i se dea întâi, în scris, cuvântul lui Belizarie.

în felul acesta se isprăvi asediul, Belizarie dându-şi cuvântul; trimise o escortă, pentru a-l aduce pe Geilimer. Geilimer coborî de pe munte, cu tot neamul lui; şi câteva zile mai târziu, îl întâlni la

Cartagina pentru întiia oară pe Belizarie, când acesta veni până în suburbii, ca să-l întâmpine.

Am fost de faţă la această întâlnire, în suita stăpânei mele, şi am fost martor la purtarea jalnică, cu totul ieşită din comun, a regelui Geilimer. Căci pe când venea spre Belizarie zâmbi, dar zâmbetul

i se prefăcu într-un râs isteric şi apoi râsul î» plâns. Şi în ochii lui Belizarie se zăriră lacrimi când îl luă pe fostul monarh de mină şi-l conduse într-o casă învecinată, ca să bea o gură de apă. Îl culcă pe un pat şi-l alină, precum alină o femeie un copil bolnav.

CAPITOLUL XII *CONSULATUL LUI BELIZARIE*

Deşi vandalii erau, fără niciun fel de îndoiala, zdrobiţi, maurii sălbatici din interior continuau să constituie o ameninţare pentru oamenii noştri şi pentru cele opt milioane de romani africani din dioceză. Maurii, al căror număr se ridica poate la două milioane, fuseseră în permanent război cu vandalii şi, pe măsură ce ultimii degeneraseră, puseseră treptat mâna pe teritoriile lor. Iniţial, când Belizarie debarcase, toţi, cu foarte puţine excepţii – printre care se numărau cei de pe muntele

Pappua – se aliaseră cu el, promiţându-i ajutor împotriva duşmanului comun şi trimiţându-şi copiii la el, ca ostteci. Cei mai mulţi dintre mauri trăiesc în Maroc, o ţară care se aflǎ faţă-n faţă cu Spania, dar aşezările lor se întind de asemenea în interior, de-a lungul întregii coaste, de la Tripoli până la Oceanul Atlantic. Maurii pretind că sunt urmaşii acelor canaaniţi, pe care Iosua, fiul lui Nun, îi izgonise din Palestina. Din vremea în care împăratul Claudiu cucerise şi anexase

Marocul – scurt timp după Răstignire – căpeteniile supreme nu erau recunoscute de vasalii lor şi nu li se dădea ascultare decât atunci când însuşi împăratul le acorda însemnele funcţiei. Însemnele constau dintr-un toiag de argint, canelat cu aur; o tichie în formă de coroană, din ţesătură de argint, cu o bandă de argint; o pelerină albă, thessaliană, cu o broşă de aur pe umărul drept, în care era prins un medalion cu chipul împăratului; o tunică brodată cu aur; o pereche de cizme aurite. În ultima sută de ani, căpeteniile au acceptat aceste obiecte, ce-i drept bombănind, de la regii vandali, în mâna cărora trecuse suveranitatea Africii; dar pentru vasalii lor, faptul că însemnele, şi îndeosebi broşa, nu erau cele autentice, constituise adeseori un pretext pentru neascultare. De aceea, Belizarie câştig'ă favoarea acestor şefi oferindu-le toiege, tichii, pelerine, broşe, tunici şi cizme, aduse toate direct de la Constantinopol; şi cu toate că maurii nu se luptaseră alături de el în cele două bătălii în care puterea vandală fusese nimicită, ei n-au luptat nici împotriva lui.

Dacă Belizarie ar fi fost lăsat să guverneze în mod paşnic Africa, în numele lui Justinian, neîndoielnic că ar fi înfăptuit minuni şi ar fi făcut dântr-însa un bastion permanent şi un antrepozit al întregului imperiu. Ar fi păstrat prietenia maurilor şi ar fi îmbunătăţit felul lor de trai. Intenţiona să recruteze din rândurile lor o forţă permanentă de cavalerie, pentru a o instrui în metode de luptă moderne, şi ar fi legat-o de persoana lui, în mod loial, prin daruri în pământ şi bani. Romanii africani i-ar fi f urnizat infanteria de

garnizoană, şi chiar începuse să instruiască reciuţi dintre ei. Dar proiectele acestea se spulberară, căci Belizarie, datorită geloziei subordonaţilor săi şi suspiciunii lui Justinian, fu împiedicat să-şi desăvârşească misiunea de consolidare. Doi dintre ofiţerii săi, agenţi secreţi ai lui Ioan de Capadocia, îi trimiseră lui Justinian un raport secret, în care se spunea că Belizarie se instalează făţiş pe tronul lui Geilimer şi pare a avea intenţia de a-l păstra pentru el şi pentru urmaşii săi; că după ocuparea taberei vandale, i-a înjurat în public pe ofiţerii şi pe oamenii săi, într-o manieră dintre cele mai brutale şi tiranice; că încheiase un tratat secret cu maurii sălbatici, pe care i-a convins să-i susţină puterea absolută; şi că se poartă cu o îngăduinţă suspectă faţă de prizonierii vandali. Ofiţei'ii aceştia se aşteptau ca Justinian, credul cum este, să trimită un ordin pentru arestarea şi executarea lui Belizarie. Sperau să fie răsplătiţi în modul cuvenit pentru zelul lor – poate cu funcţiile de guvernator al oraşelor Cartagina şi Hippo. Numele lor era Ioan, nepotul lui Vitalian, cunoscut îndeobşte ca „Ioan Sângerosula, şi Constantin. Pentru cazul în care raportul s-ar fi rătăcit, îi trimiseră lui Justinian două exemplare ale aceleiaşi scrisori, în două pachete diferite, dintre care unul a ajuns la destinaţie. Dar stăpâna mea, care nutrea de mai multă vreme o bănuială împotriva acestor ofiţeri, a izbutit să intercepteze pe celălalt, scurt timp înainte ca pachetul să plece pe mare.

Scrisoarea îl tulbură profund pe Belizarie. Nu putea nega că încheiase un tratat cu maurii, ca să-i furnizeze cavalerie, sau că a dat drumul la mulţi vandali mai bătrâni, sau că a împărţit dreptate de pe tronul regelui Geilimer, sau că i-a ocărit pe ofiţerii şi pe oamenii săi, în interesul disciplinii, în acea dimineaţă în care se urcase pe movila din tabăra de la Tricamaron. Numai concluzia – care-i contesta loialitatea – era falsă. Se hotărî să nu întreprindă nicio acţiune împotriva lui Ioan Sângerosul sau a lui Constantin, nici măcar să nu le dea a înţelege că văzuse scrisoarea. Câteva luni mai târziu, sosi un mesaj măgulitor din partea lui Justinian, în care nu

se pomenea nimic despre calomnii şi i se spunea să procedeze cum crede de cuviinţă – fie să se întoarcă la Constantinopol, cu prada şi cu prizonierii vandali, fie să le trimită sub comanda unui subaltern, el rămânând în Africa. Stăpâna mea Antonina stărui să se întoarcă neîntârziat, ca să spulbere orice fel de bănuială. Ţinea deosebit de mult ca nu cumva prietena ei Teodora să o creadă neloială sau ingrată. O dată cu acest mesaj al lui Justinian, sosiră întăriri de cavalerie, în număr de patru mii, sub comanda unor ofiţeri buni, inclusiv un anumit Hildiger, care era logodit cu Marta, fiica stăpânei mele; aşa că acum Belizarie avu posibilitatea să retragă cea mai mare parte a cuirasierilor săi de casă, şi pe hunii massageţi, în vederea escortării prizonierilor vandali.

Alese în locul său, drept guvernator, pe eunucul Solomon, în care avea cea mai mare încredere şi, în primăvară, după ce-i înmână lui Solomon instrucţiuni amănunţite, primite de la Justinian, cu privire la felul în care trebuie eârmuită Africa, se îmbarcă, stăpâna mea Antonina însoţindu-l.

Noi, care ne întorceam la Constantinopol, nu-l invidiam pe Solomon pentru misiunea cu care rămăsese la Cartagina, deoarece instrucţiunile lui Justinian spuneau răspicat că, pe viitor, guvernatorul regatului recent cucerit nu trebuie să se reazime pe Constantinopol pentru a mai obţine alte forţe, ci trebuie să recruteze trupe locale şi, în acelaşi timp, să economisească trupele din garnizoană, reparând întăriturile şi clădind forturi de-a lungul frontierei. Optzeci de mii de cavalerişti vandali nu reuşiseră să împiedice incursiunile maurilor – cu toate acestea, sarcina lor urma să fie preluată cu succes de oamenii noştri, care nu erau decât a zecea parte a armatei vandale – şi, pe deasupra, regiunile câştigate de mauri trebuiau recucerite. De asemenea, instrucţiunile precizau că impozitele trebuiu reaşezate în Africa şi erezia ariană şi schisma donatistă trebuiau înfrânte. Motivul pentru care nu toţi cuirasierii lui Belizarie veniseră cu noi era că, în ultima clipă, sosise la

Cartagina un raport despre o mică rebeliune a maurilor din interior. La cererea lui Solomon, Belizarie lăsă în urmă cinci sute de oameni aleşi, sub comanda lui Rufinus şi a lui Aigan, pentru a acţiona ca forţă de represiune. Unitatea aceasta părea suficientă.

Ne întoarserăm acasă, navigând spre Tripoli şi Creta – o călătorie lipsită de evenimente – şi în mijlocul verii din anul Domnului 534 intrarăm din nou în Bosfor. În docuri ni se făcu o primire tumultuoasă, iar la palat, o primire regească. Stăpâna mea Antonina şi împărăteasa Teodora se îmbrăţişară lăcrimând; şi Justinian era atât de încântat de valoarea extraordinară a tezaurului descărcat din corăbiile noastre şi atât de impresionat de priveliştea celor cincisprezece mii de prizonieri pe care îi aduceam, încât, uitând de bănuielile nutrite faţă de Belizarie, îl numi „credinciosul Nostru binefăcător” şi-l luă de mână. Dar, în calitate de Comandant Suprem al Armatelor, îşi asumă toate meritele oficiale pentru înfrângerea vandalilor; în preambulul noii sale culegeri de legi (publicată în ziua bătăliei de la Tricamaron), îşi şi atribuise titlul de „Cuceritor al vandalilor şi africanilor” – Pios, Victorios, Fericit şi Glorios – şi, fără a pomeni că mai era cineva care avea drept să împartă cu el laurii victoriei, se referea la „ostenelile războiului, vigiliile de noapte şi posturile sale”, care au asigurat-o. Triumful, care urma să fie celebrat, era al său, nu al lui Belizarie: căci, de la întemeierea imperiului, nici unui cetăţean particular nu i se mai acordase un triumf, ca să nu se înfumureze de victorie şi să nu devină rival la tron. Precum vă spun: chiar dacă isprăvile sale războinice se mărginesc la a binecuvânta, în docuri, o expediţie la plecare şi a o felicita la întoarcerea victorioasă după un an sau mai bine, împăratul este întotdeauna triumfătorul Comandant Suprem.

— Cornitele Belizarie, voi. 1

Totuşi, Teodora stărui ca în cortegiul de triumf, Justinian să joace acelaşi rol sedentar pe care-l jucase şi în obţinerea victoriei, şi să-l lase pe Belizarie să conducă procesiunea.

Împăratul acceptă, în ziua aniversării capturării Cartaginei, Belizarie ieşi din reşedinţa sa particulară, din apropierea Porţii de Aur din zidul lui Teodosie, şi defila în procesiune, coborând două mile, cât se întinde Strada Superioară. Mergea pe jos – precedat de preoţi şi episcopi, care cântau un *Te Deum* solemn şi cădelniţau – şi nu pe un car de luptă, precedat de gornişti, cum era obiceiul străvechi. Strada era decorată cu flori, podoabe de mătase colorată, cununi şi inscripţii de felicitare şi era ticsită de mulţimi care ovaţionau frenetic. În fiecare dintre marile pieţe prin care treceam – Piaţa lui Arcadius, Oborul de Vite, Piaţa Amastriană, Piaţa Dragostei Frăţeşti, Piaţa Taurului (unde erau adunaţi profesorii universitari şi studenţii) şi, în sfârşit, Piaţa lui Constantin, unde miliţia orăşenească era înşiruită pentru trecerea în revistă – custozii oraşului ne ieşeau în cale cu daruri şi cuvinte de bun venit, şi suna o fanfară de goarne. În urma lui Belizarie, care era însoţit de Ioan de Capadocia şi de alţi generali distinşi, călăreau cuirasierii săi, infanteria marină şi hunii massageţi (care urmau să se întoarcă acasă a doua zi, pe calea Mării Negre), iar în urma acestora veneau prizonierii vandali, în lanţuri, în frunte cu Geilimer, îmbrăcat într-o pelerină purpurie, cu verii şi cumnaţii şi nepoţii săi. Apoi urma toată prada africană, îngrămădită în căruţe.

Era o pradă extraordinară, cea mai bogată din câte fuseseră vreodată purtate într-un triumf, de când e lumea; căci, deşi soldaţii jefuiseră tabăra la Tricamaron, comoara de acolo fusese numai o frântură mică din ceea ce fusese adunat la Cartagina, Hippo, Bulla, Grasse şi în alte părţi, din tezaurele oraşelor, din palatele regale şi reşedinţele nobilimii. De fapt, comoara constituia suma câştigurilor negustoreşti, acumulate de vandali, de peste mări şi din veniturile lor africane – surplusul a o sută de ani – crecum şi prada rezultată

’din pirateria intensă pe care o practicase Geiseric. Vandalii fuseseră o aristocraţie, puţină la număr şi prădalnică, într-o ţară rodnică şi bogată, şi acumulaseră tot

ce fuseseră prea leneşi să cheltuiască în lucrări publice. Astfel, îngrămădite pe căruţe, se aflau milioane de livre de argint în bare, saci cu monezi de aur şi de argint, aur în bare, cupe de aur, farfurii şi solniţe încrustate cu nestemate, tronuri de aur, trăsuri de paradă şi statui de aur, copii ale Evangheliilor legate în aur şi împodobite cu perle, mormane de colane şi cordoane de aur, armuri cu intarsii de aur – pe scurt, tot ce se poate închipui ca lux sau frumuseţe a lucrurilor, precum şi antichităţi nepreţuite, provenind de la regele Geiseric, care jefuise palatul imperial din Roma şi Templul lui Jupiter de pe dealul Capitoliului. Erau, de asemenea, numeroase relicve sacre: oase ale martirilor, icoane miraculoase, veşminte autentice ale apostolilor, cuiele crucii pe care fusese răstignit, cu capul în jos, Sfântul Petru.

Dar cele mai minunate şi mai venerabile obiecte din toată prada erau chiar instrumentele sacre ale cultului religios evreiesc, care fuseseră făurite de Moise, în sălbăticie, din porunca lui Dumnezeu, şi mai târziu instalate în Templul de la Ierusalim. Ele sunt descrise în cel de al douăzeci şi cincilea capitol al cărţii Exodului: masa sfântă, pentru cele douăsprezece pâini, din lemn de sittâh, acoperită cu aur curat, şi lingurile, ceştile şi farfuriile de aur care ţin de ea; candelabrul cu şapte ramuri, din aur bătut, cu cleşti şi căpăcelele de stins mucurile de luminări; Scaunul Indurării, din aur, cu cei doi heruvimi cu aripi întinse, care îl păzesc. Obiectele acestea le furase Geiseric de ia Roma, unde fuseseră aduse de împăratul Titus, după ocuparea Ierusalimului. Arcul înţelegerii dispăruse. Unii zic că se află undeva în Franţa, cu anumite alte obiecte prădate din Templu, în mâinile regelui francilor, în vreme ce alţii susţin că ar fi la Axum, în Etiopia, şi iarăşi alţii că ar fi fost cufundat în albia râului Tibru, Ia Roma; şi iarăşi alţii că de multă vreme fusese înălţat la ceruri, ferit de atingerea unor mâini gata să săvârşească sacrilegii.

Senatul întâmpină procesiunea şi i se alătură în Piaţa Amastriană, şi la fel procedară cete întregi de călugări şi de

alţi clerici. Călugării se purtară în felul cel mai grosolan cu putinţă, mâncând din ochi prada, îndeosebi relicvele sacre, pe care Justinian le promisese pentru bisericile lor.

în vremurile Republicii Romane, se obişnuia ca generalul victorios să străbată cu prizonierii săi străzile oraşului şi în ziua aceea deţinea puterea supremă. La încheierea ceremoniilor, regele sau căpetenia duşmană, dacă fusese luat prizonier, era sacrificat. Cât ele mult s-au schimbat moravurile din acele vremuri eroice! Observaţi-l pe Geilimer, umblă fără lanţuri: când procesiunea ajunge, în sfârşit, pe Hipodrom, unde în loja imperială aşteaptă Justinian, el intră împreună cu ceilalţi. Îşi îndepărtează pelerina purpurie şi, urcându-se la tron, se pleacă în faţa lui Justinian; şi apoi este ridicat, cu mărinimie, şi – iertat. I se dă un înscris regal, prin care i se acordă ample posesiuni în Galatia, lui şi familiei sale; şi, pe deasupra, titlul de Patrician Ilustru, în caz că este de acord să renunţe la erezia ai'iană. Observaţi-l, de asemenea, pe Belizarie, învingătorul, care se apropie de tron, îşi îndepărtează pelerina purpurie şi face reverenţă la picioarele împăratului; şi nu i se dă nicio moşie, nici cuvinte de gratitudine, ci i se comunică, pur şi simplu, că a dus bine la îndeplinire ordinele pe care le primise.

Vă întrebaţi, desigur, cum s-a comportat Geilimer în această împrejurare, care constituia, totuşi,
0 încercare pentru el. Nici nu râdea, nici nu plângea, ci-şi scutura capul cu tristeţe şi uimire, şi continua să repete, iarăşi şi iarăşi, ca sub un fel de vrajă, cuvintele Ecleziastului: „Deşertăciune a deşertăciunilor, toate sunt deşertăciuni.” Curând după aceea, se retrase cu familia lui în Galatia, şi trăi acolo, fără grijă, până la o vârstă înaintată, rămînând fidel credinţei sale ariene. În ce-i priveşte pe ceilalţi prizonieri vandali: cei mai războinici dintre ei fură organizaţi în escadroane de cavalerie şi trimişi să apere graniţa persană, dar întâi
1 se oferi lui Belizarie să aleagă dintre ei, pentru Regimentul său de casă. Ceilalţi fură întrebuinţaţi ca

lucrători la construcţiile de biserici sau ca vâslaşi pe galerele imperiale.

După aceea, Teodora îi spuse lui Justinian că dacă doreşte să dobândească numele de „cel Mare”, trebuie să fie mărinimos şi să-i arate lui Belizarie un semn de favoare deosebită. Drept care, Justinian îl numi consul pentru anul următor, şi chiar bătu o medalie: propriul său chip pe faţă, şi Belizarie, călărind în armură completă, pe revers, cu inscripţia „Gloria romanilor’1 – o onoare unică în oraşul nostru. Instaurarea lui Belizarie în funcţia de Consul avu loc în ziua de Anul Nou. Aşezat pe scaunul său oficial, de fildeş, care era purtat de prizonieri vandali, şi cu o vergea de fildeş în mână, trecu încă o dată, pe un traseu scurt, prin oraş, îndreptându-se din apartamentul său, din palat, spre Casa Senatului. Pe măsură ce înainta, împărţea mulţimii pomeni din prada sa particulară de război – monezi de aur şi argint, cupe, canturi, broşe – în valoare de o sută de mii de monezi de aur. Dar stăpâna mea Antonina, a cărei prevedere a fost dovedită de întâmplarea cu sticlele cu apă, avu grijă ca el să nu rămână cerşetor. Când oamenii din gloată începură să ţipe, cerând mai mult, ea li se adresă personal, spunându-le că sunt nişte făpturi neruşinate şi, că, dacă ar fi după ei, nu numai că l-ar despuia pe Belizarie de tot ce dobândise în Africa, dar şi de ce moştenise de la părinţii săi sau economisise din darurile pe care le primise de la împărat. Pentru a vă arăta cât de prevăzătoare era stăpâna mea în materie de bani, trebuie să vă relatez că, aflându-se încă la Cartagina, ridicase fără ştirea lui Belizarie o cantitate considerabilă de monezi din tezaurul lui Geilimer, alegând toţi banii imperiali bătuţi mai recent, astfel ca provenienţa lor să nu poată părea suspectă şi-i ascunsese pentru zile mai înnorate. Căci cheltuielile casei lui Belizarie erau enorme şi niciodată nu s-a văzut om mai generos cu cei nevoiaşi şi nefericiţi.

Relicvele sacre fură împărţite între biserici, potrivit închinării fiecăreia şi fiecare biserică mai importantă primi câte ceva. Dar o comunitate mică, anonimă, de călugări

foarte săraci, care trăiau din cerşetorie şi ocupau o casă aproape de ruine, în suburbia Blachernae, nu primi nimic din darurile acestea. Stareţul lor veni la Belizarie şi-i ceru, în numele lui Hristos, să le dăruiască vreun obiect al său personal, un fleac pe care li l-ar putea da; căci câtă vreme se aflase în Africa, se rugaseră zi şi noapte pentru izbânda sa.

El răspunse:

— Venerabile părinte, fraternitatea voastră e. Ste alcătuită din fraţi săraci, cerşetori, care preţuiesc prea puţin aurul sau argintul, de aceea nu voi da casei voastre niciun obiect care v-ar distrage cugetul de la gânduri cucernice. Dar am să vă împrumut o relicvă vestită, strachina de cerşit a sfântului Bartimeu, pe care împăratul însuşi mi-a dăruit-o după bătălia de la Daras, şi voi o veţi pune la vedere în casa voastră şi o veţi păstra, ca pomenire a voturilor voastre de sărăcie, de răbdare şi de virtute. Ţine minte: este numai un împrumut, deoarece nu pot apărea ingrat faţă de Maiestatea-sa Sacră. Într-o bună zi, aş putea avea iarăşi nevoie de ea.

începând din ziua aceea, casa călugărilor nu ducea niciodată lipsă de hrană şi băutură, căci devenise un centru de pelerinaj, cunoscut mai târziu ca mânăstirea Sfântului Bartimeu.

în ce priveşte Scaunul de Aur al îndurării şi candelabrul de aur cu şapte braţe şi masa pâinilor şi celelalte comori evreieşti, Justinian se lăsă convins de episcopul Ierusalimului să le dea îndărăt acelui oraş. Episcopul argumentă că ele nu au adus noroc romanilor, ale căror posesiuni au trecut în mâini barbare, nici vandalilor, pe care i-a înfrânt Justinian însuşi. Era evident că purtau un blestem. Justinian le trimise înapoi la Ierusalim, chiar în clădirea în care fuseseră cândva ţinute vreme de o mie de ani – Templul lui Solomon, care acum era o biserică creştină. Ce imens izvor de profituri pentru clerul de acolo! Evreii se lamentară că şi de acum încolo vor fi lipsiţi de instrumentele sacre ale cultului lor şi preziseră că nu peste

multă vreme creştinii vor fi alungaţi din Ierusalim; dar asta nu se mai petrecu în vremea mea.

Când veştile’ despre cuceririle africane ale lui Belizarie ajunseră la curtea persană, regele Khosrou rămase uimit şi nu-i plăcură de fel. Trimise o ambasadă cu felicitări la Justinian şi solicită, mai în glumă, mai în serios, partea lui din prada de la Cartagina. Căci de nu ar fi existat pacea persană, zicea el, Justinian nu ar fi fost niciodată în stare să dispună de trupe pentru cucerirea Cartaginei. Justinian se prefăcu a considera totul ca o glumă bună, şi-i trimise lui Khosrou un serviciu complet de aur, foarte preţios. Aşa că Pacea veşnică continuă să rămână în vigoare.

Nu este nevoie să relatez în amănunt viaţa stăpânei mele la Constantinopol, în zilele ce urmară întoarcerii noastre din Cartagina. Era din nou în suita Teodorei şi-şi consuma timpul liber cu petreceri şi excursii de agrement şi vizite la teatru. Teodosie se afla în permanenţă cu dânsa şi la Curte circulau multe vorbe deşucheate pe seama lor; dar cum Teodosie era finul său, Belizarie considera că este sub demnitatea lui să ia în consideraţie acestea, tratându-l pe tânăr cu toate semnele făţişe ale încrederii.

în răstimpul acesta, Belizarie primi veşti care îl întristară mult; şi anume că Rufinus, Aigan şi cei cinci sute de cuirasieri, lăsaţi în urmă lui Solomon, fuseseră nimiciţi da mauri. Solomon îi trimisese în interior, spre un oraş numit Izvoarele Regale, în inima regiunii care constituia grînarul ţării, la o sută de mile de la Hadrumentum; trebuiau să salveze un mare număr de ţă rani, romani africani, răpiţi cu prilejul unui raid al maurilor. Cuirasierii izbutiră să-şi îndeplinească misiunea şi-i escortau încet pe ţărani îndărăt, când fură prinşi în capcană, într-un defileu îngust de munte, de o forţă de mai multe mii de mauri, care îi sfârtecară într-o bătălie deznădăjduită. Maurii întreprindeau acum incursiuni şi în partea de vest a diocezei, iar forţele lui Solomon se dovediră pe de-a întregul insuficiente pentru a proteja pe romanii africani. Solomon scrise căpeteniilor maure, protestând împotriva acestor acte de violenţă; le

aduse aminte că erau acum aliaţii lui Justinian, că-şi trimiseseră copiii la Cartagina ca ostateci pentru buna lor purtare şi că era bine să-şi amintească ce se întâmplase cu vandalii. La citirea acestor scrisori, maurii pur şi simplu râseră. În răspunsul lor, arătară că alianţa cu Justinian nu le îmbunătăţise câtuşi de puţin condiţiile de viaţă. Fiind poligami, nu puneau prea mare preţ pe copii, care erau uşor de înlocuit, şi nici nu cultivau acele sentimente gingaşe de familie, care-l costaseră pe Geilimer două bătălii şi regatul său. Ziceau că înfrângerea vandalilor era pentru romanii africani de mai trist augur decât pentru ei. Incursiunile lor continuară.

Solomon porni împotriva lor cu toate forţele de care dispunea. Maurii făcură acum greşeala de a se concentra într-o mare armată, în loc de a se fărâmiţa în grupuri mici, răzleţe, de incursiune, cu care să devasteze dioceza bucată cu bucată. Trupe atât de nedisciplinate ca aceşti mauri – care nu poartă niciun fel de armură de corp, au scuturi şubrede, numai câte două suliţi de fiecare şi rareori câte o sabie – pierd din valoarea lor combativă în proporţie directă cu concentrarea în număr mare. Adoptară o formaţie defensivă stranie, care odată îi derutase pe vandali, la Tripoli. Clădiră o palisadă circulară, la picioarele unui deal, aşezând în spatele acesteia femeile şi ceilalţi necombatanţi, şi o împrejmuiră cu douăsprezece rânduri de cămile legate cap de coadă, cu flancul spre inamic. Când forţele lui Solomon apărură, unii dintre mauri se suiră pe spinarea cămilelor, pregătindu-se să-şi azvârle de acolo suliţele, în vreme ce alţii se ghemuiră sub pântecele dobitoacelor, gata să dea buzna şi să împungă. Cavaleria lor se aşeză şi ea în formaţie, pe deal, cu hotărârea de a şarja în jos îndată ce tabăra va fi atacată; era înarmată cu suliţi şi cu săbii.

Solomon îşi lansă atacul. Dar caii de cavalerie ai romanilor, fiind neobişnuiţi cu mirosul de cămilă, se cabrau şi nu puteau fi convinşi să şarjeze; iar maurii făcură mult rău cu suliţele. Atunci Solomon descălecă escadronul de goţi din Tracia

— Oameni mari, voinici, în cămăşi de zale, şi-i conduse el însuşi, cu scuturile ridicate şi săbiile trase, împotriva inelului de cămile. Măcelăriră în câteva clipe două sute de cămile şi rupseră inelul. Infanteria maură fugi în debandadă; cavaleria lor nu ajunse să intre în acţiune. Solomon prinse toate femeile şi toate cămilele; şi zece mii de mauri fură ucişi în cursul urmăririi.

La câteva săptămâni după această înfrângere, maurii îşi reveniră şi invadară din nou regiunea principală în care se cultivă grâul, cu cea mai mare armată pe care o adunaseră vreodată – atât de mare, încât nu era numai inutilă, dar şi autodestructivă. Solomon o surprinse într-o zi, la mijirea zorilor, într-o tabără aşezată pe un munte şi o prăvăli într-o prăpastie. În confuzia şi debandada care se produseră, sălbaticii aceia se călcară unii pe alţii în picioare şi niciunul nu se gândi să se apere. Oricât ar părea de necrezut, cincizeci de mii de mauri pieriră înainte ca soarele să se ridice de trei suliţe, şi nici un singur soldat roman nu fu zgâriat. Numărul femeilor şi copiilor prinşi era atât de mare, încât un băiat zdravăn; care pe piaţa din Constantinopol ar fi costat nu mai puţin de zece monezi de aur, putea fi cumpărat aici pentru două monezi de argint, preţul unei oi grase. Astfel fură răzbunaţi Rufinus şi Aigan.

Maurii care supravieţuiseră se refugiară la neamurile lor, pe Muntele Aures, un pisc înalt, cale de treisprezece zile de la Cartagina către interior, spre graniţa cu Marocul. Acest munte, care are o circumferinţă de şaizeci de mile, este foarte uşor de apărat şi foarte rodnic pe platourile sale superioare, străbătute de nenumărate izvoare de apă. Treizeci de mii de luptători îşi stabiliră acum cartierul general aici, în vederea unor viitoare raiduri.

în ce priveşte restul Africii romane: locuitorii tânjeau acum din toată inima după întoarcerea vandalilor – nu atât din pricina incursiunilor maure, cât mai ales din pricina perceptorilor lui Justinian, care năpădiră ţara asemenea unor lipitori flămânde. Şi vandalii fuseseră lipitori, clar nişte lipitori ghiftuite; impuneau pe ţărani numai cu zeciuială din

produse şi nu urmăreau cu străşnicie plata impozitelor. Justinian, pe de altă parte, pretindea o treime, şi impuse plata fără păsuiri. Apoi, în altă ordine de idei, existau nemulţumiri în rândurile armatei, din pricina nevestelor vandale pe care şi le luaseră soldaţii. Ar fi fost pur şi simplu un act de dreptate să li se atribuie soldaţilor victorioşi ogoarele fertile şi casele frumoase ale celor pe care i-au deposedat. Dar, printr-un ordin al lui Justinian, proprietăţile acestea fură sechestrate şi vândute în beneficiul Vistieriei imperiale. Trupelor nu li se dădu nimic din tot ce sperară să primească, ci fură trimise să clădească şi să păzească forturi depărtate, cerându-li-se totodată să cultive loturi de pământ sărac, fără de apă. Cel mai zgomotos vociferau împotriva acestor măsuri nedrepte femeile vandale, îmboldindu-şi soţii să insiste asupra unor compensaţii potrivite. Dar Solomon nu avea autoritatea să le satisfacă revendicările.

Mai exista încă un motiv de plângeri în rândurile ai’matei, şi după părerea mea Unul îndreptăţit, provocat de zelul smintit al lui Justinian în a sluji credinţa ortodoxă. Precum ştiţi, forţele lui Solomon cuprindeau un escadron de cinci sute de goţi din Tracia, pe cei trei sute de herulieni ai lui Pharas şi, aproximativ, două sute de alţi barbari, de dincolo de Dunăre: toţi aceştia erau eretici arieni. Dar Justinian trimisese un ordin de stârpire a ereziei ariene şi instrucţiuni pentru persecutarea preoţilor arieni; interzise administrarea vreunei taine, precum şi botezul copiilor oricărui arian, cu excepţia celor ce abjură. Regula aceasta nu se aplica numai vandalilor supravieţuitori – bătrâni şi femei, soţiile şi copiii vitregi ai soldaţilor – şi acelor romani africani care se convertiseră la erezie, ci şi acestor bravi soldaţi, care niciodată înainte nu fuseseră astfel insultaţi.

Rapoartele lui Solomon despre situaţia din Africa erau atât de neliniştitoare, încât Belizarie pledă pe lângă Justinian ca soldaţilor arieni să li se îngăduie să primească tainele din mâna propriilor lor preoţi, precum era obiceiul. Dar Justinian protestă, spunând că a proceda astfel ar fi un

act de impietate, care ar primejdui propria lui mântuire. Belizarie nu avea cum să stăruie asupra problemei. Apoi îi ceru lui Justinian să găsească întăriri pentru Solomon (care fusese de asemenea obligat să trimită o expediţie în Sardinia, împotriva unor bandiţi), pentru a fi folosite ca unităţi de garnizoană în forturi, în vreme ce trupele venite din primul ceas cu el să fie ţinute la Cartagina, şi aici să li se dea, dacă nu palate şi parcuri, cel puţin case şi ogoare potrivite, care să-i mulţumească. Justinian păru să accepte şi adună din Tracia şi de pe graniţa persană o forţă de douăzeci de mii de oameni, înlocuindu-i cu noile escadroane vandale. Apoi îi comunică lui Belizarie, cu prilejul unei audienţe publice, că în curând va trebui să se întoarcă la Cartagina în fruntea acestor unităţi şi să preia de la Solomon funcţia de guvernator. Dar toate acestea erau numai prefăcătorie. În cugetul lui Justinian stăruia ideea unui alt război. Trupele acestea nu erau pregătite pentru Africa, ci pentru cucerirea Siciliei.

Am mai pomenit revendicarea, formulată de Belizarie în numele lui Justinian, asupra promontoriului de la Lylibaeum. Cererea a fost transmisă, de către guvernatorul got al Siciliei, reginei Amalasonta care, în numele tânărului ei fiu, Atalaric, era regentă a Italiei, Siciliei, Dalmaţiei şi Franţei de sud-est. Cu această regină, Justinian încheiase tratatul care îi crease lui Belizarie posibilitatea de a se reaproviziona în drumul său către Cartagina. Regina Amalasonta adoptă oficial punctul de vedere că, o dată cu stingerea monarhiei vandale, Lilybaeum revine propriului ei patrimoniu. Dar, în particular, nu dorea nicidecum să se certe cu Justinian, deoarece a fi regină peste goţi – care dintotdeauna au socotit sub demnitatea lor să fie cârmuiţi de o femeie – era o poziţie dintre cele mai precare.

’ Tatăl ei, marele rege Teodoric, fusese o apariţie miraculoasă printre barbari. Făcea parte, din acel neam ostrogot care câştigase victoria de la Adrianopol, despre care am mai vorbit într-un capitol anterior şi, mai târziu, deveni aliatul împăratului de Răsărit, apărând în numele

acestuia frontierele. Peste câţiva ani, la propunerea împăratului de Răsărit, sub conducerea lui Teodoric, aproape întreg neamul migră în căruţe din Tracia în Italia, pentru a se război cu un general barbar care detronase pe împăratul de Apus. Numai câteva mii rămăseseră pe loc. Regele Teodoric birui, îl ucise pe uzurpator şi puse stăpânire pe Italia, pentru el şi pentru poporul său. Domnind îndelung, drept şi înţelept, a redat Italiei prosperitatea ei de odinioară; nominal era vasal al împăratului de la Constantinopol, dar în fapt avea deplină libertate de acţiune. Deşi el însuşi nu era cărturar, Teodoric era un prieten al învăţăturii. Goţii – care, asemenea tuturor germanilor, preferă virtuţile barbare celor civilizate – nu-l puteau acuza de moliciune; căci era cel mai bun călăreţ şi cel mai bun arcaş de pe domeniile sale, şi se ferea de lux ca de ciumă. Cea mai nobilă dintre calităţile sale era toleranţa religioasă: deşi eretic arian, acordă creştinilor ortodocşi deplină libertate religioasă; la fel şi tuturor ereticilor care meritau respect, de pe tot cuprinsul domeniilor sale.

Amalasonta moştenise curajul şi abilitatea tatălui ei şi pe deasupra mai era şi foarte frumoasă. Dar în rândurile nobilimii gote avea puţini prieteni; când, la moartea lui Teodoric, coroana revenise fiului ei de zece ani, Atalaric, ea însăşi acţionând ca regentă, nobilii se amestecară în toate măsurile pe care le luă, chiar şi în privinţa educării lui Atalaric. Teodoric dorise ca nepotul său să devină un om cultivat, în stare să susţină o discuţie de la egal la egal cu împăratul sau cu papa sau cu un senator roman, şi-i dăduse dascăli foarte serioşi; dar aceşti nobili barbari insistară ca tînărului să i se dea voie să-şi facă de cap, laolaltă cu tovarăşii săi de vârstă, şi să înveţe să bea şi să preacurvească şi să călărească şi să se grozăvească cu sabia – pe care o scotea la tot pasul din (teacă – exact cum făcuseră ei înşişi, în tinereţile lor.

în consecinţă, Atalaric deveni o brută tânără. Ajunse să o dispreţuiască pe maică-sa şi, instigat de prietenii săi, o

ameninţă făţiş că îi va lua din mână conducerea ţării. Ea îl tratā cu ironie blândă, dar în taină se pregăti să părăsească Italia, cu o corabie încărcată cu comori – un sfert de milion de monezi de aur – şi să se refugieze la Justinian, la Constantinopol. Îi trimise chiar o scrisoare, informându-l despre intenţiile ei şi împăratul răspunse printr-un călduros bun venit. Dar până la urmă ea izbuti să-i ucidă pe cei trei tineri nobili, care fuseseră autorii principali ai zâzaniei, şi apoi găsi că nu mai este necesar să plece la drum. Dar de la Ravena, unde se afla Curtea Amalsontei, şi până la Constantinopol este cale lungă. Neprimind alte veşti, Justinian deveni nerăbdător. Trimise la Amalasonta un ambasador, în aparenţă ca să ia în discuţie chestiunea Lilybaeumului, dar de fapt ca să afle de ce nu a venit; şi mai trimise, de asemenea, doi episcopi, în aparenţă ca să discute cu papa un punct spinos de doctrină, dar în fapt pentru a duce tratative secrete cu un anumit Teudahad, nepot al lui Teodoric, care moştenise mari proprietăţi în Toscana

— Regiunea de coastă, la nord de Roma. Se îrftâmplase că Amalasonta convocase de curând pe Teudahad la Ravena şi-i reproşase că pusese mâna în mod nedrept pe pământurile unor cetăţeni romani, vecinii săi, şi pe nişte pământuri aparţinând coroanei; şi-l obligă să le restituie şi să-şi ceară scuze.

Ambasadorul şi episcopii se întoarseră cu vestea binevenită că Teudahad, din ură faţă de Amalasonta şi în schimbul unei rente convenite şi a unei proprietăţi la Constantinopol, este gata să trădeze Toscana în favoarea soldaţilor lui Justinian, oricând împăratul ar dori să trimită o armată de ocupaţie; şi că Amalasonta ar fi dispusă, în taină, să transfere regenţa Italiei lui Justinian, în aceleaşi condiţii – deoarece nu mai era în stare să-l ţină în frâu pe fiul ei. Dar răspunsul ei oficial, în chestiunea Lilybaeumului, era negativ, în sensul că Justinian nu avea niciun drept asupra locului.

În această situaţie, o întâmplare neaşteptată schimbă

întreaga aşezare a lucrurilor. Tânărul

Atalaric, cu sănătatea zdruncinată de băutură şi de dezmăţ, deveni ofticos şi muri. Conform legilor goţilor, Amalasonta, care domnise numai în virtutea faptului că îi era mamă, decăzu astfel, brusc, devenind simplă cetăţeană. Se hotărî să aleagă neîntârziat un nobil got şi să se căsătorească cu el, asigurându-şi astfel posibilitatea de a rămâne mai departe regină. Găsi că nu există persoană mai potrivită pentru a-i deveni soţ, decât acelaşi Teudahad, vărul ei (despre ale cărui intrigi cu Justinian nu avea cunoştinţă, cum la rândul său nici el nu le cunoştea pe ale ei): un om mai în vârstă, nerăzboinic, care, fără să semene cu ceilalţi goţi, se apucase de studiul filosofiei şi de compunerea unor versuri în hexametri latini. Socotea că, neîndoielnic, Teudahad se va simţi onorat de o unire cu dânsa şi-i va îngădui să domnească în numele său, fără să se amestece în treburile regatului. De aceea, îi propuse căsătoria, subliniind avantajul de a se proteja în felul acesta atât faţă de nobilimea gotă, care îl dispreţuia din cauza cărturăriei, cât şi faţă de italienii care îl urau din cauza rapacităţii sale. Nimeni nu putea emite o pretenţie mai întemeiată asupra tronului decât el, zicea ea, dar fără dânsa nu putea nădăjdui nici să pună mâna pe tron, nici să se menţină rege. El acceptă, părând îneântat de-a binelea, şi fu încoronat în toată regula ca rege, şi aclamat ca atare de către goţi; căci nu se ivi niciun pretendent de sânge regesc. Dar Amalasonta se întinsese prea sus. Ce altceva era de aşteptat să facă Teudahad, îndată ce coroana fu aşezată pe capul său, decât să-şi încalce jurământul sacru faţă de dânsa, anume că nu se va amesteca în afacerile publice? O excluse în fapt din sala lui de * consiliu şi o trimise pe o insuliţă a unui lac din Toscana, ţinând-o prizonieră acolo.

Când Justinian află despre acţiunea lui Teudahad, fu mai îneântat decât se arăta a fi. Trimise în Italia un alt ambasador, ca să-i comunice Ainalasontei că i se va da tot sprijinul de care va avea nevoie; iar ambasadorului i se

dădură instrucţiuni să nu tăinuiască acest mesaj în faţa lui Teudahad sau a vreunuia dintre nobilii săi. Spera să azvârle în felul acesta întreg regatul într-o totală zăpăceală. Dar până să ajungă ambasadorul în Italia, Amalasonta era moartă: rudele celor trei tineri pe care îi ucisese îl convinseseră pe Teudahad să-i răzbune. Intr-o după amiază de vară, fu surprinsă pe când se scălda cu femeile ei în lac, şi ţinută cu forţa sub apă, până ce se înecă.

Ei bine, deşi Justinian continua să-şi afirme marea sa dragoste faţă de Teodora, aceasta din urmă simţi oarecare uşurare la vestea morţii reginei, pe care o considerase o rivală. Este adevărat că Amalasonta, pe care Justinian o cunoscuse pe când fusese copilă, era de obârşie mai înaltă decât Teodora, ceva mai tânără şi incontestabil mai frumoasă. Ioan de Capadocia făcu să circule zvonul că Teodora însăşi ar fi pus la cale asasinatul.

Astfel se ivi pretextul lui Justinian pentru a porni războiul – asasinarea unei femei nevinovate, aliata lui. Crezu a descifra un augur favorabil viitoarelor sale succese în lipsa de popularitate şi în ineficienţa regelui Teudahad; se zicea că versurile acestuia nici măcar nu se puteau scanda, iar capacitatea lui filosofică era nulă. Dar Teudahad auzi şi dădu crezare unui zvon, izvorât din gelozia Teodorei faţă de Amalasonta, conform căruia perfidul de Justinian intenţionaseîntr-adevăr să invadeze cu armata lui Italia şi să se căsătorească cu Amalasonta, divorţând întâi de Teodora; şi, mai departe, că intenţionase să-i persecute pe goţi, ca eretici. Oferi această poveste Curţii, pentru a justifica asasinarea soţiei sale. Goţii îi încuviinţară acţiunea; căci devenise cel puţin limpede că Amalasonta purtase o corespondenţă cu Justinian vizând trădarea. Oficial, însă, Teudahad îl asigură pe trimisul lui Justinian că asasinatul fusese comis fără ştirea lui şi împotriva dorinţelor sale.

Am clarificat acum de ce i se ordonase lui Belizarie să conducă armata care să invadeze Sicilia, aşezată la extremitatea domeniilor regelui Teudahad şi a cărei populaţie, pe deasupra, era şi extrem de nemulţumită.

Sicilia, grânarul Romei, suferea de câtva timp de pe urma unor recolte slabe, pricinuite de vremea nefavorabilă şi de sleirea solului; ţăranii găsiseră că nu este uşor să plătească dijma impusă de goţi. În toamna anului consulatului său, Belizarie ridică pânzele, pornind în direcţia acestei insule. Antonina îl însoţea (şi eu pe dânsa), ca şi fiul ei Fotius, precum şi Teodosie. Dar forţele de sub comanda lui însumau douăsprezece mii de romani, nu douăzeci de mii. În ultima clipă, Justinian detaşase opt mii şi-i trimisese lui Mundus (Comandantul Armatelor din Ilix-ia, care-l asistase pe Belizarie la înăbuşirea „Răzmeriţei Victoriei;), cu ordinul de a-i conduce împotriva goţilor, în Dalmaţia, în chip de diversiune. Dalmaţia, ca şi înteaga coastă de nord-est a Mării Adriatice, se afla pe vremea aceea sub stăpânirea goţilor. Justinian mai plănuia să-i lovească pe goţi şi din altă parte. Scrise francilor, care de la botezul regelui Clovius erau creştini ortodocşi, că acum ar avea un prilej favorabil pentru a invada teritoriile dintre Alpi şi Ron ale goţilor; şi că ar fi un război sfânt, împotriva unor eretici arieni, binecuvântat de părintele lor spiritual, papa.

Timpul era frumos şi călătoria plăcută. Debarcarăm la Catania, devreme, în luna decembrie. Oamenii de aici, aducându-şi aminte cât de cinstit ne-am purtat cu ei eu prilejul vizitei noastre precedente, ne făcură o primire frumoasă. Se plânseră amarnic de goţi şi ne întrebară dacă de astă dată nu am putea rămâne la ei ceva mai multă vreme; căci deocamdată, afară de Belizarie, nimeni nu ştia că nu ne vom continua călătoria spre Cartagina, precum se anunţase. Până la urmă, Belizarie îşi declară făţiş intenţiile, proclamându-se protectorul lor şi trimiţând mesageri principalelor oraşe, e\i invitaţia de a se supune. În răstimp de câteva zile întreaga Sicilie i se supuse fără o singură lovitură, cu excepţia oraşului Palermo. Aici se concentraseră forţele goţilor din toată insula, refugiindu-se în spatele fortificaţiilor puternice. Dar până la urmă şi Palermo se supuse, cu neaşteptată promptitudine. Belizarie pătrunse cu flota în portul care nu era apărat de porţi de

lemn la intrare, şi constată că aproape toate catargele corăbiilor sale erau considerabil mai înalte decât fortificaţiile apropiate. Ce era mai uşor decât a ridica bărci, cu scripeţi, între catargul principal şi trinchet, şi a le umple cu arcaşi încercaţi? (Deşi un plan atât de simplu nu i-ar fi dat prin minte unui general obişnuit.) Aceşti arcaşi erau în poziţie potrivită pentru a trage de-a lungul străzilor şi a împiedica pe oricine să-şi scoată capul pe poarta casei, decât doar în străzile lăturalnice. Belizarie ameninţă că dacă Palermo nu se predă repede, va trage cu săgeţi aprinse, incendiind casele. Aşa că orăşenii îi constrânseră pe goţi să se predea.

Vă puteţi îndoi, desigur, cum un aliniat atât de scurt ca acesta din urmă, poate cuprinde în întregime povestea recuceririi din mâinile barbarilor, de către trupele imperiale, a unei insule rodnice, plină de oraşe superbe, având o întindere de nu mai puţin de şaptezeci de mii de mile pătrate. Totuşi, nu-mi pot aduce aminte de nicio împrejurare deosebită pe care să o fi omis, şi care ar cere să scriu două paragrafe, în loc de unul. Sicilia fu capturată mai degrabă de numele lui Belizarie, decât de armata lui – ajutat de zelul miop al creştinilor ortodocşi, care se aşteptau să aibă parte de un tratament mai bun sub Justinian, coreligionarul lor, decât cel pe care-l avuseseră sub regele arian. Aşa că în ultima zi a anului în care expira funcţia de consul a lui Belizarie, el intră, fără rezistenţă, în oraşul-capitală Siracuza, şi acolo îşi depuse, precum se spune, bastonul şi securea. Intrând, împărţi cetăţenilor pomeni de aur şi de argint, din tezaurul personal, capturat de la goţii care rezistaseră la Palermo; şi fu ovaţionat ca eliberator.

Trimisul lui Justinian rămase în Italia şi observă efectele tulburătoare pe care le avu asupra regelui Teudahad ştirea debarcării lui Belizarie la Catania, precum şi ştirea care sosi simultan din Dalmaţia, cum că Mundus luase cu asalt Spa-, lato. Teudahad se văzu ameninţat cu soarta regelui Geilimer al vandalilor, ruda lui – căci Geilimer şi cu el aveau

o mătuşă comună. Fără a se consulta cu Consiliul său, făcu trimisului imperial o ofertă secretă: să cedeze lui Justinian Sicilia şi, afară de asta, să-i trimită un tribut anual constând dintr-o coroană de aur în greutate de trei sute de livre; şi un detaşament de trei mii de călăreţi goţi, împreună cu caii respectivi, ca să slujească fie în Africa de Nord fie pe graniţa persană, precum dorea Justinian; contingentul urma să fie menţinut la acelaşi efectiv, prin recrutări anuale, oameni şi cai de schimb, deopotrivă. Renunţă, de asemenea, la dreptul său de a condamna la moarte preoţi sau patricieni italieni, sau de a acorda cuiva rang de patrician, fără consimţământul lui Justinian sau al succesorului său. Căzu de acord ca ori de câte ori îşi va ocupa locul de preşedinte pe Hipodromul de la Roma, omagiile facţiunilor să lege numele lui Justinian cu al său într-un salut loial, şi ca fiecare statuie ridicată în cinstea lui să fie flancată de o statuie a lui Justinian, în partea dreaptă, adică cea de onoare. Toate acestea ca o expresie a faptului că recunoaşte suveranitatea Răsăritului asupra Apusului. Teudahad aşternu în scris toate obligaţiunile pe care le accepta. Era cuprins de mare spaimă şi dorea să pună la adăpost, la Constantinopol, un tezaur de recunoştinţă, pentru cazul în care vreodată ar fi nevoit să fugă din Italia şi să caute ocrotire acolo.

Dar când veniră alte ştiri, despi-e căderea oraşului Palermo şi ocuparea Siciliei fără vărsare de sânge, Teudahad simţi cum îi piere tot curajul. Se întrebă dacă nu cumva condiţiile pe care le oferise lui Justinian, pentru a-l opri să invadeze Italia, au fost insuficiente; a-i promite lui Justinian Sicilia, după ce o şi luase, putea să pară o obrăznicie – şi ce valoare putea să aibă oferta de a trimite trei mii de soldaţi şi un tribut anual, care nu se ridica la mai mult de douăzeci de mii în aur, ori renunţarea la dreptul de a numi sau a pedepsi patricieni? Rechemă ambasadorul care pornise la drum şi-l primi fără martori, acordându-i încredere şi legându-l întâi cu cele mai năprasnice jurăminte că va păstra secretul pe care intenţiona să i-l

încredinţeze. Secretul consta din aceea că, în cazul în care Justinian va respinge condiţiile acestea, Teudahad era gata să ofere altele, mai avantajoase. Va abdica de la titlul regal şi-i va preda lui Justinian întreaga guvernare a Italiei. Tot ce solicita în schimb era o viaţă retrasă, în îndestulare, de preferinţă în apropierea unui centru de cărturărie din Asia Mică, pe un domeniu, cu toate privilegiile şi cu asigurarea unei rente anuale de cel puţin optzeci de mii de monezi de aur. Un mesager al său îl însoţi pe ambasador, având asupra lui această ofertă scrisă, care urma însă să fie prezentată numai în cazul în care Justinian nu va accepta prima.

Ambasadorii sunt aleşi pentru loialitatea şi pentru spiritul de sacrificiu în slujba cauzei stăpânului lor regesc; astfel, ambasadorul lui Justinian nu şovăi să rişte o pedeapsă cumplită pentru sufletul său. Datorită încălcării jurământului faţă de Teudahad. Îl sfătui pe Justinian să respingă prima ofertă, deoarece mesagerul lui Teudahad avea gata pregătită alta, mai avantajoasă pentru împărat. Cea de a doua ofertă fu apoi prezentată şi Justinian se. Grăbi să o accepte. Totuşi, era cât pe ce să se tocmească în privinţa rentei anuale a moşiei, dar Teodora începu să ia în derâdere felul cum concepea el afacerile – era gata să rişte pierderea Italiei de dragul câtorva saci cu monezi.

Până acuma toate decurseseră atât de avantajos pentru Justinian, încât cu greu i s-ar fi putut reproşa convingerea pe care începuse să o nutrească şi anume că Dumnezeu îl priveşte cu o deosebită bunăvoinţă, credinţă pe care servilismul curtenilor săi nu se grăbi să o clatine. Dar înainte ca trimisul lui să fi avut vreme să se întoarcă în Italia şi să ratifice tratatul cu Teudahad, întreaga situaţie politică se schimbă din nou. Două ştiri îl convinseră pe Teudahad că, la urma urmelor, procedase prosteşte şi supraestimase puterea lui Justinian de a-l lovi.

Prima ştire se referea la Mundus. După capturarea oraşului Spalato, dădu peste o mare armată a goţilor pe care, după o luptă crâncenă în care ambele părţi suferiră

pierderi grele, o înfrârise

— Clar el însuşi. Căzu în cursul urmăririi inamicului înfrânt. I se raportă lui Teudahad că, după această victorie nefericită, forţele imperiale scăzuseră în asemenea măsură, atât la număr cât şi în privinţa moralului, încât se întorseseră în Iliria fără să lase măcar o garnizoană la Spalato. Cealaltă ştire se referea la o răscoală serioasă, izbucnită în Africa de Nord. Belizarie ar fi fost, chipurile, pe punctul de a-şi retrage forţele din Sicilia, pentru a restabili cu ajutorul lor ordinea în Africa. Voi povesti mai jos cât adevăr cuprindeau aceste ştiri din Africa. Oricum, efectul lor asupra lui Teudahad fu atât de puternic, încât atunci când sosi trimisul lui Justinian, îi vorbi într-un stil insultător şi chiar ameninţă că-l va ucide, învinuindu-l neîntemeiat de adulter cu o doamnă de la Curte; regretă amarnic de a-i fi scris lui Justinian aşa cum îi scrisese şi acum declara sus şi tare că ambasadorul minte şi că cele două oferte, semnate de el, sunt falsuri.

Nobilii goţi din Consiliu îi dădură crezare. Nu-şi puteau imagina că aleseseră un rege atât de laş şi de trădător, precum reieşea din mesajul lui Justinian, care se arăta de acord să-şi extindă suveranitatea asupra Italiei şi să-i acorde lui Teudahad proprietatea pe care o solicitase. Ajunseră la concluzia că ambasada nu este decât o manevră iscusită din partea lui Justinian, care ţinteşte să bage zâzanie între ei şi regele lor. Aşa că ambasadorul şi suita lui fură păziţi cu străşnicie, ca nişte prizonieri, şi Teudahad trimise lui Justinian un mesaj sfidător, printr-un negustor de rând, acuzându-l de făţărnicie şi trădare – Teudahad ştia că goţii îl vor ucide dacă nu-şi reabilitează neîntârziat onoarea printr-o acţiune viguroasă oarecare. De asemenea, trimise o armată care să reocupe oraşul Spalato, deoarece romanii se retrăseseră; începu să se poarte faţă de preoţii ortodocşi din Italia ca un adevărat opresor, şi îl ameninţă pe papa cu moartea sau cu destituirea, dacă va mai fi prins vreodată purtând tratative secrete cu Cpnstantinopolul.

Goţii aveau, totuşi, foarte puţină încredere în Teudahad, datorită faptului că scria versuri în latineşte, purta discuţii cu retori greci şi se fălea cu vastele sale cunoştinţe, dobândite prin învăţătură. Pentru ei, o baladă germană despre o bătălie oarecare, un Tatăl Nostru şi Crezul arian, rostite tot în limba germană, constituiau suficientă cultură. Nu degeneraseră, precum vandalii, sub vraja luxului şi a civilizaţiei; dar nici nu profitaseră de cei şaizeci de ani de şedere în Italia ca să-şi sporească puterile minţii prin educaţie literară. Lipsa lor de respect faţă de Teudahad nu se datora atât de mult facturii sterile a cărturăriei sale, cât mai mult faptului în sine de a fi cărturar. Printre altele, neglijaseră şi sporirea calităţilor lor de luptători barbari, cu cunoştinţele militare ce se pot dobândi din cărţi. Mai ales, nu studiaseră arta fortificaţiilor sau meşteşugul asediilor.

1 „Un poet modern trebuie să fie un analist dacă doreşte ca opera lui să trăiască dincolo ae propria-i generaţie*1 *(Poetic Unreason).*

? €

2 Un original tratat asupra melancoliei scris de Robert Burton în 1621.

0 M. Seymour-Smith; *Robert Graves,* Longmans Green, 1965, p. 18.

1 J. M Cohen: *Robert Graves,* Gliver and Boyd, Edinburgh, 1963, p. 72.

1 Personaj din mitologia greacă. Legenda spune că Dionysos sau Bachus s-ar fi născut din împreunarea Semelei cu Jupiter care i s-a arătat sub formă de fulger, mistuind-o apoi.